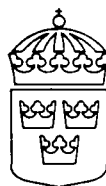

Riksdagens protokoll

1989/90:8

Torsdagen den 12 oktober

Kl. 9.00–22.19

Protokoll
1989/90:8

Förhandlingarna leddes till en början av andre vice talmannen.

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 4 oktober.

2 § Anmälan om kompletteringsval till skatteutskottet och utbildningsutskottet

Andre vice talmannen meddelade att centerpartiets riksdagsgrupp som suppleant i skatteutskottet och utbildningsutskottet under Görel Thurdins ledighet anmält hennes ersättare Lennart Bodén.

Andre vice talmannen förklarade utsedd till

suppleant i skatteutskottet

Lennart Bodén (c)

suppleant i utbildningsutskottet

Lennart Bodén (c)

3 § Ledigheter

Följande ledighetsansökningar hade inkommit:

Till riksdagen

Undertecknad anhåller om ledighet från riksdagsuppdraget under tiden den 10 november – den 10 december 1989 för fullgörande av tjänstgöring i Förenta Nationernas svenska delegation i New York.

Stockholm den 5 oktober

Ingemar Eliasson

Till riksdagen

Med anledning av mitt medlemskap i delegationen till FN:s generalför-
samling ber jag härmed om tjänstledigt under tiden den 13 november – den
18 december 1989.

Stockholm den 29 september 1989

Karl Erik Olsson

Framställningarna bifölls av kammaren.

Andre vice talmannen anmälde att *Sören Norrby* (fp) och *Silwa Cedell* (c)
skulle tjänstgöra som ersättare för resp. Ingemar Eliasson och Karl Erik
Olsson.

4 § Allmänpolitisk debatt

(forts. från prot. 7)

IVAR FRANZÉN (c):

Herr talman! Energi och miljödebatten är omfattande och intensiv, vilket
är bra. Med åtta minuters taletid är inget annat möjligt än att lyfta fram nå-
gon av de många viktiga frågor som nu diskuteras.

Jag har valt att koncentrera mig på frågan om hur vi skall åstadkomma den
miljömässigt och ekonomiskt bästa förnyelsen av det svenska energisyste-
met.

Det börjar växa fram en bred medvetenhet om att framtidens energisys-
tem måste vila på effektivare energianvändning och en övergång till förny-
bar energi. Thomas B Johansson, Birgit Bodlund och Robert W Williams
har i sin rapport om effektivare elanvändning bl.a. visat på möjligheterna
till såväl effektivare elanvändning som övergång till förnybar energi. Under
debatten i går gav Kjell-Olof Feldt uttryck för samma mening samtidigt som
han konstaterade att kärnkraft inte är någonting för människor. Vi i centern
har under många år påvisat detta faktum och format vår politik därefter.

Jag har haft förmånen att delta i miljöavgiftsutredningens arbete och un-
der arbetets gång närt förhoppningen att utredningsmajoritetens förslag
skulle främja en sådan förnyelse av vårt energisystem. Tyvärr har jag blivit
besviken och med de förslag som MIA har lagt fram förstår jag den oro som
miljö- och energiministern känner – och som hon har vädrat i ett antal artiklar
och intervjuer – inför möjligheterna att genomföra riksdagens beslut om
att utsläppen av koldioxid inte får öka.

Miljöavgiftsutredningen föreslår ett bidrag på 10 öre/kWh för el som pro-
duceras med bibränslen, en skattelättnad på 4 öre/kWh för el som produce-
ras i kraftvärme/mottrycksanläggningar – oavsett vilket bränsle som an-
vänds – och ett bidrag på 14 öre/kWh till vindkraft, vågkraft och el från sol-
celler. Detta ger otvivelaktigt dessa energislag ökad konkurrenskraft gent-
emot fossila bränslen vid elproduktion.

Detta är självfallet positivt. Frågan är dock om det med trovärdighet kan
hävdas att detta stöd blir bestående och kan tas som intäkt för långsiktiga
investeringar. När bibränslen används i ett kraftvärmeverk erhålls bidrag

som i princip täcker hela den rörliga kostnaden för elproduktionen. Risken är stor att – med motivet att konkurrensen inom skogsindustrins råvara blir för stor – stödet snabbt kommer att reduceras.

Det är emellertid viktigare att beakta vad som egentligen ligger bakom detta generösa bidrag till biobränsle. Det är fråga om en gigantisk skatterabatt när fossila bränslen används för elproduktion.

Vid användning av kol, olja och naturgas frikallas man helt från att erlagga såväl energiskatt som koldioxidavgift när dessa bränslen används för elproduktion. I siffror innebär det att om en kubikmeter olja används för uppvärmning, så anser utredningens majoritet att 1 259 kr. skall betalas i energiskatt och koldioxidavgift. Om samma kubikmeter olja används i ett oljekondenskraftverk utgår endast elskatt.

Räknat per kubikmeter olja blir kostnaden 260 kr. Resultatet blir att den energislösande kondenskraften beskattas ca 1 000 kr. lägre per kubikmeter olja än den energieffektiva värmeproduktionen eller samproduktion el och värme, där förlusterna kan begränsas ca 10 %, vilket är att jämföra med ungefär 60 % förlust vid elkondenskraftverk. Kolkondens får samma fördelar som oljekondens.

Räknar vi ut skatterabatten per kilovattimme el som produceras i olje- och kolkondenskraftverk är storleksordningen 25 öre/kWh. Det är mot denna bakgrund som bidraget på 10 öre/kWh el producerad med biobränsle skall ses. Risken är uppenbar att – trots bidrag till biobränsle – kolkondens genom denna gigantiska skatterabatt kommer att bli ett betydande inslag i vår framtida elproduktion, utan att man behöver betala någon del av den omfattande belastning som det innebär på vår miljö.

Centerns förslag i miljöavgiftsutredningen innebär en konsekvent beskattning efter de olika bränslenas miljöegenskaper, oavsett om de används för värme eller elproduktion. Genom en återbetalning av koldioxidavgifter vad gäller elproduktion bibehålls full miljömessig styrning, men kraftbolagens totalkostnader ökar inte. Systemet är självfinansierande och inte beroende av årliga budgetprövade bidrag. Biobränslenas konkurrenskraft gentemot fossila bränslen blir större, men den förändras jämfört med dagssituationen obetydligt gentemot skogsindustrins råvara. Centerns förslag kommer – om det genomförs – att skapa näst intill en total garanti för väsentligt minskade utsläpp av koldioxid. Om Birgitta Dahl och socialdemokraterna stödjer centerns förslag, behöver inte Birgitta Dahl längre oroa sig för hur riksdagens koldioxidbeslut skall fullföljas.

Miljöavgiftsutredningens majoritet framlägger inte några förslag om ändringar av nedsättningsreglerna avseende energiskatter o.d. för den energiintensiva industrin. I sak betyder nuvarande regler att ju mer energi den energiintensiva industrin använder desto billigare blir dess energi. Det innebär en farlig och grundläggande felstyrning.

Jag har i MIA, liksom man från centern har i olika motioner, framlagt förslag om nedsättningsregler som verkligen stimulerar till effektivare energianvändning, utan att därför nödvändigtvis industrins kostnader behöver öka. Detta kommer att medföra minskade utsläpp av såväl koldioxid som en rad andra miljöskadliga ämnen. Kommer Birgitta Dahl och socialdemokraterna att stödja centerns förslag i detta avseende för en bättre miljö?

Herr talman! Jag har pekat på ett par grundläggande åtgärder som måste vidtas för att vi skall få en miljömässig, men också en ekonomiskt riktig förnyelse av vårt energisystem. Näringslivet, kommunerna och enskilda medborgare kräver besked om den framtida energipolitiken. Jag förstår dem. Den socialdemokratiska regeringen har varit mästare på att uppskjuta konkreta beslut, och man har i stället ständigt tillsatt nya utredningar. Så sent som i går tillsattes en kvalificerad fyramannagrupp som har i uppgift att försöka lösa socialdemokraternas interna problem. Dessa uppskjutna beslut och den tidsmässiga förskjutningen av propositionen till – så vitt jag förstår – december 1990 skapar osäkerhet, men man har också startat ett gigantiskt kampanjarbete för att främja kärnkraften och misskreditera de miljövänliga alternativen.

Mot denna konkreta bakgrund är det viktigt att miljö- och energiministern kan ge konkreta besked här i dag om hur hon och socialdemokraterna är beredda att stödja de förslag som resulterar i effektivare energianvändning och övergång till förnybar energi.

Min konkreta fråga till energiministern blir därför: Kan de förslag som jag här tidigare i mitt inlägg redogjort för räkna med socialdemokraternas stöd?

Till sist vill jag säga att med den politik som centern förordar är de riksdagsbeslut som fattats om att icke bygga ut de orörda älvarna, avveckla kärnkraften och icke höja koldioxidutsläppen fullt förenliga.

IVAR VIRGIN (m):

Herr talman! För drygt ett år sedan fattade den svenska riksdagen sina kanske viktigaste miljöpolitiska beslut.

Det ena beslutet gällde skyddet av ozonskiktet och innebär att användningen av freon i Sverige skall upphöra före 1995. Här var regeringen initiativtagare, men fick stöd av alla riksdagspartier. Birgitta Dahls engagemang för detta förslag var betydande.

Det andra beslutet gällde koldioxidutsläppen. På moderat initiativ beslöt riksdagens majoritet att ett av målen i svensk miljöpolitik skulle vara att inte öka koldioxidutsläppen. Socialdemokraterna röstade emot. Birgitta Dahls engagemang mot detta förslag var också betydande.

I debatten om detta fick man uppfattningen att denna ståndpunkt mera var dikterad av en vilja att splittra borgerligheten än av något annat. I båda dessa beslut kan man säga att riksdagen tog starkt intryck av att FN-kommisionen för miljö och utveckling angav hotet från en uppvärmning av jorden på grund av växthuseffekten och hotet mot jordens ozonlager som helt avgörande miljöproblem.

Världens miljöexperter har dock ingen lärjunge i Birgitta Dahl. Skall man döma av hennes uttalande till TT för ett par månader sedan vill hon nu att riksdagens koldioxidbeslut skall rivas upp och ändras så att även metan och freoner räknas med i den totala mängden utsläpp.

En sådan ändring skulle göra det möjligt att driva gaskondenskraftverk utan att de totala utsläppen av växthusgaser ökade. Avvecklingen av freon skulle kompensera ökade koldioxidutsläpp.

Jag vill passa på att fråga Birgitta Dahl om hon verkligen tänker föreslå riksdagen att överge koldioxidmålet?

Inför beslutet om koldioxid hade jordbruksutskottet faktiskt tillgång till omfattande information om växthuseffekten där bl.a. freonernas roll fullt klart framgick. Beslutet om avveckling av freonerna fick kraftigt stöd i utskottet bl.a. av det skälet. Detta innebär med automatik en ca 25-procentig minskning av växthusgaserna. Den minskningen var alltså intecknad när riksdagen tog sitt beslut om koldioxiden.

Egentligen talar starka skäl för att nu sätta målet för koldioxidutsläppen högre än vad riksdagen gjorde för drygt ett år sedan. Under tiden har den s.k. Toronto-konferensen med politiker och vetenskapsmän från hela världen rekommenderat de utvecklade länderna att minska koldioxidutsläppen med 20 % till år 2005.

På längre sikt måste enligt de bedömningar som konferensen gjorde målet sättas till en reduktion på 50 %. I botten på dessa rekommendationer låg dessutom att freonanvändningen skulle ha upphört vid sekelskiftet.

Det borde alltså vara tid att fatta beslut i Sverige som solidariserar sig med Toronto-konferensens krav. Det kan dessutom finnas skäl att precisera en målsättning i vad gäller andra växthusgaser, som dikväveoxid, metan och ozon.

Ett av problemen är emellertid att förbränning av biomassa, som vi i andra sammanhang upplever som miljövänligt, ändå redan i dag ger mellan 25 och 30 % av växthuseffekten av dessa gaser. Detta är räknat på utsläpp som beror av mänskliga aktiviteter. På samma sätt ger tydligen gasutvinningen stora metangasutsläpp, som bör tas med när man bedömer naturgasens miljöpåverkan.

För Birgitta Dahl tycks den förtida avvecklingen av kärnkraften vara den helt dominerande miljöfrågan. Det finns inget stöd för en sådan uppfattning hos FN-kommissionen för miljö och utveckling. Stödet från LO är också ganska måttligt.

FN-kommissionen rekommenderar olika åtgärder för att öka kärnkraftens säkerhet och internationella avtal som omfattar problemets alla dimensioner. Sverige har här varit föregångare genom satsningen på filteranläggningar, som skall ge människor fullgott skydd även om en härdsmlta skulle inträffa.

Ett av kraven på linje 3:s valsedel var att säkerheten i svenska reaktorer skulle förbättras. Jag tycker att det kravet är väl uppfyllt genom dessa investeringar. De svenska lösningarna på hanteringen av avfallet får också mycket gott internationellt betyg.

Vår prioritering borde självfallet vara att alla de besparingar i energianvändning vi kan åstadkomma, alla satsningar på vindkraft och solkraft vi kan göra, oavkortat borde användas till att minska koldioxidutsläppen. Det ger den bästa miljöeffekten.

Det allvarligaste med den förtida avvecklingen av kärnkraften är emellertid den enorma kapitalförstörelse som blir följden av ett sådant beslut. Bo Södersten har räknat ut att den totala avvecklingskostnaden enbart för de två reaktorerna är 27 miljarder kronor, eller 3 400 kr. per invånare i Sverige.

Problemen i samband med den här ekonomiska belastningen uttrycktes väl av Birgitta Dahl i en debatt för tio år sedan – som handlade om energikommissionen – på detta sätt: "Vad som har kommit fram och som påverkat

människors bedömningar är dels de risker, som finns förenade med andra energikällor och vilka av kommissionen bedömts vara minst lika allvarliga för hälsan och miljön, dels hänsynen till samhällsekonomin. Det är något som människor tar hänsyn till, liksom till att energikommissionen har kommit fram till att det från hälso- och miljösynpunkt inte är nödvändigt eller befogat att avveckla kärnkraften, och att det med hänsyn till samhällsekonomin skulle innebära alldeles för svåra påfrestningar för det svenska samhället och leda till effekter för människors välfärd och hälsa, som vi inte kan acceptera.”

Detta uttalande är i linje med Bo Söderstens oro. Det är intressant att ställa de 27 miljarderna mot investeringskostnaderna för en stark uppbyggnad av järnvägsnätet för snabbtåg som är beräknad av Tekniska högskolan till ca 40 miljarder. Järnvägens konkurrenskraft mot bil och flyg skulle öka starkt genom detta till förmån för vår miljö. Det är självklart att investeringar av den typen lättare kan göras i en ekonomi som inte behöver bära bördan av en förtida kärnkraftsavveckling.

Våra möjligheter att göra miljöinsatser i öststaterna kommer också att öka, om vi inte försämrar vår ekonomi med den förtida avvecklingen.

Jag tycker att Sverige bör delta mycket aktivt i de förhandlingar under EG:s ledning som bl.a. syftar till samordnade insatser för en bättre miljö i öst. Endast genom ansträngningar från hela det västliga Europa kan miljöproblemen i öst tacklas på ett realistiskt sätt.

Utvecklingen mot en miljövänlig bilism kommer med all sannolikhet att ske fortare genom de långtgående beslut som togs i Kalifornien i våras.

Elbilen och vätagasbilen, som för ett par år sedan verkade vara utopier, kommer säkert att kunna vara ett konkurrenskraftigt alternativ om tio år. De kommer att kräva en ökande mängd elkraft för uppladdning under början av 2000-talet.

Jag vill gärna fråga Birgitta Dahl hur hon planerar att klara det ökade elbehov som denna utveckling skapar.

IVAR FRANZÉN (c) replik:

Herr talman! Jag begärde replik i första hand för att be Ivar Virgin förtydliga sig på en punkt. Om jag uppfattade det rätt sade Ivar Virgin att biobränslena redan i dag bidrar med 25 % av utsläppen av koldioxid. Ett sådant påstående - jag kan i och för sig inte kontrollera om det är rätt procentmässigt - kan bli mycket vilseledande, om man inte samtidigt konstaterar att dessa koldioxidutsläpp inte innebär någon permanent ökning av koldioxidhalten i atmosfären, eftersom det binds lika mycket kol som det frigörs. Det viktiga i det här sammanhanget är att vi ser till att vi har en sådan miljö att våra skogar kan växa, att våra grödor kan frodas osv.

Ivar Virgin upprepade också det vanliga påståendet - i detta fall hänvisade han till Bo Södersten - att en avveckling av två reaktorer skulle kosta 27 miljarder. Jag förvånar mig alltid över att så kunniga och intelligenta människor kan framhärda i sådana påståenden.

Det förutsätter bl.a. att varje kilovattimme skulle ersättas med det maximalt dyraste tänkbara sättet att producera elström. Verkligheten vi tittar på

är dagens balans. Vi kan titta på de möjligheter som bl.a. Thomas B Johanson pekar på, och som många inom näringslivet pekar på, vilket är att effektivisera elanvändningen och energianvändningen till kostnader som i många fall ligger i närheten av den rörliga kostnaden för kärnkraften.

En annan viktig sak är att om vi verkligen vill förnya vårt energisystem, om vi vill komma bort från stora koldioxidutsläpp genom minskad användning av fossila bränslen, om vi vill komma bort från kärnkraften och verkligen övergå till effektiv energianvändning av förnybar energi, måste vi starta nu. Det är så vi utnyttjar samhällets resurser på bästa sätt. Därför är det alldeles naturligt att det marknadsutrymme som frigörs från dessa två reaktorer utnyttjas för effektivare energianvändning och förnybar energi. Det blir den bästa hushållningen med samhällets resurser. Rätt utnyttjat är avvecklingen av dessa två reaktorer en stimulans i ekonomin. Sett över en något längre tid kan det ge en betydande lönsamhet.

IVAR VIRGIN (m) replik:

Herr talman! Först vill jag ta upp utsläppen från användningen av biomassa och biobränsle. Jag talade inte om koldioxidutsläppen, utan jag talade om dikväveoxidutsläppen, dvs. metangasutsläppen, och i någon mån om ozonbildningen på grund av förbränningen.

Det har kommit ut en utredning från naturvårdsverket som jag tycker innehåller mycket intressanta data. I utredningen har man bl.a. gjort en kartläggning över vad olika bränslen ger för effekt med dessa gaser. De står sammanlagt för 20 % av den totala växthusgaseffekten. Biobränslen svarar då för 25–30 % av avgivandet av dessa gaser. Detta är uträknat på de utsläpp som beror på mänskliga aktiviteter. De utsläpp som kommer från hav, myrar osv. kan vi inte påverka och har därför inte räknats med.

Sedan har vi ekonomin i den förtida avvecklingen. Jag har stor respekt för Bo Södersten som ekonom, och jag kan inte se annat än att de uträkningar han har gjort på området är korrekta. Jag tror alltså att denna avveckling kommer att bli en utomordentligt allvarlig belastning på samhället. Om det går att åstadkomma en utveckling som Ivar Franzén talar om, nämligen mot förnyelsebara energikällor, skall vi utnyttja detta för att få ner koldioxidutsläppen. Dessa utsläpp upplever jag som ett större miljöproblem än de utsläpp som finns i samband med kärnkraften. Ivar Franzén och jag har olika åsikter på den punkten, och det får vi acceptera. Min bedömning är att om vi kan åstadkomma denna överflyttning skall vi utnyttja det på ett annat område än vad Ivar Franzén tydligen har för avsikt att göra.

IVAR FRANZÉN (c) replik:

Herr talman! Jag tackar Ivar Virgin för detta klarläggande. Det innebär att vi är helt överens om att när det gäller koldioxidutsläppen ger biobränslena inte något nettotillskott. Det är endast till 4–5 % som mängden av de övriga gaserna skulle påverkas av just biobränslen. Det är sannolikt en korrekt uppgift.

Jag håller med Ivar Virgin om att Bo Söderstens uträkningar som sådana är korrekta. Men enligt mitt sätt att se på de möjligheter vi har och den verklighet som vi lever i är antagandena helt verklighetsfrämmande. Jag konsta-

terar också med tillfredsställelse att Ivar Virgin är helt överens om att vi med kraft bör främja en ökad användning av förnybar energi. Det ser jag som ett framsteg i denna debatt.

GUDRUN NORBERG (fp):

Herr talman! Sveriges energipolitik betraktas av andra länder med stor skepsis. Vi uppfattas som experimenterare, som använder tid och resurser på att utstaka mål och färdriktningar som ingen vet om de är förenliga eller vilka konsekvenser som uppstår. Några tror kanske att Sverige har råd med dessa experiment.

Men Sverige har inte råd med en energipolitik som är ett stort spektakel. Den oenighet som uppvisas, både inom det socialdemokratiska partiet och inom regeringen själv, är så påfallande att ingen – inte ens regeringen, tycks det – vet vad nästa drag blir. Medan socialdemokratiska kärnkraftsmotståndare med miljö- och energiministern i spetsen, som förordar en förtida avveckling, tydligen utkämpar en kamp mot socialdemokrater som är mera rädda om miljön och som följer linje 2 i folkomröstningen och vad riksdagen med anledning därav beslutade, så går tiden.

Ja, t.o.m. statsministern har ju visat sin misstro mot miljö- och energiministern genom tillsättandet av en arbetsgrupp i går.

Nej, Sverige har inte råd att driva en energipolitik som mest präglas av stridigheter inom regeringen och av desperata beslut om förtida avveckling av två reaktorer utan att man vet hur deras produktion skall ersättas. Och medan dessa halsstarriga turer pågår förspiller regeringen dyrbar tid. Det är tid som borde användas effektivare för att åstadkomma alternativ elproduktion, om kärnkraftens stoppunkt år 2010 skall kunna infrias utan svåra konsekvenser för näringsliv och hushåll.

Men det finns tydligen en inom regeringen, nämligen finansministern, som i motsats till miljö- och energiministern inser konsekvenserna med en förtida kärnkraftsavveckling. Miljö- och energiministern däremot har ju till ganska nyligen hävdats att det inte finns några problem med att stänga ett par reaktorer i mitten på 90-talet.

På sistone har emellertid även Birgitta Dahl börjat vackla i tron på att riksdagens tre olika ståndpunkter i energifrågan kan uppfyllas. Bevarande av de orörda älvorna tycks i alla fall miljö- och energiministern ännu så länge stå fast vid. Vidare säger hon att den förtida avvecklingen skall genomföras. Däremot börjar hon, som jag förstår, att vackla vad gäller beslutet att inte höja koldioxidutsläppen. Regeringen tycks alltså närmast vara benägen att acceptera en ökad mängd koldioxid.

I valet mellan en förtida kärnkraftsavveckling och ökad växthuseffekt tycker vi folkpartister att Birgitta Dahl gör alldeles fel prioritering. Nej, svensk energipolitik saknar trovärdighet. Regeringen har i den här frågan – såväl som i flera andra frågor – hamnat i en återvändsgränd.

I stället för att laborera med två aggregat 1995 och 1996 måste ett målmedvetet arbete göras för att ersätta halva vår elproduktion, som bortfaller fram till år 2010. Säkert kan en ganska stor del elanvändning hushållas bort, men å andra sidan är efterfrågan på el i stark ökning, och enligt energiverket

kommer ökningen att bestå, dock i dämpad takt genom de prisökningar som kan förutses under 90-talet.

Samtidigt kan naturligtvis noteras att Birgitta Dahl tidigare uttalat, att förtida avveckling till viss del kan kompenseras med att höja effekten på de tio kvarvarande kärnkraftsaggregaten. Kärnkraft skall alltså ersättas med mera kärnkraft! Men nu har ju effekten redan höjts så att produktionen i praktiken egentligen redan nu motsvarar 14 reaktorer, och någon överskottsel finns ändå inte. Det vittnar i någon mån om hur besvärlig en förtida avveckling blir, så länge inte alternativ finns.

Huvudalternativet till den svenska kärnkraften måste – vid sidan av bättre hushållning – vara biobränslen och i viss mån vindkraft. Dessa energislag är emellertid inte tillräckligt utvecklade för att redan under 1990-talet ersätta kärnkraften. Det kommande årtiondet behövs i stället för att utveckla och utprova tekniken samt få fram biobränsleproduktion.

En kraftig naturgassatsning för att ersätta kärnkraften kommer inte bara att leda till ökade koldioxidutsläpp utan med största säkerhet också till att alternativen biobränslen och vind skjuts på en osäker framtid. Med regeringens energipolitik blir naturgasen i stället huvudalternativet, vilket får till följd att vi ytterligare belastar miljön och samtidigt sätter vårt land i samma beroendeställning till utlandet som under oljekrisernas tid.

Regeringen måste nu visa litet handlingskraft när det gäller att få fram alternativ. Spridda försök har gjorts och spridda teorier förekommer på bränsleområdet. Tillkalla en biobränslekommission som får till uppgift att så långt möjligt kartlägga vilka möjligheter biobränslena erbjuder som ersättning för kärnkraften! Dessa kan säkert inte ensamma ersätta kärnkraftsbortfallet, utan flera olika alternativ måste nog bli lösningen. Men den potential av biobränslen som kan produceras, och som troligen är betydande, måste tas till vara.

Släng prestigen, Birgitta Dahl, och försök samla ihop regeringen till en realistisk energipolitik! En energipolitik som för det första gör det möjligt att stänga kärnkraftverken om 10–20 år, för det andra inte belastar miljön, för det tredje försöker hålla elpriserna på en rimlig nivå för både industrin och hushållen och för det fjärde garanterar Sverige en god elförsörjning.

ANNIKA ÅHNBERG (vpk):

Herr talman! Kärnkraften måste avvecklas. Ingenting gör mig så upprörd som den oärlighet och falskhet som vissa kärnkraftsförespråkare i dag gör sig skyldiga till när de har mage att påstå att kärnkraften är en ren energikälla.

Vi bryter som bekant inte uran i Sverige, och det är kanske därför lättare att blunda för konsekvenserna av uranbrytningen. Det verkar nödvändigt att påminna kärnkraftsanhängarna om vissa elementära fakta som de tycks ha glömt. Av ett ton malm får man mellan 2 hg och 2 kg natururan genom att mala och krossa malmen med svavelsyra. Man får också 3 ton svavelhaltig sandvälling i naturen. 90 % av radioaktiviteten går samma väg. Enbart Sveriges tolv reaktorer orsakar fyra miljoner ton av sådant giftigt avfall i andra länder varje år. Förvandlingen av uranet till kärnbränsle kräver ytterligare många behandlingsled som läcker giftiga, försurande kemikalier och radioaktivitet till omgivningen.

Harrisburg och Tjernobyl har lärt oss vilka fruktansvärda hot som ständigt vilar över oss. Effekterna av katastrofen i Tjernobyl har kostat den svenska statskassan en halv miljard. Men vem kan mäta i pengar vad det har kostat i mänskligt lidande i vårt land och i Sovjet? I Tjernobyl och vida där omkring betalar människor, djur och natur det oerhörda priset för ett läckage på 3,5 % av reaktorhårdens innehåll.

Upparbetning av kärnbränslet är en annan länk i kedjan som också ger upphov till miljöfarliga utsläpp. I omgivningarna runt La Hague i Frankrike och Sellafield i England är t.ex. förekomsten av leukemi och Downs syndrom onormalt hög.

Sist men inte minst har vi det livsfarliga avfallet, som vi ännu inte vet var vi skall deponera. Slutförvaret skall börjas byggas år 2010. Någonstans i ett berg på 500 meters djup skall avfallet deponeras väl inkapslat som en gåva till kommande generationer.

Den oro och ångest som människor känner inför kärnkraften kan inte viftas bort. Den måste vara ett tungt vägande skäl när vi formar framtidens energisystem. Vi måste bort från ett samhälle alltmer utanför vår kontroll och styrning. Vi måste bygga en framtid som är förenlig med demokrati i ordets egentliga mening.

Kärnkraftsmaffian hycklar engagemang i frågan om koldioxidutsläpp. Men kärnkraften är ingen lösning på problemet. Kärnkraften har bromsat utvecklingen bort från förbränning av fossila bränslen genom att förhindra introduktionen av alternativa energikällor och hindra framväxten av energisnål teknik på olika områden. Att det i dag, efter alla dessa år, på nytt förs en diskussion om förlängd satsning på kärnkraften beror bara på en sak. De politiska signalerna har varit alltför otydliga.

Vattenfall har t.ex. i tio år ansvarat för att utveckla vindkraften. Tyvärr kan vi inte se resultatet av den satsningen – det har nämligen uteblivit. Nu gör Vattenfall ett stort nummer av att man tio år försent satsar 1 miljard på utveckling av biobränslen. Men dels är det fråga om för litet pengar, dels är de för defensivt använda.

Det som jag nu håller i min hand kunde vara en pekpinne riktad mot kärnkraftsanhängarna, regeringen och Vattenfall. Men det är något mer än en pekpinne. Det är en bit av framtiden, en bit salix. Enligt I.R.F:s bedömningar har vi i Sverige i dag 500 ha åker som skall tas ur spannmålsproduktion till sekelskiftet. Det finns en stor beredskap hos Sveriges bönder att ta ansvar för den omställning av energiförsörjningen som är nödvändig. Men det tar tre till fyra år från plantering till första skörd. Bönderna måste få besked från regering och riksdag, och beskedet måste komma nu. Beskedet måste komma i form av ett helhetsförslag för den framtida energiförsörjningen. Biobränslen måste bli en tungt vägande del.

Även solenergens utveckling har förhalats. Den skulle t.ex. kunna byggas in från början i bostadsområden och därmed frigöra el för annan användning. Men det kräver beslut på hög nivå, riktlinjer och byggnormer.

Många kommuner har satsat på fjärrvärmeverk som skulle kunna ge både värme och el. Men förespråkarna för kärnkraften och Vattenfall har stått hindrande i vägen. I dag används 6,5 % av fjärrvärmeunderlaget för elproduktion, vilket ger 2,5 TWh. I Vattenfalls framtida planer spelar kraftvär-

men en obetydlig roll. Man räknar med en 1 TWh i samarbete med kommunerna. Detta är alldeles otillräckligt. Det är uppenbart att Vattenfall måste få tydligare instruktioner från regering och riksdag. Verket måste åläggas att samarbeta med kommunerna i kraftvärmeproduktionen. Jag vill gärna ställa en fråga: Vad avser regeringspartiet att göra för att höja ambitionsnivån när det gäller elproduktion via kraftvärme?

Det är fullt möjligt att genom kraftvärmeproduktion få mellan 25 TWh och 35 TWh el. Miljöavgifter och skatter måste konstrueras så att detta blir möjligt. Såvitt jag kan bedöma – jag har endast sett pressmeddelanden från miljöavgiftsutredningen där vpk inte haft någon representant – brister det härvidlag. Ivar Franzén har här tidigare i debatten noggrant redogjort för hur t.ex. kraftvärmens drabbas negativt av miljöavgiftsutredningens förslag.

Vågenergi är ytterligare ett av de försummade alternativen, som både i samarbete med Norge och från Östersjön skulle kunna ge en hel del el.

Vi kan på område efter område konstatera att alldeles för litet har blivit gjort, men också att en framtid utan kärnkraft är fullt möjlig. Kärnkraftsanhängarna säger att inget energislag kan ersätta kärnkraften fullt ut. Det är riktigt. Inget annat energislag kan göra det var för sig, men vi skall inte ha de storskaliga systemen med få råvaror i botten. Vi skall ha en bukett av olika energislag. Målet är ett energisystem baserat på förnyelsebara miljövänliga energikällor. Men det dröjer innan vi kommer dit. Vi måste fortsätta att använda fossila bränslen ett tag till.

Naturgasen är utan tvivel det bästa av de fossila bränslena, och den är nödvändig i energisystemet under de närmaste decennierna. Jag vill därmed inte förringa problemen med naturgasen. Den måste importeras, den är dyr att introducera, den är storskalig och den ger miljöpåverkan. Men förutsatt att den ersätter andra fossila bränslen, kan den användas för att minska utsläppen av koldioxid.

En annan aspekt av energipolitiken är effektivisering och sparande. Vi måste diskutera både produktionen och konsumtionen. Ett modernt lysrör ger lika mycket ljus som en vanlig glödlampa, men drar bara hälften så mycket el. I ett 20-årsperspektiv kan vi komma ner från dagens elbehov på 130 TWh till 90 TWh. Energisnålhet måste bli ett krav vid godkännandet av nya elektriska apparater.

Slutsatsen blir att kärnkraften både är nödvändig och möjlig att utveckla och att det dessutom går att genomföra snabbare än vad riksdagens majoritet ansett. Vpk hävdar att det första steget skall vara att snarast ta Barsebäck 1 och 2 samt Ringhals 2 ur drift och därefter en reaktor per år. Riksdagens s.k. kontrollstation år 1990 får inte begränsas till steg 1. Den måste innebära en konkretisering av hela den därefter följande utvecklingsplanen.

En stor del av energin förbrukas i trafiken, och där åstadkoms också en stor mängd utsläpp. För att komma till rätta med dessa problem måste vi sätta upp mål, dels att minska utsläppen från biltrafiken, dels att föra över trafik från bilar till tåg. När vi tar in miljöavgifter måste dessa självfallet till stor del öronmärkas och gå till en förbättrad kollektivtrafik.

Herr talman! Det tycks vara inne att göra olika s.k. scenarios för hur framtiden kommer att bli. Jag tror att det är hög tid att vi i stället bestämmer hur framtiden bör bli. Vi är inte viljelösa offer för den historiska utvecklingen.

Vi formar vår framtid. Det gäller, som Lars Ingelstam uttryckte det i en debattartikel, att "frigöra de dynamiska krafterna", alltså frigöra den oerhörda styrka som finns hos människorna i vårt samhälle när de kämpar för en konkret och rimlig framtidsvision.

KRISTER SKÅNBERG (mp):

Herr talman! Vi måste fråga oss vilka hot som människor i Sverige ser i dag i energifrågan. Det finns all anledning att oroa sig för växthuseffekten, då inte bara vattnet kommer att stiga och stora områden läggas under vatten under de närmaste 50 åren utan vi också kommer att få ett sämre odlingsklimat och mindre skördar i viktiga områden på jorden. Moder jords förmåga att försörja en växande befolkning kommer helt enkelt att bli allt sämre. Därför måste vi, som miljöpartiet kräver, minska användningen av kol, olja och naturgas med minst 85 % inom 25 år. Det är rejäla tag mot växthuseffekten. Naturligtvis måste koldioxidskatt också tas ut på sådant bränsle som används för elproduktion och sådant som ger spillvärme.

Det finns anledning att oroa sig för att ozonskiktet blir allt tunnare i den yttre gränsen till jordens atmosfär. Det kommer att ge alltmer skador av solstrålning. En viktig motåtgärd är att minska avgasutsläppen från bilar och bussar och sluta att använda freon.

Tyvärr finns det, som Annika Åhnberg här värtaligt beskrev, farlig strålning på närmare håll. Faran ökar för varje år som kärnkraft används. Jag behöver inte gå in på uranbrytningens farlighet. Det gjorde Annika Åhnberg tillräckligt, men även tillverkning av uranbränsle är farlig. Att köra kärnkraftverken är verkligen livsfarligt.

Kjell-Olof Feldt sade här från talarstolen i går att när man misslyckas med kärnkraften är det miljontals liv som sätts på spel. Han sade också att när den tredje olyckan kommer – vi vet inte när och var – blir det en panikrusning bort från kärnkraften. Det är detta som regeringen vill förebygga. Det vill vi i miljöpartiet också göra, men vi tycker att det är litet dumdrigt att ta så lång tid som 20 år på sig att göra det, så som regeringen vill göra. Regeringens linje leder dessutom till en onödig ytterligare ökning av mängden radioaktivt avfall. Det är, herr talman, ett dödligt farligt arv till kommande generationer, ett ständigt hot om strålförgiftning under tusentals år. Därför kräver miljöpartiet att kärnkraftsavvecklingen börjar *nu*. Vi tycker att den skall avslutas inom 10 år. Men det allra viktigaste är faktiskt att den börjar *nu*.

Med både regeringens och miljöpartiets linje måste vi ändå i Sverige börja med att hushålla bättre med energin. Vi måste göra både energiförsörjningen och energianvändningen mera miljövänlig, resurssnål och effektiv. Birgitta Dahl har sagt: Vi vet att världen inte kan överleva om alla använde lika mycket energi som Sverige. Vi kan och måste klara oss med hälften så mycket energi som i dag.

Frågan är bara: Vad tänker regeringen göra för att förverkliga detta? Centern anser att detta bör ske inom 30 år. Miljöpartiet har sagt att energianvändningen måste minska med minst 40 % inom 25 år. Vi vill under samma tid som sagt skära ned användningen av fossila bränslen till högst 15 % av vad den är i dag.

Birgitta Hambræus har tillsammans med representanter för övriga partier anordnat flera seminarier här i riksdagen, där forskare och tekniker har visat hur man kan hushålla med energin. Jag tror att riksdagen behöver mera upplysning på den punkten.

Vattenfall har tillsammans med institutionen för miljö- och energisystem i Lund gjort en omfattande utredning som visar hur man kan klara elförsörjningen utan kärnkraft efter år 2010. Man räknar med fortsatt tillväxt. Bruttonationalprodukten skulle öka med 54 % totalt under den aktuella perioden. Dessutom skulle det innebära ökat behov av allt det som el kan utträta.

I utredningen har man område för område visat hur mycket el vi kan spara beroende på vilken teknik som används. Om vi bara kör vidare som i dag utan att ta till vara de nya tekniska landvinningarna och om vi höjer priset med 50 %, räknar man med att elförbrukningen blir ungefär oförändrad, eller med en obetydlig ökning jämfört med i dag. Men om man låter den kommersiellt tillgängliga teknik som är lönsam i förhållande till oljekondenskraft slå igenom, skulle energiförbrukningen gå ner till 111 TWh. Skulle man dessutom låta sådan teknik som är färdigutvecklad men ännu inte kommersialiserad tas i bruk, då skulle elförbrukningen gå ner till 96 TWh. Då är vi nere på nivåer som man klarar utan att använda olja och kol.

LO-ledarna, industrin och politiska kärnkraftshökar behöver alltså inte oro sig. Vattenfall har visat att energin räcker, även om man räknar med en så kraftig tillväxt. Jag hoppas att inte heller herr Hökmark är orolig.

Vi i miljöpartiet oroar oss däremot för att kärnkraftsavvecklingen inte börjar nu utan först 1995 – 1996, som Birgitta Dahl heligt har lovat. Vi tycker att det ger för dåliga signaler när det gäller energihushållning till hushåll och industrin, och för dåliga signaler till kraftbolagen.

Om vi inte begär mer eltjänster än i dag och effektiviserar på det sätt som Vattenfall har beskrivit, då kommer elbehovet att sjunka till 74 TWh. Det klarar vi med samma vattenkraft som i dag, plus cellulosaindustrins motkraft och litet mer användning av skogsavfall, gärna förgasad till biogas. Den totala kostnaden för en sådan elförsörjning skulle, herr talman, bli ungefär hälften av dagens. Med en ännu effektivare teknik, alltså sådan som är färdigutvecklad men ännu inte kommersialiserad, skulle vi komma ännu lägre, och då skulle det bli ännu lättare att klara sig utan biobränslen. Det betyder att vi kan använda skogsavfall, den energiskog som Annika Åhnberg visade ett litet prov på här, för resten av vår energiförsörjning. Vi skulle inte behöva använda det för elgenerering.

Stockholm Energi har visat att det går att spara energi, herr talman, med effektivare belysning. Då är det inte fråga om att sänka elbehovet till hälften, utan 80 % kan man spara genom användning av en viss typ av lampor. Man har gjort prov i Stockholm och visat stora besparingsmöjligheter. På samma sätt kan man spara inom industrin. Jag hoppas få tillfälle att återkomma till detta.

IVAR VIRGIN (m) replik:

Herr talman! Med tanke på den inställning som miljöpartiet redovisar när det gäller kärnkraften blir jag alltid förvånad över att man inte kräver ett

omedelbart stopp. Som man beskriver kärnkraften borde det, tycker jag, vara den enda riktiga handlingslinjen.

Jag registrerar dessutom att man från miljöpartiet i en debatt här förra hösten sade att man ville ha en avveckling på tre år. Men det skulle naturligtvis förorsaka chockvågor genom svensk ekonomi och vara en utomordentligt allvarlig åtgärd. Nu fick vi genom Krister Skånberg reda på att den tiden är utsträckt till tio år. I och för sig är det glädjande med en tillnyktring på det här området. När det gäller takten och förändringar av miljöpartiets ståndpunkt kan jag konstatera att miljöpartiet 1991 kommer att ha samma åsikt som vi, och det är en intressant iakttagelse.

BIRGITTA HAMBRAEUS (c) replik:

Herr talman! Krister Skånberg nämnde de konferenser som har anordnats i förstakammarsalen under några år på inbjudan av representanter för samtliga partier. Jag är glad över att de konferenserna kommer att fortsätta. Dess värre behövs de. Jag tror att Krister Skånberg är överens med mig om att det är märkligt att riksdagen skall behöva ta sådana initiativ. Här träffas alltså den del av näringslivet som är intresserad av att fullfölja riksdagens beslut om en avveckling av kärnkraften och som har konkreta praktiska förslag till hur det här skulle kunna gå till. De sammanträffar med forskare och myndighetspersoner på seminarier. Naturligtvis har man inte samma resurser som regeringen skulle ha haft om regeringen hade anordnat det hela. Det är märkligt att vi i riksdagen skall behöva göra så här. Det är ju ändå regeringen som skall ha den verkställande uppgiften.

Hos riksdagens revisorer har vi i centerpartiet lagt fram ett granskningsförslag när det gäller energiverket. Hur verkställer energiverket riksdagsbeslutet när det gäller att ta fram underlag och att aktivt verka för riksdagens beslut om en avveckling av kärnkraften och ett system som bygger påushållning och förnyelsebara energikällor? Hur arbetar alltså energiverket?

Jag är glad att Krister Skånberg fortsätter arbetet med att ordna konferenser. Men, som sagt, det borde inte vara nödvändigt.

KRISTER SKÅNBERG (mp) replik:

Herr talman! Jag vill nu bara göra ett tillrättaläggande. Jag återkommer med repliker senare.

Ivar Virgin säger att vi skulle ha talat om en tioårig avvecklingsperiod för kärnkraften. Jag hoppas att jag sade tre år. Vi har inte ändrat oss på den punkten. Men vi håller med Ivar Virgin om att det riktigt kloka skulle ha varit att avveckla kärnkraften på en gång. Annars blir det, som Kjell-Olof Feldt sade i går, en panikrusning bort från kärnkraften den dag då nästa olycka inträffar. Vi tycker ändå att tre år är väsentligt bättre än tjuugo år.

GUNNAR HÖKMARK (m):

Herr talman! Vi moderater har i den energipolitiska debatten konsekvent sagt att den förtida avvecklingen av kärnkraften är oförenlig med verklighetens krav på åtgärder när det gäller att reducera koldioxidutsläppen och när det gäller verklighetens och folkomröstningens krav på hänsyn till välfärd och sysselsättning. Vår energipolitik har uttryckts i kraven på en fortsatt drift

av befintliga kärnkraftverk så länge dessa ekonomiskt, tekniskt och säkerhetsmässigt medger det och ett beskattningssystem för energin som innebär att man på de olika energislagen lägger de kostnader för miljöeffekter som de orsakar – detta för att därigenom uppnå skattemässiga fördelar för inhemska energislag och för den typ av energislag som vi vet har de minsta miljökonsekvenserna.

För denna politik och denna hållning har vi blivit angripna, inte så mycket ute i verkligheten men i denna kammare i energipolitiska debatter. Det verkar som om man trodde att moderata samlingspartiet var regeringspartiet. Man kan fråga sig: Varför har det varit så?

Jag tror att sanningen är den att vi moderater står för en energipolitik som har stöd i verkligheten och som faktiskt har ett betydande stöd utanför denna kammare hos den svenska befolkningen. Därför upplevs den inte bara som en utmaning utan också som ett hot när det gäller alla dem som bedriver energipolitik i ett slags opposition mot verkligheten.

I de debatter som har handlat om huruvida den nu preciserade energipolitiken är möjlig eller ej, om huruvida de olika målen är förenliga eller ej, har Birgitta Dahl mycket klart och otvetydigt hävdad i denna kammare att den förtida avvecklingen är oåterkallelig och kompromisslös. Hon har hävdad att koldioxidtaket skall klaras – det har hon sagt bl.a. i en interpellationsdebatt i våras här med mig, och det är en mycket otvetydig deklaration – och konsekvent förnekad att det finns några planer på en utbyggnad av de orörda älvarna.

Herr talman! Det är anmärkningsvärt hur främmande denna politik framstår för människor som verkar ute i verkligheten. Jag tänker inte bara på dem som normalt brukar fördömas som kampanjmakare och skrämselfpropagandister för industrins elanvändare eller elproducenterna utan också på dem som är verksamma vid kommunala värmeverk. Det gäller då naturgasens introduktion. Över huvud taget gäller det dem som i dag är verksamma inom det energipolitiska Sverige. För dessa har den förda politiken framstått som främmande.

Nu har den politiken också fått sitt betyg. I och med att den socialdemokratiska 90-talsgruppen konstaterade att de olika energipolitiska målen var oförenliga förklarade man ju att socialdemokratin, precis som aktörerna ute i verkligheten och precis som vi moderater här i kammaren har sagt, inte hänger samman. Nu har vi också sett det slutgiltiga steget i fråga om den hitintills förda socialdemokratiska energipolitiken och dess sammanbrott. Nu skall ny energipolitik tas fram under ledning av en krisgrupp, där statsministern och LO-ordföranden ingår jämte Rune Molin och energiministern plus, gissar jag, ett antal ledamöter. Det är uppenbart, i alla fall att döma av presskommentarerna, att man här avser att öppet diskutera alla frågor där energiministern slagit fast otvetydiga deklarationer. Uppenbarligen handlar det om att skjuta på den förtida avvecklingen, vilket vore en seger för förnutet. Eller också handlar det om att offra älvarna eller miljön.

Vi kan konstatera att de socialdemokratiska energipolitiska målen hitintills har varit oförenliga. Men nu kan man ställa frågan: Finns det en socialdemokratisk energipolitik?

Jag skulle också vilja ställa en mycket konkret fråga till Birgitta Dahl: Står

Birgitta Dahl fast vid sina deklARATIONER här i kammaren om att koldioxidta-
ket skall respekteras, om att det inte blir någon älvutbyggnad och om att den
förtida avvecklingen är kompromisslös och oåterkallelig? Men en, förmodar
jag, i dagens läge ännu viktigare fråga är: Står socialdemokratin fast vid
dessa deklARATIONER? Det är av intresse att få besked, eftersom det som ener-
giministern kan säga i denna fråga här i dag har en grundläggande betydelse
för den kommande energipolitiska debatten. Dessutom har svenska folket
rätt att få besked.

Herr talman! Redan i dag ser vi klart konsekvenserna av en oförenlig och
stundtals virrig energipolitik. Vi behöver således inte utreda den saken – det
finns ju redan en kaskad av utredningar genom vilka regeringen försöker be-
driva energipolitiken. Den ena konsekvensen vi kan se är hur kommuner och
olika kraftproducenter runt om i landet projekterar byggandet av stora eller
fossila kraftverk eller kraftvärmeverk. Det väcker miljöopinion runt om i
landet, på goda grunder, därför att det innebär en ökning av utsläppen av
svavel, kväve och koldioxid.

Jag skulle vilja fråga: Anser Sveriges miljöminister att denna utveckling är
bra? Och avser Sveriges miljöminister att köra över de miljöopinioner som
mycket starkt kommer att göra sig hörda – och som redan i dag gör det – i
protest för att skydda sin miljö och sin nära natur mot en miljöförstöring som
annars blir konsekvensen av avvecklingsbeslutet?

Herr talman! Den andra konsekvensen ser vi också redan i dag. Det är
konsekvensen för näringsliv och ekonomi genom den utflyttning som
svenska företag gör av elintensiva investeringar, dvs. investeringar som
skulle ha kunnat göras i Sverige. Bara den senaste veckan kunde vi läsa att
ett företag väljer att förlägga en investering på över 2 miljarder utomlands.
Ett annat företag väljer att genomföra en mindre investering i utlandet.
Stora delar av massa-, pappers- och boardindustrin trappar successivt ner
därför att de vet att kommande elpriser i Sverige inte kommer att göra
svenska anläggningar konkurrenskraftiga.

Detta är den konkreta konsekvensen av den oförenlighet i energipolitiken
som har präglat de senaste åren.

Jag skulle vilja fråga Birgitta Dahl: Avser regeringen att vidta åtgärder för
att snabbt få ett grepp om vad som i dag sker som en följd av den tidigare
ofullständiga energipolitiken? Vilka konsekvenser har energipolitiken redan
fått?

Herr talman! Jag vill ställa en sista fråga. Birgitta Dahl intervjuades i
Veckans Affärer i förra veckan och hon konstaterade där: "Alla medborgare
måste avstå en eller ett par procent under 90-talet och en bit in på 2000-ta-
let." Detta gällde konsumtionsutrymmet. Hon förklarade vidare att det nog
skulle bli ganska lätt, därför att vi har mycket kattguld i vårt samhälle som
vi kan vara av med. Där fick lärarna, sjuksköterskorna, poliserna och alla
andra grupper som i dag kräver höjda löner ett besked. Precisera för barnfa-
miljerna och för pensionärerna vilket kattguld de skall dra in på! Jag tror att
de är lika intresserade av att veta det som vi här i kammaren är.

ANNIKA ÅHNBERG (vpk) replik:

Herr talman! Gunnar Hökmark säger att en avveckling av kärnkraften är oförenlig med en reducering av koldioxidutsläppen. Jag vet inte vilket som är mest beklagansvärt, om Gunnar Hökmark verkligen tror att det är så här eller om han hycklar.

Om kärnkraften skulle bidra till att reducera koldioxidutsläppen skulle det behövas tusentals nya reaktorer i världen. På världsenergikongressen i Montreal nyligen framfördes att det i så fall skulle behövas 5 000 nya kärnkraftsreaktorer. Är det på det sättet Gunnar Hökmark vill reducera koldioxidutsläppen?

När det i övrigt gäller förhållandet till koldioxid vill jag upprepa det som jag sade i mitt anförande, dvs. att kärnkraften går hand i hand med det samhälle som också i mycket hög grad förbränner fossila bränslen, förlösar resurser och hugger ned skog utan att återbeskoga. Det betyder omvänt att en avveckling av kärnkraften och en uppbyggnad av ett energisystem som i stället baserar sig på sol, vind, vatten och biobränsle är det enda energisystem som varaktigt kommer att kunna reducera koldioxidutsläppen. Därför är det inte bara möjligt utan också nödvändigt att avveckla kärnkraften.

IVAR FRANZÉN (c) replik:

Herr talman! Gunnar Hökmark beskyller oss som vill avveckla kärnkraften för att driva en verklighetsfrämmande energipolitik, och han refererar till en rad människor ute i samhällslivet, kraftbolagen, industriföreträdare, värmeverkschefer m.fl. Det är en rad mycket duktiga och kunniga personer, och jag har all respekt för dem. Samtidigt får vi inte tänka bort att de, med all rätt, företräder företagsintressen – om de inte gjorde det skulle de närmast begå tjänstefel. De företräder också producentintressen, vilket de skäligen skall göra. Därför har de inte någon anledning att väga in helheten på det sätt som vi bör göra som riksdagsmän och ansvariga för just helheten och hela Sveriges bästa.

Det är helt skilda kalkyler som görs när det gäller att producera ny energi. Vi vet att det av tradition är elabonenterna som via vattenkraften får betala de stora initialkostnaderna för nya stora anläggningar. Så blir det även i fortsättningen. Det har gällt kärnkraften, och det gäller kolkondens.

När det gäller den andra biten, att använda energi effektivare, finns inte motsvarande finansieringsmöjligheter. För den enskilde är det ofta fråga om att ta ett banklån med ganska hög ränta, med krav på återbetalning, o.s.v. Det är alltså två helt skilda kalkyler som görs. Därför har vi under många år ägnat oss åt mycket snedvridna investeringar, där det har satsats på tok för mycket pengar i ny produktion och för litet pengar i effektiv energianvändning. Detta har kostat samhället och svenska folket mycket pengar.

Också denna ensidiga produktionsfilosofi, som innebär att man ständigt ser till att det finns tillräckligt med energi, kommer, Gunnar Hökmark, om den får genomslag, att göra elpriserna i Sverige så höga att det finns anledning för massaindustrin och pappersindustrin att flytta ut. Det är inte den linjen som vi förespråkar.

Vi förespråkar en väl balanserad avvägning mellan investeringar och effektivare energianvändning, en successiv övergång till förnybar energi, så att

samhällets resuser utnyttjas för just den förnyelse av energisystemet som på sikt ger stabilare, tryggare och lägre energipriser än det system som Gunnar Hökmark förespråkar. Den verkligen industrivänliga politiken driver vi som vill avveckla kärnkraften.

KRISTER SKÅNBERG (mp) replik:

Herr talman! Både på Gunnar Hökmarks anförande och på Ivar Franzéns

.....

ANDRE VICE TALMANNEN:

Repliken gäller Gunnar Hökmarks anförande.

KRISTER SKÅNBERG (mp) replik:

Herr talman! Det är viktigt att konstatera att man kan tjäna pengar på att spara energi, på att både elproducent och elkonsument kan spara. Detta har man i vissa delar av USA, framför allt i Californien, visat mycket tydligt, och man fortsätter att arbeta på den linjen.

Många här i Sverige talar om USA som ett land där marknadskrafterna har mycket stort spelrum, men man har också en hel del spelregler. Det innebär bl.a. att kraftbolagens taxor bestäms av statliga kommissioner. Det betyder inte att kraftbolagen inte lönar sig, utan taxorna regleras så att bolagen kan ha en tillfredsställande lönsamhet.

När det gäller taxesättningen arbetar man intensivt med att hitta incitament, morötter, för kraftbolagen att erbjuda sina kunder fördelar om de sparar energi, på samma sätt som Stockholm Energi gjorde med lamporna, som jag visade prov på nyss. Det finns anledning att tro att det här sprider sig till hela USA. Kongressen kommer inom kort att få ta ställning till ett förslag som innebär att både producent och konsument får möjlighet att tjäna pengar på elbesparing i stället för att bara tjäna pengar på att göra mer och mer el tillgänglig.

Dessutom tjänar landet på en sådan energihushållning, därför att man kan importera mindre bränsle. Det skulle vara högaktuellt även för Sveriges del, om vi kunde få ner importen av olja och kol till noll eller till mycket låga värden, som miljöpartiet förespråkar. Detta måste väl vara ett nationellt intresse. Jag tycker att det är viktigt att man här i Sverige tar i beaktande det arbete som statliga Vattenfall har utfört. Den utredning som jag talade om är ganska omfattande, och den är fylld av siffermaterial.

GUNNAR HÖKMARK (m) replik:

Herr talman! Först till Annika Åhnberg. Man reducerar ju inte koldioxidutsläppen i världen genom att öka dem i Sverige. Detta är en enkel matematisk utgångspunkt, som vi borde vara överens om på ett mycket enkelt och lättvindigt sätt.

Man reducerar heller inte koldioxidutsläppen i Sverige genom att avveckla kärnkraften, för det kommer att framtinga ökade koldioxidutsläpp, ökad förbränning av fossila bränslen. Det hjälper inte att Annika Åhnberg säger att det skall vi inte göra – vi skall inte göra någonting som är dåligt, vi skall bara göra saker och ting som är bra. Så har ju Annika Åhnbergs partivänner

i Östeuropa sagt hela tiden, medan man konsekvent har förstört miljön och gjort att den innebär en enda stor krissituation.

Man måste ta ansvar. Om Annika Åhnberg tar del av den miljöpolitik som har förts av hennes partivänner i Östeuropa, kommer hon att erfara att människorna i Prag, Budapest och Warszawa hade varit glada för en energipolitik motsvarande den som vi hittills bedrivit i Sverige.

När det gäller Ivar Franzéns invändningar vill jag först säga att det som får massindustrin att flytta utomlands är nog knappast den moderata energipolitiken. Det är möjligt att det för Ivar Franzén har gått upp en särskild insikt om att det är centrens energipolitik som är den industrivänliga, men den insikten saknas i stora delar av svensk industri. Där upplever man det inte alls så, tvärtom flyttar man redan i dag utomlands. Det bör Ivar Franzén kunna förklara.

Jag skulle till Ivar Franzén vilja säga en sak av något mer principiell natur. Ivar Franzén förespråkade ju 1980 linje 3, enligt vilken vi skulle avveckla kärnkraften under en tioårsperiod. Det hade inneburit att vi i dag troligtvis hade mönstrat ut det sista kärnkraftverket. Det hade inneburit att vi i panik hade tvingats bygga ut användningen av fossila bränslen i olika former i det svenska samhället, med en teknologi som vi i dag, som tur är, kan betrakta som gammalmodig; det hade då varit den enda tillgängliga. Det hade inneburit oerhörda anspänningar för svensk industri.

Jag tycker att Ivar Franzén, innan han går och lägger sig i kväll, skall fundera över vilka konsekvenser hans linje 3 hade fått för svensk miljö. Och så skall han tacka oss moderater – och t.o.m. de socialdemokrater som då slogs för att man skulle fortsätta att använda den svenska kärnkraften.

ANNIKA ÅHNBERG (vpk) replik:

Herr talman! Avvecklingen av den svenska kärnkraften kommer att kunna genomföras samtidigt som koldioxidutsläppen reduceras. Om Gunnar Hökmark vore litet mer intresserad av att fundera över hur man kan avveckla kärnkraften, så skulle han lätt ha kunnat konstatera det. Men tyvärr är han ju bara intresserad av att bevara den och har därför inte bemödat sig om att sätta sig in i de avvecklingsplaner som finns och som faktiskt möjliggör reducerade koldioxidutsläpp. Läs på!

Jag brukar ofta mäta temperaturen i politiska debatter genom att konstatera att när moderaterna drar in Östeuropa, då är de illa ute, då har de inte mycket sakargument att komma med. Jag har inga partivänner i Östeuropa, jag tillhör vpk, som är ett parti som verkar här i Sverige. Självfallet är vi också intresserade av att göra vad vi kan för att förbättra miljösituationen ute i Europa. Och vi tar tacksamt emot stöd från alla partier i Sverige som vill sträva i samma riktning.

IVAR FRANZÉN (c) replik:

Herr talman! Gunnar Hökmark påstår med stor bestämdhet att kärnkraftsavvecklingen kommer att tvinga fram ökade utsläpp av koldioxid. Men, Gunnar Hökmark, effektivare energianvändning ger inga koldioxidutsläpp. Ökad användning av biobränslen, solenergi och vindenergi – inte ger det några ökade utsläpp av koldioxid!

Det är alldeles självklart att det är både tekniskt och ekonomiskt möjligt att göra kärnkraftsavvecklingen jämsides med att vi genomför en förnyelse av vårt energisystem och därigenom åstadkommer en ny "mix" till rimlig kostnad och med bibehållna eller sänkta utsläpp av koldioxid.

Gunnar Hökmark ber mig sedan tänka igenom min gamla hederliga, fina linje 3-inställning och konsekvenserna av den. Självfallet, Gunnar Hökmark, hade det varit väsentligt enklare att avveckla de sex reaktorerna och då börja den förnyelse av energisystemet som i dag är otroligt angelägen men som var möjlig och angelägen redan då, 1981. Om de 35 miljarder som är kostnaden för både de två senaste reaktorerna och utbyggandet av eldistributionen, hade satts in för effektivare energianvändning, ökad användning av förnybar energi, skulle de ju ge ett väsentligt större tillskott än vad de gett i de här två reaktorerna.

Jag vet inte hur realistiskt Gunnar Hökmark bedömer sitt önskemål vara – att jag skulle tacka moderaterna för att de har försatt Sverige i en situation som innebär att cirka hälften av vår elenergi kommer från någonting som inte hör mänsklig verksamhet till – någonting som vi ändå alla är överens om att avveckla. Jag tror att alla människor, vare sig de vill erkänna det eller inte, är medvetna om att den tredje kärnkraftsolyckan – som vi alla önskar inte skall komma men som vi vet kommer att inträffa – kommer att ställa till politiska och mänskliga tragedier och en rad andra problem. Det är detta som Gunnar Hökmark vill att jag skall tacka moderaterna för ifrån denna talarstol. Realismen i Gunnar Hökmarks önsknings och uttalanden är inte särskilt stor.

KRISTER SKÅNBERG (mp) replik:

Herr talman! Det finns de som säger att om det nedfall från Tjernobykatakstrofen som drabbade delar av Norrland hade drabbat Stockholm och dess beslutsfattare, så skulle kärnkraftsavvecklingen redan ha varit i gång. Vad tror Gunnar Hökmark händer när nästa stora kärnkraftsolycka inträffar? Tänk om den händer nära oss och blir allvarlig! Då blir det kanske panikavveckling. Är det inte mycket bättre för Sverige, för oss som bor här och för svenskt näringsliv, att påbörja avvecklingen nu och göra den under ordnade former?

Jag förstod inte alls resonemanget om att vi skulle öka utsläppen av koldioxid i Sverige. Från tre partier har vi ju här ganska tydligt försökt berätta att det handlar om att minska koldioxidutsläppen.

I detta sammanhang vill jag gärna påpeka att vi i miljöpartiet anser att man inte skall använda naturgas för att kompensera att kärnkraftselen inte finns tillgänglig längre. Vi tycker att naturgasnätet inte skall byggas ut. Vi tycker att naturgasen i första hand skall användas i de länder som har en ännu värre miljösituation än vi har här i Sverige – närmast i Polen och i Sovjet. Där är ju miljökatastrofen ett faktum – ett faktum som vi borde lära oss av.

Herr talman! Det är förvånansvärt att höra år ut och år in att vi i Sverige inte skulle ha råd att ta itu med miljöproblemen, att ekonomin inte skulle räcka till. Vi kan knappast räkna med en starkare ekonomi än vad vi har haft under de senaste sju åtta åren. Vi kan inte räkna med en långvarigare

välståndstid än vad vi har haft. Och vi kan knappast säga att det behövs ytterligare tillväxt för att vi äntligen skall börja ta itu med de här problemen. Det förefaller mig vara ungefär samma slags resonemang som att säga att vi inte har råd att börja släcka den brand som rasar nu, för vi måste först tjäna ihop pengar att skaffa släckningsutrustning. Den skall man väl börja skaffa när man varskar faran.

GUNNAR HÖKMARK (m) replik:

Herr talman! Jag tycker att Krister Skånberg är en charmerande person. Han är något av politikens lycklige Ture här i riksdagen. Han tror att bara man vill någonting blir det också så. Sitter man och vill riktigt mycket att koldioxidutsläppen skall minska och skriver man ned en riktigt ambitiös plan på papperet så blir det så. Men verkligheten är inte så enkel att man bara kan sitta och fundera litet grand och se vad som kommer ut ur pennan. Det har Birgitta Dahl fått uppleva när nu bl.a. krisgruppen har blivit tillsatt.

Men Krister Skånberg snappar ändå upp en viktig sak: miljökatastrofen i Östeuropa är ett faktum. Han för in en annan storhet i den energipolitiska debatten, vilket borde ge Ivar Franzén anledning att reflektera. Man kan inte ensidigt se på en enda energiform och mena att den skulle vara skild från mänsklig verksamhet. Får jag fråga Ivar Franzén: Är växthuseffekten någonting som är förenligt med mänsklig verksamhet? Är utsläppen av tungmetaller någonting som passar ihop särskilt bra med mänsklig verksamhet?

Självfallet har alla energiformer sina miljökonsekvenser. Det som jag och Ivar Virgin så noga belyste är att vi i dag ser en växthuseffekt anta proportioner som gör att mänskligheten måste prioritera växthuseffekten i sin internationella miljösamverkan, eftersom växthuseffekten medför oacceptabla globala konsekvenser. Det hela pågår just nu. Man behöver inte vänta på att en tredje olycka skall hända, eftersom vi har en olycka i form av en kontinuerlig process.

Herr talman! Ytterligare en sak, energihushållningen. Faktum är att vi i Sverige har varit mycket framgångsrika när det gäller energihushållning. Sedan 1970-talets början använder vi ungefär samma mängd energi som i dag. Men hur har vi lyckats klara det hela? Jo, inom ramen för samma totala energianvändning har vi nästan fördubblat elanvändningen, och denna har också under den här tiden blivit allt effektivare. Den kommer också att bli ännu effektivare. Men det intressanta är att det moderna välfärdssamhället-industrisamhället ju ställer nya krav, framför allt på elkraft, medan den kärnkraftsavvecklingspolitik som riskerar att bli en elavvecklingspolitik slår direkt mot det moderna välfärdssamhällets möjligheter till en effektiv energihushållning. Detta är konsekvensen, och därför måste vi börja diskutera elavvecklingens följder för det moderna välfärdssamhället. För mig är den ifrågasättande politiken omöjlig att acceptera, eftersom den hotar uppnåendet av grundläggande välfärdspolitiska och miljöpolitiska mål.

Tredje vice talmannen anmälde att Ivar Franzén och Krister Skånberg anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

EVA BJÖRNE (m):

Herr talman! Enligt energiministern och regeringen ligger beslutet fast att två reaktorer skall avvecklas under mitten av 90-talet, detta trots att det inte finns någon ersättningsenergi som är bättre eller ens lika bra. Detta är ett svek mot folkomröstningen, ett rejält bidrag till miljöförstöringen och en enorm kapitalförstöring. Som Ivar Virgin så riktigt påpekade tidigare i talarstolen kostar detta vårt samhälle och oss skattebetalare åtskilliga miljarder, miljarder som skulle kunna användas på ett oändligt mycket bättre sätt, t.ex. till miljöinsatser. Regeringen satsar i stället dessa miljarder för att vi svenskar inom landets gränser under några år skall få leva med tio i stället för tolv reaktorer.

Enligt finansministern skall kärnkraften avvecklas, därför att våra reaktorer körs med successivt sjunkande säkerhetsmarginaler. Det skulle alltså vara ansvarslöst att använda reaktorerna längre tid än 30 år. Jag tycker att det är mer realistiskt att lyssna på de experter som kan den här disciplinen. Experterna säger att de svenska reaktorerna kan drivas med fullgod säkerhet i minst 40 år. Man anser att reaktorerna rent tekniskt sett antagligen kan drivas hur länge som helst med fullgod säkerhet, men kostnaden för att byta ut vitala delar blir i varje fall med nuvarande teknik högre än kostnaden för att bygga nya kraftverk. Vi vet vilken miljökatastrof som har drabbat Östeuropa och Sovjet, vi vet att energianvändningen ökar i hela världen och vi vet att våra kärnkraftsverk hör till de allra säkraste. I detta läge väljer regeringen att i förtid avveckla en av de miljövänligaste och billigaste kraftkällor som vi har. Det betyder en sämre miljö inte bara för oss svenskar, utan en försämring av jordens totala miljö. Det innebär också en avsevärt dyrare el. De industrier som har en stor elanvändning flyttar utomlands, och Sverige kommer att halka efter ännu mer. Västtyskarna har en levnadsstandard som ligger högt över vår, italienarna håller på att passera oss, och får regeringen som den vill kommer också länder som Spanien och Portugal att gå förbi Sverige.

I hela Norden introduceras nu gasbaserad elproduktion, därför att Sverige skall avveckla sin kärnkraft. I Finland byggs kärnkraften ut till 90 TWh. Man räknar med att sälja till Sverige.

I Västernorrlands län förbrukas uppemot 8 TWh el per år, eftersom det finns så många elintensiva industrier i länet. Bara Sundsvalls kommun förbrukar dubbelt så mycket industriell el som Stockholms, Göteborgs och Malmö kommuner tillsammans. De industrier som har den största energianvändningen i länet har redan en stor del av sin produktion utomlands, och stora investeringar planeras, men till största delen i andra länder. Som exempel kan nämnas att karbidtillverkningen vid KemaNords fabriker skall byggas ut. Företaget har en elkostnad som utgör 37 % av råvarukostnaden. Den utbyggnaden kommer att ske i Frankrike eller i Norge.

Energiministern har sagt att vi skall spara på elförbrukningen. Vi skall spara in en stor del av det bortfall som två reaktorer innebär. Självfallet skall de besparingar göras som är möjliga. Men såvitt jag förstår har åtminstone de elintensiva industrierna minimerat sina elkostnader, och blir det nedläggningar innebär det också att många småföretagare, som är beroende av de stora industrierna, går under.

Om t.ex. elpriset fördubblas kommer Gränges Aluminium, KemaNords korbidtillverkning i Sundsvall och kiseltillverkning i Ljungaverk samt massa- och pappersfabriken i Matfors att tvingas lägga ned. Detta innebär att ett par tusen arbeten försvinner och en förlust i handelsbalansen på drygt en miljard.

Den enda industri i Västernorrlands län som har en stor elanvändning och som på sikt kommer att kunna fortsätta verksamheten är massa- och finpappersfabriken i Husum, men 10 % av personalen måste bortrationaliseras.

Länets övriga massa- och pappersindustrier, Hagraf i Härnösand och några kemiska industrier, får sannolikt lägga ned sin verksamhet på sikt. Investeringarna blir inte längre lönsamma. Små förändringar i konkurrenssituationen eller konjunkturerna kan vara ödesdigra. Samtidigt kan ju nya idéer kanske rädda situationen. Skulle alla vara tvungna att lägga ned verksamheten handlar det om närmare 4 000 arbetstillfällen och en förlust i handelsbalansen på närmare 6 miljarder.

Regeringens politik bäddar för stor avfolkning av hela Västernorrlands län. Det är många tusen personer som är direkt eller indirekt beroende av de elintensiva industrierna för sin utkomst.

Regeringens energipolitik är helt befängd. Regeringen vill avveckla en säker, miljövänlig och billig energikälla i en värld som plågas av miljöförstöring. Regeringen vill ytterligare skynda på Sveriges rutschande i utförsbacken. Regeringen vill slå undan utkomstmöjligheterna för tusentals svenskar, och speciellt försämra möjligheterna att leva och bo i Västernorrland.

Vi moderater vill ha arbete och utkomst för så många som möjligt inom Sveriges gränser. Vi vill höja den svenska levnadsstandarden och förbättra välfärden. Vi vill ha kvar kärnkraften så länge den är säker och bättre eller lika bra alternativ inte finns.

Energiministern har sagt att kärnkraftsavvecklingen måste få kosta. Skall den kosta oss arbetslöshet, en sämre miljö, sänkt levnadsstandard, försämrad välfärd och de sista outbyggda älvarna?

IVAR FRANZÉN (c) replik

Herr talman! Jag kunde inte låta bli att begära replik på Eva Björnes anförande. Den beskrivning som Eva Björne gjorde av de effekter som uppstår om vi tar bort 8–9 TWh kärnkraftsel är rätt fantastisk.

Låt oss ett ögonblick tänka i motsatt riktning. Vi har haft en period med ett klart elöverskott. Samtidigt har moderaterna klagat över att den svenska tillväxten är alldeles för dålig och över en massa bekymmer i samhället – detta trots att vi har haft ett betydande överskott. De 8. möjligen upp till 10 TWh, som vi har talat om är vad som i dag används för av- och pakoppling av el. Till detta kan vi lägga den outnyttjade produktionsförmågan i kraftvärme- och mottrycksanläggningar. Därtill har vi som regel en betydande nettoexport av el.

Varför har vi i Sverige inte haft en fantastisk utveckling på detta område när vi nu har haft upp till 15–20 TWh kärnkraftsel i överskott? Den frågan måste man ställa sig om man skall tro på denna otroligt negativa beskrivning. Då skulle vi få plocka bort – realisera bort – det som vi i dag använder. Detta

är vad det handlar om. Vi säljer utan skatt, alltså till halva priset. Det är den situation vi har på elmarknaden.

Vi måste i fråga om en sak försöka förstå varandra. När vi talar om att vi måste börja kärnkraftsavvecklingen nu och successivt påbörja förnyelsen handlar det om att det inte går att avveckla kärnkraften på fem år. Det går om vi bygger upp ett likadant storskaligt energisystem, baserat på kolkondens eller möjligen på gas. Men om vi vill förnya vårt energisystem så att vi verkligen når de miljööfördelar som vi alla vill ha, då måste vi engagera hela svenska folket nu och hjälpas åt med att bygga upp detta energisystem. I så fall skulle vi använda landets resurser på rätt sätt. Då skulle vi skapa dynamik i ekonomin och få en verklig utveckling i samhällsekonomin, inte bara tillväxt.

Vi som vill avveckla kärnkraften ser inte någon fördel i en förtida avskrivning av en och annan reaktor. Den förlust som detta innebär är vi fullt medvetna om. Men vi vet att vi kan aktivera en rad andra mycket viktiga resurser i samhället, vilka mycket mer än väl kan kompensera detta. Det råder inget tvivel om att vi kan få en ökad sysselsättning, framför allt i de bygder som i dag har problem med sysselsättningen.

Detta är det scenario som man, om man är verklighetsnära, skall måla upp som tanken bakom centerns energipolitik.

KRISTER SKÅNBERG (mp) replik:

Herr talman! Jag vill försöka lugna Eva Björne när det gäller massa- och pappersindustrin. Man har redan nu kapacitet att generera 4 TWh med mottrycksturbiner som är installerade. I dag använder man bara hälften av den kapaciteten. Man kan fråga sig varför det inte skulle löna sig att använda redan installerad utrustning till att producera elkraft åtminstone för eget behov. Möjligheten finns, som sagt. Där finns 2 TWh.

Det finns nu planer på att bättre ta till vara lutarna i den kemiska massaindustrin genom att förgasa luten, i stället för att förbränna den i sodapannor som man gör i dag. Då skulle man driva gasturbiner, och man skulle efter det koppla in avgaspannor och nuvarande mottrycksturbiner. Det skulle innebära att man åtminstone skulle fördubbla effektiviteten när det gäller att utnyttja värmeinhållet i dessa lutar. Man skulle alltså komma upp i 8 à 10 TWh. Detta ligger litet fram i tiden, men det är i alla fall en potential.

Långt tidigare kan man, om man vill, på motsvarande sätt börja använda bark, kvist och spån. I stället för att förbränna dessa material såsom nu sker skulle man kunna förgasa dem och driva gasturbiner. Vidare kunde man utnyttja avgaspannor och mottrycksturbiner på det sätt som jag angav tidigare. Här finns alltså också en potential.

Då återstår frågan: Vad gör man när det gäller den mekaniska massan, dvs. numera termo-mekanisk eller kemisk termo-mekanisk massa? Det finns, som många säkert har läst, en ny process som är under utprovning. Man skall börja använda den nya massan i den pilotmaskin som finns här i Stockholm. Man räknar med att dessa försök skall vara avslutade inom en treårsperiod. Denna process har visat att man skulle kunna sänka energibehovet från 4 TWh till 2 när det gäller själva raffineringen, alltså själva malningen av fiber. Detta betyder att elinsatsen även i denna mycket energikrä-

vande industri plötsligt skulle gå ner, vilket naturligtvis också innebär stora besparingsmöjligheter.

Vi skall därför inte, Eva Björne, vara teknik-pessimistiska i det här landet, och säga att vi nu måste lägga ner. Vi skall i stället utnyttja de kunskaper och erfarenheter som våra duktiga tekniker successivt tar fram. Men vi skall se till att detta sker inom de ramar som ställs upp av miljön, hänsyn till kommande generationer och solidaritet med folk utanför Sverige.

ANNIKA ÅHNBERG (vpk) replik:

Herr talman! Eva Björne säger att vi inte skall göra oss av med kärnkraften, eftersom den är – som jag tror att hon sade – den miljövänligaste och billigaste energiformen.

Då måste jag ställa frågan: Vad anser Eva Björne om hela kärnkrafts-cykeln? Slutar hennes miljöintresse vid det här landets gränser? I t.ex. Rössinggruvan i Namibia gör man av med 10 miljoner ton koncentrerad svavel-syra varje år. I Kanada finns hela sjösystem som är fullkomligt ödelagda av utsläppen från urangruvor. Tycker inte Eva Björne att dessa områden räknas? Ligger de för långt bort från Sverige för att vara intressanta när moderaterna diskuterar miljö?

Vidare säger Eva Björne att vi nog borde sluta med denna typ av politiska diskussioner och i stället lyssna på experter. Jag är förvånad över detta uttalande från en representant från ett parti som ofta talar om individens rätt och frihet. Nu tycker tydligen moderaterna att vi i stället skall ha ett samhälle där vi förlitar oss på vad experterna säger åt oss. Min uppfattning är den motsatta. Vi skall försöka bli av med kärnkraften bl.a. av det skälet att det är ett system som lägger alltför mycket makt i händerna på experterna, och alltför litet makt i händerna på vanliga människor. Med detta energisystem får vanliga människor alltför lite inflytande över sina egna liv.

Jag vill faktiskt hålla med Eva Björne på en punkt. Jag kan inse att den oro som kommer från representanter för industrier med hög elanvändning har varit befogad – inte därför att det skulle vara så svårt att avveckla kärnkraften, utan därför att de politiska signalerna har varit alltför otydliga. Man har inte givit de tydliga incitamenten som är nödvändiga till företag och innovatörer. Det blir ju inte intressant för marknaden att arbeta fram nya, energisnåla system om energin i själva verket är billig, medan framtagandet av de nya systemen är dyrt. Därför kan jag inse att deras oro har varit befogad i denna mening. Men det är samtidigt så att kärnkraftsavvecklingen är möjlig, om vi sätter fart på den nya tekniken.

När det gäller den elintensiva industrin och dess flykt utomlands tror jag att den flykten är betingad av den skrämselfpropaganda som t.ex. Eva Björne och hennes parti gör sig till tolk för mer än för den realistiska hållning till den framtida användningen av energi i Sverige.

Sedan talar Eva Björne om att man vill höja standarden. Ja, men jaktmarker, fiskevatten, bär och svamp – är inte sådana saker en ganska väsentlig del av människors standard? Det tycker i varje fall vi. Vi menar att människor i detta land har fått sin standard väsentligt sänkt beroende på de effekter som kärnkraftsolyckan i Tjernobyli t.ex. har orsakat. För att inte tala om vilken standardsänkning det egentligen innebär att ständigt bära på en dov, mo-

lande ångest i skräck för att någonting faktiskt skall hända, någonting liknande det som hände i Tjernoby! Bara den skrällen är i sig en standard-sänkning.

EVA BJÖRNE (m) replik:

Herr talman! När det gäller individens frihet att tycka skall man naturligtvis få ha en åsikt. Men en sådan fråga som kärnkraften är någonting som jag inte förstår. Om jag skall kunna uttala mig om den måste jag lyssna på dem som kan det området. Det är inte bara att tycka!

När det gäller frågan om jag inte ser till andra länder vill jag säga att det är just det vi gör. Vi i vårt parti ser också att det finns en miljöförstöring som är global. För att kunna minska den miljöförstöringen skall ju inte vi i det här landet öka utsläppen.

Annika Åhnberg, jag bor i det län som drabbades hårdast av Tjernobyolyckan. Vi hade kraftiga nedfall, och vi har fortfarande verkningar av olyckan. Men olyckan inträffade i en kärnkraftsreaktor av en typ som inte finns i det här landet. Det var en typ av olycka som inte kan hända här. Om vi minskar vår elproduktion och ökar vårt importberoende, så betyder det att länder i öst – länder som inte har den teknik som vi har – kommer att fortsätta producera i sina dåliga kärnkraftsverk och kanske också investera i fler sådana.

När det gäller Krister Skånberg och Ivar Franzén och deras påståenden om den verklighet som gäller i industrin tycker jag att ni skall gå ut i industrin och se vad som hänt.

Svenska Cellulosa AB har i dag betydligt fler anställda utomlands än vad bolaget har i Sverige. Det är inte bara den osäkra energipolitiken som i och för sig är orsaken till detta. Även EG-politiken har bidragit till situationen. Men den politik som bedrivs här i landet driver också ut företagen från landen.

Vi har t.ex. en så elintensiv industri som G A Metall AB som skulle ha satsat på utbyggnad i Sundsvall eller i vart fall i Sverige, men som inte gör det utan i stället har långt avancerade planer på att bygga ut sin verksamhet på Island, därför att en del av råvaran, el, där finns till ett konkurrenskraftigt pris, så att företaget kan producera en vara som kan säljas på marknaden.

Pappers- och massafabrikerna arbetar verkligen för högtryck för att göra sin produktion så billig som möjligt, och elkostnader är en stor del av deras produktionskostnader. Ortvikens Pappersbruk i Sundsvall t.ex. satsar nu på ett papper som heter LWC. När man tillverkar det kan man tillgodogöra sig veden på ett billigare sätt.

Det pågår alltså en kraftig utveckling, men verkligheten är inte sådan som Ivar Franzén och Krister Skånberg beskriver den.

ANNIKA ÅHNBERG (vpk) replik:

Herr talman! Jag utgår ifrån att Eva Björne grovt underskattar sig själv när hon säger att hon inte kan någonting om kärnkraft och inte vet någonting om den. Jag tror tvärtom att hon vet en hel del om kärnkraft, eftersom hon deltar i debatten här.

Till den principiella diskussionen kan jag säga att det verkar som om Eva

Björne menar att militären skulle bestämma om hur försvaret skall vara, polisen skall bestämma om hur polismakten skall byggas ut och läkarna skall bestämma om medicinen. Vi måste naturligtvis använda oss av experters kunskaper, men hela vårt demokratiska system är faktiskt uppbyggt på att vi utformar samhället utifrån övergripande politiska visioner. Det bygger på att de människor som gör det inte är experter på de enskilda områdena utan gör just en allmän politisk bedömning av helheten.

Eva Björne sade att en kärnkraftsolycka inte kan hända här. Men det hände i Harrisburg i USA, ett land som vi annars alltid gärna tycker är mycket bra när det gäller utvecklingen av teknik, och så är det ju också. Eva Björne, detta har hänt på många andra ställen också, fast vi aldrig fick veta det. De är inte så att kärnkraftsteknologin i vårt land är fulländad. Det är inte så att olyckor inte kan hända här. De kan visst inträffa här, och av just den anledningen bör vi så fort som möjligt avveckla kärnkraften. En avveckling minskar risken för att något verkligen skall hända.

Det är inte heller så att vi behöver bli beroende av import av el när vi avvecklar kärnkraften. Det har vi diskuterat tidigare här i dag, så det behöver jag kanske inte beröra ytterligare en gång.

KRISTER SKÅNBERG (mp) replik:

Herr talman! Jag vill säga till Eva Björne att det inte bara är på det sättet att jag skulle behöva fara ut och studera industrin. Jag har arbetat i flera år i cellulosaindustrin, och jag har ännu inte tappat kontakterna där.

Om cellulosa- och pappersindustriföretagen i Sverige fick klara besked om de fortsatta spelreglerna, om de visste hur elförsöjningen skulle läggas upp och om de visste hur el skulle prissättas, om de visste vilken hjälp staten skulle vara villig att erbjuda dem för att modernisera sina anläggningar och för att skaffa sig tillgång till den senaste tekniken, då hade de åtminstone en klarare valsituation.

Att industrin väljer att lägga en del av sina nya anläggningar utomlands har inte bara, Eva Björne, att göra med elprissättningen utan hänger också samman med EG-reglerna. Industrin är angelägen om att förädla en del av sina produkter innanför EG:s gränser. Men det finns, som sagt, mycket att vinna på att äntligen lämna klara besked till bl.a. cellulosa- och pappersindustrin om hurdan den kommande utvecklingen skall bli.

G A Metall har relativt nyligen satsat ytterligare pengar i Sundsvall på att modernisera sin äldsta anläggning. Därvid har man också visat att det gick att spara 25 % av energin. Det gäller att hålla kontakt med industrin, Eva Björne!

Jag talade med företaget senast i går, och då uppgav de där att de skulle kunna investera ytterligare två miljarder kronor för att modernisera resten av sina anläggningar. Med den frågan är det, som Eva Björne mycket riktigt säger, på det sättet att man också funderar på att etablera sig på Island. Om nu Island har ett energiöverskott kan jag i och för sig inte förstå att det skulle vara en katastrof om företagets synnerligen energikrävande produktion av råaluminium delvis skulle flyttas till Island, då vi måste tänka oss för hur vi skall använda energin på ett miljövänligt och resurssnålt sätt, medan Island

har överskott på just energi. Jag kan inte inse att det skulle vara en katastrof. Vi nordiska länder skall ju också samarbeta.

I deras fall skulle det också vara möjligt att göra den här investeringen på ett lönsamt sätt i Sundsvall, om företaget fick öka sin kapacitet med ungefär 50 %, säger företagets företrädare. Det finns andra möjligheter att lösa det problemet med statlig hjälp.

IVAR FRANZÉN (c) replik:

Herr talman! En grundläggande förutsättning är att vi i Sverige även på sikt kan bibehålla konkurrenskraftiga elpriser, så att vår industri inte får en högre belastning än merparten av de länder som vi har att exportera till. Det är väl detta, ett konkurrenskraftigt elpris, som har vägt väldigt tungt i centerns energipolitik. Jag menar att vi har de bästa förutsättningarna för att på sikt klara detta med den politik som centern företräder.

Vi har den billiga vattenkraften i botten. Den effektivare elanvändningen är väsentligt billigare än produktion av ny el. Vi har i Sverige utomordentligt goda tillgångar till biobränsle. Rätt utnyttjade är de mycket konkurrenskraftiga, om man räknar in miljökostnaderna, gentemot fossilbränslebaserad elkraft som de flesta av våra konkurrentländer kommer att få lita till i ganska hög utsträckning.

Det är alltså inte så att kärnkraftsavvecklingen på något sätt behöver innebära försämrade konkurrensmöjligheter för svensk industri. Den största faran i den vägen är om vi helt blåögt – med betoningen på blå – bara går vidare och konsumerar mer och mer energi. Då står vi i den situationen när kärnkraften en gång under alla förhållanden måste avvecklas, att den måste ersättas med stora mängder fossileldad kondenskraft. Detta borde industrin frukta mer än något annat.

Utlandsexpansionen beror, tror jag, till mycket liten del på kalkylerna om högre elpriser. Svensk industri har gjort mycket stora utlandsinvesteringar. Till viss del är detta positivt även för Sveriges ekonomi. Om man bortser från de kampanjer som drivs för att främja kärnkraften och misskreditera alternativen, tror jag att de flesta förtänksamma industrimän är medvetna om att man på energisidan kommer att ha konkurrensfördelar även i framtidens Sverige.

EVA BJÖRNE (m) replik:

Herr talman! Precis som jag sade tidigare, beror en del av utlandsinvesteringarna på den övriga politik som förs här i landet, inte enbart på energipolitiken.

G A Metalls renovering av ett verk var väl snarast en underhållsinvestering, för annars hade man måst lägga ned det verket.

När det gäller möjligheterna att få elen att räcka har vi ju varit bortskämda de senaste åren med att det har regnat mycket. Ungefär 20 TWh beror på kraftig nederbörd och därför har vi också fått billig el.

Klara besked och en tydlig energipolitik underlättar naturligtvis för industrins planering för framtiden. För de flesta industrierna i Västernorrlands län utgör elkostnaden en mycket stor del av produktionskostnaden. Därför förefaller det mycket underligt att man avvecklar en billig och miljövänlig

energi källa i förtid, i stället för att utnyttja den och se till att även industrin och arbetstillfällena kan hållas i gång i den landsändan. Västernorrlands län producerar drygt 30 TWh inom länet, och jag tycker att vi borde få tillgång till en del av detta.

Tycker Annika Åhnberg kanske att politiker också skall avgöra när läkare skall operera, på vilket sätt, osv.? Jag tycker att sakkunskap är någonting man skall hämta hos olika specialister.

Andre vice talmannen anmälde att Krister Skånberg och Ivar Franzén anhöllit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

KARIN STARRIN (c):

Herr talman! Energifrågorna är viktiga, men jag börjar nu fråga mig om vi verkligen bara skall diskutera energi här i dag. När moderaterna radar upp talare efter talare och bara vill diskutera detta, är jag rädd för att man glömmar många andra viktiga ämnen. Jag tänker därför hålla mig till en del andra miljöfrågor, som jag tycker det är mycket väsentligt att diskutera.

"Hela världen är en rad av underverk – men vi är så vana vid dem att vi kallar dem vardagsting." Detta citat av H C Andersen går att överföra till synen på vår natur och hur vi hanterar miljöfrågor. Sambandet mellan hur människan lever och påverkan på naturen är mycket nära.

När överlevnaden hotas blir andra problem små. Vi människor har ingen rätt att sprida ut ämnen i naturen vars effekt vi inte känner. Men det är vad vi har ägnat oss åt under en lång rad av år. Vi människor har satt ekonomisk tillväxt främst, utan att titta på priset.

Centern har länge hävdat uppfattningen att en god miljö måste vara ett centralt mål för den ekonomiska politiken. Ekonomi och ekologi hör ihop. I våras fick vi äntligen detta fastlagt. Riksdagsbeslutet blev: "Kraven på en god miljö måste vara en av de viktigaste utgångspunkterna för utformningen av den ekonomiska politiken. En ansvarsfull hushållning med naturresurser är ett villkor för en god ekonomisk utveckling."

Min fråga blir nu hur vi skall tolka statsministern när han i regeringsförklaringen säger att de ekonomiska frågorna skall överordnas allt annat. Finansministern fick den frågan i går under debatten om ekonomi och annan politik, men han ville inte kommentera den. Jag vill gärna höra vad miljöministern anser om just detta avsnitt i regeringsförklaringen.

Regeringen har i flera miljöfrågor tappat styrfarten. Det handlar bl.a. om bioteknik, avfall och trafik.

Hur skall vi hantera möjligheten att förändra liv?

I ett anförande i Uppsala i april sade miljöministern följande: "Genrevolutionen är här. Den är ett faktum och den finns överallt. Frågan är vem som skall använda den och för vilka syften. En sak oroar mig väldigt mycket här, och det är att så få vill tala om den – tystnaden. Detta borde vara en varningslampa, en alarmsignal."

Men vem är det som är tyst, Birgitta Dahl? Svaret på denna fråga måste entydigt bli: regeringen! Människor känner verkligen en stark oro. Industrin ser stora möjligheter. Regering och riksdag måste ligga före i de här frå-

gorna. Vi måste bestämma hur den nya kunskapen och den nya tekniken skall tillämpas, men tyvärr ligger vi långt efter.

I Sverige finns det en lag som reglerar "Huru svin må i ollonskog släppas". Den kan vara bra. Vad som inte är bra är att vi inte har någon lag om hur gentekniskt förändrade organismer får släppas ut i naturen.

Sverige är ett laglöst land på bioteknikområdet! Det har vi redan fått erfara. Det var absolut ingen slump att Hilleshög valde Sverige för odling av den gentekniskt förändrade rapsen i våras. I Sverige slapp ju Hilleshög allt "krängel" med olika lagar.

Danmark har lagstiftat om ett förbud mot utsläppande av gentekniskt förändrade organismer. Västtyskland har en mycket restriktiv hållning till hur organismer får släppas i naturen. EG håller just på att förhandla om hur lagstiftningen skall se ut. Sverige saknar däremot lagar på bioteknikområdet.

Riksdagen väntar sedan länge på en proposition om genetisk integritet. Det fanns en utredning, som lämnades redan 1984. Sedan har ingenting hänt, trots löften om en proposition som skulle komma först till förra hösten, sedan till i våras. Hur skall vi tolka det här? Jag kan förstå om regeringen tycker att det här är svåra frågor, men det får absolut inte leda till handlingsförlamning. Centern kräver att regeringen tar ett samlat grepp om biotekniken – och det nu! Det är dags att kliva fram ur tystnaden, Birgitta Dahl, Mats Hellström, Sven Hulterström och Laila Freivalds!

Också på trafikområdet saknar regeringen styrfart. För några dagar sedan presenterade Naturskyddsföreningen en studie som visade att vägtrafiken inte bär sina samhällsekonomiska kostnader. Miljöpåverkan och trafikolyckor ger en kostnad på 11 miljarder kronor 1989/90.

Centern har länge krävt att mer transporter läggs över på järnväg. Vi är beredda att göra kraftiga satsningar på järnvägsnätet. Ett annat sätt att minska kostnaderna är att få ner utsläppen från bilarna. Vi måste ställa strängare krav på bättre motorer och renare bränsle. Vi i Sverige måste själva bestämma hur vi vill ha det och inte tro att vi måste avvakta USA som ett föregångsland.

Riksdagen har beslutat att ekonomiskt stödja bilägare som monterar på katalytisk avgasrening. Socialdemokraterna röstade mot det förslaget, men det blev ändå majoritet för det. Varför verkställer man inte det beslutet, ser till att det fungerar i praktiken? Det är verkligen illavarslande att riksdagens beslut inte verkställs på grund av att regeringen var emot det från början.

Avfallsberget växer i Sverige. Vi översvämmas av förpackningar, kemikalierester och annat skräp. Centern har sedan många år krävt att regeringen tar ett samlat grepp på avfallsfrågan. Bränder på soptippar är förmodligen en större dioxinkälla än landets sopförbränningsanläggningar. Är det så? Det måste vi få svar på. Vi väntar verkligen på avfallspropositionen. När kommer den, Birgitta Dahl?

Det har nyligen genomförts en stor ungdomsmiljöriksdag i Strängnäs. Där diskuterades miljöfrågorna på ett mycket engagerat sätt. Så här säger ungdomarna i det miljömanifest som antogs: "Vi är djupt oroadе över vad vi fått veta och känner en vrede och otålighet över att alltför litet görs för att stoppa miljöförstörelsen."

Låt oss visa att vi är beredda att ge miljöfrågorna en framskjuten position,

som ungdomarna nu kräver. Låt oss ta ungdomarnas oro på allvar. Låt oss gemensamt ta tag för att ge ungdomarna framtidstro!

Prot. 1989/90:8
12 oktober 1989

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarrens förhandlingar

*Allmänpolitisk
debatt*

Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Liksom Karin Starrin tycker jag att dagens debatt borde ha ansvaret för miljön som huvudämne. överordnat andra frågor. Hittills har det mest varit ett öppet gräl som har demonstrerat oppositionspartiernas oförmåga att hantera energipolitiken, som är en av de viktigaste miljöfrågor vi har att handlägga.

I bjärt kontrast mot det står det sätt varpå vi hanterar dessa frågor, inkl. det beslut som vi nu har tagit att – för att försäkra oss om en gemensam strategi och handlingskraft intill varje detalj – också tillsätta en särskild arbetsgrupp för att noggrant förbereda de beslut som skall komma nästa år.

Herr talman! I dessa dagar, när träden och landskapet omkring oss lyser av höstens genomskinligt klara färger, är det svårt att ta till sig kunskapen att luften, marken och vattnet omkring oss är så förorenade att skogen och också vår egen hälsa och överlevnad är hotade. Ändå är det sant. Om vi i tid skall avvärja dessa hot, krävs det mycket beslutsamt handlande, både nationellt och internationellt.

Än har vi inte lyckats vända utvecklingen när det gäller hotet om klimatförändringar eller mot ozonskiktet.

Fortfarande går försurningen av mark och vatten i Europa och Nordamerika mot en allvarlig situation och börjar nu också visa sig på andra kontinenter.

Vattenbristen blir allt vanligare i många länder. Redan i dag lider 80 länder med 40 % av världens befolkning av allvarlig vattenbrist.

90 % av världens havsfiske bedrivs i kustnära vatten. samma vatten där 90 % av föroreningarna finns.

Jordförstöring och ökenspridning drabbar många länder på grund av överbetning och skogsskövling.

Spökskepp transporterar miljöfarligt avfall från j-värld till u-värld.

Så kan man kort sammanfatta den globala miljösituationen. Det är också de frågorna som den svenska regeringen har pekat ut vid FN:s miljöstyrelsens möte i våras och inför den andra globala miljökonferens som skall hållas 1992 och som Sverige för två år sedan tog initiativet till. När de här frågorna skall diskuteras och beslutas vid FN:s generalförsamling om några veckor, kommer jag på de nordiska ländernas vägnar att framföra vilka resultat vi vill se inför och vid en sådan konferens.

Det första är att ett klimatavtal måste undertecknas och att det skall innehålla bindande åtaganden om nedskärningar av alla växthusgaser. Redan nästa år skall det konkreta förhandlingsarbetet starta. omedelbart efter det att vi har fått slutredovisningen från den internationella expertgrupp som nu arbetar, vid ett möte som på den svenska regeringens inbjudan skall hållas här i Stockholm. Redan före 1992 måste vi ha uppnått det resultatet att världens regeringar har åtagit sig att stoppa all freonanvändning före sekelskif-

tet, och de regionala luftvårdskonventionerna i Europa bör då ha skärpts, samtidigt som liknande konventioner bör slutas för andra kontinenter.

Konferensen måste också anta en långtgående aktionsplan till skydd för världens dricksvatten och nya aktionsplaner till skydd för kusthaven. Det behövs ett program för att förhindra fortsatt skogsskövling och konventioner till skydd för den biologiska mångfalden liksom mot missbruk av biotekniken och gentekniken.

Detta krav, Karin Starrin, är ett svenskt initiativ som vi driver med stor kraft i de interntionella förhandlingarna, samtidigt som vi arbetar med de här frågorna i regeringen och bl.a. förra året i miljövårdsberedningen gick mycket noggrant igenom de problem som finns, i syfte att få en bra och heltäckande lagstiftning.

Baselkonventionen om hantering av miljöfarligt avfall måste också skärpas och kopplas till ett internationellt program för att avveckla användningen av farliga kemikalier.

Konferensens uppdrag är tvådelat. Dels behövs aktionsprogrammen och avtalen, dels måste konferensen visa på hur en miljöanpassad och långsiktigt hållbar utveckling skall åstadkommas. Konferensen måste därför ta upp en rad frågor som berör samhällslivets olika sektorer, t.ex. hur transport- och energisystemen och skogs- och jordbruket skall kunna miljöanpassas.

Det är de rika industriländerna som måste ta på sig ansvaret för att utveckla den nya resurshushållande miljövänliga tekniken och föra över den och de resurser som behövs för att u-länderna skall kunna använda den till de fattiga länderna. Därför är det regeringens uppfattning att den förberedande konferens som skall hållas i Bergen för ECE-länderna nästa vår måste bli det tillfälle när de rika industriländerna tar på sig detta ansvar.

Herr talman! En konferens av detta format och denna betydelse kräver betydande förberedelser. Sverige spelar en ledande roll i det internationella förhandlingsarbetet, men vi behöver också medverkan från det svenska samhället. Den svenska regeringen kommer därefter inom kort att tillkalla en svensk nationalkommitté för att förbereda 1992 års konferens. I denna kommer alla riksdagspartier och det svenska samhällslivet i övrigt att beredas plats. Jag vill ta detta tillfälle att välkomna riksdagens partier i detta arbete. Ert bidrag är av stor betydelse för att inför världen markera att det råder bred nationell samlad kring det internationella miljöarbetet.

Herr talman! Jämsides med det globala arbetet spelar det regionala arbetet en mycket stor roll. Också här har vi ett stort ansvar. Vi har kunnat notera framgångar i arbetet för ett rent Europa och för att rena Östersjön och Nordsjön.

Men vi är långt ifrån färdiga. Det kommer att behövas läggas ned mycket arbete på detta område under de närmaste åren. Mycket viktiga i det sammanhanget blir våra samlade insatser för att medverka till att förbättra miljösituationen i Östeuropa.

I dag reser statsministern till Polen för att med den nya polska regeringen diskutera de närmare detaljerna i den stora biståndsinsats som vi nyligen fattat beslut om och som huvudsakligen gäller miljön. Denna diskussion är väl förberedd i samarbete mellan Sveriges och Polens miljöministrar.

För en vecka sedan kom jag hem från ett drygt veckolångt besök i Polen

och Baltikum. Det var det första besök någon svensk minister gjort i Baltikum sedan andra världskriget. Det var historiskt också på det sättet att det öppnade vägarna till direkt samarbete mellan de baltiska republikerna och Sverige, samtidigt som vi fick fördjupat samarbete med Sovjetunionen.

Jag har med mig hem därifrån beskedet att fosforitbrytningen skall upphöra i Estland, att oljeskifferbrytningen skall skäras ned och att det inte blir något tredje oljeskifferverk i nordöstra Estland.

Jag har med mig överenskommelser om samarbete på en lång rad punkter, däribland som mycket betydelsefullt en effektivare energianvändning. Vi skall föra förhandlingar om ett avtal för att minska riskerna vid högriskteknologi av olika slag parallellt med vårt samarbete om kärnteknik. Det handlar om högriskindustrier, miljöfarliga transporter och miljöfarligt avfall.

Jag har också med mig erfarenheterna av den oro som inte bara befolkningen, utan också företrädare för regeringarna känner för kärnkraften, och jag har med beskedet att satsningarna där också skärs ned på grund av de risker som är förbundna med kärnkraft.

Herr talman! Vi har anledning till stor ödmjukhet inför de globala miljöproblemen och våra möjligheter att bidra till att lösa dem. Men vi skall inte bli så ödmjuka att vi inte tar på oss det ansvar som vi har som rikt industriland att på allt sätt bidra till att lösa de globala miljöproblemen och hjälpa våra grannar.

GUNNAR HÖKMARK (m) replik:

Herr talman! Först vill jag gärna som mycket välkommet hälsa beskedet som Birgitta Dahl haft med sig från Baltikum att fosforitbrytningen skall upphöra. Det är en viktig sak, inte bara för Estland, utan för hela Östersjöområdet.

Det är också utomordentligt bra att svensk miljöpolitik tar sikte på vilka insatser som kan göras i Östeuropa. Det finns anledning att återkomma till en diskussion om detta.

Jag skulle däremot nu bara kort vilja göra några kommentarer med anledning av vad som betecknas som ett öppet gräl om energipolitiken här i kammaren – kanske till skillnad från socialdemokratins slutna gräl. Enligt vad jag läst i Dagens Nyheter verkar det inte vara något särskilt fredligt tillstånd inom socialdemokratien när det gäller energifrågorna.

Jag skulle därför vilja upprepa en fråga som har grundläggande betydelse för den svenska energidebatten, med anledning av att en särskild krisgrupp inom socialdemokratien nu tagit över ansvaret för att förbereda och genomföra det avvecklingsbeslut som socialdemokratien redan har fattat. Frågan är: Står Birgitta Dahl fast vid sina mycket bestämda och otvetydiga deklamationer här i kammaren om koldioxidtaget, om att älvarna inte skall utbyggas och om att beslutet om den förtida avvecklingen är oåterkalleligt och kompromisslöst? Jag menar att detta har sin betydelse för den energipolitiska debattens förande. Står socialdemokratien bakom dessa otvetydiga deklamationer?

Detta påverkar viktiga delar av den svenska miljödebatten. Just nu är den mest negativa utveckling vi kan se i det svenska samhället planeringen och utbyggnaden av en mängd olika fossilbränsleläggningsanläggningar, som kommer att

öka utsläppen av kväve, svavel och koldioxid i den luft och det vatten som Birgitta Dahl beskrev i höstskimrets perspektiv. Därför är det viktigt med ett klargörande i denna fråga.

Den andra sak jag skulle vilja ta upp är en diskussion som jag tror att vi måste börja föra med anledning av den inriktning som socialdemokratiens energipolitik har fått: Vilka är konsekvenserna av att kärnkraftsavvecklingen leder till en avveckling i mycket stor skala av elanvändning? Detta leder till import av fossila bränslen för att producera ny ersättningsel, men det kommer också att leda till ytterligare användning av fossila bränslen på grund av den minskade elanvändningen.

Diskussionerna om detta och dess effekter för välfärdssamhället och miljön måste vi börja föra medan tid är.

GUDRUN NORBERG (fp) replik:

Herr talman! Birgitta Dahl vill hellre tala om miljö än om energi här i dag, det är alldeles uppenbart. Jag måste säga att det är mycket förståeligt. Birgitta Dahl började med att säga att debatten här har präglats av ett gräl mellan oppositionspartierna. Så tillade hon: i hjärt kontrast till detta står den samlade socialdemokratin.

Är det manne därför som det tillsattes en krisgrupp i socialdemokratin i går?

Sedan utmålar miljö- och energiministern miljösituationen ute i världen och främst här i Sverige. Jag tycker det är ganska magstarkt att tala om vilka stora insatser för att skydda miljön som socialdemokratin gör här i Sverige. Det visar väl den stora debatt som fördes om energifrågorna under förra riksmötet, då faktiskt Birgitta Dahls proposition fick oerhört mycket kritik här i riksdagen av oppositionspartierna. Inte minst folkpartiet har drivit socialdemokraterna framför sig när det gäller miljöpolitiken.

Sedan vill jag säga att det faktiskt är en mycket egoistisk politik som vi för i Sverige gentemot u-länderna. Om det nu skulle finnas ett ytterligare utrymme för miljöskadliga utsläpp, för mer koldioxid – om det skulle finnas – så kan det inte vara de mest utvecklade och rika länderna som skall ta det utrymmet i anspråk. I synnerhet är det lättsinnigt om det finns alternativ, som det finns i Sverige.

Låt mig bara ta följande exempel. Kina avser att börja förbränna ofantliga mängder kol för att kunna framställa så mycket energi att varje familj i Kina kan skaffa sig ett kylskåp. Det är väl efter svenska mått en mycket blygsam standardhöjning, men det innebär en oerhört stor belastning på miljön.

Tycker Birgitta Dahl i detta perspektiv att det är acceptabelt att Sverige också ökar utsläppen av koldioxid genom en förtida avveckling av kärnkraften? Jag vet att t.o.m. många socialdemokrater känner en rodnad inför svensk energipolitik i dag. Jag förstår att det behöver tillsättas ytterligare en krisgrupp.

IVAR VIRGIN (m) replik:

Herr talman! Jag fick den uppfattningen att Birgitta Dahl tyckte att debatten inte hade rört sig så mycket om miljöfrågorna. Men jag tog ändå upp de två av FN-kommissionen för miljö och utveckling prioriterade miljöområ-

dena. Den ena är på koldioxidutsläppen och den andra hotet mot ozonlagret. Man måste i en kort debatt av denna typ av naturliga skäl begränsa sig.

Jag vill ställa samma fråga som jag ställde i mitt första anförande men som Birgitta Dahl inte svarade på: Kommer regeringen att vara solidarisk mot beslutet att vi skall ha oförändrade koldioxidutsläpp i vårt land i framtiden? Det lät väldigt positivt att man i FN verkar för nedskärningar av alla växthusgaser. Det är ett långtgående mål. Då vore det logiskt att verka för en skärpning även av det svenska beslutet att minska utsläppen av växthusgaser. Då kommer man tillbaka till detta med prioriteringar. Jag kan inte förstå annat än att det kommer att vara utomordentligt svårt att nå detta mål, om vi skall genomföra en förtida avveckling av kärnkraften.

Den uppfattningen tycks tydligen även svenska folket ha. I en undersökning har man frågat vilket av riksdagens beslut som människor i första hand skulle kunna tänka sig att rucka på. 46 % svarade att de kan tänka sig att ändra på förtidsavvecklingen. 21 % vill exploatera älvarna, medan 15 % föredrar en ökning av koldioxidutsläppen. Det svenska folket prioriterar helt uppenbart en minskning av koldioxidutsläppen. Jag vill därför fråga Birgitta Dahl hur hon ser på detta. Skall man tolka FN-initiativet på det sättet att regeringen kommer att återkomma till riksdagen med ett förslag om ytterligare minskningar av de svenska koldioxidutsläppen? I så fall tror jag att stödet från riksdagen blir betydande.

ANNIKA ÅHNBERG (vpk) replik:

Herr talman! Jag delar miljö- och energiministerns uppfattning att mycket mer än energipolitiken har diskuterats i dag. Men 8 minuters tidsbegränsning sätter faktiskt sina ramar. En självklar slutsats bör vara att debatterna i fortsättningen delas upp så att man inte buntar ihop energi och miljö till en debatt.

Jag instämmer i vad miljö- och energiministern säger om hur oerhört betydelsefullt det internationella miljöarbetet är och hur viktig miljökonferensen 1992 är. Vi från vpk vill gärna dra vårt strå till stacken i det förberedelsearbete som planeras. Jag välkomnar tanken på en nationalkommitté, som skall vara öppen för både partier och samhällsliv. Jag utgår från att man i samhällslivet inbegriper också miljöorganisationerna i vårt land.

När det gäller miljökonferensen 1992 vill jag säga att vi vid jordbruksutskottets resa i Brasilien fick reda på att Brasilien har ansökt om att få stå såsom värd för denna konferens. Såvitt jag vet är Brasilien det enda land som har ansökt om att få stå som värd för denna konferens. Jag kan inte uttala mig för jordbruksutskottet, men jag tycker att det är en intressant tanke och någonting värt att fundera över.

Energien ville Birgitta Dahl däremot inte diskutera. Det kan vi förstå, när vi ser hur stor oro som verkar finnas inom det socialdemokratiska partiet. Hur skall vi tolka beskedet om att ytterligare en grupp har tillsats? Man överväger väl ändå inte att skjuta på avvecklingsbeslutet och börja avvecklingen senare? Det känns väldigt oroande med denna nya osäkerhet. Även om ministern inte vill diskutera energin här i dag, är det nog ändå nödvändigt att göra det och att klargöra om regeringen står fast vid avvecklingsbeslutet.

I mitt första inlägg frågade jag på vilket sätt regeringen vill stimulera en

ökad kraftvärmeproduktion. Jag fick tyvärr inget svar. Jag vill därför förnya den frågan.

Miljö- och energiministern säger såsom en sorts kritik att oppositionen här bara grälar och inte är överens. Jag får säga för vår del att vi aldrig har haft ambitionen att bli överens med moderata samlingspartiet t.ex. om energipolitiken. Det är inte så märkligt om vi har olika uppfattningar.

Apropå världsmiljökonferensen säger ministern att det är viktigt att de utvecklade industriländerna går i spetsen och tar ansvar när det gäller att utveckla miljövänliga transport- och energisystem. Det gäller i så väldigt hög grad kärnkraften. Världens ögon är faktiskt riktade mot oss. Om vi kan genomföra en kärnkraftsavveckling i vårt land, kommer detta att ha oerhört stor betydelse för hur man kan gå vidare i andra länder i världen med en kärnkraftsavveckling. Därför är det så oerhört viktigt att vi står fast vid det beslut som har fattats.

IVAR FRANZÉN (c) replik:

Herr talman! Det är bra med svenska internationella initiativ när det gäller genteknik och bioteknik och att förhindra missbruk av dessa tekniker. Men man måste fråga: Varför är regeringen så tyst här hemma, när miljöministern samtidigt säger sig vara så oroad över utvecklingen av dessa tekniker? När kommer det en lagstiftning på detta område?

Birgitta Dahl talade om de beslut som skall fattas 1990. Min fråga är: Kommer en proposition att avlämnas i sådan tid att riksdagen kommer att kunna fatta beslut kring den s.k. kontrollstationen 1990?

Birgitta Dahl sade med all rätt att det krävs ett mycket beslutsamt handlande för att bryta miljöförstöringen och klimatförändringarna. Jag instämmer helhjärtat i detta. Mot den långa uppräknningen om mycket viktiga konferenser och internationella initiativ, som jag gärna vill betyga är bra, står i bjärt kontrast bristen på handlande när det gäller den svenska miljö- och energipolitiken. Det är ingen överdrift att hävda att i varje fall åren efter 1985 har varit förlorade år när det gäller en förnyelse av energipolitiken.

I mitt första anförande ställde jag ett par frågor, som kan besvaras med ja eller nej. Vi kan kalla den första för nr 1. Jag frågade om miljöministern och socialdemokraterna är beredda att medverka till nedsättningsregler för den energiintensiva industrin, vilka stimulerar till en effektivare energianvändning. Nuvarande regler har precis motsatt effekt. Ju mer energi man använder, desto billigare blir energin, eftersom skatten faller bort. Fråga nr 2 löd: Är miljöministern och socialdemokraterna beredda att medverka till att den el som produceras med fossila bränslen får ta ett rimligt miljöansvar i stället för den gigantiska skatterabatt som jag talade om i mitt inledningsanförande?

KRISTER SKÅNBERG (mp) replik:

Herr talman! Även vi tycker att det är bra att vår miljö- och energiminister arbetar med de globala miljöfrågorna och att hon där trycker på för att påskynda besluten. Det har kanske påverkat t.ex. freonbeslutet. Vi tackar även för de goda nyheterna från Baltikum, bl.a. om att fosforitbrytningen skall upphöra.

Jag tror i likhet med Annika Åhnberg att Sverige är ett land som andra länder ser noga på när det gäller hanteringen av kärnkraften. Det är rimligtvis inte bara i detta land som människorna är oroade. Också andra tänkande människor måste dra slutsatser av de ständiga utsläppen från kärnkraftsverken. De måste oro sig för hur kommande generationer skall kunna skydda sig mot den radioaktiva strålningen från avfallsberget.

De måste också fråga sig hur man över huvud taget skall kunna bli av med denna farliga energiform, om det visar sig att olyckorna fortsätter. Det finns sannolikhetskalkyler som tyvärr visar att det inte är slut nu. Därför tror jag att det skulle vara värdefullt för hela världsutvecklingen på det här området om Sverige kunde fortsätta sin, jag skulle gärna säga modiga och nödvändiga, väg ut ur kärnkraftssamhället. Jag fortsätter att oro mig för att vi tar så lång tid på oss för att börja. Jag tror att vi, både här i Sverige och utomlands, skulle tjäna på att börja avveckla de första aggregaten nu. Det är naturligtvis inga som helst svårigheter med energiförsörjningen. Det tror jag har framgått av debatten tidigare i dag.

Herr talman! Jag vill också fråga: Är det inte litet konstigt att det nu ser ut som om det inte är här i riksdagen som energibesluten skall fattas, utan i en liten strategigrupp som tillsätts av socialdemokraterna och LO och som skall börja med att analysera de beslut som riksdagen redan har fattat? Hade det inte varit bättre att ta fasta på de beslut som är fattade och i stället börja arbeta med hur energihushållningen skall läggas upp?

Jag vill till slut fråga: Vilka planer har regeringen för att halvera energianvändningen, och hur lång tid tänker man ta på sig för att uppfylla det som Birgitta Dahl har talat om att man måste åstadkomma på det området?

Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL replik:

Herr talman! Först ett par korta svar till Ivar Franzén. Arbetet med den totala skatteomläggningen går ut på att den skall få den inriktning som Ivar Franzén efterlyser. Fortfarande kan man diskutera hur det tekniskt bäst skall gå till. Vi måste till detta lägga de fördelningspolitiska effekterna, liksom omsorgen om sysselsättningen och den energikrävande industrin.

Till Annika Åhnberg vill jag säga att Sverige visserligen har erbjudit sig att stå som värd för 1992 års kongress, om världen önskar det. Men vi har sagt att det bästa vore om kongressen denna gång kunde äga rum i ett u-land. Vi stöder Brasiliens kandidatur. Det har utrikesministern redan framfört i FN, och jag kommer att upprepa det om ett par veckor.

Sedan vill jag gå över till den fråga som har stått i centrum av debatten i dag. Jag tog mig friheten att diskutera frågorna i prioritetsordning. Den övergripande miljöpolitiken är överordnad energipolitiken liksom den är överordnad jordbrukspolitiken, industripolitiken eller den ekonomiska politiken. Naturligtvis är det regeringens, det socialdemokratiska partiets och arbetarrörelsens strävan att leva upp till de beslut som är fattade. Den uppgift som den nya arbetsgruppen har är ingen annan än att diskutera hur vi på bästa sätt skall klara den uppgiften, för att försäkra oss om att vi inte skall stupa på målsnöret någonstans. Det står i bjärt motsatsställning till den oenighet som återigen har demonstrerats här i dag.

Jag vill säga att det vore ytterst olyckligt om vi som rikt industriland inte

skulle klara av att gå före med gott exempel på det här området, om vi i stället skulle bidra till att sprida vanföreställningen att klimatproblemen eller andra miljöproblem skulle kunna lösas med hjälp av kärnkraft. Det vore mycket farligt.

Vi anser inte bara att koldioxidutsläppen måste frysas, utan naturligtvis måste de minska. Vi driver de frågorna på det sätt som bl.a. finns beskrivet av Brundtland-kommissionen i de internationella förhandlingarna. Det var våra förslag som lades till grund för besluten i FN:s miljöstyrelse t.ex. och som nu ligger till grund för arbetet internationellt.

Nu kommer jag att vända mig till de andra partierna med några mycket allvarliga frågor om vad ni egentligen läser in i förra årets riksdagsbeslut. Jag gör det mot bakgrund av att ni hittills bara har diskuterat energiområdet, trots att det är det minst problematiska. På energiområdet kan vi klara att frysa koldioxidutsläppen och sedan minska dem med den strategi vi har. Om vi skulle misslyckas, så att vi inte klarar någon hushållning alls till 1995 kan det bli en tillfällig, men mycket marginell ökning, på 90-talet, innan utvecklingen går ned. Men vår ambition är att vi skall klara höga hushållningsmål, och då kan vi hantera situationen på energiområdet.

Problemen har vi när det gäller industrin och framför allt trafiken. Det är på trafikområdet som vi har de största koldioxidutsläppen, och det är där utvecklingen går åt fel håll, både nationellt och globalt. När vi förra året tillät oss att föra en problemdiskussion här i riksdagen, som jag sedan har fortsatt, var det för att vi ville vara ärliga och tala om att det faktiskt kan finnas problem, inte i första hand på grund av energisektorn, utan på grund av trafiksektorn. Det är också vad 90-talsgruppen påpekar. Den säger att det kan bli svårigheter att uppfylla riksdagens mål om vi inte kan vidta radikala åtgärder inom trafiksektorn. Det är vad 90-talsgruppen säger.

Nu vill jag fråga de andra partierna i riksdagen hur ni tolkar koldioxidbeslutet. Gäller det alla samhällssektorer eller bara energisektorn? Om det gäller alla sektorer, skall det då tolkas så att vi nu skall säga nej till etableringen av alla industrier som genom sin verksamhet skulle bidra till ökade koldioxidutsläpp? Skall det tolkas som att ni är beredda till mycket radikala och brutala ingrepp i trafiksystemet och till att ta ansvar för de impopulära beslut som i så fall krävs? Så kan man inte läsa ett handlingsprogram.

Samtliga partier har gått emot de förslag som gäller reseavdragen, vilka på ett verkningfullt sätt skulle kunna styra över framför allt arbetsresorna, men också en del fritidsresor, från bil till kollektivtrafik och därmed minska koldioxidutsläppen. Om de samlade förslag som har lagts av inkomstskatteutredningen, utredningen om indirekta skatter och miljöavgiftsutredningen genomförs, tillsammans med en kraftfull satsning på kollektivtrafiken, då skulle vi kunna stabilisera koldioxidutsläppen t.o.m. på trafikområdet. Men det är bara möjligt om ni från de andra partierna är beredda att stödja en sådan politik. Det är vi som har tagit fram de här förslagen, och det är vi som är beredda att slåss för de här insatserna. Hittills har ni satt er emot dem på ett mycket oportunistiskt sätt.

GUNNAR HÖKMARK (m) replik:

Herr talman! Nu är vi tillbaka igen i den rätt så ansvarslösa energipolitiken, som bara bygger på tunna deklARATIONER utan att någonting läggs till

grund för dem. Det är frapperande att höra landets energiminister, som i praktiken på något sätt har fått abdikera in i en krisgrupp, säga att energiområdet är det minst problematiska. Varför tillsätter ni en krisgrupp, med statsministern, LO:s ordförande, LO:s andre ordförande och energiministern, för att hantera energipolitiken, om detta är det minst problematiska området? Om energiområdet är det minst problematiska, varför tillsätter ni inte krisgrupper för att hantera de andra frågorna, som är problematiska?

Nej, herr talman, vad vi faktiskt alldeles nyss fick höra var ett nytt ord i den svenska energidebatten, nämligen ordet "strävan". Birgitta Dahl talade om socialdemokratins och arbetarrörelsens "strävan". Det är uppenbarligen detta ord som skall ersätta orden "oåterkalleligt" och "kompromisslöst" samt uttrycken "ingen ökning utöver koldioxidtaket" och "ingen älvutbyggnad". I stället har man nu "strävan" att uppfylla dessa mål. Vi har då i den energipolitiska debatten i dag kunnat konstatera att nu har kejsaren med sina nya kläder blivit avslöjad. Det finns ingen energipolitik, utan det finns ett antal olika "strävanden".

Detta kommer att få negativa konsekvenser för svensk energipolitik. Det kommer även att påverka svenskt näringsliv och sysselsättningen i vårt land. Det kommer också att accelerera och leda till diskussioner runt om i landet hur man lokalt och regionalt skall klara sin energiförsörjning, eftersom man är så osäker på hur den nationella energipolitiken kommer att se ut. Det kommer att leda till nyprojektering av kraftvärmeverk med användning av fossila bränslen, och det kommer att leda till att de olika kraftproducenterna accelererar utbyggnaden av miljöfarliga kraftanläggningar.

Då är det litet besynnerligt att energiministern plötsligt vänder sig till oppositionen och frågar vad vi vill göra, när det faktiskt är så att den regering som just nu är ansvarig för energipolitiken medvetet kommer att fatta beslut som leder till ökade utsläpp. Den plan för utbyggnad av fossil kraftproduktion som Birgitta Dahl hänvisade till i våras skulle innebära en ökning av koldioxidutsläppen i landet med 12 %. Med en sådan politik kommer Sverige inte att kunna gå i täten när det gäller den viktigaste fråga för det internationella miljöarbetet som vi i dag ser framför oss. Det är ansvarslost.

Herr talman! Jag skulle vilja ha en förklaring på vad energiministern menar med "hushållens kraftskuld". Det är också en intressant fråga.

ANNIKA ÅHNBERG (vpk) replik:

Herr talman! Jag tackar för beskedet att Sverige stöder Brasiliens kandidatur. Det är nämligen viktigt för det internationella miljöarbetet att detta så att säga sker mellan jämlika parter och inte uppfattas av länder i tredje världen som någon sorts pekpinna riktade från den industrialiserade delen av världen. Vi har förresten ingen som helst anledning att sätta oss på några höga hästar, eftersom det i hög grad är vi som åstadkommit världens miljöproblem.

Jag tolkar vad energi- och miljöministern sade så, att avvecklingsbeslutet som det nu ser ut och med den takt som är angiven står fast och att det är utgångspunkten för arbetet i den gemensamma grupp som LO och SAP tillsatt. Jag ber miljö- och energiministern korrigera mig om hon har menat någonting annat.

Jag delar också uppfattningen att koldioxidutsläppen från trafiken är det största problemet i detta sammanhang och någonting som måste åtgärdas. Det var bl.a. därför som jag i mitt anförande sade att de medel som vi drar in till statskassan i form av miljöavgifter i hög grad måste disponeras för att förbättra kollektivtrafiken. Vi kommer nämligen inte att kunna förändra trafiksystemen bara genom att lägga pålagor på bilismen. Det måste också ske genom att vi erbjuder alternativ.

Det handlar t.ex. också om ökad användning av elbilar. Det sades tidigare felaktigt i debatten att elbilar skulle öka elbehovet. Men det gör det inte. Eftersom elbilar kan fungera som ackumulatörer, kan de rymmas inom den effekt som vi har – bilarna kan laddas upp på nätterna.

Birgitta Dahl frågade om oppositionen var beredd att medverka till radikala och brutala ingrepp i trafiken. Vi är beredda till det, i den meningen att vi radikalt och brutalt vill göra en omfördelning från privatbilism till kollektivtrafik. Men när det gäller reseavdragen vill jag säga att vi aldrig kommer att kunna avskaffa bilismen. Den bilism som vi med utgångspunkt i miljöhänsyn har råd att kosta på oss måste vi destinera till glesbygden. Det måste vara så att det är där bilen får användas, medan den måste bort från storstäderna och tätorterna. Detta anser jag bör vara utgångspunkten. Det är emellertid stora risker för att förslaget beträffande reseavdragen som det ser ut i dag kommer att medföra en felaktig fördelning, dvs. att det i allt för hög grad kommer att belasta människorna i glesbygden.

GUDRUN NORBERG (fp) replik:

Herr talman! Det är nästan så att man tycker synd om miljö- och energiministern när hon här i dag skall diskutera energifrågan. Hon säger att det är arbetarrörelsens och regeringens strävan att leva upp till riksdagens beslut på energiområdet och att man därför fått lov att tillståta en krisgrupp för att klara ut hur den förtida avvecklingen skall kunna ske. Har man verkligen i Birgitta Dahls departement inte någon uppfattning om hur man skall klara av dessa frågor när tiden nu börjar bli knapp utan måste tillsätta en krisgrupp?

Birgitta Dahl säger att koldioxidutsläppen skall minskas och att det är socialdemokratin som drivit på i den frågan både nationellt och internationellt.

Jag måste fråga: Hur blir det när dessa båda reaktorer skall ersättas? Håller man på att teckna några kontrakt om naturgas eller inte? Köps det någon naturgas eller inte?

Så frågar Birgitta Dahl om de andra partierna är beredda till brutala ingrepp i trafiken. Nej, vi är inte beredda till brutala ingrepp mot enskilda medborgare i Sverige. Det är faktiskt så, Birgitta Dahl, att hela svenska folket, turligt nog, inte bor mellan Uppsala och Stockholm eller i andra väldigt kollektivtrafiktäta områden. Har vi inte en slogan om att hela Sverige skall leva? Bilen är ett oerhört viktigt transportmedel för de flesta människor i vårt land, och vi är inte beredda att vara hur brutala som helst, bara för att man skall leka med den förtida avvecklingen av kärnkraften och på det sättet försöka skaffa sig ett utrymme. Miljöavgiftsutredningens förslag innebär ju faktiskt bara att koldioxidutsläppen från trafiken stabiliseras. Det sade också

Birgitta Dahl. Det blir alltså ingen minskning. Skall vi då ersätta två reaktorer med naturgas eller kolkondens kan jag inte begripa annat än att det innebär att vi får ett ökat koldioxidutsläpp.

Jag har mycket svårt att se anledningen till den här förtida avvecklingen. Om den beror på rädslan för ett haveri, borde Sverige faktiskt mycket mer aktivt hjälpa närliggande länder med säkerhetsinsatser när det gäller deras kärnkraft. En förtida stängning av två reaktorer i Sverige samtidigt som vi har en effektivitetshöjning på de andra reaktorerna innebär ju att man gör en logisk kullerbytta. Detsamma gäller i fråga om mängden av radioaktivt avfall. Den enda anledningen till Birgitta Dahls agerande som vi kan se är att det är en rent politisk handling som är till för att tillfredsställa en grupp som vill se avvecklingen påbörjas snabbt. Det är väl inte så att den här förtida avvecklingen bara är till för att man vill visa makt?

IVAR VIRGIN (m) replik:

Herr talman! Jag har ännu inte fått riktigt klart för mig vilken inställning Birgitta Dahl har till koldioxidmålet. Är hon villig att hålla sig till riksdagens beslut i det avseendet? Enligt en TT-intervju i somras säger Birgitta Dahl att beslutet behöver utvecklas så att även metan och freoner räknas med i den totala mängden utsläpp och att hon hoppas att regeringen kan presentera ett nytt förslag för riksdagen någon gång under nästa år. Jag tyder debatten i dag på det sättet, att det nog är bäst att regeringen inte återkommer med något förslag utan försöker hålla sig till det beslut riksdagen fattat. Det gäller naturligtvis de totala utsläppen av koldioxid från förbränning av fossila bränslen, något som ju riksdagens beslut tog fasta på.

Biltrafiken svarar onekligen för 30 % av alla utsläppen. Det är helt korrekt, och man skall naturligtvis göra vad man kan på det området för att minska utsläppen. Vad som gör det hela problematiskt är emellertid den förtida avvecklingen av kärnkraften. Skulle man så att säga kompensera den avvecklingen på bilsidan, måste man ta bort ungefär var fjärde bil. Det är naturligtvis orealistiskt i det korta perspektivet.

Dessutom fodrar ändå en övergång mot en miljövänlig bilsim, i framtiden elbilar och bilar med vätgasdrift, el. Jag tror inte att man på Annika Åhnbergs lättvindiga sätt kan tala om att bilarna inte drar någon elström, eftersom de laddas under natten. Jag skulle vilja varna för ett sådant synsätt. Självfallet kommer elström att fordras framåt 2000-talet om utvecklingen går i denna riktning, och det finns mycket som talar för det. Därför ser jag ingreppet mot bilsimen i det här fallet mera som ett sätt för socialdemokratin att skyla över de problem som onekligen uppstår i samband med uppfyllandet av riksdagens krav. Jag anser att det är utomordentlig olyckligt att det förhåller sig så.

Jag kan inte förstå hur vi internationellt skall kunna påta oss någon ledaroll om vi inte själva kan arbeta effektivt med dessa frågor.

KRISTER SKÅNBERG (mp) replik:

Herr talman! Först vill jag tacka Birgitta Dahl för beskedet om att den nya strategigruppen skall arbeta just med uppgiften att lösa problemet, dvs. problemet med energihushållningen och inte oenighetsproblemet. Vi väntar

med spänning på besked som förstärker trovärdigheten i riksdagens och regeringens hittills fattade beslut om att kärnkraftsavvecklingen skall fullföljas. Det förefaller nödvändigt med en sådan förstärkning, vilket väl är litet pinsamt för oss ledamöter av riksdagen, men orsaken är ju att LO hittills inte velat godta riksdagens och regeringens beslut.

Eftersom såväl Birgitta Dahl som statsministern och finansministern anser att vi inte skall behålla kärnkraften vore det väl bäst att genast påbörja avvecklingen. Jag undrar varför man inte redan nu kan börja med att avveckla åtminstone de två aggregat som man talar om skall avvecklas 1995/96.

Birgitta Dahl ställde en del frågor till oss i miljöpartiet. Miljöpartiet ställer sig bakom regeringens linje när det gäller radikala åtgärder för att begränsa bilismen. Det där med "brutalt" förstår jag mig inte riktigt på, men vi ser gärna radikala åtgärder. Skillnaden mellan regeringens och miljöpartiets linje tycks vara att vi vill ha något generösare avdragsregler för bilresor i glesbygd, just därför att där kan vi inte se hur man – med den trafikstruktur som finns i Sverige – skall kunna avvara bilen. Det är ju bara en liten detalj jämfört med de stora vinster man kan göra i mera tätbefolkade områden genom att införa de regler som vi tycks vara eniga om. Dessutom vill vi i miljöpartiet fortfarande avskaffa fordonsskatten och i stället öka skattebelastningen på bensin. Där har regeringen bytt linje.

Birgitta Dahl undrade vidare hur vi ställer oss till koldioxidutsläpp från nya industrier. Jag upprepar att miljöpartiet vill att användningen av olja, kol och naturgas skall minska till högst 15 % av dagens nivå och att denna minskning skall ske inom 25 år. Det innebär att nya industrier inte skall satsa på olja, kol och naturgas som bränsle, eftersom en sådan utveckling som vi vill ha då omöjliggörs. Man får i stället använda inhemska och miljövänliga bränslen. Som andra och även jag har påpekat har vi tillgång till biomassa. Vi måste också kunna tänka oss att bygga ut och underlätta utbyggnaden av t.ex. vindkraft.

IVAR FRANZÉN (c) replik:

Herr talman! Först vill jag uttrycka min tacksamhet och glädje över den klara deklaration som Birgitta Dahl gjorde, i vilken hon sade att reglerna för nedsättning för den energiintensiva industrin och för beskattningen av fossila bränslen vid elproduktion skall få den inriktning som jag tidigare här beskrivit. Birgitta Dahl nämnde två restriktioner, nämligen att konsekvenserna för industrin skall liksom de fördelningspolitiska konsekvenserna vara rimliga.

Fördelningspolitik är en viktig fråga för centern, och på det området tror jag inte att vi kommer att få några svårigheter att komma överens. Också industripolitiken kan nog sambalanseras. Jag ser med förväntan fram emot förslag som mer eller mindre överensstämmer med ren centerpolitik, vilket är tillfredsställande.

Nu när det finns chans att få svar vill jag gärna upprepa min fråga om när propositionen kommer att framläggas. Kommer den i tid för att riksdagen skall kunna fatta beslut 1990? Har regeringen någon plan beträffande lagstiftningen avseende bioteknik?

Koldioxidbeslutet omfattar självfallet alla samhällssektorer. Centern har aldrig haft någon annan uppfattning. Jag menar att frågan om att man skall

säga nej till alla nya industrier är felaktigt ställd. Vi satsar mycket hårt på effektivare energianvändning och övergång till förnybar energi. Det är självklart att detta skapar utrymme för en utveckling av industrin. Även inom själva industrin skall denna effektivisering och övergång till förnybar energi ske.

Jag vill påminna om att just när det gäller drivmedelsförbrukningen har vi i centern under ett antal år lagt fram konkreta förslag om åtgärder som innebär att man snabbare skulle få fram energisnålare, miljövänliga motorer osv. Tyvärr har inte socialdemokraterna ställt sig bakom dessa förslag. Därför är vi något sent ute, men med gemensamma krafter i fortsättningen kan nog denna utveckling forceras.

Reseavdragen faller faktiskt på det som miljöministern sade om restriktioner och riktlinjer för skattepolitik. Vi diskuterade tidigare här om den energiintensiva industrin m.m. Reseavdragen är fördelningspolitiskt oacceptabla med den utformning som de i dag har. Vi i centern är mycket angelägna om att finna regler som stimulerar till samåkning och utnyttjande av gemensamma färdmedel samt att finna förutsättningar som skapar resurser för att kunna göra de kollektiva färdmedlen mer attraktiva.

Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL replik:

Herr talman! Först vill jag upprepa att utgångspunkten för arbetsgruppen självfallet är de beslut som regering och riksdag har fattat samt de beslut som vi själva har fattat på vår partikongress.

Vi socialdemokrater är ärliga nog att ta itu med problemen i stället för att – som ni här har gjort – år efter år demonstrera oenighet utan att komma ett steg närmare varandra. I själva verket är ju moderaterna, centern och folkpartiet längre ifrån varandra än någonsin. Jag tror att det är åtminstone ett av dessa partier som är berett att ta ansvar för de beslut som krävs för att energiomställningen skall kunna klaras. Men det förutsätter en socialdemokratisk regering och den här arbetsgruppens insatser för att de beslut som skall fattas kan föreläggas riksdagen. Jag hoppas också att övriga partier som inte hör till det borgerliga blocket är beredda att stödja de ansvarsfulla beslut som skall fattas.

Jag vill sedan påminna om att koldioxidbeslutet i riksdagen fattades inte i anslutning till den energipolitiska propositionen utan i anslutning till den miljöpolitiska propositionen. Inom den socialdemokratiska regeringen, det socialdemokratiska partiet och inom 90-talsgruppen har vi tagit för självklart att det då måste omfatta alla samhällsområden. När vi talar om en heltäckande klimatstrategi, Ivar Virgin, tänker vi självfallet inte använda de vinster som uppstår – tack vare den svenska regeringens unika beslut att avveckla all freonanvändning – för att tillåta större utsläpp av drivhusgaser på något annat område.

Vi ställer självfallet inte heller kraven gentemot trafiken för att kunna tillåta oss några extrasvängar på energipolitikens område.

I ärlighetens namn menar vi dock att man måste tala om att det kommer att finnas svårigheter med att klara av detta under de närmaste fem till sex åren, framför allt på grund av de problem vi har på trafikens område. Dem kan vi inte lösa genom att antingen behålla kärnkraften eller senarelägga av-

vecklingen. Utvecklingen på trafikens område kommer att medföra tre gånger så stor ökning som den som vi i värsta fall riskerar på energiområdet. Genom hushållningsinsatser tänker vi se till att det inte blir någon ökning.

Ivar Franzén sade i sitt resonemang om industrier att man kan hålla utsläppsnivån konstant eller t.o.m. sänka den genom att systematiskt satsa på hushållning. Det är naturligtvis också vår strategi när det gäller energipolitiken. Vi skall använda hushållning, och vi skall använda biobränslen och miljövänlig inhemsk teknik. Vi skall använda naturgas för att i första hand ersätta olja och kol, mer än vad vi skall använda den för att ersätta kärnkraft. På så sätt skall vi kunna klara klimatkraven och koldioxidkraven på energiområdet.

På trafikområdet blir det emellertid svårare. Jag tillät mig att använda ordet brutalt, eftersom jag tror att många medborgare kommer att uppfatta det ansvar vi själva måste ta i vår egen livsföring som brutalt.

Nu kommer sanningens minut. Har de svenska medborgarna och riksdagens partier verkligen menat allvar? Är de beredda att i praktisk handling ta konsekvenserna av den oro vi alla känner för miljön och klimatförändringen? Det kommer inte att bli bekvämt på kort sikt. Vi kommer att behöva insatser av typ reseavdrag och miljöavgifter, som driver upp priserna på framför allt fossila bränslen, för att åstadkomma en förändring, särskilt om vi vill att den skall ske snabbt. Det får kompenseras med andra fördelningspolitiska åtgärder eller regionalpolitiskt betingade åtgärder.

Glesbygdstrafiken utgör naturligtvis inget stort problem. Problemet finns i tätorterna. I de tio största städerna i Sverige bor 80 % av befolkningen. I dessa områden är reseavdragen ofta förekommande. Det är där man kan nå resultat av betydelse när det gäller att minska utsläppen av kväveoxider, koldioxider, kolväten och andra farliga ämnen.

Det är mycket viktigt att vi som politiker förmår samla oss till de beslut som krävs och gemensamt tar ansvar inför svenska folket. Jag vill påminna om att vi kunde samla oss – det var socialdemokratin som stod för det – kring den krispolitik som har lett till att vi i dag har sanerat ekonomin och fått världens lägsta arbetslöshet. Det skedde genom att svenska folket gjorde uppoffringar därför att de var beredda till det, i sin tur beroende på att det fanns ett parti och en fackföreningsrörelse som var beredd att ta ansvar för det.

Vi kommer att ta det ansvaret. Jag förväntar mig också att riksdagens partier tar det ansvaret. Jag har med stor besvikelse noterat att framför allt moderata samlingspartiet och folkpartiet undvikit att svara på om deras tal om koldioxid bara är ett led i en opportunistiskt betingad energipolitik eller om de menar allvar i miljöfrågan.

Tredje vice talmannen anmälde att Gunnar Hökmark, Gudrun Norberg, Ivar Virgin och Krister Skånberg anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Vi har nu här i kammaren under några timmar diskuterat energipolitik och litet grand om miljöpolitik. Det är frågor som är oerhört

viktiga också för de areella näringarna, jordbruk, skogsbruk, trädgård och fiskeri, eftersom alla dessa näringar är beroende av att vi har fungerande ekosystem. Vi måste ha en miljöpolitik som uppfyller de kraven.

Miljöministern sade att miljöfrågorna skall vara övergripande. Det är bra, och det är från den här utgångspunkten viktigt att vi kan bedriva dessa näringar på ett bra sätt. Frågan är bara vem som har mest att säga till om i regeringen, miljöministern eller statsministern. Statsministern uttryckte i regeringsdeklarationen att ekonomin måste vara övergripande över alla andra frågor. Det är inte riktigt samma sak.

I Sverige har vi ett mycket stort engagemang för en levande landsbygd. Vi har också ett engagemang för ett levande jordbruk, eftersom det är förutsättningen för att landsbygden skall fungera. Det vittnar inte minst den pall med namnlistor om som vi har fått till jordbruksutskottet. Över en halv miljon människor har skrivit under ett uppdrag med krav på en levande landsbygd, att vi skall ha kvar ett jordbruk i alla delar av vårt land, att åkern i Sverige skall användas på ett lönsamt och samhällsnyttigt sätt och att kraven på det öppna landskapet och en levande landsbygd skall förverkligas.

Alla de krav som har kommit fram genom namninsamlingen, är sådana som vi ifrån centerns sida mycket länge har fört fram här i riksdagen. Vi har dock haft litet svårt att få gehör för dem hos regeringspartiet.

Jag tror att det svenska jordbruket har mycket stora utvecklingsmöjligheter och att det kan bidra till att lösa en hel del av de problem som vi tidigare har diskuterat, nämligen på miljöns och energins område. Jordbruket måste ändå i första hand ha till uppgift att producera livsmedel – av god kvalitet. De förutsättningar som jag talar om, som det svenska jordbruket utan tvivel har, är naturligtvis inte oberoende av vilka beslut vi fattar i Sveriges riksdag och vilka förslag som kommer från regeringen. Eftersom dessa frågor har diskuterats en tid och det snart lär komma förslag, är förväntningarna och frågetecknen mycket stora.

Vi måste ha en långsiktig jordbrukspolitik. De investeringar som görs är dyra och skall användas under lång tid. Då måste de som gör investeringarna också veta att det går att använda dem. Lönsamheten måste förbättras i det svenska jordbruket. Riksrevisionsverket har konstaterat att lönsamheten nu är mycket låg och att den har gått ner under de år som vi har haft en socialdemokratisk regering. Det går naturligtvis inte att hålla på så i längden.

Reglerna måste vara rättvisa. Vi har import av rågvete som tyder på att man inte vill åstadkomma de rättvisa regler som rimligtvis borde gälla för handeln. Man har sagt att det svenska jordbruket har lika villkor och att det därför egentligen inte är något problem. Man är dock inte alltid beredd att genomföra lika villkor.

Som jag sade har svenskt jordbruk förutsättningar att ge oss livsmedel av god kvalitet. Vi har förutsättningar att driva jordbruk utan att behöva använda kemikalier och bekämpningsmedel på det sätt som man måste göra i många andra länder. Vi har också kunnighet och ambition som gör att vi kan nyttja mindre av de här medlen. Därför kan vi erbjuda konsumenterna bättre livsmedel. I det sammanhanget är det viktigt att de krav som ställs på den import som sker av livsmedel är liktydiga med de krav som vi ställer på

de svenska produkterna, annars får vi inte möjlighet att arbeta utifrån samma villkor.

Jag skulle vilja lägga tyngdpunkten i detta anförande litet mer mot de andra möjligheterna, nämligen möjligheterna att producera energiråvaror ifrån jordbruket. Skall vi avveckla kärnkraften – som man har talat om här, och som vi från centern driver på – kommer biobränslena att vara en viktig ersättning för den energi som vi då tar bort. De skall också ersätta en hel del olja och kol, för att vi skall kunna klara våra målsättningar på miljöområdet.

Det är inte bara när det är fråga om uppvärmning och eldning av pannor som vi kan använda biobränslen. Vi kan använda biobränslen som drivmedel i våra fordon. USA:s president har gått ut och sagt att år 2000 skall man i USA ha 2 miljoner bilar som drivs på annat sätt än med bensin och diesel.

En sådan utveckling måste vara en målsättning även för oss i Sverige. Här finns möjligheter. Etanol, rapsolja och kanske andra ämnen som vi kan få fram från jordbruket och skogsbruket kan hjälpa oss i det här sammanhanget. Det är viktigt att både beskattningsregler och andra regler görs sådana att detta blir möjligt.

Biokemin är ett annat utvecklingsområde där industrin kan hitta många av de råvaror som man i dag finner i de fossila bränslena. Jag kan inte närmare gå in på detta nu, men här finns en utvecklingsmöjlighet som är mycket stor och som skulle kunna ge oss miljövänliga produkter i stor utsträckning.

Om vi gör omläggningar och skapar förutsättningar för att odla mera av bioenergi i jordbruket, kan vi också ge jordbruket en större möjlighet att bedriva en odling som är i pakt med naturen, dvs. biologiskt riktigt med t.ex. vallväxter i växtföljden.

Skattefrågorna har också diskuterats här. Det är viktigt att vi får ett skattesystem som inte missgynnar landsbygden och jordbruket. De förslag som nu har lagts fram gör det, bl.a. när det gäller reseavdragen, reavinstbeskattningen, missgynnandet av egenföretagare gentemot aktiebolagen och kvittningen av förluster i förvärvskällor. Framför allt kombinerade lantbruksföretag missgynnas.

Jag tror att om vi följer centerpartiets krav när det gäller jordbrukspolitiken kan vi få ett livskraftigt jordbruk i framtiden. Vi kan få en levande landsbygd, livsmedel av god kvalitet utan tillsatser av gifter, en god livsmedelsberedskap som är viktig för försvarspolitiken, behålla den vackra landskapsbilden som många har sagt att de tycker om, och vi kommer att kunna ta vårt internationella ansvar när det gäller livsmedelsförsörjningen. Världen överflödas inte av mat, även om man ibland kan få den föreställningen. Snarare är problemet i världen att det finns för litet mat. Många människor svälter. Det här påståendet kan också vändas till en fråga till regeringen och socialdemokraterna. Är man beredd att ställa upp bakom en jordbrukspolitik som skapar dessa förutsättningar?

ROY OTTOSSON (mp):

Herr talman! Jag hade tänkt att tala om gen- och bioteknik i den allmänpolitiska debatten. Jag upptäckte att ingen annan hade valt det huvudämnet, och jag blev besviken.

Jag har lyssnat på debatten under dessa snart två dagar, och jag har upp-

täckt att en och annan faktiskt ändå tar upp ämnet, fast inlindat i andra ämnen. Det är skönt att ämnet inte är helt bortglömt. Faktum är att det är mycket tyst omkring gen- och biotekniken.

Karin Starrin har tidigare i dag erinrat om att Birgitta Dahl i ett inlednings-tal har sagt att genrevolutionen är här. Det är ett faktum att den finns överallt, och ämnet borde diskuteras mycket mer. Jag har lagt märke till att centern under sommaren ute på landsorten har hävdat att gentekniken är den stora ödesfrågan för 1990-talet. Det är bra.

Folkpartiet har nyligen kommit med en genteknisk rapport där man försöker vifta bort alla betänkligheter. Det är inte bra. Men det visar i alla fall att man har försökt att börja tänka.

Under sommaren har det gått ett upprop över hela landet där man kräver att gentekniskt förändrade organismer inte skall spridas i naturen och patent på liv skall förbjudas. Det uppropet har samlat tusen och åter tusen namnunderskrifter, och det är inte slut än. Det är mycket bra. Det visar att människor har börjat vakna i denna fråga.

En kritiskt inriktad nyhetsbulletin kallad "Bi" från den nybildade Biotekniska informationsgruppen har kommit ut nu i september.

Ett ökat antal seminarier, utfrågningar och inslag i massmedia har också kunnat konstateras på senare tid.

Men det går fortfarande trögt. Tyvärr är Sverige nästan ett laglöst land när det gäller gentekniken. Vi saknar helt enkelt relevant lagstiftning på området.

Den proposition om användning av genteknik på människor som socialdepartementet aviserade i våras har dragits tillbaka på obestämd tid. Inte undra på det när man i den inofficiella versionen lämnar dörren öppen för genterapi, forskning på befruktade ägg, gendiagnostik på embryon, fullständig kartläggning av människors arvsanlag osv. Beslutsängesten och klivenheten i dessa frågor är påtaglig. Det har ju gått fem år sedan gen-etikkommitten lämnade fram sitt betänkande, som är underlaget för den proposition som inte läggs fram.

I våras fick jordbruksministern ett bemyndigande av oss här i riksdagen. Han får meddela föreskrifter om förbud mot eller villkor för användning av genteknik på växter, av gentekniskt modifierade växter och av gentekniskt modifierade organismer vid växtodling. Man kan naturligtvis fråga sig vilket värde ett sådant bemyndigande har när det saknas lagstiftning på området. Det borde dock vara bättre än inget alls – men i praktiken har det blivit inget alls.

Däremot har under sommaren växtförädlingsföretaget Hilleleshög provodlat en gentekniskt modifierad raps i Skåne. Rapsen är en DNA-hybrid som har försetts med vissa gener från paranöt och backtrav. Den har utvecklats av ett belgiskt företag och testas för första gången i naturen i Sverige. Vårt land är ett laglöst experimentområde i detta fall. Den statliga hybrid-DNA-delegationen har hjälpt till att hålla odlingsplatsen hemlig. Man vill ju inte att miljöaktivister skall veta var den är.

Det finns mycket stora ekologiska risker förknippade med frisläppande av gentekniskt förändrade växter i naturen. Jordbruksministern utlovade i våras en översyn av forskning av användningen av genteknik på djur och växter

som skall vara färdig nu i oktober. Vi har inte sett något än. Vi får väl se vad det blir, om det blir en blygsam lägesbeskrivning eller ingenting. Något annat bör man nog inte, med hänsyn till hur frågan hittills hanterats, förvänta sig!

Men att regeringen är handlingsförlamad är ut och är in betyder inte att utvecklingen står stilla. Tvärtom, en del av de farhågor som torgfördes i den livliga genteknikdebatten för tio år sedan har besannats. Andra har visat sig vara obefogade.

Man har kunnat konstatera att gener överförs spontant från gentekniskt förändrade bakterier som har injicerats i majsplantor till jordloppor. Det låter som en detalj, men det innebär i princip att det inte finns någon biologisk spärr för spontan, oavsiktlig överföring av arvsanlag från genmanipulerade sorter till vilda växter och djur.

Sätter man in en gen i en växt som skall skydda mot vissa bakterier och virus, kan den genen spontant överföras till en rad djur och växter i naturen, inkl. till parasiter o.d. Det betyder att vi i framtiden kan få mycket värre parasiter än vad vi någonsin har kunnat drömma om.

Den amerikanska konsultfirman Frost & Sullivan spår i en rapport att hälften av allt griskött och all kyckling i USA under slutet av 1990-talet kommer att komma från gentekniskt förändrade djur. Det är alltså fråga om big business. De multinationella bioteknikföretagen har helt enkelt påbörjat en kapplöpning där det gäller att så snabbt som möjligt få fram så mycket nya varor som möjligt med den nya gentekniken. I denna råa tävling tas knappast någon hänsyn till vare sig ekologi eller moral.

Ett tydligt tecken på den stora satsning på gen- och bioteknik som företagen nu gör är de många patentansökningarna. I USA har man i dag en kö på 7 900 patentansökningar för bioteknik, och man har därför öppnat en ny specialavdelning för detta.

Patentansökningar på växter, djur, bakterier och gentekniska metoder m.m. strömmar också in till det europeiska patentverket i München, trots att den europeiska patentkonventionen uttryckligen undantar växtsorter och djurraser från patentering. Faktum är att man redan, tvärt emot de regler som gäller, givit ett patent för en växt. Detta illustrerar det tryck som finns på patentverken från företagen.

EG-kommissionen vill utvidga patenträtten till att gälla levande varelser. De eventuella restriktioner som EG-parlamentet diskuterar är otillräckliga om än viktiga. Man vill bl.a. att det inte skall få tas ut patent på nya människoraser – vilket i och för sig är sympatiskt.

Herr talman! Jag kan konstatera att samhället på flera sätt är i otakt med utvecklingen inom bio- och gentekniken och dess skilda tillämpningar. Jag menar att vi i riksdagen och ute i samhället måste diskutera dessa frågor mycket mer. Vi måste få i gång arbetet med en ny gentekniklag eller möjligen stifta andra lagar. Arbetet måste sättas i gång, och en kommitté borde kunna tillsättas som ser på de ekologiska aspekterna på samma sätt som man studerade de etiska aspekterna i början av 1980-talet.

Den 12 december kommer vi att ha en debatt här i kammaren om dessa frågor med anledning av de motioner som väckts i riksdagen. Jag hoppas att fler ledamöter än i dag då kommer att ställa upp i debatten.

JENS ERIKSSON (m):

Herr talman! Den 14–15 mars i år undertecknade statsminister Ingvar Carlsson ett EFTA-dokument som innebar en fullständig liberalisering av handeln med fisk och fiskprodukter. Det var Island och Norge som mer eller mindre tvingade fram den överenskommelsen. Man var angelägen att komma åt den svenska marknaden och på sikt konkurrera ut det svenska fisket. Genom undertecknandet gav statsministern därmed bort en värdefull del inför kommande förhandlingar.

Inget annat land som vill slå vakt om sitt fiske skulle utan vederlag ha lämnat ut en så värdefull marknad som den Sverige har. Något fick den svenske statsministern för sitt besvär och sitt offer av delar av det svenska fisket. När han i maj i år besökte Island firades han som en hjälte. Den isländske utrikesministern uttalade att det var Ingvar Carlsson som löst knuten och han sade bl.a.: "Och sanningen är den att svenskarna därmed gjorde ett betydande politiskt offer, ty de samtyckte och fick saken i hamn trots att finnarna höll fast vid sina krav om undantag till 1993 för finska fiskprodukter".

Sverige har gått med på att öppna sin marknad för norsk och isländsk fisk från den 1 juli 1990 trots att norrmännen inte behöver upphöra med sitt stöd till fisket före 1993. Inte heller Sverige behöver nu avveckla stödet till sitt fiske före 1993.

Det är ganska intressant att se hur olika EFTA-länderna agerar. Island och Norge, som ändå är vinnarna i EFTA-avtalet, utnyttjar nu tiden fram till år 1993 för att lösa sina problem så att stödet skall kunna läggas om och deras fiske skall ha en framtid och inte slås ut. I år har bl.a. Norge gett fiskaren ett avdrag på 55 000 kr.

Men vad gör man i Sverige? Jo, man har tillsatt en enmansutredning som lagt fram sitt förslag för någon månad sedan. Den utfördes av Apoteksbolagets chef Åke Hallman. Hans förslag är säkerligen det mest destruktiva svenskt fiske har upplevt, trots att det ibland kommit de mest härresande förslag. Jag tänker då bl.a. på fiskeristyrelsens plan för fisket som skulle skrota en tredjedel av den moderna svenska fiskeflottan och fiskeristyrelsens tjänstemannautredning om laxfisket som kom i år.

Det kanske blir så här när förslagen skall utformas av människor som saknar all kännedom om yrkets villkor och de förhållanden som en fiskare måste leva under och när man inte fäster avseende vid en levande skärgård, försvar och folkförsörjning. En apotekare vet ju inget om fisket, och fiskaren besöker så sällan apoteket att resultatet därför kan bli vad som helst. Det blev det ju också.

I en interpellationsdebatt som jag hade med statsministern den 23 mars angående EFTA-överenskommelsen sade statsministern: "För närvarande pågår en utredning för att bl.a. utvärdera prisregleringen på fisk. Utredningen skall redan den 1 juli i år redovisa sina resultat. De förslag som läggs fram skall, enligt direktiven, bl.a. främja den samlade fiskerinäringen genom att skapa förutsättningar för rationalisering av yrkesfisket och fiskberedningsindustrin, främja avsättningen av svenskfångad fisk och marina produkter både på den inhemska marknaden och på exportmarknaden, samt öka förutsättningarna för ett bättre utnyttjande av svenska fiskekvoter.

Härmed får vi en samlad bedömning av vilka åtgärder som krävs för att

förbättra förutsättningarna för det svenska yrkesfisket. Regeringen kommer även fortsättningsvis att slå vakt om denna näring. Det gäller givetvis även i samband med internationella överenskommelser”.

Man kan undra om det är något fel på direktiven eller om det är något fel på utredaren. I varje fall är det något fel på utredningen. Man har svårt att i utredningen och i utredarens förslag hitta någonting som statsministern påstår finns i direktiven. Enligt direktiven skulle man bl.a. främja den samlade fiskerinäringen genom att skapa förutsättningar för rationaliseringar av yrkesfisket och beredningsindustrin, främja avsättningen av svenskfångad fisk och marina produkter både på den inhemska marknaden och på exportmarknaden och öka förutsättningarna för ett bättre utnyttjande av fiskekvoterna. När man läser utredningen ser man att förslagen går ut på motsatsen.

Men statsministern hade i debatten också ett tröstens ord till en orolig företrädare för fisket när han sade att vi – jag förutsätter att han då menar regeringen – får ”en samlad bedömning av vilka åtgärder som krävs för att förbättra förutsättningarna för det svenska yrkesfisket”. Och han kom med en löftesrik slutkläm: ”Regeringen kommer även fortsättningsvis att slå vakt om denna näring. Det gäller givetvis även i samband med internationella överenskommelser”. Om statsministern menar allvar, och det förutsätter jag att han gör, kan det inte bli mycket kvar av Hallmans utredning.

Jag vill komma med en rekommendation. Se på Norge och Island och hur de slår vakt om sitt fiske. En svensk fiskare har samma behov som en norsk eller isländsk fiskare, och han har rätt att kräva att få bedriva sitt yrke under samma villkor. Regeringen får nu visa om statsministerns uttalanden i interpellationsdebatten har verklighetsgrund eller om det bara var tomma ord.

Herr talman! Fisket är den första näring som utsätts för liberalisering och berövas sitt skydd och sitt stöd. Regeringen har ansvaret att se till att näringen inte slås ut. En proposition med ett annat innehåll kommer inte att finna förankring hos vare sig opposition eller regeringspartiet, det är jag övertygad om.

KJELL-ARNE WELIN (fp):

Herr talman! Jag skall i mitt anförande koncentrera mig till arbetsmiljöfrågorna. Det har varit mycket tomt i den politiska debatten om arbetsmiljön från det att vi hade den stora debatten på 60- och 70-talen fram till valet år 1988. Under 1980-talet har ett antal motioner i frågan väckts framför allt av vpk och på senare år även av folkpartiet. Det var därför en stor glädje när frågan fick en förnyad aktualitet hos det politiska etablissemanget i valdebattens elfte timme år 1988. Utvecklingen under hela 1980-talet har visat att arbetsmiljöfrågorna borde ha fått ett mycket större utrymme och att man borde ha visat större förståelse för förändringar än vad som har varit fallet.

I samband med valet redovisade socialdemokraterna sin uppfattning att man borde tillsätta en arbetsmiljökommission för att fastställa vilka arbeten som var de farligaste arbetena i Sverige. Regeringen beslutade sedan också att inrätta en arbetsmiljökommission, och dess arbete tog sin början för ungefär ett år sedan. Senare har man också tillsatt ett råd för arbetsmiljö, och nu finns också en generaldirektörsgrupp som arbetar med den här typen av frågor. Det skulle kanske vara på sin plats att regeringen redovisar hur de

här olika gruppernas arbete inom arbetsmiljöområdet samordnas och vad man egentligen vill uppnå i de här grupperna.

Det skulle kanske också vara på sin plats att man talade om hur den breda allmänheten kan få del av gruppernas resp. slutsatser. Som det är i dag är det ganska svårt att få uppgifter om vad dessa grupper arbetar med, vad de har för innehåll för sitt arbete och vilka slutsatser de kan förväntas ha. Därför vänder jag mig till socialdemokraterna och regeringen, för jag skulle gärna vilja veta vilka samordningsförutsättningar dessa tre grupper har.

Man frågar sig också hur de slutsatser som arbetsgrupperna kommer fram till skall redovisas och när dessa redovisningar kan förväntas. Det skulle vara intressant för oss i oppositionen att få veta ifall redovisningarna kommer att sammanställas inom SOU eller om det kommer att resultera i någonting som man kanske bara delvis kan få del av. För att debatten om arbetsmiljöfrågorna skall bli bra och leda till någonting relativt snart tror jag att det är viktigt att alla får del av de slutsatser som dessa grupper kommer fram till.

I detta sammanhang skulle jag också vilja fråga vilken strategi regeringen förbereder för att förändra arbetsmiljöförutsättningarna ut på arbetsplatserna. Även om grupperna är i arbete och naturligtvis inte nu kan redovisa några slutliga ställningstaganden, måste väl regeringen rimligen ha förberett någon strategi att användas för förändrad och förbättrad arbetsmiljö.

När vi nu diskuterar arbetsmiljö är det på sin plats att också komma in på rehabiliteringsfrågorna. Som det har varit under hela 80-talet har man i väldigt rask takt förtidspensionerat människor som har varit långtidssjukskrivna. Man har egentligen inte gjort några försök till rehabilitering utanför sjukvårdens ram. Men det har trots allt förekommit några försök där företagen har samarbetat med försäkringskassan, länsarbetsnämnderna, arbetsförmedlingen, de fackliga organisationerna och företagshälsovården. Jag kan exempelvis nämna Trelleborgsprojektet. Det finns även andra liknande projekt som har varit framgångsrika. De vidtagna åtgärderna har visat sig vara utomordentligt positiva mänskligt sett. Även statsekonomiskt har detta varit väldigt fördelaktigt. Man har tjänat in mycket stora pengar på att folk mycket snabbare har kunnat gå ut i yrkesverksamhet efter att ha varit sjuka en tid. Därför borde man, med de erfarenheter som nu börjar bli ett par år gamla, kunna fatta beslut om åtgärder som gör att fler förtidspensionerade och långtidssjukskrivna mycket snabbare bara kan gå tillbaka till arbetslivet i stället för att stanna hemma utan någon som helst egentlig sysselsättning. Jag skulle gärna vilja ha svar på frågan varför man från regeringens sida inte har använt sig av de kunskaper som olika försöksprojekt, exempelvis Trelleborgsprojektet, har gett. Varför har man visat en sådan passivitet, trots att erfarenheterna har varit så positiva?

När man talar om rehabilitering vill man gärna också se på företagshälsovården, dess framtida roll och verksamhet. Företagshälsovården i Sverige fungerar väldigt olika på olika ställen i landet. Men företagshälsovården kan bli en utomordentligt bra del i rehabilitering och förebygga sjukdomar som kan leda till förtidspensionering och liknande.

Man borde från regeringens sida på ett mera aktivt sätt använda företagshälsovården för förebyggande vård och rehabilitering än vad som är fallet i dag. Jag undrar om regeringen förbereder någon reform som gör att före-

tagshälsovårdens verksamhet läggs fast på ett bättre sätt än i dag och att man tar del av de erfarenheter som naturligt finns på olika ställen i Sverige samt samordnar företagshälsovårdens olika verksamheter så att de kommer alla till del.

Avslutningsvis undrar jag hur de pengar som kommer in i Arbetstlivsfonden kommer att användas – det är ju väldigt mycket pengar. Ofta får man uppfattningen att vi egentligen arbetar som på 60- och 70-talet. I dag har vi stora problem med den psykosociala arbetsmiljön, kanske framför allt inom den offentliga sektorn. Jag undrar om regeringen förbereder något fullskaleförsök inom den offentliga sektorn därvidlag. Förbereder man något försök som kan leda till förbättrad psykosocial arbetsmiljö?

ANDERS G HÖGMARK (m):

Herr talman! God ekonomisk tillväxt är en förutsättning för en god regional utveckling och spridd välfärd i hela landet. Det är viktigt att understryka att både ekonomisk politik och regional politik är centrala. Man betraktar dessa två ibland som någon sorts nollsummespel. Ibland får man det intrycket i debatten att regional politik handlar om att inom en viss given mängd resurser fördela. Vad den ena vinner förlorar den andra. Jag vill bestämt varna för ett sådant synsätt. Jag tror att det är utomordentligt viktigt att vi tar vara på och bejakar de positiva och dynamiska krafter som finns hos enskilda människor i regioner och hos nationen som helhet. Då först slipper vi nollsummespelstänkandet. Men det finns också, herr talman, en uppenbar förklaring till varför många upplever det så. Det är klart att det i ett land där man under flera år har fått uppleva ganska dålig ekonomisk tillväxt är lockande att se att vad den ena vinner förlorar den andra. Därför tror jag att just den ekonomiska tillväxten, att människorna i landet ser att det finns en ständigt växande kaka, som växer i god och balanserad takt, är den bästa förutsättningen för att få bort spänningarna kring nollsummespelstänkandet.

Jag har många gånger tidigare när vi diskuterat regionalpolitik här i riksdagen pekat på just helhetssynens betydelse. Jag gick tillbaka och tittade på ett antal anföranden som jag hållit sedan början av 80-talet. 1981/82 kritiserade jag exempelvis en del företrädare för den sittande regeringen för att vi har för litet av helhetssyn. Det är viktigt att lyfta fram detta och inse att de olika delområdena i politiken, givetvis också utanför det offentliga beslutsfattandet, är viktiga för en jämnare fördelning av ekonomisk välfärd. Jag tror att det blir viktigt även framöver, oavsett vilken perspektivnivå man lägger regionalpolitik på och diskuterar den på. Ute i Europa diskuteras den regionala utvecklingen mycket. Flera talare var inne på detta i går. Jag tror att just det ökade intresset för regionernas utveckling och regional politik, som vi nu ser inom EG, tar ganska effektivt död på myten som odlas inom vissa partier, att ett närmande till Europa, ett deltagande i det europeiska integrationsarbetet på något vis skulle förhindra oss och försvåra för oss att driva en aktiv regional politik. Det är och förblir en myt. Det är viktigt för alla ansvariga politiker i Sverige att så snabbt som möjligt ta död på den myten.

Det finns några saker som är väldigt viktiga för en god regional utveckling och som gör att det finns anledning att undra om arbetsmarknadsministern

tillräckligt inser – det gäller också i umgänget med sina kolleger i regeringen – hur det förhåller sig. Det gäller exempelvis de goda kommunikationernas betydelse. När får vi t.ex. en dialog mellan arbetsmarknadsministern och energiministern? Den senare har ju bl.a. förklarat att Borlänge flygplats är den mest onödiga flygplatsen i Sverige. Jag hoppas att man kan klara ut sådana problem inom regeringen, när man framöver skall lägga fram en regionalpolitisk proposition.

Jag hoppas också att regeringen inser att man måste avsätta en större andel av BNP för infrastruktursatsningar i väg- och järnvägsnätet än som för närvarande är fallet. Jag har svårt att förstå varför förslag som moderata samlingspartiet lägger fram om att en ökad andel av BNP skall gå till väginvesteringar inte vinner gehör i riksdagen, om man nu talar om vikten av en bättre regional utveckling. Jag känner en väldigt stor oro över det förhållandet att man på något sätt fördröjer utbyggnaden av en tredje bana på Arlanda. Jag upplever ett otroligt stort tryck från olika håll runt om i landet i det avseendet, oavsett partifärg, från ledande företrädare för kommuner, landsting och länsstyrelser. Man menar att det är A och O att vi nu får en ökad tillgänglighet till Arlanda. Det är nödvändigt om Stockholm skall vara som en bra och väl fungerande huvudstad. Jag utgår från att en framtida regionalpolitik innebär att den som har ansvaret för regionalpolitiken i regeringen – statsrådet Ingela Thalén – övertygar även där miljö- och energiministern om det förträffliga och nödvändiga i att gedigna satsningar görs för att åstadkomma en ökad flygkapacitet.

Dessutom hoppas jag att vi skall få se att utbildningssatsningarna får ett rejält innehåll och att regeringens politik inte blir en strid med lärare, en skola i uppror. Det gäller även gymnasieskolan. Man måste också våga satsa på den högre utbildningen och forskningen. Hög kunskaps- och kompetensnivå är nämligen en av de faktorer som är helt avgörande för en regions utveckling.

På samma sätt borde man på ett aktivare sätt ge olika regioner mer av egen beslutskapacitet, beslutskompetens. Det gäller givetvis för den enskilde individen men också inom det offentliga systemet. Det går dock förtvivat långsamt med avregleringen, oaktat goda uppsåt.

Vidare tror jag att det är viktigt att arbetsmarknadsministern synnerligen aktivt deltar i de skattesamtal som förmodligen pågår inom regeringen och som sedan skall föras i Haga. Vi kunde höra följande uppmaning i går här i kammaren: Kom gärna och delta i skattesamtalen, men sätt inte en käpp i hjulet! Jag skulle vilja uppmana arbetsmarknadsministern att sätta en käpp i hjulet just när det gäller försämrade reseavdrag. Vi vet att allsidiga arbetsmarknader – där det krävs en arbetsinpendling, både kollektivt med buss och enskilt med bil – är en förutsättning för att tusentals små orter skall fungera i vårt land. Tiotusentals hushåll måste få en dräglig bärning. Människor skall inte tvingas flytta till storstadsregioner. Sätt gärna en käpp i hjulet när det gäller slopandet av reseavdrag! Men se till att det blir rejäla kvittningsmöjligheter för de människor på landsbygden som vill starta egen verksamhet! Det finns många bitar i skatteförslagen och i underlagen för de skattebeslut som fattas som är direkt riktade mot landsbygden. Jag tror att det kommer att diskuteras ytterligare framöver.

Herr talman! Det finns många områden som vi skulle kunna peka på. Men det finns också ett antal områden där jag hyser stor oro för att den socialdemokratiska regeringens agerande inom hälso- och sjukvårdspolitiken liksom också trafikpolitiken – som jag redan nämnt – samt systemen och de offentliga transfereringarnas effekter direkt motverkar målet att hela Sverige skall leva.

Jag har pekat på några saker som rör landsbygden. I går, eller om det var i förrgår, presenterade en grupp som sysslar med storstädernas problem ganska avslöjande rapporter om vad den socialdemokratiska politiken har inneburit för storstäderna.

Sammantaget, herr talman, innebär den socialdemokratiska regionalpolitiken problem för både landsbygden och storstäderna. Här måste vi få se en ändring. Vi säger gärna ja till att hela Sverige skall leva. Men med moderat politik tror jag att hela Sverige får en chans att leva bättre.

GUNILLA ANDRÉ (c):

Herr talman! Kvinnornas situation blir nu alltmer pressad från alla håll. Budskapet till kvinnorna är: Arbeta mer! Arbeta mer, så att marginalskattorna kan sänkas för höginkomsttagare! Arbeta mer, så att vi kan sänka kostnaderna för vård och omsorg! Arbeta mer och ta hand om dina barn och den äldre generationen!

Men du skall inte tro att ditt arbete är så mycket värt. Nej, när du är kvinna skall du vara lågavlönad. När du sedan har slitit ett helt liv blir pensionen inte så stor. Med det tryck du har på dig att sköta hem och familj orkar du ju inte jobba heltid.

Arbetslivet är inte anpassat för kvinnor och kvinnors dubbla arbetsbördor. En nyligen presenterad undersökning visar att kvinnornas sjukfrånvaro har ökat med 50 % under 1980-talet, men männens med bara 15 %. Det är kvinnorna som med förstörda leder, ryggont och ständig värk får betala för den allt sämre arbetsmiljön. Ofta är det också unga kvinnor som slås ut. Arbets-skadorna ger mänskligt lidande men även kostnader för samhället – kostnader som växer lavinartat.

Till skillnad från männen är kvinnors stress extra hög efter jobbet när de kommer hem. Det är då som ansvaret för barnen och alla vardagliga uppgifter tar vid. Jämförelser som har gjorts mellan kvinnors och mäns tid såväl i löncarbetet som i det obetalda arbetet visar att kvinnor från 16 års ålder alltid arbetar mer än män. Därmed har de också mindre tid för vila och för egna behov.

Nu ser vi symptomen av kvinnors dubbla roller och av ett arbetsliv med tunga lyft, ensidiga rörelser och psykiskt ansträngande jobb. Det är huvudsakligen belastningsskador som ligger bakom de flesta arbetssjukdomar och förtidspensioneringar. Det är kvinnornas sjukfrånvaro som således ökar mest.

Det krävs en ny öppenhet för och en vilja till förändringar av arbetsmiljön från företagschefers och arbetsledares sida. När kvinnorna blir sjuka är det faktiskt inte deras eget fel. Flera av de tunga och monotona jobben måste ersättas av maskiner. Kvinnorna skall inte tvingas använda maskiner och verktyg konstruerade för män. Allt fler företag har fått inse att det är lön-

samt att satsa på en god arbetsmiljö. Men när kommer vårdbitrådets, kas-sörskans och städerskans arbetsmiljö att bli bättre? Nej, jag tror att det här måste tvingas fram. Kvinnorna måste själva ställa krav.

Kvinnorna har i dag förkortat sin arbetstid till i genomsnitt sex timmars arbetsdag, men utan ekonomisk kompensation. Sextimmarsdagen är en viktig rättvisefråga men också en hälsofråga. Kvinnor kan inte skjuta upp behovet av vila till en sjätte semestervecka.

Den förkortade arbetstiden för kvinnor leder till stora orättvisor mellan kvinnor och män generellt sett:

1. Den begränsar kvinnors yrkesval. De flesta kvinnor finns i låglöneyrken.
2. Få karriärmöjligheter. Hinder för omväxlande arbetsuppgifter.
3. Mindre möjligheter att påverka arbetets innehåll och organisation.

Förutom att det ligger en stor och oacceptabel orättvisa i detta är det naturligtvis till nackdel för samhället att kvinnors speciella kunskaper, erfarenheter och värderingar inte tas till vara.

Vi centerkvinnor anser att sextimmarsdagen för alla är "nyckeln" till rättvisa levnadsförhållanden mellan kvinnor och män. Sextimmarsdagen är inte ett mål i sig utan ett medel för att nå ökad rättvisa mellan könen.

När krav om sextimmarsdagen förs fram kommer patriarkatets tempelridare farande med en mängd hinder. Det främsta torde vara: Det finns inga pengar. Sverige skulle rasa samman totalt.

Jag hävdar att det är möjligt och att vi har råd om vi verkligen vill. Allt beror på hur vi prioriterar. Av den årliga ökningen av produktiviteten har vi hittills använt 80 % för ökad konsumtion och 20 % har tagits ut i arbetstidsförkortning. Denna fördelning måste givetvis gå att förändra. Om vi tänker oss att vi tar ut lika stora delar till konsumtion och förkortad arbetstid är sextimmarsdagen verklighet år 2010. Och om vi – o, djärva tanke – skulle ta 80 % till arbetstidsförkortning och 20 % till ökad konsumtion, ja, då kan sextimmarsdagen träda i kraft redan vid sekelskiftet. Det kan alltså ske utan ökad belastning på samhällets kostnader. Tvärtom frigörs tid och resurser som bör ge minskade utgifter i form av t.ex. barnomsorg och sjukvård.

Det är djupt beklagligt att regeringen så totalt låter sig toppridas av det mansdominerade LO. Sex veckors semester intecknar utrymmet för daglig arbetstidsförkortning under lång tid framöver. Socialdemokratiska kvinnoförbundet har återigen drabbats av ett svidande nederlag. Jag tycker uppriktigt synd om dess ordförande, Maj-Lis Lööv, som i regeringsställning måste köra över sig själv.

Men det mest tragiska är att tusentals och åter tusentals kvinnor tvingas offra sin hälsa, slitas ut i förtid och plågas både fysiskt och psykiskt. Det är dessa kvinnor som är de stora förlorarna.

ROSA-LILL WÅHLSTEDT (s):

Herr talman! I dag och sedan en tid tillbaka råder högkonjunktur i Sverige. Detta förhållande och en bra förd politik i landet har lett till att situationen på arbetsmarknaden är mycket bra. Sysselsättningen är rekordhög, och efterfrågan på arbetskraft är mycket stor. Detta gäller för landet i stort, men om man analyserar förhållandet mera ingående kan man konstatera stora

regionala skillnader, med stark överhettning i storstadsområdena och i regioner med hög arbetslöshet eller arbetslöshet som stadigt ökar. Man kan också konstatera skillnader mellan kommuner inom ett län. Jag kommer från Karlskoga kommun i Örebro län. I Karlskoga finns som bekant AB Bofors. När jag kom hem i torsdags kväll kunde jag konstatera att det redan i dag svåra läget på arbetsmarknaden ytterligare drastiskt kommer att försämrats. AB Bofors hade nämligen varslat om att ytterligare 650 arbetstillfällen skall bort – detta utöver den s.k. formatanpassning som just nu pågår. Ovako Steel Kilsta AB hade under samma vecka varslat om att ca 230 arbetstillfällen skall bort i Karlskoga.

Detta innebär, att under en tvåårsperiod försvinner ca 1 400 jobb i kommunen. Karlskoga är för övrigt något av motor i regionen, med stor arbetspendling från både Degerfors, Storfors och Kristinchamn. Av de förvärvsarbetande i Degerfors arbetar var fjärde i Karlskoga och motsvarande var femte storforsbo. AB Bofors lade samtidigt varsel om att 120 arbetstillfällen skall bort vid LIAB i Lindesberg, och under samma vecka varslade dessutom Avesta AB om att 50–60 arbetstillfällen skall bort i Degerfors.

Om man ser till det jag hittills har redovisat och dessutom tar med i bilden att den västra länsdelen har bakom sig en period med stor omstrukturering inom stålindustrin, som haft till följd att från mitten av 1970-talet har 3 000 jobb försvunnit i Karlskoga, 1 000 i Degerfors och 1 000 på andra sidan länsgränsen i Storfors, hoppas jag att ingen säger emot mig när jag påstår att detta är orter och en region i kris som mer än väl kan jämföras med orter och län som tidigare fått stöd från staten via s.k. krispaket. Därför förutsätter jag att staten också denna gång är beredd att på ett positivt sätt stödja det åtgärdsprogram som kommer att presenteras från länsstyrelse och kommuner gemensamt denna vecka. En omstrukturering av landets försvarsindustri är säkerligen nödvändig, men det innebär också att kommun och region måste kunna förvänta sig aktivt stöd från staten.

För att vända denna oerhört negativa utveckling för kommuner och för län behövs ett statligt insatspaket liknande dem som givits till andra regioner i akut kris. En styrning måste till för att skapa ersättning för de arbetstillfällen som försvinner på grund av omstruktureringen av försvarsindustrin. Logiskt är att de nya jobb som skapas blir sådana att man utnyttjar det breda industrikunnande och tekniska kunnande som finns bland de arbetssökande eller blivande arbetssökande i Karlskoga.

Karlskoga kommun kan ta emot, ta till vara och utveckla ett insatspaket. Infrastrukturen är dimensionerad för åtskilligt fler boende än för närvarande. Merkostnaden för ett ytterligare utnyttjande är därmed försumbar. Arbetskraften är högt kvalificerad, och teknikertätheten är stor – dubbelt så stor som riksgenomsnittet. Läget är centralt längs E 18, med ungefär samma avstånd till Stockholm, Göteborg och Oslo. Företag med inriktning på stora resurs- och varuflöden kan vinna fördelar med en lokalisering till Karlskoga. Här blir det absolut nödvändigt att Karlskoga permanent placeras i stödombåde.

Ett insatspaket måste innehålla åtgärder som ger effekter både på kort och på lång sikt. Satsningar på förbättrade kommunikationer måste till för att skapa förutsättningar på längre sikt. Förbättringar av E 18 och väg 709 mot

Hällefors, den s.k. Lokavägen, ligger högt på prioriteringslistan. Vad beträffar Lokavägen anslogs för några år sedan medel som räckte till att iordningställa halva vägsträckan, men det följdes sedan inte upp med resterande belopp förra året. Detta innebär att redan satsade medel inte har gett det resultat som önskas. Först när hela vägsträckan är ombyggt uppnås det tänkta resultatet. Därför måste anslag ges i kommande budgetproposition. För närvarande finns också arbeten i Hällefors som det vore möjligt att pendla till, men beroende på att Lokavägen inte har i ordningställts är detta inte möjligt.

Utöver det jag redan nämnt måste också den s.k. Bergslagsdiagonalen komma till stånd. Regionalpolitiska kommittén har föreslagit detta, och det är av stor betydelse för att stärka länet när det gäller länets attraktionsvärde vad beträffar lokalisering av företag.

Karlskoga är dessutom den största kommunen i landet som inte har järnväg. Svealandsbanans utbyggnad i sin helhet, dvs. även väster om Örebro, är viktig och ger effekter på längre sikt. Snabb utbyggnad av kommunikationer innebär att en bredare arbetsmarknad skapas för de boende i Karlskogaregionen.

Styrning av nyetableringar mot regionen ställer även krav på utbildningsinsatser. För vissa svaga grupper måste först en grundhöjande utbildning genomföras innan kompetens- och funktionsutbildning kan påbörjas.

När det gäller högskoleutbildning visar en nyligen gjord undersökning i Örebro län att vi ligger under riksgenomsnittet i fråga om ungdomar som går till högskola. Vad man söker till betingas av vilka utbildningar som finns på nära håll. Därför är det ett absolut krav att högskolan i Örebro tillförs resurser så att utbildningsutbudet kan bibehållas och breddas.

Det är min förhoppning att vi i Örebro län och berörda kommuner inom det snaraste kan konstatera att vi erhållit ett aktivt stöd från staten i den akuta krissituation som nu råder.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarrens förhandlingar.

INGVAR ERIKSSON (m):

Herr talman! Jag har i dag valt att i denna debatt ta upp frågor som var och en på sitt sätt kan komma att få mycket stor – ja, kanske avgörande – betydelse för hur den svenska landsbygden framöver kommer att utvecklas.

En lång rad av utredningar på jordbrukets och fiskets område, och inte minst det skattepolitiska området, under senare år kommer att få stor betydelse – om de framlagda förslagen genomförs. Dessutom kommer de förhandlingar som pågår internationellt i GATT och mellan EG och EFTA att påverka förutsättningar och möjligheter för Sverige och den svenska landsbygden. Vidare kommer redan fattade och kommande beslut på miljö- och energiområdet att få stor betydelse.

Herr talman! De senaste årens jordbrukspolitiska debatt har tyvärr haft negativa konsekvenser på landsbygden, inte minst därför att den skapat oro och osäkerhet samt tvivel inför framtiden. De unga sviker jordbruksutbildningen och väljer annan utbildning på områden som verkar mer lockande

som framtida utkomstkällor än vad jordbruket för närvarande tycks kunna göra.

Redan den ekonomiska situation som jordbrukets utövare i dag upplever, liksom den alltmer ökade arbetsinsatsen för att hjälpligt kunna driva rörelsen vidare, leder till den oro för framtiden som jag här nämnt. Detta sker samtidigt som de flesta andra grupper inom arbetslivet får alltmer betalt och dessutom nu räknar med kortare arbetstid och längre semester.

Det är inte så konstigt, herr talman, att de unga, som upplever sina föräldrars situation – arbetstidsmässigt, ekonomiskt och socialt – så att säga lämnar det sjunkande skeppet.

Den parlamentariska arbetsgruppen för den framtida jordbrukspolitiken lämnar inom kort sitt förslag. Gruppens majoritet tycks lägga fram ett förslag som framöver kommer att innebära en fullkomlig omvälvning av förutsättningarna att driva lantbruk i Sverige. För inte näringens utövare rimliga förutsättningar, inte minst tidsmässigt i omställningsprocessen, kommer det att gå illa.

Herr talman! Ett förslag på det skattepolitiska området som, om det genomförs, kommer att drabba landsbygden mycket hårt gäller slopande av möjligheten att kvitta ett underskott i en förvärvskälla, t.ex. inkomst från ett mindre jordbruk eller annat företag, med inkomst från annan förvärvskälla eller tjänst. Många deltidjordbrukare och småföretagare drabbas här hårt, och då det gäller det viktiga nyföretagandet på landsbygden som man talar om – inte minst i kampanjen "Hela landsbygden skall leva" – tornar skatteutredningens förslag upp hinder.

Lägger man därtill förslaget om slopad avdragsrätt för reparation av mangårdsbyggnader, ökade boendekostnader, starkt reducerade reseavdrag, kostsamma investeringar på grund av beslut på miljöområdet och inom djurskyddet – ja, då förstår var och en att den svenska landsbygden står inför oerhörda utmaningar.

Herr talman! Det skulle vara intressant att höra på vilket sätt regeringen tänker tackla effekterna av de problem jag här har pekat på. Jag hoppas att statsrådet Thalén kan redovisa vilken beredskap regeringen har inför den enorma utmaning och de problem som svensk landsbygd står inför.

Herr talman! En del politiker tycks tro att en tillbakagång till ett lågproduktivt och extensivt jordbruk skulle vara lösningen på dagens överskottsproblem. Dessutom hävdar man att ett sådant jordbruk skulle bli kvalitetsproducerande och mera miljövänligt. En sådan syn saknar verklighetsgrund. Ett jordbruk som byggs upp steg för steg med hänsyn till forskning och beprövad erfarenhet måste också framöver ges möjlighet att bygga vidare på basen av vunna kunskaper och erfarenheter. Att kasta bort generationers erfarenheter, som skapat ett av världens bästa jordbruk, vore förödande för såväl näringen – för jordbrukarna – som för konsumenterna, och därmed för Sverige.

Regeringen har nu ett mycket stort ansvar för att se till att svenskt jordbruk får rättvisa förutsättningar inför den internationalisering som sker. Konkurrenskraften kan klaras, om svenskt jordbruk får konkurrera på lika villkor.

Den parlamentariska arbetsgruppens förslag till ny jordbrukspolitik vän-

tas föreligga till allmänt studium om någon vecka, och därefter startar troligen en intensiv debatt om jordbrukets framtid i Sverige. Under alla förhållanden är det helt nödvändigt att förändringar i jordbrukspolitiken inte sker snabbare i Sverige än i omvärlden och att avreglering och internationalisering sker på rättvis bas länderna emellan. Moderata samlingspartiet kräver lika villkor för svenskt jordbruk i förhållande till omvärldens, och arbetar för detta. Effektivitet och långsiktighet måste bli hörnstenar i kommande beslut. Jordbruket kan inte gå baklänges in i framtiden – det skulle i så fall vara den enda näring i svenskt näringsliv som skulle ha det kravet på sig.

Moderat politik står för realism och framsynhet. Detta gäller i mycket hög grad för den aktuella jordbrukspolitiken och utvecklingen på landsbygden. Jag hoppas att vi framöver kommer att få uppleva en spirande, bred insikt om att svensk landsbygd och dess framtida utveckling är beroende av – först och främst – att vi lyckas bibehålla ett livskraftigt jord- och skogsbruk, att skattepolitiken utformas på sådant sätt att det går att starta nya företag på landsbygden som ökar möjligheterna till arbete och utkomst, och att det också går att bo kvar på landsbygden.

Herr talman! Det är mycket viktiga och tunga frågor som under det närmaste året kommer att bli föremål för lång och intensiv debatt. Jag hoppas att alla politiker tar den utmaningen på stort allvar. Det gäller Sverige, det gäller svensk landsbygd och hur denna landsbygd skall utvecklas. Jag är övertygad om att tar vi inte vårt ansvar på detta område, kommer det att drabba hela landet på ett negativt sätt. Jag har förhoppningar för framtiden, herr talman!

ULLA ORRING (fp):

Herr talman! Regionalpolitiken är ständigt aktuell, och de regionala problemen kvarstår. Huvudskälen är desamma som förr: stor sårbarhet på grund av ensidighet i näringslivet, en ensidighet som i sin tur beror på långa avstånd i särskilt den norra landsändan, vars möjligheter har ansetts ligga främst i leverans av malm, trä, elkraft och människokraft. Utflyttningen av det sistnämnda har varit särskilt framträdande under de senaste årtiondena. Varje kris har i regel lett till ett paket från regeringen av varierande storlek och med varierande omslag. Brådska och snabba klipp har ibland präglat innehållet. Resultatet har blivit olika. Ibland har det blivit stora misslyckanden.

Mycket skulle vinnas om man satsade mer på det långsiktiga, på det som nödvändigtvis inte är stort i början, men som kan växa, om de allmänna förutsättningarna ges, t.ex. bra kommunikationer. Men regeringen har inte lyssnat på oppositionen.

Herr talman! Ett faktum är att vi i slutet av detta årtionde kan konstatera att den regionala obalansen fortfarande är stor och att den dessutom ökar. Från att under 60-talet ha varit ett fenomen i främst Norrlands inland – med stora utflyttningar – har nu Västerbottens inlandskommuner sedan 50-talet nära nog fått sin befolkning halverad. Likadant är förhållandet beträffande Jämtland och Norrbotten. Nu har det blivit ett s.k. baksug även från andra delar av vårt land. Från allt fler områden till allt färre går en stark koncentrationsström, och i dag har vi en handfull feta områden, främst runt våra stor-

städer. Det mönstret har varit välkänt under det senaste årtiondet. I detta läge föreslog folkpartiet för tre år sedan att det skulle tillsättas en stor parlamentarisk kommitté för översyn av regionalpolitiken. En enig riksdag biföll folkpartimotionen. Kommittén har varit tvungen att arbeta under stark tidspress, men har nu lagt fram sitt betänkande.

Ser man till resultatet finner man att utredningen skulle ha behövt ytterligare tid för att nå längre. Dock finns det inslag som vi i folkpartiet ser positivt på. Vår utgångspunkt är att länen framdeles skall utvecklas till kraftfulla aktörer i det regionalpolitiska arbetet. Det är faktiskt på länsnivå som de direkta erfarenheterna och kunskaperna rörande regionen finns. Därför blir det nödvändigt att de stödmedel som används i regionalpolitiken handläggs så nära företagen som möjligt. På flera punkter återfinns denna grundsyn i betänkandet.

Flera av förslagen syftar till att förstärka länens roll samtidigt som det finns en tendens i utredningen att skapa nya institutioner och organ. Vi har från folkpartiets sida ställt oss mycket kritiska till den särskilda inlandsstyrelse som har föreslagits. Vi tror att det är ett olyckligt och onödigt mellanorgan, som kommer att vara både trögt i sin funktion och skapa ökade gränsdragningsproblem.

I stället har vi i folkpartiet varit med om att driva fram kraftigt höjda länsanslag till en nivå som vida överstiger regeringens förslag. Så har det varit under en rad av år. Vi litar också mer på länsstyrelsens förmåga och kunskap att fördela de regionalpolitiska medlen än på en särskild inlandsstyrelsens förmåga. Även vattenkraftsmedlen anser vi bör förvaltas av länsstyrelsen.

Tyvärr har regeringen också tidigare under året visat kallsinnighet gentemot inlandskommunerna i Västerbotten och dem som drabbas av omstrukturering av den skogliga verksamheten. Jag tänker på Sorsele och domänverkets indragning av personal bl.a. där.

När vi i våras i samband med behandlingen av den regionalpolitiska propositionen framförde krav på ytterligare 15 milj. kr. till de mest utsatta fjällkommunerna som kompensation för bortfall av arbetstillfällen beroende på skogsbrukets förändrade villkor, yrkade den socialdemokratiska majoriteten på avslag. Att man sedan i sommar stod utan pengar till projekt för att åtgärda en upprustning av vandringsleder i bl.a. Vindelfjällen gjorde inte saken bättre för Sorselebygden. Medlen efterfrågades ju för den turistsatsning som vi alla önskar. Jag frågar därför arbetsmarknadsministern: Varför fick inte Västerbotten de 15 miljoner som det fanns användning och projekt för? Även den förstärkning som oppositionen begärde för en större satsning på utbildning och forskning vid Umeå universitet – främst för distansundervisningen för att stärka den regionalpolitiska insatsen – tog ju ni socialdemokrater avstånd ifrån. 30 milj. kr. ytterligare fick dock universitetet tack vare ett gemensamt ställningstagande av den samlade oppositionen. Det finns sålunda fula plumpar i protokollet när det gäller det socialdemokratiska agerandet, eller brist på agerande, i regionalpolitiken.

I många år har folkpartiet framfört kravet på en sänkning av socialavgifterna för de svårast drabbade delarna av Sverige, i första hand Norrlands inland med tanke på dess synnerligen påtagliga negativa utveckling trots en allmän högkonjunktur i landet. Folkpartiet har krävt att en reducering skulle

omfatta all icke offentlig verksamhet. Äntligen har socialdemokraterna gått med på att sänka arbetsgivaravgifterna. Vi tycker dock att det också skall gälla all icke offentlig verksamhet. Och äntligen kommer någorlunda rättvisa förhållanden att råda mellan Sorsele och Åsele inlandskommuner i Västerbotten och Norrbottens inlandskommuner.

Herr talman! Det är viktigt att koncentrationstendenserna hålls tillbaka och att decentralisering ges ett reellt innehåll. Vi i folkpartiet tror också på människornas egen förmåga att skapa och ta initiativ. Sådant måste uppmuntras, bl.a. genom en sänkning av marginalskatterna liksom också genom ett bibehållande av resebidragen.

På ett par vitala områden måste staten alltfört göra insatser. Det handlar om bättre kommunikationer och utbildning. Därmed skulle det kunna bli en förbättring av arbetsmarknaden för kvinnor. Utflyttningen av kvinnor är särskilt stor i Norrlandslänen. I åldrarna 16–64 år är kvinnorna i Norrland 19 000 färre än männen. Skillnaden är störst i gruppen 16–24 år. Här måste mer aktiva insatser sättas in. Det måste bli bättre villkor för flickor och ett bättre utbud av kultur och fritidssatsningar. Alla goda krafter måste hjälpas åt. Jag vill gärna höra vad arbetsmarknadsministern vill göra för att öka kvinnornas möjlighet till befordran inom sina arbeten. Hur kommer vård och omsorg att klaras då 80 % av personalen inom landstingen är kvinnor?

Till sist, herr talman, 60-talets regionalpolitik som handlade om lokalisering måste nu inför 90-talet handla om mobilisering. Vi är sent ute. Många områden i Norrlands inland är hotade. Vi vill se ett rundare Sverige.

KJELL ERICSSON (c):

Herr talman! Det är nu många olika områden som har blivit berörda i denna debatt. Jag skulle gärna vilja ta upp några frågor som gäller det regionalpolitiska området.

Vi har i vårt land under några år bedrivit en landsbygdskampanj "Hela Sverige skall leva". I samband med denna kampanj har det kommit många olika förslag och idéer från både enskilda personer, organisationer, kommuner och andra. Förhoppningarna ute i landet är därför också mycket stora.

Vår landsbygd har under flera långa perioder tidigare varit ett mer eller mindre glömt område. I samband med landsbygdskampanjen har många uttalat att det nu skall satsas på landsbygden. Många bra förslag har presenterats, inte minst vid landsbygdsriksdagen i Umeå i våras, och vid konferensen i Östersund för några veckor sedan blev det en fortsättning. Glesbygdsdelegationens ordförande Åke Edin uttryckte då att sanningens minut nu var kommen för vår svenska landsbygd. Nu hade kampanjen gjort sitt, nu måste regeringen ta sitt ansvar och tillföra erforderliga resurser, för utan resurser kan ju inte idéer förverkligas.

Statsrådet Ingela Thalén, som jag för övrigt tycker uppträder mycket sympatiskt och har mycket vackert att säga om vår landsbygd och dess utveckling, hänvisar ofta till regionalpolitiska kommitténs betänkande. I detta betänkande finns det flera bra förslag: satsning på de regionala högskolorna, bidrag till små samlingslokaler, återföring av 1 öre per kilowattimme för vattenkraften osv. Det gäller också ett program för upprustning av landets grusvägnät, men här måste det anslås pengar. Från centerns sida har vi föreslagit

500–1 000 milj. kr. per år för att man skall kunna få en någorlunda god standard på våra grusvägar.

Ett kommittéförslag som jag tycker har stora brister är förslaget om ny stödområdesindelning.

Enligt förslaget skall fyra områden få regionalpolitiskt stöd, nämligen inlandet, Bergslagen, sydöstra Sverige och ett antal mellanstora städer. Om de tre förstnämnda är väl inte mycket att säga, förutom att befintliga företag diskrimineras gentemot nya företag. Förslaget innebär att befintliga företag får sämre stöd i inlandet och ställs utan investeringsstöd i Bergslagen och sydöstra Sverige. Nya företag får däremot stöd, och det är väl i och för sig bra, men all erfarenhet talar för att det är utveckling och förnyelse av befintliga företag som är den fasta grunden att stå på. Därför bör också befintliga företag få regionalpolitiskt stöd vid utbyggnad och expansion.

Enligt förslaget skall nuvarande stödområde C slopas. Det tycker jag är anmärkningsvärt. Det kommer att innebära att kommuner som Sunne, Arvika, Eda, Årjäng, Säffle, Åmål, Bengtsfors och Dals Ed ställs helt utanför det regionalpolitiska stödet. Det är ju att slå undan fötterna på dessa kommuner, som har haft ett mycket slitsamt arbete med att bygga upp ett näringsliv, och det hade inte varit möjligt utan det regionalpolitiska stödet. I mitt tidigare arbete som kommunalråd har jag haft mycket att göra med företagsetableringar, och jag vet därför hur oerhört viktigt det regionalpolitiska stödet har varit vid nyetableringar eller när befintliga företag skall expandera.

När ett företag har stått och vägt i valet av etableringsort har det regionalpolitiska stödet varit en mycket stor positiv faktor i vågskålen. Bara i min hemkommun kan jag visa på flera hundra arbetstillfällen som skapats med hjälp av det stödet. Därför vill jag nu vädja till statsrådet att hon behåller stödområde C när hon skriver sin proposition om regionalpolitiken.

Ett annat förslag som man verkligen kan diskutera i betänkandet från regionalpolitiska kommittén är förslaget att ge stöd till ett antal mellanstora städer. Det är många gånger städer som redan i dag har en stor dragningskraft för etablering av tjänsteföretag. De kommuner som kanske hade behov av etablering av tjänsteföretag kommer nu att få svårt att konkurrera med dessa mellanstora städer.

Vi har ju också snart att vänta förslag till ny jordbrukspolitik. Med anledning därav vill jag betona hur viktigt det är att den nya jordbrukspolitiken utformas med tanke på att hela Sverige skall leva.

Vid landsbygdsriksdagen i Umeå i våras slogs det fast att jord- och skogsbruket är landsbygdens viktigaste näringar. En stor del av landsbygdens befolkning har någon form av utkomst från de areella näringarna. Därför är det nödvändigt att bibehålla jordbruket i alla delar av landet. Enligt rykten som florerat under sommaren har man i den livsmedelspolitiska arbetsgruppen diskuterat att ta bort det s.k. Norrlandsstödet till jordbruket i Gävleborg, Dalarna, Värmland och norra Dalsland. Det skulle vara förödande för jordbruket i dessa län. Redan i dag slåss jordbrukarna här för att över huvud taget kunna överleva.

Utslagningen har varit stor bland bönderna under de senaste åren. Sker inte någon förbättring snart kommer utslagningen att fortsätta samtidigt som

rekryteringen till näringen är mycket låg; därför måste vi förbättra nuvarande stöd till jordbruket i stället för att försämra det. Enligt vad jag har erfarit under de senaste dagarna kommer stödet till bl.a. jordbruket i norra Sverige att bibehållas. Det är bra.

Det finns många andra viktiga delar som jag skulle vilja beröra i denna debatt, men tiden medger inte det. Jag vill dock betona att det är viktigt att infrastrukturen, dvs. kommunikationer – vägar, järnvägar, flyg- och telekommunikationer – och utbildning m.m. förbättras på landsbygden. Vidare får det inte heller framläggas andra förslag av typ försämrade reseavdrag. Även moms på bensin är något som slår hårt mot landsbygdens befolkning, där kollektivtrafiken många gånger saknas eller är undermålig. Regeringen bör i stället vidta positiva åtgärder för att skapa möjligheter för människor att bo och leva på landsbygden.

Herr talman! Sammanfattningsvis anser jag att det finns mycket att göra på det regionalpolitiska området, såväl när det gäller olika regionalpolitiska stöd som när det gäller jordbrukspolitik, förbättrad infrastruktur och skattefrågor. Det är viktigt att vi har en samlad syn på dessa saker om vi menar något med att hela Sverige skall leva.

BENGT HURTIG (vpk):

Herr talman! I praktiskt taget alla marknadsekonomier koncentreras ekonomisk tillväxt till vissa regioner, medan andra stagnerar eller går tillbaka. Dessutom finns en tendens till koncentration av ägande och kontroll över produktionsresurser. Den fortskridande koncentrationen av makt i svenskt näringsliv är väl känd.

1980-talet har inneburit att de svenska storföretagen kraftigt internationaliseras och fått än mer transnationell karaktär. De expanderar nu framför allt genom företagsköp i utlandet och inte främst genom att utveckla ny verksamhet i Sverige. På sikt kan det leda till en farlig utarmning av industrisektorn. Vi borde satsa helhjärtat på forskning och utveckling syftande mot energihushållning och en ekologiskt uthållig produktionsapparat. Egentligen ropar världen efter industrisatsningar med en sådan inriktning. Hög grad av återvinning av restprodukter och hushållning med energi krävs från många håll.

Oavsett om EG kommer att omfatta fler länder eller blir kraftlöst av inre strider kommer internationaliseringen av ekonomin troligen att fortsätta lång tid framöver och sannolikt resultera i en tendens till ökade regionala obalanser. Inom EG ser alltför många Norden som en periferi där man kan producera råvaror och bjuda på exotiska turistattraktioner. Den regionalpolitiska kommittén lär ha belyst internationaliseringens effekter. Jag tror att kommitténs majoritet underskattat problemen med att bedriva en effektiv regionalpolitik samtidigt med att man åstadkommer en nära anpassning till EG.

Det skulle vara av värde att i dag höra arbetsmarknadsministrarnas syn på regionalpolitiken och EG-anpassningen.

I flera marknadsekonomier bedrivs någon form av regionalpolitik i syfte att motverka negativa effekter av marknadskrafterna. Regionalpolitik måste enligt min mening vara betydligt mer än morötter till privata företag, av vilka

många försvinner när morötterna är uppätta. Jag menar att något av regionalpolitikens fundament måste vara att den befintliga verksamheten i svagare regioner ges styrka och utvecklingsmöjligheter. Det gäller Norrlands inland lika väl som Bergslagen och sydöstra Sverige, där t.ex. Blekinge står inför en förlust av 400–500 jobb vid Ericsson.

Vi måste se till att den samhälleliga servicen i de prioriterade områdena fungerar. Det betyder att bl.a. vård, omsorg, utbildning, kultur, kommunikationer, VA-system och varudistribution som redan finns skall hållas i gång. Det betyder vidare att regionalpolitiska konsekvenser måste vägas in vid många olika slags politiska beslut. Om befintlig, nödvändig verksamhet hålls i gång finns också grunden för utvecklingsinsatser.

Det är oroande att vissa delar av materialet från regionalpolitiska kommittén kan ge intrycket att befintliga företag som bygger ut skall få mindre möjligheter till lokaliseringsbidrag än nya företag. Det kan tyvärr leda till att ägare lägger ned befintliga företag bara för att sedan starta ett nytt i en eller annan form och få högre lokaliseringsbidrag. En sådan ordning bör enligt min mening undvikas.

Jag tror att det finns en bred principiell enighet om att regionalpolitik behövs; många tror att den behövs också för att upprätthålla en stark nationell ekonomi. Däremot är vi inte lika eniga om det praktiska genomförandet av regionalpolitiken.

Vi kan t.ex. säga att vägunderhåll i svagare regioner är viktigt. Likväl är det ständigt brist på resurser. Jag är inte alls övertygad om att de av regionalpolitiska kommittén föreslagna resurserna räcker till nödvändigt vägunderhåll. Ordinarie vägenslag bör höjas.

Uppstyckningen av järnvägsnätet i småbitar under olika huvudmän leder till ett kortsiktigt lönsamhetstänkande och ständigt beroende av lokala resurser och därmed en instabil transportpolitik. Det är naturligt att folk upprörs över och agerar emot t.ex. nedläggningar av persontrafiken på sträckan Arvidsjaur–Jörn. Detsamma gäller det nedläggningshot som riktas mot kustbanan i Blekinge, trots överenskommelser om att den skall finnas kvar.

Det finns risk att järnvägsnätets helhet går förlorad. Om man t.ex. av miljöskäl skulle vilja ta hand om verkligt långa landsvägstransporter från Nordnorge och Nordfinland och kanske Murmanskområdet till södra Skandinavien fordras ett internationellt sammanhängande, elektrifierat järnvägsnät. Någon utveckling åt det hållet kan inte skönjas i den norra landsändan.

De föreslagna höjningarna av bensinskatten och de kraftiga försämringarna av reseavdragen som diskuteras är ett annat exempel på hur grunden för boende i glesbygd med långa arbetsresor kan försvåras trots allt tal om stöd till glesbygd.

Den allmänna försvagningen av kommunernas ekonomi under 1980-talet har lett till kris i storstäderna men också till svårigheter att upprätthålla samhällsservicen i svagare regioner. Höga skattesatser och skatteutjämningsbidragen har gjort att ett sammanbrott i offentlig service kunnat undvikas. Den offentliga servicen är viktig för kvinnornas sysselsättning, men naturligtvis också för näringslivet.

I stora delar av de svagare regionerna finns ett fungerande näringsliv som bygger på lokala råvarutillgångar eller andra lokalt bundna resurser. Natur-

ligtvis hör jord- och skogsbruk till den sortens näringar. Fortfarande är det enligt min mening så att möjligheterna till vidareförädling av råvaror från dessa näringar inte tagits tillvara. Skogsbygden med sina oförstörda jordar borde ha vissa möjligheter till produktion av alternativt odlade livsmedel. Forskning för att klarlägga sådana möjligheter är nödvändig.

För södra Sverige, t.ex. Blekinge, tror vi det är nödvändigt med särskilda insatser för jordbruket nu när industripotatisodlingen hotas.

Om t.ex. huvuddelen av allt sågat virke i Norrbottens län förädlades till bostadshus för export, så skulle förädlingsvärdet förmodligen höjas med hundratals miljoner. Förädlingsindustrier för sågade trävaror är normalt inte särskilt miljöstörande även om de gör sig självförsörjande på energi genom förbränning av spån, flis och bark. Jag har för min del svårt att förstå att satsningar på träförädlingsindustrier är så lama. Jag har många gånger från den här talarstolen hört att sådana industrier bör kunna ge tusentals stabila jobb i svagare regioner.

I de svagare regionerna finns också bergarter som har goda möjligheter till metallanrikningar. Rimligen borde mot den bakgrunden malmprospekteringen öka i stället för minska. Ju mer vi vet om malmtillgångar desto lättare är det att starta gruvbrytning i områden där miljöproblemen går att lösa. Gruvbrytning kan godtas bara om den kan förenas med högt ställda miljökrav.

Trots nedläggningar av järnmalmsgruvor och smärtsam rationalisering av järn- och stålindustrin har denna verksamhet avsevärd betydelse i prioriterade landsdelar och städer. Kravet på en utveckling av Luleå till ett metallurgiskt centrum ligger fast. Men ny, miljöriktig och energisnål, teknik är nödvändig för branschens överlevnad. Rejåla forsknings- och utvecklingsinsatser bör göras för förnyelse av järn- och stålindustrins teknik.

ANNA HORN AF RANTZIEN (mp):

Herr talman! I vår skall vi på allvar ta itu med regionalpolitiken i arbetsmarknadsutskottet. 109 yrkanden från föregående vårs motioner väntar på behandling – alla de som vi inte hunnit med eller hinner med i höst. Regionalpolitiken skall få en central roll i vår. Det är bra, för som jag ser det är regionalpolitik den enda rubrik som inom sig rymmer den nödvändiga möjligheten att diskutera svensk politik i sin helhet – som ett samspel mellan olika intressen, områden, förutsättningar och hjälpbehov. Många associerar ordet "regionalpolitik" till glesbygd och landsbygd eller i varje fall till något långt från Stockholm, Göteborg och Malmö, medan det i själva verket handlar om förhållandet i och mellan Sveriges olika administrativa områden.

Regionalpolitiska inslag finner vi inom politikens alla områden, bl.a. omfattande jordbruk, försvar, invandrare, skatter, forskning, trafik, utbildning, jämställdhet, arbetsmarknad och lagar m.m.

Vi finner dem

- inom *jordbrukspolitik*en, där stöd till miljövänliga, energisparande och energigivande former utlovas, men späs ut och schabblas bort. Bl.a. den europeiska landsbygdsplanen visar ju att de alternativa odlingsformerna är intressanta för fler än oss själva och att de och deras produkter har en framtid – även inom exportsektorn,

- inom *försvarspolitik* – fast där talas inte mycket om hur Sverige skall befolkas – eller hur Sverige skall överleva handelskrisen, ekonomiska, psykologiska eller tekniska kriser,
- inom *invandrarpolitik* – fast där tar man inte till vara den åtråvärda arbetskraft för landsbygden, för kultur- och naturvården, som inte bara skulle hjälpa bönderna utan också betyda mycket för invandrarna, som vill och kan arbeta och borde få tillfälligt arbetstillstånd i stället för att sitta sysslösa. Därmed underblåses också ofrivilligt främlingshat,
- inom *skattepolitik* där man strävar efter helhetslösningar och där glesbygdspöblem ofta ses som ovidkommande särintressen och där landsbygdsbefolkningen via skattsedeln får bidra till storstädernas nybyggnadskostnader och till vägbyggen som den inte har mycket glädje av,
- inom *forskningspolitik* – ja, visst kan många fler forskningsuppgifter läggas ut på landsbygden, framför allt inom jordbruks- och skogsforskning och naturligtvis genom försök med förändrade samhällsformer,
- inom *trafikpolitik* där allt och alla, från Percy Barnevik till småföretagaren i Arvidsjaur, vet att miljövänlig kollektivtrafik är det vi bör satsa på, men där framtidens järnvägskarta omfattar enbart de redan i dag heta områdena. Trafikpolitik är ett paradexempel på hur snett det går om man bara räknar med strikt företagsekonomisk lönsamhet och inte med den lönsamhet som ligger i t.ex. människors och landsdelars överlevnad,
- inom *utbildningspolitik*, som alltmer koncentreras till K-områden. Ingen vet säkert hur kunskaperna sedan skall nå ut till glesbygderna. Och hur många ytterligare byskolor skall läggas ned och minska lusten för inflyttning till byn?

Utbildningspolitik är en fråga som naturligtvis också hör hemma

- inom *jämställdhetspolitik*, eftersom kvinnor har svårt att stanna kvar i sin landsbygdshembygd när skolgången försvåras för deras barn. Det blir allt tydligare att glesbygdspöblemen ofta är kvinnopöblem med svårigheter att hitta utbildning och arbete. Kvinnorna vill ofta gå på kurser, de vill få utlopp för sin skaparlust, de vill nå en högre grad av självständighet. Det är inte lätt med långa avstånd och dåliga kommunikationer. Det finns många goda samhällets insatser som vi kan bjuda på för att förbättra jämställdheten och landsbygdens framtid, även om vi för den skull inte skall glömma männens problem,
- inom *arbetsmarknadspolitik*, där många av de verktyg finns som kan bidra till att lösa här nämnda problem: sänkta arbetsgivaravgifter, flexibel arbetstid, kollektiva daghem, starta-egget-bidrag som passar även kvinnliga företagare, m.m.,
- inom *lagarnas och förordningarnas politik*, eftersom regelverk och byråkrati hejdar de bästa ambitioner och den starkaste företaganda. Frikommunförsöken är en god ansats, låt oss utvidga dem både geografiskt och i deras frihet från regler. Låt oss befria människornas skaparlust och uppfinnarförmåga, så att de får självtillit. Ge landsbygden status för dess natur- och kulturvärde, för dess psykosociala värde och för all den överlevnads-kunskap, som den och dess människor kan ge. Det är också miljövärd.

Själv tillit har ju antagits som ett av SIDA:s biståndsmål. Vi kan se många paralleller mellan *glesbygd och u-land*. När människorna i ett fattigt land får allmän utbildning, ekologisk kunskap och självständighet kommer de in i en god cirkel. Så länge de är beroende av en kolonialmakt av gammal eller ny modell, som köper deras råvaror och utnyttjar deras arbetskraft till underpris kan de inte använda sina egna inre och yttre tillgångar. Även på detta område lönar det sig att satsa på kvinnorna!

Visst känns mönstret igen. Och visst hittar vi samma mönster på *det individuella planet*. En människa som inte fått möjlighet att handla självständigt är en koloniserad människa, en slav, som för att bli en hel människa måste få hjälp att locka fram sin själv tillit. Det går inte genom påbud uppifrån.

Det finns inga gränser mellan den lilla och den stora världen.

Nu har jag på strax åtta minuter gett regionalpolitiken ett väldigt omfång, med heltäckning från individ till hela vårt klot – och det är inget skämt. Vi inom miljöpartiet – och många utanför också, är det väl säkrast att tillägga – ser det som nödvändigt att så mycket som möjligt lära känna samspelet i helheten för att inte förblindas av delarnas mängd, såsom så lätt blir fallet när ett mångformigt ärende remitteras till ett utskott med nödvändig specialinriktning. Därför är också regionalpolitiken ett av miljöpartiets viktigaste arbetsområden – med allt vad som därtill hör. Och vi kommer att väcka många motioner och lägga många arbetstimmar på att tillsammans med så många som möjligt från andra partier rätta till här nämnda missförhållanden och underlätta för alla dem som vill bo och verka på landsbygden. Det gynnar också storstadsområdena, K-områdena, Europa och hela världen.

Arbetsmarknadsminister INGELA THALÉN:

Herr talman! Svensk arbetsmarknad är i en rad avseenden en av världens bästa. Arbetslösheten är rekordlåg, antalet sysselsatta är fler än någonsin och vi har inte sedan början av 1970-talet haft så låg arbetslöshet som just nu. Hittills i år har vi en genomsnittlig arbetslöshet på 1,4 % eller 61 000 personer. Men också den dolda arbetslösheten har minskat väsentligt.

Svensk arbetskraft har reagerat mycket positivt på den ökade efterfrågan. Bara på ett år har antalet sysselsatta ökat med 62 000 personer. Samtidigt ökade antalet arbetade timmar per löntagare. Fler arbetar, och fler arbetar mer.

Också den regionala balansen är bättre än på mycket länge. Vi har i Sverige lyckats med att ta till vara människors vilja till arbete, var man än bor. Här hos oss kan så gott som alla känna sig behövda, och kampen för den fulla sysselsättningen har givit löntagarna i vårt land ett mycket stort mått av valfrihet och trygghet.

Men vår arbetsmarknad är för den skull inte utan problem, och det saknas definitivt inte uppgifter för oss som är politiker med engagemang i arbetsmarknads- och regionalpolitik.

För det första råder det brist på arbetskraft. Denna brist har inom vissa sektorer och i vissa delar av landet ökat oroväckande snabbt, särskilt under de senaste 18 månaderna.

För det andra är det så att trots en stark efterfrågan på arbetskraft kan inte alla känna sig välkomna. Andelen arbetslösa invandrare är ungefär dubbelt

så hög som bland övriga. Ofrivillig deltid är fortfarande ett bekymmer, inte minst bland kvinnor – det visar bl.a. den rapport som Kommunalarbetareförbundet publicerade i veckan. De äldre och de handikappade har fortfarande stora problem att komma ut på arbetsmarknaden.

För det tredje har delar av landet en svag och ensidig arbetsmarknad. De drabbas särskilt hårt av det som är nödvändigt för landet i fråga om struktur- omvandling. Arbetslöshet och en ogynnsam befolkningsutveckling blir följden.

För det fjärde ökar utslagningen från arbetsmarknaden oroväckande. Under 80-talet har det skett en ökning av både förtidspensionering och sjuk- skrivningsdagar.

Det här är fyra mycket stora bekymmer. Bristen på arbetskraft skapar flaskhalsar i produktionen, och vi får svårt att upprätthålla servicen i den offentliga sektorn. Det driver på inflationen och hotar därmed tillväxten och välfärden. Samtidigt som det sker förmår vi inte fullt ut utnyttja den arbetskraft vi har, och för detta får de drabbade betala ett mycket högt pris.

Flera tidigare talare har varit inne på frågor som rör regional balans och möjligheterna att utnyttja resurserna i hela landet. Anders Högmark, Kjell Ericsson, Ulla Orring m.fl. har varit inne på detta. Några har framfört att regeringen för en kraftlös regionalpolitik och en regionalpolitik som är ett nollsummespel, vilket innebär att de mindre regionerna ständigt utarmas. Detta är naturligtvis inte sant. I allt väsentligt har utvecklingen under de senare åren på 80-talet varit positiv, inte minst tack vare en stark regionalpolitik, som under förra budgetåret skapade 6000 nya arbetstillfällen i nya och befintliga företag. Det jag nu säger betyder naturligtvis inte att vi nu saknar behov av en fortsatt kraftfull regionalpolitik. Nej, vi behöver naturligtvis ännu mer kraftfull politik på dessa områden. Nu finns det möjligheter att lägga grunden för en effektiv regional utjämning och bredda regionalpolitiken till att i ökad utsträckning avse också kompetensutveckling och åtgärder för att fortsätta att förstärka infrastrukturen.

En effektiv regionalpolitik behövs för det första därför att det finns regionala obalanser som gör att förutsättningarna för näringslivets utveckling behöver förbättras. På det sättet skapas fler arbetstillfällen, vilket behövs inte minst för kvinnornas del. För det andra behövs en effektiv regionalpolitik därför att vi på sikt kan förvänta oss strukturella förändringar inom näringslivet, som lokalt och regionalt kommer att ge negativa effekter på sysselsättningen och indirekt medföra ogynnsamma följder för samhällsservicen. För det tredje behöver vi en effektiv regionalpolitik för att motverka den arbetskraftsbrist som råder särskilt i storstadsregionerna och som leder till flaskhalsar på t.ex. bostadsmarknaden och driver upp inflationen.

I arbetet med en stark regionalpolitik är det självklart att vi kommer att behöva fortsatta insatser på infrastruktur, när det gäller kommunikationer, när det gäller teknikutveckling och när det gäller kompetensutveckling och att denna satsning också kommer att gälla för hela landet.

Både Rosa-Lill Wahlstedt och Anders Högmark har varit inne på frågor som rör utbildning och forskning. Det arbete som nu pågår med en forsknings- och regionalpolitisk proposition där de här frågorna behandlas kommer att få avgöra i vilken utsträckning och hur vi på kort och lång sikt kom-

mer att tillmötesgå behoven och de krav som ställs. Jag skall här kanske bara säga att när det gäller frågor om fasta forskningsresurser till de mindre högskolorna är det knappast någon tvekan om att sådant kan lösas på mer än ett sätt.

Kjell Ericsson hade synpunkter på vilken områdesindelning vi skall ha när det gäller stödområden och påpekade att mindre kommuner ofta kommer i kläm mellan olika prioriterade områden. Medan detta arbete pågår vill jag inte i den här debatten uttala vilka konkreta förslag som kommer att ingå i den regionalpolitiska propositionen, men den huvudsakliga inriktningen bör ändå vara att stödområdena skall vara så små som möjligt, och samtidigt skall avgränsningarna mellan stödområdena och områdena utanför inte vara alltför skarpa. Tills vidare gäller naturligtvis de stödområden som riksdag och regering har beslutat om. Det var intressant att höra Kjell Ericsson säga att den nuvarande stödområdesindelningen ändå har gett åtminstone hans kommun ett antal hundratal arbetstillfällen.

Flera av talarna i debatten har också tagit upp frågor om landsbygdsutveckling. Det är min avsikt att i den regionalpolitiska propositionen ha ett förslag om en samlad regionalpolitik, där man också tar mycket stor hänsyn till landsbygdsfrågorna.

På tal om på vilket sätt vi i vårt land kan föra en regionalpolitik som vi själva anser vara riktig och som vi anser vara till stöd för vårt eget lands utveckling, frågade Bengt Hurtig på vilket sätt vårt närmande eller vår harmonisering till EG skulle påverka vår regionalpolitiska ambition framöver.

Det finns ingenting i regionalpolitiska kommitténs betänkande som ger någon signal om att Sverige på något väsentligt sätt skulle behöva avvika från den regionalpolitik som vi hitintills har bedrivit. Tvärtom framgår det att vi i allt väsentligt kommer att kunna bedriva en nationell regionalpolitik så som vi hittills har kunnat bedriva den och så som vi skulle vilja driva regionalpolitiska frågor framöver. Det är möjligen på en enda punkt som man har lyft fram ett av de regionalpolitiska medlen, och det gäller transportstödet, som för övrigt enligt kommitténs förslag kommer att utredas i särskild ordning.

Ekonomi och skatter har kammarens ledamöter diskuterat ingående tidigare. Jag kan ändå inte låta bli att göra en reflexion när jag lyssnar på de moderata företrädarna. Moderaterna har tidigare fört fram i diskussionerna om ett nytt skattesystem att de vill ha så radikalt sänkta marginalskatter som möjligt och att de framför allt vill ha ett annat skattesystem. Men som nu framgår av diskussionen här, vill man uppenbarligen dessutom ha kvar alla avdragsmöjligheter i deras olika former som det nuvarande skattesystemet innehåller. Jag får inte riktigt detta att gå ihop.

Några av talarna har också varit inne på arbetslivsområdet. Jag kan väl säga att där har vi stora förväntningar på arbetsmiljökommissionens arbete, och jag räknar med att nu i höst komma med ett par olika förslag och sedan återkomma i vår, när arbetsmiljökommissionen är klar med sitt arbete.

Till arbetslivsfrågorna, till den sjätte semesterveckan och också till arbetsmarknadspolitiken i övrigt återkommer jag i ett senare inlägg i debatten, eftersom jag ser att min taletid nu är slut.

ULLA ORRING (fp) replik: .

Herr talman! Jag ber att få tacka arbetsmarknadsministern för de svar vi har fått på de frågor vi har ställt i den här omgången, som handlar om regionalpolitiken. Vi som har talat här har erfarenhet av hur verkligheten ser ut. Det fungerar inte bra då det gäller de regionalpolitiska insatserna, det är den bistra verkligheten. Jag vill än en gång peka på att det behövs en fast regionalpolitik som bär på alla fronter.

Statsrådet har räknat upp de områden som hon har ansvar för och skall återkomma till i en särskild proposition så småningom. Men det är väldigt viktigt att statsrådet tar det samlade ansvaret för en rad områden som har stor betydelse för regionalpolitiken, nämligen kommunikationerna. Det är viktigt att människor kan ta sig fram och tillbaka mellan hemmet och arbetsplatsen. Det får inte vara så att staten ger med den ena handen och tar tillbaka med den andra.

Domänverket har nu rationaliserat inte bara i vårt län utan i många av Norrlandslänen, och det är inte bara de direkta jobben som går förlorade utan också servicen runt omkring. Det handlar om handel och skola, om butikernas fortlevnad och hur man skall klara det dagliga livet.

Statsrådet svarade inte på min fråga om vad man skall göra för att underlätta kvinnornas möjligheter att avancera inom sina jobb. Jag tror att det är viktigt att utbildningen också inriktas på kvinnors förutsättningar att studera, att man underlättar för kvinnorna att komma fram den vägen.

Jag konstaterar också att jag inte fick något svar på frågan om socialdemokraternas negativa inställning till att stötta Umeå universitet. Men jag vill också lägga regeringen på minnet att nu när den nya forskningspropositionen kommer, som gäller förstärkning av universitetet, skall inte de pengarna räknas bort, för då är det ganska liten mening med den satsning som vi från den samlade oppositionen har gjort för att klara en bättre regionalpolitik som skall syfta till att höja kompetensen hos de människor som får ta del av utbildningen.

Jag ber att få återkomma senare.

ANDERS G HÖGMARK (m) replik:

Herr talman! Statsrådets inlägg spände över ett stort ämnesområde, och det ligger i sakens natur, eftersom det finns regionala aspekter på de flesta politikområden. Ibland har man en känsla av att det kanske vore lika bra att statsministern själv kom hit och talade. Men vi får väl se om statsrådet kan ge prov på kunnighet över alla fälten här.

Jag har aldrig påstått att regionalpolitiken är ett nollsummespel, utan jag varnade för att det är farligt om det utbreder sig en föreställning om att regionalpolitik är ett nollsummespel, att vad som ges åt stad tas från land och motsatt. Jag menar att det finns möjligheter att utveckla både stad och land och mellanorter och att regionalpolitik alltså inte är ett nollsummespel.

Men om regeringen för en sådan politik att vi inte får någon ekonomisk tillväxt, då kan man lätt lockas in i den givna resursramen. Därför ligger det i sakens natur att ju bättre ekonomisk tillväxt regeringen ger förutsättningar för, desto mindre spänningar får man.

Då kommer jag fram till det första konstaterande som statsrådet gör, att

vi har världens bästa arbetsmarknad. Låt oss säga att det är riktigt, även om man kan se att det finns många fläckar på den svenska arbetsmarknaden också.

Varför är då tillväxten så väldigt dålig? Statsrådet pekade i och för sig på några punkter, men tillväxten är år efter år långt sämre än genomsnittet för de västliga OECD-staterna. Det måste ju vara ett ganska dåligt betyg åt den socialdemokratiska ekonomiska politiken att Sverige ligger i botten på ligan.

Sedan skulle jag vilja ställa en fråga som jag tycker är viktig. Vi vet – jag utgår ifrån att statsrådet gör det också – att i hundratusentals svenska hushåll önskar båda makarna förvärvsarbete men att de bor på ett sådant sätt att förutsättningen för det är pendelresor till arbetet. Vi vet också att på många platser – på landsbygden och i småorter – finns det ingen ekonomisk möjlighet att genomföra en någorlunda väl fungerande kollektivtrafik.

Det finns då ett par alternativ. Det ena är bilen, och någon säger cykeln – vi vet att det finns de, t.o.m. på statsrådsnivå, som är ute och cyklar. Men jag skulle vilja fråga statsrådet: Är Ingela Thalén medveten om att radikalt försämrade avdrag för bilresor leder till ett förändrat bebyggelsemönster, ett förändrat boendemönster?

Om statsrådet är medveten om dessa problem – det borde man vara när man är statsråd – vad är då receptet? Jag begär inget svar på hur den regionalpolitiska propositionen skall se ut, för det återstår en lång process – remissvar skall komma in och bearbetas. Men skattesamtalen pågår, och statsrådet har möjlighet att effektivt sätta käppar i hjulen för vansinniga reformförslag som direkt slår sönder bebyggelsemönster och direkt hindrar att hela Sverige kommer att leva vidare.

BENGT HURTJIG (vpk) replik:

Herr talman! Jag tackar för svaret som arbetsmarknadsministern gav om EG och regionalpolitiken. Jag hoppas att hon och den regionalpolitiska kommittén har rätt i sina förmodanden. Det är dock ännu bara förmodanden.

Sverige ligger säkert före övriga Europa när det gäller regionalpolitiken. Obalanserna är om möjligt värre i EG-länderna, och Danmarks erfarenheter av EG:s regionalpolitik är inte direkt positiva. Jag vill också peka på vad statens industriverk säger i sin rapport till den regionalpolitiska utredningen:

”Det är uppenbart att Sverige inte tillnärmelsevis har de ekonomiska problemen och skevheter inom landet som flera länder inom EG har. Exempel på de länder som har störst skevheter inom landet är Storbritannien och Italien. En jämförelse mellan EG och Sverige som helhet skulle för det första innebära att Sverige hamnar över EG-genomsnittet avseende BNP/capita. Det skulle för Sveriges del innebära att Sverige hör till de givande länderna snarare än de mottagande länderna när det gäller regionalpolitiska stödåtgärder.

Sverige är, liksom de övriga nordiska länderna, en välfärdsstat med en utbyggd fördelningspolitik. EG ser skillnader i ett större perspektiv och skulle relativt sett kunna antas vilja tona ner flera av de regionalpolitiska insatser som nu görs inom landet.

Eftersom EG-kommissionen planerar att sammanföra de tre strukturfon-

dena stärks också Kommissionens handlingskraft och styrka. Detta kommer att leda till att Kommissionen får en starkare maktposition över de nationella regeringarna. Kommissionen ges genom sin styrka även initiativrätt till regionalpolitiska projekt. För ett enskilt medlemsland betyder det att den nationella regionalpolitiken kan konfronteras med ett överstatligt organ. Vad som ur nationell synpunkt således förefaller vara ett regionalpolitiskt viktigt stödområde kan på övernationell nivå försvinna i prioriteringarna.”

Jag tror fru talman och fru arbetsmarknadsminister att det måste vara ganska rejäla tag i dessa förhandlingar som vi kommer att föra med EG för att vi skall kunna klara hem den svenska regionalpolitiken och bibehålla och förbättra dess slagkraft.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarrens förhandlingar.

KJELL ERICSSON (c) replik:

Fru talman! I mitt inledningsanförande här betonade jag hur viktigt detta stöd hade varit för de kommuner som ligger i stödområde C. Jag nämnde då också att det i min hemkommun hade tillskapats flera hundra arbetstillfällen. Jag har också en lista från länsstyrelsen i Värmlands län som visar att Sunne, Arvika, Eda, Årjäng och Säffle sett många nya arbetstillfällen. Sammantaget rör det sig om tusentals arbetstillfällen. De hade icke kommit till stånd utan detta stöd. Därför vill jag betona hur viktigt det är att stödet finns kvar i fortsättningen. I utredningen föreslås en hel del förbättringar, men samtidigt tar man bort en del insatser för dessa kommuner. Det tycker jag är fel i nuvarande läge.

Förvisso skriver man i utredningen att kommunerna i stödområde C behöver uppmärksammas av regeringen vid fördelning av länsanslag till berörda län. Men när man diskuterar med en företagare om etablering, då vill man ha snabba och klara besked att lämna. Har man då regler att gå efter kan man säga att i dessa kommuner finns det här stödet. Jaha, säger företagaren, och sedan kan han ta ställning till om han skall förlägga sin verksamhet där eller inte. Jag vet att det varit en mycket bra morot vid olika etableringar att stödet har funnits.

Nu gagnar man de mellanstora städerna, samtidigt som de kommuner som blir av med stödet skall konkurrera med dem. Vi som bor i de här kommunerna har svårt att acceptera detta. Därför vädjar jag en än gång: Tag med dessa kommuner i det förslag som kommer att skrivas!

Många bra förslag har kommit fram i landsbygdskampanjen, men de har fått en mycket översiktlig behandling.

Jag vill fråga statsrådet: Vad avser regeringen att göra med alla dessa förslag? Kommer regeringen att föreslå mer konkreta åtgärder med anledning av alla olika fina förslag som kommit från dem som jobbat med landsbygds-kampanjen?

Det har lagts ned ett enormt arbete från enskilda människors och organisationers sida. Det vore fel att förspilla detta arbete. Det vore bra om man kunde få ett besked på den punkten också.

I dag har vi en högkonjunktur i vårt land. Många företag går bra på många

platser, men det är en falsk tro att vi kan ha det så i framtiden också. I en lågkonjunktur kommer många företag att få det svårt. Det bör man också ta i beaktande när man skriver propositionen, så att man inte utgår från dagens läge. Vi kan få svåra tider igen, och då behövs det stöd i olika former.

Prot. 1989/90:8
12 oktober 1989

*Allmänpolitisk
debatt*

GUNILLA ANDRÉ (c) replik:

Fru talman! Jag måste erkänna att jag hajade till när arbetsmarknadsministern stolt deklarerade att svensk arbetsmarknad är världens bästa. Men sedan kom litet reservationer, och nog kan man undra om det är världens bästa när vi tänker på alla människor som står utanför arbetsmarknaden på grund av sjukdom, arbetskada osv. Det är människor som skulle vilja ha ett jobb men som på grund av skada inte kan sköta ett arbete.

När det gäller arbetstider och sådant lovade arbetsmarknadsministern återkomma. Får jag då sända med några frågor som jag gärna skulle vilja ha kommentarer till. Håller arbetsmarknadsministern med mig om att sextimmarsdagen är både en rättvisefråga och en hälsofråga? Vidare: Tycker också arbetsmarknadsministern att vi i Sverige, som är ett av världens rikaste länder, har råd med och kan genomföra en sextimmarsdag? Tror arbetsmarknadsministern att det går att fördela ökningen av produktiviteten på så sätt att arbetstidsförkortningen åtminstone får lika hög prioritet som en ökad konsumtion?

INGVAR ERIKSSON (m) replik:

Fru talman! Statsrådet kritiserade oss moderater för att vi nu talade om sänkta marginalskatter och deras betydelse. Vi har länge kämpat för sänkt skatt och noterar med tillfredsställelse att man nu även inom regeringen inser betydelsen av sänkta marginalskatter. Men vi har också hela tiden understrukit vikten av att finansieringen av marginalskattesänkningen inte går ut över delar av landsbygden så som blir följderna av de nu föreliggande skatteförslagen.

Jag tog upp exemplet att underskott i en förvärvskälla inte längre skulle kunna kvittas mot överskott i en annan. På grund av att denna rätt funnits och för närvarande finns är det många som kan bo kvar på landsbygden och t.ex. driva sitt lilla jordbruk med en kompletterande sysselsättning. Jag tog också upp avdragsrätten som har oerhört stor betydelse för att detta skall fungera.

Vi vet att de föreliggande skatteförslagen innebär ett dyrare boende. Känner inte statsrådet en oro för de effekter som de föreslagna ändringarna kan komma att få just för landsbygdsboendet och för den betydelse detta har för regionalpolitiken?

Jag hoppas att statsrådet också kan ge ett svar på hur hon tänker sig att lösa de beredskapsproblem som kommer att uppstå om de föreliggande förslagen kommer att genomföras.

Arbetsmarknadsminister INGELA THALÉN replik:

Fru talman! Jag skall börja med att kommentera Kjell-Arne Welins fråga om arbetslivsfonden, eftersom jag inte hann med det i mitt förra inlägg.

Regeringen kommer tillbaka till riksdagen, såsom riksdagen beslutade

om, och avger förslag om hur arbetslivsfondens medel skall användas och dess organisation skall se ut. Det kommer att innebära lämplig organisation och tillämpningsföreskrifter. Tanken med uppdraget till arbetslivsfonden är att medlen skall användas för arbetsmiljöförbättrande åtgärder och rehabilitering. Detta kommer också att föreslås när regeringen återkommer till riksdagen med sitt förslag. Kjell-Arne Welin var också inne på arbetslinjen i socialförsäkringen. Även här återkommer vi till riksdagen i höst med förslag.

Sedan till frågan om arbetstiderna. Där vill jag först kommentera det sista som Gunilla André var inne på. Jag sade att vi har en av världens bästa arbetsmarknader, och det vidhåller jag. Det är en oerhörd skillnad mellan en arbetsmarknad där 86 % av befolkningen deltar i arbetslivet och en arbetsmarknad där endast mellan 40 och 60 % får finnas med ute på arbetsmarknaden.

Det är skillnad på å ena sidan länder i Europa med en arbetslöshet på mellan 6 och 10 % – ja, det finns t.o.m. regioner med en arbetslöshet på 25–40 % – och å andra sidan ett land som har 1,4 % i genomsnitt. Vi talar här så att säga om olika divisioner. Detta betyder inte att jag inte är orolig för de problem som finns på vår arbetsmarknad, när det gäller brister i dess funktionssätt m.m.

Gunilla André frågar om vi kan fördela produktivitetöknningen lika mellan arbetstid och konsumtion. Detta förutsätter att vi får en ordentlig produktivitetutveckling. Det pågår också en diskussion om att vi faktiskt gör en fördelning mellan arbetstid och konsumtion.

Gunilla André frågar också om inte sextimarsdagen är en rättvise- och hälsofråga. Jo, jag tycker att det är så. Nu har vi i den socialdemokratiska regeringen gjort den bedömningen att vi skall ge förtida stöd till småbarnsföräldrar – därav den förlängda föräldraförsäkringen. Och enligt min uppfattning är det också riktigt att vi ger möjlighet till den sjätte semesterveckan för att skapa rättvisa på arbetsmarknaden mellan dem som faktiskt finns inom de svåraste och tyngsta yrkena och har den kortaste semestern, och dem som har sex veckors semester. Därav detta förslag.

Vidare frågar Gunilla André om jag tror att det är möjligt att genomföra sextimarsdagen nu. Jag tror inte det. Enligt min mening har vi inte möjlighet att införa en generell sextimarsdag förrän vi får en ordentlig produktivitetutveckling, och jag tror inte att det är möjligt att, med de åtaganden vi redan har gjort, börja genomföra en generell större arbetstidsförkortning före mitten på 1990-talet.

Ulla Orring talar om att de regionalpolitiska insatserna inte fungerar bra. Jag tycker att Ulla Orring har fel. Enligt min uppfattning fungerar de regionalpolitiska insatserna bra. Det finns säkert inslag här och var i olika län och regioner som ger anledning till påpekanden om att vissa saker inte har fungerat efter bästa mönster. Men i huvudsak kan vi enligt min mening säga att de regionalpolitiska insatserna fungerar bra.

När det gäller styrningen har vi t.ex. i regeringskansliet en statssekretärgrupp som arbetar för att samordna olika verksamheter inom regeringskansliet.

I fråga om Umeå universitet kanske jag ändå skall poängtera att vi, för inte alltför länge sedan, satsade en hel del pengar på UMINOVA, vilket är

en utomordentligt viktig arbetsmarknads- och regionalpolitisk insats, kopplad till Umeå universitet.

Nu till frågan om kvinnornas möjligheter till utveckling på arbetsmarknaden. Inom kort kommer jag att lägga fram direktiven till en utredning om kompetensutvecklingen på arbetsmarknaden. Syftet med denna utredning är bl. a. att ge möjlighet till en ökad kompetens för alla på arbetsmarknaden, denna möjlighet skall inte bara gälla dem som har den från början högsta utbildningen.

Till Anders G Högmark vill jag säga att det är bra att vi är överens om att det inte är ett nollsummespel det är fråga om. Det är viktigt att man inte lyfter medel på så sätt att man måste ta dessa från den ena regionen till den andra – så att det alltså blir likt ett balansbräde. Det handlar i stället om att vi får en utveckling av produktiviteten. Detta gäller förutom i ett avseende. Vi måste nämligen enligt min uppfattning fortsätta på den väg som vi har startat, vilket innebär att vi lyfter av storstadsregionerna en hel del av tjänsteföretagsutvecklingen. Vi måste således dra nytta av den starka expansionen i storstäderna, så att den kommer de andra regionerna till del. På detta område har vi hitintills fått ut mellan 500 och 700 arbetstillfällen inom olika delar av tjänsteföretagssektorn. Detta arbete kommer att fortsätta.

När det gäller EG kan man nog tala om två olika diskussioner i fråga om regionalpolitiken och EG. En av diskussionerna behandlar frågan om ifall vi skall nyttja EG:s regionala fonder, eller om vi skall bedriva en egen regionalpolitik. Och det är klart att om vi skall nyttja EG:s struktur och regionala fonder, då kommer vi att vara underordnade de direktiv som EG vill sätta upp. Däremot finns det inget som talar emot att vi skulle kunna bedriva en nationell, egen regionalpolitik med tyngdpunkten på infrastrukturinsatser, såsom vi har bestämt.

Jag går nu över till frågan om glesbygdslagen och vad vi gör av den. Dessa förslag behandlar flera olika nivåer. När det gäller de förslag som rör den nationella nivån kommer dessa att vägas in när vi skriver den regionalpolitiska propositionen, och därför kommer de också att finnas med i det förslaget.

GUNILLA ANDRÉ (c) replik:

Fru talman! Statsrådet försvarar – självfallet, höll jag på att säga – det förslag som vi så småningom skall få här i riksdagen. Det har aviserats till december, enligt propositionsplanen. Det skall då komma ett förslag om sex veckors semester. Man skall se det som en fråga om rättvisa mellan olika grupper på arbetsmarknaden. Men är det inte så, statsrådet Thalén, att vissa av arbetsmarknadens parter har kommit överens om att i stället för konsumtionsökning göra ett uttag i längre ledighet, medan andra grupper har gjort andra prioriteringar. Det är detta som ligger bakom det faktum att olika grupper har olika långa tider för sin semester.

Om vi låter detta fortsätta, så kommer vi alltid från samhällets sida att i efterhand behöva justera de överenskommelser som gjorts mellan arbetsmarknadens olika organisationer. På det sättet skjuter man denna fråga om förkortad daglig arbetstid ytterligare framför sig. Vi kommer aldrig ikapp på det här viset.

När det gäller fördelningen mellan arbetstidsförkortning och ökad konsumtion sade statsrådet att diskussionen om fördelningen pågår. Det skulle vara intressant att få veta var denna diskussion pågår som mest, vilka som diskuterar och hur många kvinnor som är med och diskuterar denna fråga rörande fördelningen.

ULLA ORRING (fp) replik:

Fru talman! Statsrådet Ingela Thalén tycker att de regionalpolitiska insatserna fungerar bra. Jag tycker dock inte att de fungerar så bra att vi kan känna oss nöjda med det förhållande som råder i landet.

Om man åker runt i inlandskommunerna i Norrlandslänen så talar de tomma husen sitt tysta språk. Vi får inget gott land om det inte råder regional balans. Det behövs många insatser för att främja inlandets utveckling. En första förutsättning för goda levnadsförhållanden i inlandet är att det finns tillräckligt många människor kvar. Här spelar kvinnorna nyckelrollen. Det förhållandet att det är 19 000 färre kvinnor än män i Norrlandslänen tyder på att det råder obalans. Denna fråga måste statsrådet ta på strängt allvar.

Kvinnor i mansdominerade yrken har svårare än männen att avancera. Vi saknar jämställdhetsrådet, vi saknar mer av "action" i det jämställdhetsarbete som pågår för att lyfta fram kvinnorna så att de får samma möjligheter, som männen, och framför allt kanske bättre möjligheter, så att de unga kvinnorna stannar kvar i dessa områden.

Vi behöver ytterligare medel för Norrlandsoperan, så att den får råd att resa runt. Det ingår nämligen i Norrlandsoperans uppgifter att turnera i Norrland. Detta har man nu inte råd med, eftersom Norrlandsoperan inte har tilldelats medel i samma omfattning som nationalscenen här i Stockholm.

Det som framför allt är viktig på detta område är frågan om kommunikationerna. Rubba inte på reseavdragen! Då töms inlandet kvickt. Det är järnvägar vi slåss för, och det är flyg vi behöver. Vi måste från Norrlandslänen kunna nå ut på marknaden – detta är särskilt viktigt för att befolkningen i de norra delarna av vårt land skall kunna överleva. För detta behövs regional balans. En sådan är alltså väldigt viktig för en överlevnad.

ANDERS G HÖGMARK (m) replik:

Fru talman! Jag delar statsrådets uppfattning att det är utomordentligt positivt om de mindre orterna och även den rena landsbygden får ett ökat antal tjänsteföretag. Tjänsteföretag behövs över hela Sverige. Utvecklingen skulle förmodligen ha varit ännu bättre – inte minst på de små orterna – om socialdemokraterna hade haft litet större intresse av att avreglera de offentliga vård- och servicemonopolen. Jag tror att vi hade fått en väldigt skara av tjänsteföretag då. Dessutom tror jag, med lite grand bäring mot Gunilla Andrés inlägg om kvinnosysselsättningen och dess villkor, att mycket av den ofrivilliga arbetslösheten eller påtvingade deltidstjänstgöringen som landstinget ofta "erbjuder" kvinnorna hade kunnat undvikas om det hade funnits litet fler alternativa arbetsgivare som utifrån olika förutsättningar i regionerna hade kunnat erbjuda fler och allsidigare alternativ. Detta är ytterligare

ett argument, fru talman, för ett uppbyggande av de offentliga vård- och servicemonopolen.

Det har varit mycket tyst angående rescavdragen – inte från oppositionens sida här i kammaren, men från statsrådets sida. Man kan göra tolkningen att regeringen, trots att den känner till dessa problem, avser att i kammaren köra det förslag i botten som innebär radikalt försämrade villkor för hundratusentals hushåll. Eller har man insett det både sakligt och politiskt omöjliga i att presentera en sådan politik, så att man väljer tystnaden i kammaren i dag? Vore det sista alternativet det riktiga, har faktiskt både verkligheten och oppositionen haft en hälsobringande effekt på regeringen.

KJELL-ARNE WELIN (fp) replik:

Fru talman! Jag frågade arbetsmarknadsministern om en del saker i mitt anförande. Bl.a. frågade jag hur arbetslivsfonden skall användas. Jag vet också att regeringen skall komma tillbaka till riksdagen med en redogörelse för hur regeringen avser att använda pengarna. Jag trodde att regeringen kanske redan i dag hade någon uppfattning om hur pengarna borde användas, och därför fann jag frågan vara berättigad.

Jag ställde bl.a. frågor om hur samordningen går till mellan de tre grupper som arbetar inom arbetsmiljöområdet, och hur en bredare allmänhet skall kunna ta del av det arbete som fortlöper där. Det kan vara av intresse för många att veta litet grand om vilka slutsatser som kan väntas från resp. grupp. Jag frågade också hur den slutliga redovisningen skall gå till, om den kommer i form av SOU eller på något annat sätt som gör att allmänheten och riksdagspartierna kan ta del av arbetets slutsatser. Det är viktigt att vi alla känner till och kan ta del av den dokumentation som kommer att färdigställas.

Jag ställde slutligen också en fråga om varför regeringen inte drar nytta av de erfarenheter man har av de försöksprojekt av rehabiliteringskaraktär som har pågått, t.ex. Trelleborgsprojektet. Vid utvärdering har man sett att det har gett utomordentligt stora vinster, såväl mänskligt som ekonomiskt. Då var min fråga: Varför tar regeringen inga initiativ utifrån de erfarenheter som gjorts vid de här projekten?

Arbetsmarknadsminister INGELA THALÉN replik:

Fru talman! Anders Högmark, och jag tror även Gunilla André, var inne på att man i den offentliga sektorn borde släppa in mer privata alternativ. Då skulle kvinnorna kunna frigöras och därmed skulle kompetensutvecklingen för kvinnor underlättas och gå snabbare. Det skulle då vara den privata verksamheten som skulle stå för denna positiva utveckling.

Jag vill bara nämna hela handelsområdet och hotell- och restaurangområdet för att få en ungefärligt jämförbar bild av deltid, kompetensutveckling m.m. när det gäller kvinnoysselsättningen. Man kan inte påstå, i varje fall finns inga statistiska belägg, att hela handelsområdet ur tjänstgörings- och tjänstetidssynpunkt skulle vara så mycket bättre. Därmed inte sagt att jag inte tycker att det är riktigt att man skall erbjuda kvinnor mertid om de önskar detta.

Det pågår en lång rad projekt och mycket aktivt arbete mellan de anställ-

das organisationer, landstingen, arbetsförmedlingarna och länsarbetsnämnderna när det gäller just att minska deltiderna. Vi har begärt att få en redovisning av hur detta går, och om vi inte är nöjda med det resultat man har kommit fram till, kommer vi att gå in med ytterligare åtgärder för att sätta fart på arbetet med att minska ner deltidsarbetslösheten.

Jag håller med Ulla Orring om att det är oerhört viktigt att vi har grundläggande goda kommunikationer, att vi har bra förutsättningar för utbildning och kompetensutveckling, inte minst för kvinnor. Jag håller också med om att vi skall ha goda förutsättningar för kultur och fritid. Sedan måste vi alltid få möjlighet att diskutera hur mycket i kronor och ören man varje budgetår skall sätta av på dessa olika delar. Vart och ett av de här budgetåren är inte det sista i en kedja i ständig utveckling. Jag hävdar fortfarande att den regionalpolitik som hitintills har förts av den socialdemokratiska regeringen har lyckats vrida den regionala balansen åt rätt håll under de år som vi har arbetat med en aktiv regionalpolitik.

Till Ingvar Eriksson och Anders Högmärk skall jag säga att det inte har varit min avsikt att iakttå någon talande tystnad, om jag får använda det uttrycket, när det gäller reseavdragen. Jag tror att jag inledningsvis nämnde att det har förts en intensiv debatt om ekonomi och skatter i kammaren. Som ett inslag i den debatten fanns också detta. Jag konstaterar att både reseavdragen och kvittningsdiskussionen är föremål för en ordentlig genomgripande diskussion inom ramen för ekonomi- och skattediskussionen.

Jag är fullt medveten om betydelsen av att människor som bor i glesbygd får chans att åka till och från sina arbeten och att dessa människor i många fall har bilen som enda kommunikationsmöjlighet. Jag är också fullständig medveten om att den regionala aspekten, beträffande reseavdrag och andra inslag i skattereformen, skall väga tungt när man skriver ihop ett skatteförslag. Men jag trodde att vi var ordentligt överens om att man, om man skall genomföra en ordentlig skattereform, som är riktig och hållbar, inte kan utgå från detaljerna och delarna först, utan man måste utgå från den grundläggande överblicken, från den grundläggande helheten innan man skriver de olika delarna.

Som jag tidigare har sagt tycker jag faktiskt att vi har all anledning att vara nöjda med läget på den svenska arbetsmarknaden. De bedömningar som nu kan göras när det gäller framtiden ser ganska ljusa ut. Arbetsmarknadsverkets senaste prognos, byggd på de uppgifter som lämnats från ca 5 000 arbetsgivare, presenterades nu i veckan. Den pekar på en fortsatt hög efterfrågan av arbetskraft till industrin. Även om detta i sig inte leder till direkta sysselsättningsökningar, gör en ökad rörlighet och hög frånvaro att efterfrågan på arbetskraft också blir hög i framtiden. Man räknar med att sysselsättningen kommer att öka, även om utvecklingen blir något lugnare, och vi kommer att få behålla vår låga arbetslöshet under den period som vi nu överblickar.

Med det här riksdagsåret, som vi alldeles nyligen har börjat, står vi inför en lång rad mycket spännande arbetsuppgifter på arbetsmarknads- och regionalpolitikens område. Regeringen kommer att lägga en rad förslag, dels om frågor som rör arbetsmarknadens utbudspolitik, dels frågor som rör arbetslinjen i socialförsäkringen. Vi kommer med förslag om arbetslivsfonden.

Som jag tidigare nämnde är jag i färd med att utforma direktiv för kompetensutvecklingsområdet. Även detta kommer, när utredningen är klar, så småningom att resultera i förslag som kommer att hamna på riksdagens bord. Det kommer förslag om förbättringar av flyktingmottagandet och om en sjätte semestervecka.

Arbetsmiljökommissionens arbetstid sträcker sig fram till halvårsskiftet nästa år. Det betyder att det här riksmötet inte kommer att få något slutresultat från kommissionen. Däremot är avsikten att kommissionen under hand skall lägga ett antal förslag, varav utbudsfrågorna är ett, arbetslinjen i socialförsäkringssystemet ett annat. Dessa är väckta i arbetsmiljökommissionen. Slutligen kommer naturligtvis också regionalpolitiska kommitténs betänkande att resultera i ett förslag.

Allt detta är till för att öka människors möjligheter att delta i arbetslivet, och det är en av den socialdemokratiska regeringens centrala uppgifter. Det är nu i 80-talets allra sista år som vi har möjlighet att lägga grunden för det som i regeringsförklaringen kallas för "det goda arbetets årtionde".

Förste vice talmannen anmälde att Gunilla André och Kjell-Arne Welin anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu har satts upp om att detta sammanträde skall fortsätta efter kl. 19.00.

SINIKKA BOHLIN (s):

Fru talman! Det känns bra att ha ett kvinnligt statsråd närvarande i kammaren i dag, speciellt vid en debatt om det område som jag tänker beröra, nämligen regionalpolitiken ur kvinnoperspektiv.

Trots det för hela landet gynnsamma sysselsättningsläget kan vi konstatera att de unga flickorna fortsätter att flytta från sina hemorter i glesbygden. Något måste ha gått snett i samhällsplaneringen. Detta beror bl.a. på den ensidiga arbetsmarknaden och en bristfällig social miljö. Det finns få möjligheter till rimliga fritidsaktiviteter som är anpassade till flickors och kvinnors intressen, t.ex. olika typer av kulturaktiviteter.

Den hittillsvarande regionalpolitiken har inte med tillräcklig kraft kunnat hejda denna negativa utveckling. Kvinnors rätt till utbildning och arbete inom rimligt avstånd från hemorten har ännu ej formulerats som en politisk målsättning. Denna målsättning måste hävdas och sättas på pränt, inte bara utifrån jämställdhetsaspekten att både kvinnor och män har rätt att leva kvar i de delar av Sverige som även kallas skogslänen. Den framtida regionalpolitiken måste också förses med kvinnliga förtecken och få en helt annan profil än i dag.

Den framtida utvecklingen av samhället bygger på att förutsättningar för en självständig utveckling och ett eget liv skapas, inte bara för männen utan även för kvinnorna. Social gemenskap kommer att vara en stark drivkraft när det nya informations- och kunskapssamhället utformas. Mänskliga vär-

den och miljö kommer att stå i centrum. Med andra ord kommer kvinnliga värden att bli styrande i 90-talsdebatten.

Utbildningens och kulturaktiviteternas roll för samhällsutvecklingen har uppmärksammats alltmer under senare år. Med förbättrad materiell levnadsstandard och ökad fritid, ökar efterfrågan på kulturutbudet vid val av bostadsort. Utbildningsmöjligheterna och den kulturella miljön är mer styrande vid val av bostadsort än någon gång tidigare.

Slutsatsen är att kulturlivet måste lyftas fram i de regionalpolitiska diskussionerna, speciellt i ett kvinnoperspektiv. Staten och kommunerna måste tillsammans skapa möjligheter att stimulera lokala kulturaktiviteter genom att förstärka föreningslivets möjligheter till lokala kulturyttringar. Det måste i framtiden vara lika självklart att satsa på kvinnlig kultur och idrott som det i dag är att bygga ishockeyrinkar och jakttskyttebanor.

För att vi skall klara av kvinnosysselsättningen i framtiden i skogslänen måste en kraftig satsning göras på utbildningsområdet dels i form av kvalificerad utbildning, med beaktande av glesbygdspenningen och ur kvinnospekter, dels en bredare, kompetenshöjande utbildning, som riktar till de grupper av kvinnor som i dag finns inom de yrkesområden som riskerar att försvinna vid nästa rationaliseringsvåg, t.ex. kvinnodominerande kontorsyrken, när de många elektroniska hjälpmedlen kommer till bredare användning.

De tekniska förändringar som väntas under 1990-talet kan komma att påverka kvinnorna mycket mer negativt än männen. Uppdelningen i en manlig och en kvinnlig eller, som man också kan säga, en privat och en offentlig arbetsmarknad skapar problem framför allt på orter med ensidigt näringsliv. I skogslänen har företagen på många orter med traditionell manlig industri svårt att rekrytera kvalificerad arbetskraft på grund av bristen på jobb åt de medflyttande. För att de framtida lokala arbetsmarknaderna i skogslänen skall fungera väl krävs att såväl kvinnan som mannen i en familj kan få ett lämpligt arbete.

En del åtgärder i strävandena att skapa regional balans bygger inte enbart på regionalpolitiska utan även på mer allmänpolitiska målsättningar. Det handlar också om attitydförändringar och omvärdering av en livsstil. Här kan nämnas några:

För det första måste det bli mindre könsrollstänkande vid utbildnings- och yrkesval. Flickors och pojkars val av utbildning är en direkt återspegling av dagens tudelade arbetsmarknad. Flickor dominerar inom vård, omsorg, kontor och konsumtion, medan pojkarna väljer mer tekniska utbildningar. Om nuvarande utbildningsval inte förändras radikalt kommer den könsrolls- uppdelade arbetsmarknaden att bestå under lång tid i framtiden. Detta kommer att göra det ännu svårare för oss i glesbygden.

För det andra är det viktigt att försöka skapa ett mångsidigt näringsliv. Särskilda åtgärder bör vidtas för att gynna kvinnliga företagare i glesbygden, t.ex. genom utvecklingsfonderna.

För det tredje är en fullt utbyggd barnomsorg ett måste även i skogslänen.

För det fjärde måste bättre kommunikationer skapas för att underlätta pendling mellan mindre orter och centralorter.

För det femte är det viktigt att vi får en decentralisering av utbildningen.

Vi vet att ju närmare man har till utbildningsplatsen, desto större är benägenheten att söka sig till olika utbildningar. Detta gäller speciellt kvinnor, som ofta också måste tänka på dubbelarbete i hemmet med barn och hushåll.

För det sjätte är arbetstidsdiskussionen viktig för oss kvinnor i skogslänen. Arbetsresorna är ofta långa. Vid sidan om diskussionen om sex timmars arbetsdag förs därför även diskussioner om mer flexibel arbetstid. Dessutom är det fortfarande så, att en stor del av kvinnorna arbetar deltid eftersom arbetsmarknaden i glesbygden ofta är anpassad till män med heltidsarbete. Kvinnorna hänvisas till de yrkesområden som fortfarande tyvärr har alldeles för många deltidsanställningar, t.ex. inom vård och omsorg.

Det finns andra stora frågor som debatteras i samhället i dag. Det gäller skatterna, och det är bostadspolitik, som inte enbart handlar om boendekostnaderna utan även om den sociala boendemiljön. Vi har vidare diskussionen om EG-anpassningen och hur denna påverkar kvinnorna i skogslänen. Det är flera omständigheter som på något sätt kommer att påverka oss kvinnor i skogslänen – men frågan är *hur*.

Mycket av detta handlar egentligen om att vi måste förändra våra attityder. Kvinnornas situation i skogslänen måste diskuteras på allvar, och deras rätt till ett eget liv måste finnas med i den regionalpolitiska målsättningen.

Fru talman! Det får inte vara så, som det är och har varit, att liksom storstaden har kommit att bli norm för "samhället", är mannen normen för "människan". Det är de dominerande som anger tonen i alla samhällen. De dominerande i det svenska samhället är medelålders män i medel- och överklass, bosatta i storstäderna.

SVEN-OLOF PETERSSON (c):

Fru talman! Den koncentrationspolitik som har förts i Sverige har inneburit en allt starkare centralisering av såväl befolkning som bebyggelse och näringsliv. Denna centralisering har givit till följd att klyftorna har ökat såväl mellan som inom de olika regionerna. De som hårdast har drabbats är landsbygden och de mindre och medelstora orterna. Befolkningsomflyttningen har fått till följd att vi har kommit att få en alltmer snedvriden ålderstruktur i olika delar av landet. Det är framför allt de unga människorna som har flyttat i väg till de expanderande för att inte säga i många fall överhettade storstadsregionerna. Där har de kunnat erbjudas utbildning liksom arbete, ofta av mycket kvalificerad art. Detta innebär också att vi i många fall har fått en stor kompetensförsvagning av områdena utanför koncentrationsorterna, vilket i sin tur i en förlängning gör att problemen och ojämlikheterna i detta avseende förstärks eller tar en annan form, t.ex. när det gäller möjligheterna att få tillgång till kapital för investeringar i de olika områdena.

För oss inom centerpartiet är det givetvis en självklarhet att hela landet skall kunna utvecklas. Skall vi klara av detta krävs det att handlande och agerande får ett allt större inslag av decentralisering. Om vi vill uppnå målet att hela Sverige skall vara i balans krävs det också att vi tar till oss mer av småskalighet, ett nytänkande med inslag av okonventionella lösningar och liknande.

Det krävs också att befolkningsomflyttningarna stoppas från de utsatta regionerna, och att vi får en återflyttning till de områden och regioner som

hittilldags har åderlåtits. Detta är ett livsvillkor för att dessa regioner på kort sikt skall överleva. men också utvecklas på lång sikt. Det är viktigt att så sker för att de regioner som i dag är drabbade av den snabba och växande koncentrationen skall kunna få hjälp. En levande landsbygd och en fungerande storstadsmiljö är inte motsatser till varandra utan två storheter av lika värde, vilka måste gå hand i hand och vara i balans för att vi sammantaget skall få en positiv utveckling av hela landet.

Olika beslut av skilda myndigheter hotar att ytterligare utarma den arbetsmarknad och det serviceutbud som finns i landsbygds- och glesbygdsområdena. Ett exempel, som med all önskvärd tydlighet pekar på detta, är beslutet om att överföra folkbokföringen från församlingarna till de lokala skattemyndigheterna. Beslutet innebär att ungefär 2 200 arbetstillfällen försvinner från församlingarna, vilket i första hand drabbar kvinnor på landsbygden. Neddragningar och inskränkningar av skilda slag som måste till för att man skall kunna komma till rätta med dessa problem uti i de olika regionerna tar tid att genomföra och resurser från det som man egentligen borde ägna sig åt, dvs. skapa en positiv utveckling och en positiv framtid för dessa regioner.

Vi vet att tillgången till god utbildning ofta är helt avgörande för en regions möjligheter till en positiv framtid. De kunskapsintensiva verksamheterna äri dag de mest expansiva. Struktur och lokalisering av utbildningsnätet måste ses som en än viktigare del i det regionala arbetet. De små högskolornas betydelse kan i detta sammanhang inte överskattas. Själv hade jag för några veckor sedan förmånen att närvara när det senaste tillskottet bland dessa högskolor invigdes, nämligen högskolan Karlskrona-Ronneby. Det kan inte heller nog understrykas hur betydelsefullt man ifrån regionens sida ser på det positiva i att numera ha en egen högskola. Den kommer givetvis att spela en betydelsefull roll i det arbete som pågår inom regionen för att skapa bättre framtidsförutsättningar, och dess roll som motor för nya verksamheter kommer att bli mycket betydelsefull. Satsningar av den här typen måste drivas vidare runt om i de olika regionerna.

När man talar om att vi vill ha ett Sverige i balans och en livskraftig landsbygd får man inte glömma bort kommunikationssidan. Detta har tidigare diskuterats här i dag, men jag vill understryka vikten av att medel förs ut till länen så att vägstandarden och vägunderhållet kan bli bättre. Järnvägskommunikationerna måste också förbättras, och vi måste se till att ta till vara de resurser vi i dag har när det gäller järnvägslinjer, som i många fall utnyttjas på ett mycket dåligt sätt. Den resurs som redan finns där utnyttjas inte.

Den regionalpolitiska kommitténs förslag presenterades för ungefär en månad sedan. I de geografiska prioriteringar som man där föreslår är det speciellt tre regioner som ägnas speciellt intresse, inlandet, Bergslagen och sydöstra Sverige. Jag är mycket glad över att den sydöstra regionen av vårt land visas detta intresse. Det rör sig om ett område där situationen i dag på många sätt är bekymmersam. Utflyttning, befolkningsminskning och minskad sysselsättning har här – liksom på många andra håll i glesbygden – blivit en del av vardagen.

Under senvåren gjordes det en länsuppvaktning från Blekinge län med förslag till åtgärder och stimulanser för att ge regionen möjligheter att fortsätta sitt arbete för att skapa en bättre framtid. Det är viktigt att i detta sam-

manhang peka på den breda, för att inte säga totala, uppslutning som finns i länet, hos dess invånare, kommuner, organisationer etc. för att detta initiativ skall nå ett positivt resultat. Det är med stort intresse och förväntan som vi alla ser fram emot regeringens svar och fortsatta handlande i anledning av denna uppvaktning. Viljan, initiativ och idéer finns i regionen, men det är just hjälp med resurser som det i första hand är behov av.

Jag vill också ta tillfället i akt att något belysa en fråga av en helt annan art. Jag har från olika håll fått samstämmiga uppgifter om att det trots att det råder högkonjunktur och full fart på arbetsmarknaden finns stora svårigheter på en del håll i vårt land. Många kvinnor står i dag utan arbete, trots att de på alla möjliga tänkbara sätt gör allt vad de kan för att komma in på arbetsmarknaden. Dessa problem möter vi vanligtvis i landsbygds- och glesbygdsregioner, dvs. i de regioner som ligger utanför de expansiva. Det är viktigt att detta förhållande ses över och att, om så skulle visa sig behövas, speciella resurser tas fram för att även dessa kvinnor skall få tillgång till arbete, något som ju egentligen är deras fulla och självklara rätt.

En levande landsbygd med ett vitalt och differentierat näringsliv, fungerande service och öppna landskap har en stor betydelse för långt fler än dem som är direkt bosatta och verksamma på landsbygden. Landsbygden har kvaliteter som måste tas till vara och utvecklas till gagn för hela Sveriges befolkning. Hittills har samhällsutvecklingen givit till följd att landsbygden och dess tätorter alltmer har utarmats. Om vi vill ta till vara landsbygdens resurser och utvecklingsmöjligheter måste landsbygden på ett mera rättvist sätt få sin del av de resurser som samhället satsar på utveckling och infrastruktur. Det måste bli en självklarhet att vi, oavsett var vi bor i landet, har likvärdiga levnadsvillkor med tillgång till arbete, bostäder, utbildning, service, kultur etc. Skall vi klara detta krävs det att statsmakterna i sin planering tar en större hänsyn till de speciella förhållanden som så ofta råder på landsbygden. Förutsättningarna är olika, vilket i sig är bra. Det ger förutsättningar för mångfald och differentiering och skall således ses som en nationell tillgång.

EIVOR HUSING (s):

Fru talman! Efter mitt första år i riksdagen känns det bra att komma tillbaka och ta itu med ett nytt riksdagsår och med att arbeta för vårt län, Västerbotten, och för inlandet i södra Lappland.

Västerbottens län har nyligen avslutat en kampanjvecka här i Stockholm med tema Västerbotten, det kompletta länet. Allt i syfte att många fler skulle upptäcka oss. Men vi ville även fästa uppmärksamheten på att Västerbotten är ett län som det är värt att satsa på.

Jag vågar påstå att det blåser friska vindar där uppe. Det finns en stark framtidstro. Med kunskapens hjälp och med den nya tekniken kan vi påverka utvecklingen. De många satsningar som gjorts på Umeå universitet och högskola visar att inte heller vi är bortglömda.

Nyligen har socialstyrelsen hos regeringen föreslagit att Umeå skall få en regional enhet för tillsyn inom hälso-, sjuk- och tandvården. Med glädje hälsar vi denna enhet välkommen. Vår förhoppning är att ytterligare förslag skall presenteras vårt län. Vi har så mycket att erbjuda för en god livsmiljö.

Vi hoppas att de 300 milj. kr. till regionala kultursatsningar skall ge ett bra

utfall. Det finns kommuner som tyvärr saknar bio. Vi behöver stöd för barn- och ungdomskulturen, där folkrörelserna utgör en stor tillgång. Vi behöver speciella insatser för kvinnokulturen.

Att åka ut på möten i byarna och träffa människorna är alltid stimulerande. I år har det känts extra bra. Kampanjen Landsbygd 90 har gett människorna en ny framtidstro. Nu går man samman och bygger föreningsgård och affär som i byn Knaften och hyreshus som i Rusksele, två byar i Lycksele kommun.

Många skolor är nedlagda. Nu kommer i stället kravet på dagis, på minidagis som har blivit ett kärt begrepp där uppe. När striden om vårdnadsbidraget avgjordes sade vi socialdemokrater att även barn och föräldrar i glesbygd skall ha rätt till en god barnomsorg. Vi sade även att kvinnorna i glesbygden vill arbeta. Det är därför de har skaffat sig en utbildning.

Rätt till ett arbete och därmed till ekonomiskt oberoende är den största jämställdhetsreformen. Den måste få gälla även för kvinnorna på glesbygden. För barnen är det en stor jämlikhetsreform att de får vistas på daghem med pedagogiskt utbildad personal. Nog vågar vi från socialdemokraterna påstå att vi tänker på de små och svaga i samhället, även i glesbygd.

Fru talman! Även om det blåser nya friska vindar finns det orosmoln. Precis som många andra har sagt här i dag har inlandskommunerna vikande befolkningssiffror och ett stort kvinnounderskott. Det gäller främst unga kvinnor. Detta utgör ett stort hot för fortsatt utveckling i framtiden.

Länsarbetsnämnden i Västerbotten har nyss startat fyra projekt, Anna du kan väl stanna, som skall pågå under tre år. Det gäller de fyra små kommunerna Åsele, Dorotea, Malå och Storuman. Det vore fel att hålla med Ulla Orring här och säga att inget görs. Regionalpolitiken går åt rätt håll, men det behövs mycket kraft för att kunna genomföra den.

Nu räcker det inte med att förmå flickorna att stanna kvar. Vi behöver ett tillskott av nya flickor utifrån. Det finns många som kan tänka sig att flytta upp. Det fick vi belägg för under Västerbottensveckan. Många flyttar söderut med samhällets hjälp, och samma hjälp måste erbjudas dem som flyttar i andra riktningen. De unga kvinnorna måste få räknas som nyckelpersoner.

Vi har en underbar natur där uppe. Oroande är dock att när det gäller de naturvärden som vi besitter, naturreservat med fjällnära skogar och de outbyggda älvarna, pågår ständigt diskussioner om omprövningar – för sysselsättningens skull. Sysselsättnings- och bevarandebestånden ställs mot varandra.

Jag vågar påstå att människorna där uppe älskar sin natur och vill bevara den, men på grund av sysselsättningsproblem tvingas de ompröva sina bevarandebestånden. Fanns det tillräckligt med arbetstillfällen, skulle vi aldrig behöva leva med dessa diskussioner. Laisvallprojektet är det senaste i raden, där Boliden Mineral vill torrlägga sjön Laisan för att utvinna sjömalmsläm. Laisälven är det största biflödet till Vindelälven, och båda älvarna är skyddade enligt naturresurslagen.

Alla dessa naturvårdsområden och reservat skyddas till förmån för svenska folkets intresse av rekreation, för forskning och vetenskap och för våra barn och barnbarn i framtiden.

Menar vi allvar med det som utnämnts till riksintresse, måste människorna få annan sysselsättning än att bruka naturtillgångarna, såsom ofta har skett där uppe. I annat fall blir det svårt att i framtiden kunna hävda skyddet för dessa riksintressen.

Här har alla ett ansvar – inte bara staten, utan även de privata företagen. Låt den fria konkurrensen inom den privata tjänstesektorn få utslag även i Norrlands inland, inte bara i de stora städerna. I stället för storstadsetableringar borde man kunna göra en spridning över hela landet. Datoriseringen passar utmärkt vid långa avstånd, eftersom den inte är bunden vid vissa miljöer. Redan nu finns det många olika regionalpolitiska stödformer för nya etableringar. I den regionalpolitiska kommitténs betänkanden finns ytterligare förslag, bl.a. till mjuka ”investeringar”. Som arbetsmarknadsminister Ingela Thalén sade har regionalpolitiken på senare tid inriktats mot förbättrad infrastruktur. Allt detta banar väg för att den privata tjänstesektorn skall få möjlighet att utvecklas även i våra landsdelar. Det är bara att komma upp. Vi har arbetskraft som är villig att börja arbeta i de nya företagen.

PÄR GRANSTEDT (c):

Fru talman! Jag är väl en sådan här medelålders manlig person från storstadsområde som Sinikka Bohlin talade om alldeles nyss. Jag skulle gärna vilja kommentera samma typ av problem som föregående talare har behandlat, fast ur storstadens perspektiv.

Stockholmsregionen är på många sätt ett mycket fint område att bo i, inte minst en strålande vacker dag som den vi nu upplever. Jag brukar hävda att det här är världens finaste storstadsområde att leva i, för oss som vill leva i ett sådant område. Bakom all den skönhet som finns i Stockholmsregionen, har vi dock många allvarliga problem. De problem som vi brottas med är på något sätt spegelbilden av de problem som har redovisats från Norrlands inland. De har att göra med den obalans som finns på arbetsmarknaden i Sverige. I Stockholmsregionen kommer det till uttryck i en mycket stark expansion, framför allt koncentrerad till området mellan centrala Stockholm och vår storflygplats Arlanda. Var och en som brukar resa den här sträckan med buss – många i den här kammaren gör det regelbundet – ser vad som händer. Det är en enorm tillväxt av arbetsplatser.

Detta är delvis roten till de tre kriser som Stockholmsregionen upplever i dag – bostadskrisen, vårdkrisen och miljökrisen. Den kraftiga efterfrågan på arbetskraft som expansionen innebär i vår region ledde från början till en omfattande inflyttning. Nu har vi inte den inflyttningen längre. Detta faktum brukar ibland anföras som något slags framgång för regionalpolitiken. Det är inte en framgång för regionalpolitiken, utan ett misslyckande för bostadspolitik. Anledningen till att inflyttningen till Stockholmsregionen har bromsats är nämligen inte att arbetsplatserna har flyttat till Norrlands inland, utan att ingen människa kan få någonstans att bo i Stockholm.

Vi har således fått en bostadskris av mycket allvarliga mått. Bostadskrisen slår mot dem som skulle behöva flytta hit. Den slår också mot befolkningen här, inte minst mot ungdomen. Det är mycket svårt att få en bostad om man inte har kontanter eller kontakter som kan ordna det. Det här är ett problem som har funnits under en längre tid och som bara blir värre.

En annan effekt – man kan kalla det den kombinerade effekten – av en överhettad arbetsmarknad och en kris på bostadsmarknaden är att vi drabbas av arbetskraftsbrist i den här regionen. Den slår mot de känsligaste sektorerna. Den slår mot vården och mot kollektivtrafiken. En huvudorsak till de långa ringlande vårdköerna i Stockholmsregionen är inte att landstingspolitikerna inte skulle anslå tillräckligt mycket pengar, utan att det inte går att få folk att utföra vårdarbete. Detta leder till köer inom vården och barnomsorgen. Det leder till en hantering i åldringsvården som jag egentligen inte tycker anstår ett civiliserat land.

Ett annat område som drabbas på grund av rekryteringssvårigheter i en överhettad arbetsmarknad är kollektivtrafiken. Det går inte att få en tillfredsställande försörjning eftersom man bl.a. inte får tag på personal. Kombinationen av en överhettad arbetsmarknad, en koncentration av arbetstillfällena till de centrala och norra delarna av regionen och en dåligt fungerande kollektivtrafik gör att bilismen växer. Den växande bilismen skapar växande miljöproblem i regionen i form av ökande luftföroreningar, försurning. Våra historiska minnesmärken vittrar sönder och luften är hälsovådlig att andas. Dessutom innebär det expansionsstryck vi har att många av våra omistliga grönområden hotas att byggas igen.

Fru talman! Detta är en allvarlig situation. Stockholm är förmodligen världens finaste storstadsområde att leva i. Men vi vill gärna att det skall förbli så. Vi vill gärna att Stockholm även i framtiden har en fin livsmiljö för dem som lever och verkar här. Det förutsätter att vi får en lugn utvecklingstakt i Stockholmsregionen som gör att det går att ta vara på de fina miljövården som finns och vidareutveckla dem och skapa goda levnadsbetingelser också socialt och kulturellt för dem som lever här. Därför måste vi också få en lugnare utveckling på arbetsmarknaden.

Detta borde utgöra ett gemensamt ansvar för regeringen och staten, för landsting, kommuner och näringsliv i denna region. Jag önskar att regeringen ville ta något initiativ. Varför inte kalla till Hagaöverläggningar med de berörda parterna för att diskutera hur vi skall lösa problemen i Stockholmsregionen? T.ex. hur vi skall få en lugnare utveckling på arbetsmarknaden, där en återhållsamhet från näringslivets sida borde vara på sin plats och från de kommuner där denna expansion huvudsakligen sker. Vidare hur vi skall få till stånd den massiva utbyggnad av kollektivtrafiken som är nödvändig om vi skall klara miljön i regionen och bromsa bilismens utveckling, och hur vi skall kunna se till att vi kan bevara våra omistliga grönområden och andra viktiga åtgärder för framtiden.

När man diskuterar denna typ av frågor med regeringen finns det en tendens till att rycka på axlarna och säga att detta får landsting och kommuner i regionen klara själva. Men jag vill påstå att livsmiljön i Stockholmsregionen är en riksangelägenhet, precis som utvecklingen i Norrland och andra delar av landet är det. Här lever en femtedel av rikets befolkning. Det måste också vara regeringens ansvar att medverka till att denna femtedel av rikets befolkning får leva under goda miljöbetingelser och goda sociala betingelser även i framtiden.

YLVA ANNERSTEDT (fp):

Fru talman! "Världens finaste storstadsområde" sade Pär Granstedt i sitt anförande om Stockholmsregionen. Jag kan fullständigt hålla med honom, men den skulle kunna vara ännu bättre om inte socialdemokrater och centerpartister hade förenat sig i ett åtstramningspaket som innebär ett grundskott mot Stockholmsregionens utveckling.

Nyligen fick vi svart på vitt – Sverige ligger i botten på tillväxtligan. Den överhettning som dessa partier påstod vara för handen existerar inte. Vi andra visste ju det redan då och protesterade, tyvärr utan framgång.

Jag tänker tala om behovet av utveckling och en positiv inställning till Stockholmsregionen. Det är något som lyser med sin frånvaro i de flesta sammanhang. Det finns nämligen en rad illavarslande tecken. Småföretagens utveckling går långsammare här än i övriga delar av landet. Kapacitetsutnyttjandet är lägre, och sysselsättningen ökar sämre än riksgenomsnittet.

Sysselsättningen i högteknologisk industri sjunker dramatiskt, och underskottet i vår handel med högteknologi ökar. I andra jämförbara länder i OECD utgör detta område en tredjedel av exporten – hos oss är den endast en sjättedel.

Huvudstadsregionen genomgår just nu en av de största strukturomvandlingar vi har bevittnat – övergången från ett näringsliv grundat i tillverkningsindustri till ett kunskapssamhälle. Det är det som många kallar för en dramatisk expansion. Det är fråga om en strukturomvandling.

Varför är det då så viktigt att de tekniska framstegen kan få bra utvecklingsförutsättningar i Stockholmsräjongen? Jo, all forskning visar att nya tekniker först kommer till och provas i ett lands huvudstadsregion, för att sedan sprida sig som ringar på vattnet över landet i övrigt. Det är ytterst sällan som en teknisk landvinning provas först i Molkom eller Sorsele. Huvudstadsregionens större förändringsberedskap fungerar nästan alltid som en motor i övriga landets utveckling.

Den här drivkraften hindras naturligtvis om man som socialdemokraterna och centern lägger straffskatter och extra pålagor på företag och kommuner här. Det är precis det vi nu bevittnar.

Att förespråka en god utveckling i Stockholm är dock inte detsamma som att förespråka en laissez-faire-politik. Tvärtom är det en rad insatser som måste till för att man skall komma till rätta med en mängd problem som finns i regionen.

Miljön kräver särskilda åtgärder. Strängare restriktioner behövs för miljöfarliga transporter på Mälaren och för dess tillrinningsområden. Vi behöver också strama åt för trafiken – hastighetsbegränsningar har redan införts. Men skall man få förståelse och uppslutning för sådana åtgärder, som ju aldrig är populära, måste alla samarbeta. Det duger inte att först begränsa hastigheten på motorvägen och sedan tillåta att en statlig myndighet medverkar till massiva koldioxidutsläpp på samma väg. Det är väl inte möjligt, säger många. Jo, det är precis vad vägverket håller på med i Stockholms län genom fullständigt onödiga avstängningar. Sådant skall inte få förekomma.

Ett annat problem är att polisen har svårigheter att klara jobbet när man ständigt är 500 personer från full arbetsstyrka.

Vägsystemet är nedslitet, byggt på 1960-talet och dimensionerat för 1960-

talets trafik. Angelägna projekt har gång på gång fått läggas på is, och de gamla lederna får konstgjord andning.

Vi har svåra regionala obalanser och tunga sociala problem.

För att åtgärda våra problem, för att skapa en god livsmiljö för regionens invånare behövs naturligtvis resurser. Dessa skapas genom bättre tillväxt. Det går inte att år efter år missgynna Stockholmsregionen på bekostnad av övriga landet genom att konsekvent ge länet otillräckliga anslag för t.ex. vägbyggande och kollektivtrafik. Det duger inte att ständigt brandskatta länets kommuner med Robin Hood-pålagor. Det duger inte att diskriminera Stockholms län med specialkonstruerade regler i en sektor som redan strypts av regleringar, dvs. byggsektorn. Våra problem löser man inte med extra Stockholmskatter på fastigheter.

Den avundsjuke och missunnsamhet som präglar agerandet mot Stockholms län måste upphöra. Att hindra Stockholms strukturomvandling i tro att detta skulle gagna utvecklingen i andra delar av landet strider mot all erfarenhet och mot alla forskningsresultat. Satsningar skall ske på många orter i landet. Av dessa satsningar måste Stockholm få en mera rättvisa andel för att åtgärderna skall få avsedd effekt.

PÅR GRANSTEDT (c) replik:

Fru talman! Även om Ylva Annerstedt och jag tydligen är överens om att Stockholmsområdet är världens finaste storstadsområde är det litet olika saker vi uppskattar. Jag får intrycket att Ylva Annerstedt uppskattar en ohämmad storstadstillväxt, nya kontorskomplex och nya motorvägar. Det jag uppskattar är att vi har kvar fina grönområden och närheten till en vacker natur i storstaden, att vi har kvar en del historiska minnesmärken som inte har vittrat sönder och att staden har en överskådlig storlek.

YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Fru talman! Pär Granstedt tillvitar mig saker som jag faktiskt aldrig har sagt. Jag uppskattar inte alls en ohämmad expansion, vilket jag också sade i mitt inlägg. Men jag menar att man inte får hindra den utveckling och strukturomvandling från den tillverkningsbaserade industrin till ett kunskapsområde som pågår i Stockholms län.

Antalet arbetstillfällen inom tillverkningsindustrin sjunker stadigt. Under det senaste året har i Stockholms län 20 000 arbetstillfällen försvunnit från denna sektor och flyttats över till andra områden, t.ex. teknologi och andra kunskapsbaserade verksamheter. Det stämmer inte med verkligheten att säga att detta är en ohämmad expansion. Att stoppa utvecklingen innebär att man hindrar en både nödvändig och viktig förändring av samhället och näringslivet i Stockholms län.

PÅR GRANSTEDT (c) replik:

Fru talman! Det är möjligt att Ylva Annerstedt inte är för en ohämmad tillväxt. Men Ylva Annerstedt har blivit förfärligt upprörd när vi har försökt att hämma tillväxten, och av det kan man dra sina slutsatser.

Bostadsbristen och bristen på arbetskraft i Stockholmsregionen talar sitt tydliga språk. Det visar att arbetsmarknaden är överansträngd och det har

på flera områden lett till allvarliga konsekvenser som drabbar oss som lever i den här regionen.

Prot. 1989/90:8
12 oktober 1989

*Allmänpolitisk
debatt*

YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Fru talman! Pär Granstedt talade i sitt första anförande om bostadskris och om personalkris inom olika områden. Men sådana problem löser man inte genom att lägga extra pålagor på Stockholmsregionen. Det senaste beslutet som socialdemokraterna och centerpartisterna fattade i juni innebär att Stockholmsregionen kommer att få betala ca 300 milj. kr. bara i extra investeringsavgifter inom byggsektorn. Den tillfälliga fastighetsskatten kommer att kosta stockholmarna 600 milj. kr. extra. Stockholms läns landsting kommer att få en extra utgift på 360 milj. kr., och kommunerna kommer att få ungefär 250 milj. kr. i extra pålagor. Till detta kommer energiskatter m.m.

Kom nu inte och säg att dessa extra pålagor kommer att medverka till att lösa personalkrisen inom t.ex. den offentliga vården eller lösa bostadskrisen! Detta är inte möjligt.

Förste vice talmannen anmälde att Pär Granstedt anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

SYLVIA PETERSSON (s):

Fru talman! Jag vill sälla mig till dem som lovordar storstaden. Stockholms län är hembygden för mer än 1,5 miljoner människor. Människor har kommit hit från hela vårt land och från alla världens hörn. Många har kommit i förvissningen om att det bara skulle bli tillfälligt, andra i hopp om att här finna en plats där de kunde slå rot. Det är i Stockholms län som vi känner trygghet och gemenskap. Det är här vi bygger vår framtid.

På senare år har vi kommit fram till en större förståelse och respekt för de olika problem och fördelar som finns i Storstockholmsområdet resp. i övriga landet. Det är åtminstone en erfarenhet som vi har gjort i det socialdemokratiska partiet. Det skall vi med glädje ta till oss och arbeta med att utveckla. Vi behöver varandra. Ingen mår väl av motsättningar, än mindre av att den ene får utvecklas på den andres bekostnad.

Våra största problem är obalansen, bostadsbristen och den dåliga trafikmiljön. Våra främsta tillgångar – anser åtminstone jag – är kulturutbudet, en underbar lättillgänglig natur och en väl utbyggd gemensam sektor, även om den också rymmer brister och problem.

Inom länet arbetar vi mycket aktivt med obalansen. Men alla våra strävanden behöver stöd av en klok politik från riksdag och regering. Det behövs stöd på så skilda områden som den ekonomiska politiken och bostadspolitiken, statliga bidrag till kollektivtrafikanläggningar och vägbyggnad, men också anslag till polisen, naturvården och miljön. Vi lever i en välmående region, men också problemen har en god grogrund och antar gärna proportioner som saknar motstycke i andra delar av landet.

Det vi socialdemokrater i Stockholms län begär är att de statliga åtgärderna skall utformas så att de motverkar, inte förstärker, obalansen i vår region. Vi har med tillfredsställelse noterat att regeringen planerar att ha en

överläggning med representanter för storstadsregionerna. Vi hoppas på gott resultat och gemensamma ansträngningar för att lösa våra problem.

Att obalansen ibland leder till oacceptabla konsekvenser för människor i vissa delar av vår region framgår med all önskvärd tydlighet av den nyligen slutförda storstadsutredningen. Det åligger oss att ta till oss den här kunskapen och utifrån den utforma en politik med stöd till dem som behöver det. Man skulle kunna kalla detta för solidaritet i såväl den lilla som den stora sfären. Vi socialdemokrater är fullt beredda att utforma en sådan politik.

Vi har en bostadskö med drygt 140 000 sökande, och det ger en bild av hur allvarlig situationen är. Bostadsbristen är svårast för ungdomar och för alla dem som inte kan betala de fantasipriser som gäller på bostadsrättsmarknaden. Det är därför bra att vi i regeringsdeklarationen kan läsa att övrigt byggande även i fortsättningen skall stå tillbaka för en ökning av bostadsbyggandet, att kostnadsutvecklingen skall angripas samt att särskilda ansträngningar skall göras för att få fram bostäder till unga.

Vi socialdemokrater i Stockholms län har antagit ett gemensamt bostadspolitiskt aktionsprogram i vilket vi förbinder oss att i våra resp. kommuner driva de bostadspolitiska frågorna med målet att det under de närmaste åren byggs minst 12 000 nya lägenheter per år, att alla kommuner genomför särskilda ungdomsbostadsprojekt och att fler små hyreslägenheter byggs för ungdomar.

I storstadsområdena utgör den ökande biltrafiken ett av de största miljöhoten. Betydande miljövinster kan därför göras genom att minska trafikvolymen. Stora krav måste då ställas på kollektivtrafiken så att den blir ett bra alternativ till bilåkandet. Det kommer därför att bli nödvändigt att långsiktigt öka investeringarna för kollektivtrafiken i Stockholms län. Länets andel av de statliga investeringsmedlen måste därför öka. Stockholms läns landsting gör stora satsningar på kollektivtrafiken kombinerat med en låg taxa, och man har konkreta planer på att införa bilavgifter – allt detta för att värna miljön och människors hälsa och välbefinnande.

I vår region har vi en stor och väl utbyggd offentlig sektor, som dock dras med en rad problem och brister. Det vore oss dock främmande att ropa på privata lösningar. Vi tycker att det är långt bättre med utveckling och förnyelse av det vi redan har, det vi prövat länge och funnit gott. I det arbetet skall vi lära oss att bättre utnyttja och tillvarata de resurser som står oss till buds.

Det kan t.ex. innebära en förbättrad personalpolitik som går ut på att ta till vara personalens engagemang och kunnande i arbetet med att erbjuda medborgarna bättre service. Det är personalen som är experterna. Det kan också innebära förstärkt utbildning och personalutveckling.

Fru talman! Med så stora och svåra politiska uppgifter som vi har framför oss är det viktigare än någonsin att vi är många som är med och talar om vad vi vill. Då är det bekymmersamt om det politiska intresset avtar. I den livliga politiska debatt som präglat inledningen av denna höst deltog även Lars Engqvist i Arbetet. Han myntade där begreppet "det politiska främlingskapet" och menade att fler och fler vänder politiken ryggen. Politik upplevs, menade han, som något enbart för de redan etablerade. En sådan utveckling måste vi motarbeta med alla medel. Politik angår alla. Och politiken blir

bättre när fler är med och säger vad de tycker och tror. Alla har vi resurser som kan frigöras. Allas åsikter är viktiga och värda respekt. Hur halvfärdiga de än stundom kan synas vara.

I förslaget till nytt socialdemokratiskt partiprogram står det så här: "Grundläggande för demokratin är alla människors lika rätt att påverka det samhälle de lever i och som skapar betingelserna för deras egna liv." Det är ju vad det handlar om – demokratin förutsätter delaktighet. Mer folkligt engagemang är vad som krävs – för den skull behöver inte alla människor bli politiker.

Det politiska arbetet behöver vitaliseras. Det är en uppgift för både de politiska partierna och folkrörelserna att finna metoder att fånga upp och kanalisera det samhällsengagemang som bevisligen finns, inte minst bland ungdomar. Vi är alla delaktiga i samhället, och vi har var och en ett ansvar för en demokratisk utveckling.

YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Fru talman! Alla strävanden för att lösa problemen i vår region behöver stöd från en klok politik i riksdagen, sade Sylvia Pettersson. Jag håller fullständigt med henne och måste då fråga: Hur kommer det sig att Sylvia Pettersson röstade för alla de ekonomiska pålagor som bestämdes i juni i riksdagen: extra investeringsavgift på byggande, tillfällig fastighetsskatt på fastigheter i Stockholm, det ena efter det andra? Det drabbar ju våra möjligheter att lösa problemen i länet. Sylvia Pettersson ömmade speciellt för bostäder för unga. Då blir den naturliga frågan: Varför har socialdemokraterna i Stockholms län år efter år sett till att de riktigt små lägenheterna har försvunnit och slagits ihop till större? Det är där ett av de allra största problemen ligger för att få fram bostäder för unga i Stockholm.

Sylvia Pettersson sade vidare att länets andel av statliga investeringar måste öka. Ja, det har jag sagt varje år de senaste fem sex åren här i riksdagen och motionerat om det. Varje år har Sylvia Pettersson röstat *mot* det kravet. Jag hoppas att hon tänker om och faktiskt röstar *för* det nästa gång. Där krävs att Stockholms län skall få en mera rättvis andel av anslagen både för kollektivtrafik och för vägar.

SYLVIA PETTERSSON (s) replik:

Fru talman! Får jag först säga att jag inte var medveten om att Ylva Annerstedt så noga hade noterat hur jag röstade i olika ärenden.

Jag skulle bara vilja säga till Ylva Annerstedt att vi på sätt och vis faktiskt är på samma sida just i dag. Vi tycker nämligen inom det socialdemokratiska partiet i Stockholm att vi kan våga vara kritiska till vissa delar av den politik som förs. Vi vågar ifrågasätta, och vi har synpunkter på hur man skulle kunna göra det bättre. Om vi tyckte att allt vore väl, skulle jag inte stå här i dag. Om vi tyckte att allt vore väl, skulle vi inte ha haft en storstadsutredning. Om vi tyckte att allt vore väl i storstadsområdena, skulle inte regionen ha inbjudit till en träff med storstadsregionernas representanter.

YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Fru talman! De utredningar som har tillsatts och det kritiska sinnelaget hos socialdemokraterna har uppenbarligen inträtt fyra månader efter det att

det beslut fattades som innebar att Stockholmsregionen på ett alldeles exceptionellt sätt drabbades av extra pålagor: 10 % extra på bygginvesteringarna, en extra fastighetsskatt i Stockholmsregionen som dessutom drabbar dubbelt, eftersom den beräknas på taxeringsvärdena, som vi ju vet är extra höga i Stockholmsregionen. Det hade varit lämpligt att då tänka efter hur det kommer att drabba Stockholmsregionen. För att inte tala om de pålagor som vi får genom arbetsmiljöavgifter och annat, som ju drabbar den offentliga sektorn allra mest i Stockholm med det stora Stockholmslandstinget! Det kommer att drabbas av extra utgifter på mellan 350 och 400 milj. kr. Det kan ju inte gynna Stockholmsregionen. Det gynnar inte invånarna i Stockholms län, ger inte bättre vård eller bättre miljö. För fyra månader sedan hade Sylvia Pettersson kunnat trycka på en annan knapp, och vi hade sluppit dessa pålagor i länet.

IRÉNE VESTLUND (s):

Fru talman! För att nu lämna storstaden: En smått historisk konferens om regionalpolitiken inför 1990-talet har hållits i min egen hemkommun Avesta. Den är historisk på så sätt att för första gången har representanter för tre utsatta områden, nämligen Bergslagskommunerna, Blekinge och Jämtland träffats för att lära av varandra, utbyta erfarenheter och starta ett framtida samarbete. På konferensen framhölls också betydelsen av det samarbete som sker och har skett inom Bergslagskommunerna och som har drivit fram en vi-känsla, en Bergslagsanda, som förhoppningsvis underhålls och växer sig än starkare även när Bergslagsdelegationens mandattid går ut nästa år. Jag har som Bergslagsbo naturligtvis en stark tilltro till Bergslagens egen kraft och utvecklingsmöjligheter, men jag har också under tiden som jag arbetat med dessa frågor fått klart för mig att vi har många hinder att övervinna innan vi på samma villkor som t.ex. länscentra kan konkurrera om jobben, den utbildade arbetskraften, utbildningslokaliseringarna, bredden och valmöjligheterna på arbetsmarknaden.

Hoten mot oss är en realitet – Rosa-Lill Wählstedt har beskrivit den aktuella situationen i Karlskogaområdet: konjunktursvängningar, konkurrenssituationen internationellt och därmed sammanhängande faktorer, t.ex. energitillgången för våra inte minst i Bergslagen belägna energikrävande industrier, pågående strukturrationaliseringar inom basnäringarna. Låg utbildningsnivå, både totalt sett ur grundskoleperspektivet och vad gäller vidareutbildning. Inte minst gäller detta teknikområdet; men vi behöver också se på vår utbildningsinriktning när det gäller kultur och t.ex. marknadsföring och ekonomi.

Dessa hotbilder har vi inom Bergslagsdelegationen haft för ögonen när vi har lagt upp vårt långsiktiga förändringsarbete. Ett flertal utredningar, ibland kallade visioner, har tagits fram och synliggjort problemen för kommunerna. Vad betyder kommunikationerna inom området både när det gäller transporter av gods och när det gäller rörligheten av arbetskraften? Vad betyder det för Bergslagen att ungdomarna inte får jobb, att de unga kvinnorna flyttar från orterna både därför att arbetsmarknaden inte erbjuder valmöjligheter och, vad värre är, därför att de inte kan få heltidsjobb så att de

kan försörja sig? Självfallet är det både önskvärt och nödvändigt att flytta på sig för utbildning och för att få erfarenheter från skilda områden.

Men det skall inte sammanblandas med det faktum att den lokala arbetsmarknaden ibland starkt präglas av myter om att kvinnor enbart "vill" jobba deltid eller att kvinnor inte "behöver" försörja sig själva eller att kvinnor inte "lämpar sig" för annat än vårdrken.

Dess värre tror också kvinnor på dessa myter, ibland av bekvämlighets-skäl. Ibland styrs de av sina egna fördomar.

Bergslagsdelegationen har tidigt uppmärksammat den här situationen och även fått idén om ett särskilt projekt från aktiva kvinnogrupper. Tidigare i debatten har den speciella kvinnsituationen berörts av Sinikka Bohlin och andra. När vi drog i gång "Kvinnokraft i Bergslagen" i augusti 1988 var målsättningen att få till stånd projekt i alla de 23 kommunerna, att göra kommunledningarna uppmärksamma på befolkningssiffrorna och på vad konsekvenserna skulle kunna bli om inget gjordes, att kraftsamla kvinnorna kring sin situation, att bryta fördomar och framför allt att få kvinnorna att själva göra något. Hur har det lyckats? Ja, som vi trodde, både bra och dåligt. Där kommunledningen förstått att stödja projektet har det gått mycket bra. Det här kräver nämligen en politisk helhetssyn på arbetet, kulturen, miljön och tryggheten för barnen som inte alla ännu har förmått att tillägna sig. Inom "Kvinnokraft i Bergslagen" har det hänt saker som visar på uppfinningsrike-dom och okonventionella uppslag och som leder till framgång. Det här har vi alltså gjort inom Bergslagsdelegationens ram. Vi har inte nöjt oss med att enbart tala om problemen, utan vi försöker också göra någonting åt dem, med statligt stöd.

Vad kommer att hända med "Kvinnokraft i Bergslagen" när det här året har gått? Det kommer att gå bra, tror och hoppas jag. Vi har fått i gång ett utomordentligt samarbete med och mellan länsstyrelserna i de aktuella länen och bildat nätverk. Vi håller nu på att få i gång något som är början till kompetenscentrum för kvinnor. Dessutom handlar det om projekt och målsättningar. Det behövs dock bränsle för att eldsjälarna skall lyckas och för att de skall orka hålla ut, för det gäller att orka hålla ut. Negativa utbildningstraditioner förändras inte på två år. Det gäller att övertyga inte bara unga flickor, arbetsgivare och utbildningsinstitutioner om att det behövs en förändring. Det är mellangenerationen av kvinnor som måste se till att de tar för sig av de resurser som kommer att finnas tillgängliga när 16-årskullarna minskar. Men för det krävs det nytänkande av kvinnorna själva, av deras omgivning och inte minst av anordnarna av vuxenutbildning.

Det är ett stort steg för många vuxna att påbörja en utbildning. När det gäller kvinnor krävs det än mer att de själva ser över sina möjligheter och höjer sitt egenvärde. Därför är det viktigt att vuxenstudiestödet ges även fortsättningsvis i de här områdena, både för att förnya utbildningen och, inte minst, för att stödja de stora grupper som ännu i dag inte har en grundläggande studiekompetens.

Fru talman! Ett framtida Bergslagen behöver all tänkbar kraft vare sig det gäller energiförsörjning, kommunikationer, utbildning eller kvinnokraft. Bergslagskommunerna har visat att samarbete lönar sig. Därför behövs det

även i framtiden en klar målsättning från regeringens sida när det gäller att stötta regional samverkan.

STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Fru talman! I dessa tider när arbetslösheten når rekordlåga tal borde jag kanske ägna en stor del av inlägget åt att berömma den politik som har skapat det goda sysselsättningsläge som råder på dagens arbetsmarknad.

Men jag skall inte göra det. Även om arbetslösheten i t.ex. mitt hemlän, Norrbottens län, är den lägsta sedan 1976, är den nämligen fortfarande dubbelt så hög som riksgenomsnittet. Det råder alltså fortfarande regionala obalanser som måste rättas till.

I Norrlandslänen råder det ingen överhettning eller arbetskraftsbrist. Det finns därför fortfarande politiskt utrymme där för en förnyad regionalpolitik och en bättre balans på arbetsmarknaden.

Ett beprövat inslag är ju de utlokaliseringar som har skett under de senaste åren, där t.ex. posten, televerket och andra verk och myndigheter har spelat en viktig roll. Den utvecklingen bör fortsätta. Fortfarande finns det flera verksamheter i storstäderna inom tjänstesektorn såväl bland verk och myndigheter som inom den privata tjänstesektorn där möjligheterna till utlokalisering bör prövas.

Även om vissa statliga verk har utlokaliserat delar av sin verksamhet måste affärsverken ta ett betydligt större ansvar för glesbygdens utveckling än vad de gör i nuläget. Alla talar om det, men litet görs för att samordna servicen i glesbygden. Här måste det till ett politiskt tryck på ansvariga generaldirektörer och andra. En framsynt regionalpolitik kräver detta.

När det sedan gäller regionalpolitiken i stort kommer ett antal mycket viktiga beslut att fattas i denna kammare under det närmaste året som avsevärt kan förändra förutsättningarna t.ex. på skatteområdet och energiområdet. Det gäller också de förslag som den senaste regionalpolitiska utredningen har lagt fram.

Nu pågår en remissomgång, och förslagen skall beredas, men jag skall ändå i korthet kommentera några av de förslag som utredningarna har lagt fram.

I flera av de presenterade utredningsförslagen tas frågan om privatbilismen upp, dels i direkt skatthänseende, dels när det gäller miljöavgifter. När man har tagit del av de förslag som lagts fram kan man konstatera att de som utrett dessa frågor tycks ha en begränsad kunskap om glesbygdens folk och om beroendet av privatbilen.

Ofta jämförs storstadsbilistens körsträckor med glesbygdsbilistens. Men sedan konstaterar man att det egentligen inte skiljer så många hundra mil per år och att förhållandena är nästan likvärdiga.

Man glömmer helt bort att storstadsbilisten, även om det ibland medför besvär, kan nyttja kollektivtrafiken och därmed komma undan det ökade skatteuttaget, medan flertalet glesbygdsbor inte kan eller kommer att få en chans att pröva det här alternativet för att därmed kunna minska sin skatt.

Miljöavgiftsutredningen, som nyligen har presenterat sitt förslag, menar att man kan kompensera glesbygdsbilisterna genom att sänka fordonsskatten. Tydligt har utredarna inte känt till att denna skatt i många Norrlands-

kommuner i praktiken redan är bortkompenserad i de lägsta skatteklasserna. I de högre skatteklasserna återstår några hundralappar fortfarande.

Men det kanske allvarligaste i allt detta utredande är att skatteutredningen, KIS, och miljöavgiftsutredningen, MIA, har kommit till helt skilda resultat när det gäller villkoren för glesbygdens bilister och möjligheterna till kompensation. Här finns det alltså anledning att fundera om det inte är dags att pröva systemet med en differentierad bensinskatt för Norrlandslänen, där svårigheterna att bygga upp en effektiv kollektivtrafik är stora och beroendet av privatbilen är stort – inte bara för resor till och från jobbet, som man ibland kan tro att döma av mediadebatten utan i minst lika hög grad också för att kunna nå all samhällelig service i glesbygden.

Det är därför viktigt att ta de reaktioner som kommer med anledning av utredningsförslagen på allvar. Att drastiskt försämma förutsättningarna för privatbilismen i glesbygd skulle innebära ett sabotage mot hela regionalpolitiken.

Vad beträffar den regionalpolitiska utredningens förslag skall jag begränsa mig till två av de områden som behandlas av utredningen.

För det första gäller det behandlingen av frågan om sänkta socialavgifter, ett system som har fungerat i Norrbottens län under några år. Alla som har erfarenheter av den här nedsättningen har uttalat sig för att man skall behålla systemet en längre tid. Hitintills har alla erfarenheter varit positiva. Alla länsmyndigheter och näringslivet har uttalat sig positivt. Näringslivet tror alltså på det här systemet. Fördelarna är många. T.o.m. utredningen tror på sänkta socialavgifter som ett verksamt regionalpolitiskt medel. Man föreslår ju att det här systemet skall prövas också i inlandet.

Men om man nu har ett bra regionalpolitiskt medel, varför vill man då avskaffa det i kustkommunerna, kommuner som i stort har stagnerat i fråga om befolkningsutvecklingen och som av utredningen fortfarande betraktas som prioriterade mellanstäder? Det är ett märkligt förslag. Självfallet borde de kommuner som i dagsläget har en nedsättning av socialavgiften också få behålla det systemet, eftersom arbetsmarknaden där fortfarande är svag i förhållande till landet i övrigt.

För det andra har allt fler under senare år blivit medvetna om hur viktigt det är att kraftiga satsningar görs på kommunikationerna för att regionalpolitiken skall lyckas. Visst föreslår den regionalpolitiska utredningen sådana satsningar, t.ex. på vägarna. Men huvuddelen av de satsningar som föreslås gäller landets mellersta och södra delar. Visst är det viktigt att det satsas på en inlandsriksväg mellan Karesuando och Östersund och vidare söderut. Men det måste vara minst lika viktigt att det satsas på de inlandsvägar som möjliggör avkörning från och inkörning på denna riksväg.

Här saknas insatser för inlandsvägarna i t.ex. Norr- och Västerbottens län, som har ett ur regionalpolitisk synpunkt mycket viktigt vägnät som är i stort behov av underhåll och upprustning.

Till sist måste även de statliga företagen spela en betydligt bättre roll i regionalpolitiken än vad de gör i dag. Visst är det bra att t.ex. Svenskt Ståls verksamhet i Luleå ger betydande vinster och därmed kan skapa utdelning till ägarna, men ett sådant företag skulle kunna användas för att på ett betydligt bättre sätt bredda näringslivet i Norrbotten, i stället för att varje år som

går minska bearbetningsgraden på produkterna och därmed öka sårbarheten vid en lågkonjunktur.

Bättre förädling och bearbetning av de statliga företagens produkter skulle kunna bidra till att bredda näringslivet och skapa en tryggare sysselsättning även i lågkonjunkturer, men då krävs ett betydligt aktivare engagemang från ägarnas sida.

Det går att åstadkomma en bättre regional balans med en förnyad regionalpolitik, men då krävs det också att ansvaret för den politiken tas på alla politikerområden, såväl när det gäller våra skatter som när det gäller vår energipolitik.

BO HOLMBERG (s):

Fru talman! Regeringsförklaringen signalerar att det skall komma en proposition om regionalpolitiken, och det är både bra och nödvändigt. De socialdemokrater här i riksdagen som har sin verklighet i de sju skogslänen väckte i januari i år ett antal motioner med förslag till förändringar av regionalpolitiken. Jag vill här peka på några av de förändringarna, som jag hoppas skall få en allvarlig prövning i den kommande regionalpolitiken.

Det första gäller en fortsatt satsning på den högre utbildningen, men jag hoppas att regeringen också skall ompröva sin politik och även satsa på grundläggande forskning vid högskolorna. Jag skall ge en illustration till hur viktig högskolan och forskningen kan vara för regionalpolitiken.

För en tid sedan besökte riksdagens socialutskott Nordnorge och Tromsö. Där möttes vi av en beskrivning av hur besvärligt Nordnorge har det med vikande sysselsättning. Men Tromsö med omgivning hade tillväxt, nybyggaranda och entusiasm. Vi mötte företrädare för universitetet som berättade vilken stor betydelse ett nytt universitet hade haft för Tromsö och utvecklingen där uppe. De kunde samtidigt berätta för oss vilket motstånd de mötte inför lokaliseringen, där etablissemanget i Oslo, inom förvaltningar och universitet, sade att Norge var alldeles för litet och att man inte kunde få kvalificerade forskningsresurser ute i byarna på detta sätt. Tack vare att politiker orkade ge sig på de s.k. etablerade sanningarna i universitetsvärlden och i Osloområdet kom lokaliseringen till stånd. I dag kan man alltså i Norge applådera den regionalpolitiska betydelsen av detta.

För den fortsatta prövningen av regionalpolitiken i Sverige kan det här tjäna som en god dunk i ryggen för att pröva vidare insatser vad gäller högre utbildning och forskning.

Ett annat område som vi lyfter fram är kommunikationerna. Jag tror inte att vare sig regeringen eller riksdagen känner till hur stora orättvisorna är i dag, av det enkla skälet att vi inte har något instrument, en rikslinjal, för att mäta vad god vägstandard är och se hur det ser ut i skogslänen. Om den verkligheten redovisades skulle det framgå att behoven av kommunikations-satser i skogslänen är mycket större än man hittills har trott.

Det är också fel att i den regionalpolitiska debatten hävda att alla kommunikations-satser är en minuspost i budgeten. Det skulle betyda mycket för näringslivets utveckling och ekonomi om det kunde göras ett antal produktiva investeringar i kommunikationerna i skogslänen.

Bland människorna i Norrland finns det ett klart uttalat missnöje med af-

färsverken, som de anser inte tar sitt regionalpolitiska ansvar. I den fortsatta regionalpolitiken är det därför viktigt att överväga ett system där regering och riksdag kan se om målen för regionalpolitiken verkligen fullföljs i affärsverken. Om riksdagens och regeringens målstyrning skall bli effektiv måste det byggas upp ett system för att kunna mäta resultatet. Om vi saknar mätinstrument vet vi inte om politiken får genomslag. Jag tror att regionalpolitiken skulle vinna på att ett sådant här mätinstrument infördes, så att vi årligen, t. ex. i samband med budgeten, kunde se om affärsverken tar sitt regionalpolitiska ansvar.

Ytterligare ett område som har blivit aktuellt i regionalpolitiken med hänsyn till kärnkraftsavvecklingen är energipolitiken. Norrland har en mycket elintensiv industri, och där finns mycket viktig sysselsättning. Nu signaleras i regeringens energipolitiska proposition en kontrollstation 1990. Näringsutskottet och riksdagen har sagt att det är viktigt att klara eltillförseln för den elintensiva industrin så att den får rimliga utvecklingsmöjligheter. Jag utgår från att skogslänens speciella situation särskilt beaktas i det kommande arbetet med den framtida energipolitiken, så att det blir utveckling och välfärd i hela landet, både för industrin och för hushållen.

Ett annat område som vi pekar på i motionerna är jordbrukets betydelse för att människor skall kunna leva, bo och utvecklas i skogslänen. Ett särskilt problem är att de äldre jordbrukarna funderar på om de vågar överlämna stafettpippen till de yngre. Om generationsväxlingen skall gå bra är det viktigt att det drivs en fast och långsiktig jordbrukspolitik. De yngre jordbrukarna måste få veta villkoren för näringen att utvecklas, och de måste få veta att stödet till Norrlandsjordbruket kan bibehållas också i framtiden.

Jordbruket i skogslänen har också en fördel som inte har kommit fram så mycket i jordbruksdebatten, nämligen att gifthanvändningen är betydligt mindre än den är i övriga delar av landet. När nu miljökraven i fråga om bättre livsmedelskvalitet lyfts fram har det norrländska jordbruket ett försteg jämfört med övrigt jordbruk.

För näringsliv och utveckling i glesbygden är det också viktigt att veta att bra offentlig service kan bli kvar. Offentlig service har ju i onödan kommit bort från glesbygden, av det skälet att varje myndighet har sett till sin sektor och från sitt perspektiv. Jag är övertygad om att en politik som hade tvingat fram en samordning skulle ha inneburit att ett antal orter i glesbygden hade haft kvar sin service. Därför pekar vi i våra motioner på tänkbara lösningar för att införa en sådan ordning att den framtida regionalpolitiken innehåller ett nytt inslag av samordnad service.

Vi har också sagt att det är viktigt för den framtida regionalpolitiken att man försöker skilja strukturproblemen från de regionalpolitiska problemen. Det är mycket som talar för att sydöstra Sverige har strukturproblem men inte regionala problem av den typ som skogslänen har.

Jag är väl medveten om att vi, i samband med kritiken mot byråkratin i länsplaneringen, missade att ta fram ett kvalificerat underlag för regionalpolitiska bedömningar. Med mer kvalitet i länsplaneringen kan vi också reda ut vad som är skillnaden mellan strukturproblem och regionalpolitiska problem.

MARGARETA HEMMINGSSON (s):

Fru talman! I Västmanland kan man njuta av många vackra, naturskyddade områden. Tänk att strosa i de räddade hagmarkerna i Kungsör, eller se på det unika fågellivet vid Asköviken i Mälaren! Och tänk om staten gjorde Ridö/Sundbyholmsarkipelagen till nationalpark, så att vi kunde rädda detta kulturlandskap med alla dess växt- och djurarter!

Det finns mycket att säga om skönheten hos det mångfasetterade Västmanland. Men i en analys av länets situation handlar det mer om behoven av en genomtänkt strategi för att bygga ut infrastrukturen och uppnå en ekonomisk och social integration i Mälardalen. Västmanlänningarna behöver en förstärkt högskola med forskarkapacitet, en utbyggd gymnasieskola i norra länsdelen, samt starkt förbättrade kommunikationer.

Den regionalpolitiska kommittén vill i sitt betänkande stimulera en utveckling i s.k. mellanstäder. Dessa skall fungera som en länk mellan storstad och landsbygd och stärka den inomregionala utvecklingen, säger kommittén.

Denna idé är lätt att stödja, men det är med stor förvåning vi konstaterar att Västerås inte finns med bland de prioriterade, när däremot exempelvis Karlstad, Falun och Borlänge omnämns.

Fru talman! Några ord om hur vi vill utveckla kommunikationer och utbildningsmöjligheter i länet.

Som jag nämnde inledningsvis finns stora behov av insatser på kommunikationsområdet. Detta gäller såväl sjöfart som vägar och järnvägar.

Riksdagen har ställt sig positiv till en satsning på Mäljarbanan, som ger korta restider och hög turtäthet på sträckan Örebro-Västerås-Stockholm. Regeringens särskilda utredningsman Kaj Janérus skall med utgångspunkt från banverkets planering försöka samordna de olika intressenternas åtaganden vid en utbyggnad av Mäljarbanan. I förhållande till väl dokumenterade behov och för att klara miljöåtagandena är nuvarande investeringsrammar klart otillräckliga. Därför bör ansträngningar göras för att anslå mer pengar till dessa investeringar.

Mäljarbanan är en nödvändighet för regionen, men Bergslagspendeln är också viktig. Länshuvudmannen är nu i full färd med att rusta upp den nya sträckningen med hjälp av statligt anslag.

Fru talman! Många västmanlänningar har kort utbildning, samtidigt som det råder stor brist på yrkesutbildad arbetskraft. Störst utbildningsbehov finns hos lågutbildade i åldrarna över 35 år med sju- till nioårig skolutbildning, och det gäller speciellt kvinnor.

Den för två län gemensamma högskolan i Eskilstuna/Västerås borde få resurser för att bredda den relativt smala kompetensen. Teknisk, ekonomisk och pedagogisk utbildning bör kompletteras med ett fjärde ben, exempelvis språk.

Den omdiskuterade uppdragsutbildningen omorganiserar och vidareutvecklas nu, så att det positiva kommer skolan och skolans elever till del. Där emot skall inte uppdragsutbildningen vara den viktigaste ingrediensen i skolans verksamhet, även om det blivit så på grund av den dåliga statliga medelstildelningen.

Jag vill också understryka det tidigare nämnda behovet av forskning vid

högskolan i Eskilstuna/Västerås. Utifrån den vetenskapliga kompetens och de materiella resurser som finns inom näringsliv och offentlig verksamhet i regionen kan forskningsresurser snabbt byggas upp för att utnyttjas i forskarutbildningen och civilingenjörsutbildningen.

Fru talman! Den höga andelen industrisysselsatta var en gång Västmanlands styrka men visade sig under 70- och 80-talen innebära betydande risker. Omstruktureringen inom stålindustrin drabbade människor och kommuner mycket hårt. I dag är tillgången på lediga arbeten god, delvis beroende på att många västmanlänningar flyttat, men det finns en ungdomsarbetslöshet som i åldern 20–24 år är hela 3,3 %.

Medaljen har också en baksida, nämligen arbetsskadorna. Medan man räknar med 3 arbetssjukdomar per 1 000 anställda i Stockholms län, ligger Västmanland högst i landet med sina 11 per 1 000. Lägg därtill att ungefär 12 000 västmanlänningar var förtidspensionerade eller hade sjukbidrag 1988. så får ni en tydligare bild av arbetsmarknadssituationen i länet.

Västmanland är det landskap som inte fått del av någon statlig utlokalisering. Vårt län ansågs länge vara "länet utan problem". Industrierna i Bergslagen och andra delar av länet stod för framtiden. Senare års utveckling har ju visat hur fel det var. Därför är det nödvändigt att staten nu ger länet den draghjälp som behövs. FOA skulle på ett utmärkt sätt passa in i Västerås tillsammans med bl.a. ABB:s högteknologiska miljö.

Vid frågestunden i tisdags meddelade försvarsministern att han räknar med att regeringen före nyår skall kunna ta ställning till förslagen om att lokalisera Stockholms-FOA till Västerås resp. Södertälje.

För Arbogas del hänger mycket på om FFV Aerotech får ordern på motorunderhållet på Viggemotorerna. Går ordern i stället till Volvo Flygmotor, riskerar 400 anställda vid FFV att sägas upp. Beslutet om den ordern väntas i november i år.

Det är med stor förväntan vi motser regeringens beslut i dessa för länet och människorna så viktiga frågor.

Fru talman! Västmanland är också ett jordbrukslän, men jordbrukarna i våra Bergslagskommuner får inte del av det pristöd som går till "Norrlandsjordbruket". Nej, det stannar på andra sidan länsgränsen, även om förhållandena i övrigt kan vara lika. Detta system borde ändras.

Nu ser vi också med viss oro på vad de förestående ändringarna inom jordbrukspolitiken kommer att innebära för vårt län, för landsskapets utveckling, för sysselsättningen och för miljön.

Låt mig avsluta med att något kommentera en miljöanalys av länet, som glädjande nog visat på betydande förbättringar. De försurande svaveldioxidutsläppen från fasta anläggningar i länet har minskat med 80 % sedan 1970-talet. Även belastningen av metall, olja m.m. har minskat betydligt.

Det är bl.a. utbyggnaden av den kommunala reningen som har haft stor betydelse för miljöförbättringarna i länet. Fosforutsläppen i Mälaren har minskat med ca 35 % sedan 1970-talet.

Men fortfarande finns det stora bekymret med biltrafikens avgaser. Och försurningen av skogsmarken och de sjöar som inte kalkas fortsätter. Stark eller mycket stark metallpåverkan förekommer i Västeråsfjärden, Sagån och Kolbäcksån. Fortfarande är också fosforhaltererna i Galten och Västeråsfjär-

den mycket för höga, med tanke på risken för övergödning, algblooming m.m.

Det finns många uppgifter att reda ut för att vi skall kunna klara den framtida utvecklingen av vårt län. Men vi ser med tillförsikt på de uppgifter vi har framför oss.

STIG BERTILSSON (m):

Fru talman! Inledningsvis vill jag göra en kort reflexion. När man kommer in i debatten omgiven av sex socialdemokratiska talare, är det inte lätt att inse att det är en socialdemokratisk regering som vi har i vårt land. Men det tänker jag inte säga så mycket mer om, utan jag vill i stället tala litet om begreppet regionalpolitik.

För de flesta människor innebär säkert regionalpolitik detsamma som anslag över statsbudgeten och bidragsgivning till företag i glesbygd. Vi har ju sett exempel på hur en del politiker, och för all del också hela politiska partier, försökt skaffa sig något slags ensamrätt att utifrån dessa förutsättningar bli betraktade som regionalpolitikens beskyddare. Och det är klart att vidgar man inte begreppet regionalpolitik mer än så, är det lätt att i förstone tro att någon eller några är bättre på, eller mera intresserade av, regionalpolitik än vad andra är.

Regionalpolitik, fru talman, är – eller borde i alla fall vara – mycket mera. Framför allt måste det begreppet enligt min mening utvidgas till att också gälla framåtsyftande insatser för infrastrukturen och samverkan mellan olika samhällssektorer.

Det finns i det här avseendet lyckade exempel på politiska åtgärder som givit eller kan förväntas ge god regionalpolitisk effekt. Jag vill gärna ge några exempel från den region där jag själv hör hemma, nämligen Västsverige. Det gäller bl.a. utbyggnaden av Europaväg 6 mellan Göteborg och Uddevalla. Även om kanske inte alla här i kammaren vill karaktärisera den utbyggnaden som en regionalpolitiskt stor insats, så kommer den att visa sig vara en av de mest givande och lönsamma investeringarna i anslutning till det s.k. Uddevallapaketet. Volvos etablering är bara ett enda exempel på detta. Fler effekter kommer när tillgängligheten till denna västkuststad ökar med motorvägen.

Europaväg 6 till Uddevalla är intressant sedd också i det perspektivet att det i Västsverige diskuteras flera andra stora strukturinvesteringar. Det gäller bl.a. en ny flygplats i Vänersborg–Trollhättan, dubbelspårig järnväg på sträckan Göteborg–Trollhättan–Vänersborg med fortsättning upp i Dalsland, ombyggnad av riksväg 45, motorvägsbygge mellan Uddevalla och den norska gränsen, osv.

I samtliga de här fallen är finansieringen ett mycket stort problem. Varifrån skall man ta pengarna? Avsättningarna i statsbudgeten har ju hittills inte medfört att önskvärda insatser har kunnat genomföras. Inte heller räcker pengarna i dag till underhåll av befintliga väg- och järnvägsnät. Det räcker ju, fru talman, att se på hur vägverket tvingas spara in på asfaltering och underhåll och på hur järnvägstrafikens huvudmän kivas om vem som skall ha det ekonomiska ansvaret för en del enskilda banor.

Vi har nog kommit till ett läge, fru talman, där man måste se på infrastruk-

turinversteringar på ett nytt sätt. Vare sig det gäller vägar, järnvägar eller flygplatser måste det vara rimligt att betrakta dessa som investeringsobjekt på samma sätt som man inom industrin ser långsiktigt på nyinvesteringar. Det borde alltså på ett helt annat sätt än i dag finnas utrymme för exempelvis långsiktig lånefinansiering eller för insatser av andra än statskassan. I det anslags- och fördelningstänkande som råder i dag bortser man ju ofta från de tillväxteffekter och andra effekter som uppstår som en följd av förnuftiga investeringar. Om man låter även den faktorn få bärande betydelse i framtidens investeringar i infrastrukturen, kan investeringarna ute i regionerna bli bärande i sig, och därmed så bär också regionerna mera av egen kraft. Ett mera offensivt, affärsmässigt tänkande med öppenhet för alternativ finansiering efterlyses nog på väldigt många håll i vårt land.

Betydelsen av offensivt tänkande, och av att inte slå sig till ro även om en region synbarligen fungerar bra, vill jag också säga någonting om, detta med utgångspunkt i hur beroende en region eller en kommun kan bli av ett enda företag. Ett exempel på det är Trollhättan och Saab. Bara för några månader sedan talade man om överhettningen på grund av Saabfabrikens expansion och utveckling. Under sommaren har vi kunnat se hur Saab har kommit i gungning. Även om det i nuläget vore helt felaktigt att använda termer som katastrof eller liknande när det gäller Saab och Trollhättan, visar det sig mycket snart hur sårbar en region kan bli, om den är mycket beroende av ett enda företag.

Med detta vill jag ha sagt att det är mycket viktigt att inte försumma infrastrukturen, även om näringslivet tycks gå för fullt. Förändringar kan komma snabbt, och det gäller att ha förberett sig för en ny situation, när helt plötsligt arbetstillfällena kanske inte längre finns i samma utsträckning som man vant sig vid. Jag skall ge ytterligare ett exempel. Det gäller Uddevalla, eftersom det finns orosmoln även där. Exemplet, som för övrigt berördes i den försvarspolitiska debatten i går, gäller nedläggningen av regementet I 17. Det har inte bara försvars- och säkerhetspolitiska effekter utan även regionalpolitiska effekter, eftersom regementet är en av regionens stora arbetsplatser.

Till sist, fru talman, kan jag inte underlåta att säga några ord om den energipolitiska debatten och kärnkraftens avveckling med utgångspunkt i just en realpolitisk aspekt. Här visar det sig nämligen hur känslig en region som exempelvis Vänersborg–Trollhättan är för regeringsingripanden av olika slag. Ett exempel är den tunga processindustri som finns i Vänersborg–Trollhättan. Denna industri är oerhört beroende av tillgång på energi. Trots varningar från såväl företag som fackliga organisationer tycks regeringen vara beredd att medverka till att elpriserna höjs mycket kraftigt för den här typen av industrier. För företag som är mycket elberoende får exempelvis nedläggning av ett kärnkraftverk – som ju har diskuterats tidigare i dag – och höjda elpriser ett direkt genomslag på lönsamheten. Det är faktiskt skrämmande att se hur regeringen uppenbarligen inte alls har insett hur förödande detta kan bli för regionernas utveckling. Jag konstaterar inom parentes också att regeringen med tanke på ett tidigare inlägg alldeles nyss uppenbarligen har brandskattats på en del kunskap i det här avseendet. Nedläggning av kärnkraften är därför helt enkelt detsamma som dålig regionalpolitik. Att det

dessutom innebär en enorm kapitalförstöring och leder till miljökonsekvenser är en helt annan sak.

BENGT-OLA RYTTAR (s):

Fru talman! Jag skulle vilja börja med att instämma i vad Bo Holmberg och Sten-Ove Sundström har sagt om affärsverken.

1988 tillsatte regeringen post- och teletredningen. Den skall, om det går enligt ritningarna, lägga fram sitt förslag vid årsskiftet. Utredningen skall bl.a. granska postverkets riktlinjer för servicestandard i glesbygd och föreslå de eventuella ändringar som bedöms vara motiverade.

Trots att utredningsförslaget ligger så nära i tiden slår nu postverket igen två postkontor i min omedelbara närhet, det gäller Djura och Djurmo.

Med tanke på de resurser och det engagemang som statsmakterna har lagt ned på Landsbygd 90-kampanjen skulle det förvåna mig mycket om inte post- och teletredningen kommer att ha ganska stora ambitioner när det gäller postservice på landsbygden. I sammanfattningen av den regionalpolitiska utredningen sägs det att den nuvarande servicenivån i stort tillgodoser de regionalpolitiska målen. Det framhålls också att ingen offentlig service på landsbygden får dras in, innan alternativa möjligheter till samordning har prövats. Vidare säger man att postkontoret är en naturlig bas för denna samordning. Att postkontoret finns kvar är alltså mycket viktigt även för annan service på landsbygden. Min slutsats av postverkets agerande i denna fråga, av den brådska som har demonstrerats, är att postverket försöker att smita undan de framtida krav som kommer att ställas på affärsverken.

Offentlig verksamhet är till för allmänheten och inte för sin egen skull. Den inställningen präglar också den postpersonal som vi möter till vardags, men tyvärr inte postledningen på alla nivåer. Vi har självständiga affärsverk i det här landet, statsråden får inte lägga sig i hanteringen av enskilda frågor, men om den ordningen skall kunna gälla i fortsättningen förutsätter det att affärsverken handlar i den anda och enligt de politiska riktlinjer som har bestämts.

VIOLA CLAESSION (vpk):

Fru talman! En minister steg på tåget i Helsingborg. Han var på väg till Karlskrona och tänkte därför pröva Blekinge kustbana, innan det var för sent. Men i Kristianstad var det slut på tågturen. Det blev i stället till att studera kustbanan från bussfönstret. Kanske hade Georg Andersson inte glasögonen på när han studerade den nya tågtidtabellen.

Ett svagsynt statsråd väntande på ett tåg som inte kommer är en träffande symbol för 40 års s-märkta trafikpolitik. Exemplet Blekinge kustbana avslöjar dessutom vilka redskap som man utnyttjar och låter sig utnyttjas av.

För det första: SJ "glömde bort" att redovisa över 100 000 resenärer, som åkte på banan från juli 1986 t.o.m. juni 1987.

För det andra: I stället för att bistå banverket och föreslå en nödvändig statlig upprustning dömde transportrådet ut kustbanan och mutade länstrafiken med ett bud på 19 milj. kr., ett klipp för länstrafikherrarna, som hellre ville satsa på billigare busstrafik längs med kustbanan.

För det tredje: Banverket, som till skillnad från det nya direktörs-SJ skall

ta samhällsekonomiska hänsyn, har bakbundits genom så små anslag att det tvingas att prioritera bort investeringar i den utvecklingsbara Blekinge kustbana.

Alla vet att vpk med hjälp av en mycket stark opinion räddade kvar banan i stomnätet. Det betyder att staten har ansvaret. Beslut om att klassa om en sådan bana till länsjärnväg får inte längre tas av riksdagen – bara av regeringen. Regeringen har inte vågat fatta ett sådant beslut – inte ännu.

SJ försöker genom sina manipulationer, transportrådet genom sin makt-position och regeringen genom sitt fräcka dubbelspel att knäcka Blekinge kustbanas framtidsmöjligheter. Men det finns alternativ till transportrådets bussvisioner. Länsstyrelsen i Blekinge har gjort ett ambitiöst utredningsarbete där kustbanan spelar en dominerande roll. Med en rejält upprustad bana och snabba tåg kan restiderna halveras och pendlingen mellan olika orter i Blekinge göras suveränt bra. Det skulle kunna ge samhällsekonomiska vinster på upp till 5 miljarder kronor. Men därtill kommer att banan har stor interregional betydelse. Den är ett villkor för en bättre miljö och regional rättvisa i hela området.

Trots alla upprörande inslag i kustbaneaffären är jag mer övertygad än någonsin om att vpk och opinionen ännu har chansen att påverka regeringen till ett klokt beslut. Och visst finns det pengar! Här har bilindustrin samlat på sig så mycket kapital att man nu febrilt letar efter nya investeringsobjekt, alltmedan samhällsägda verksamheter utarmas eller säljs ut till hugade spekulanter.

Nyligen avlossade en produktgruppchef på SJ, ansvarig för tågtrafiken på länsjärnvägar i Västsverige, följande salva:

”Här har bilmaffian regerat så länge att det krävs en kulturrevolution för att skapa ordentliga förutsättningar för miljövänlig kollektivtrafik. — — — Tjänstemän och politiker tycks ha fastnat i bilsamhället. Tvingas de någon gång satsa på kollektivtrafik handlar det alldeles för ofta om landsvägsbussar.”

Han har rätt utom på en punkt: Det finns folkvalda och det finns partier, inte minst mitt eget, som står för en helt annan och miljövänlig linje. Och det är inte enbart i riksdagen utan konsekvent också i länsstyrelser och fullmäktigeförsamlingar. På rikspanet är det däremot tyvärr en allt större samstämmighet mellan socialdemokrater och moderater i trafikpolitiken. I rent bokstavig mening handlar det om betongpolitik, manifesterad i byggen som Scan Link-vägar, i stället för t.ex. dubbla spår på Västkustbanan.

Transportrådets ledning är lierad med denna högerorientering. Transportrådet har, som det heter, träffat avtal med SJ om viss trafik på stomjärnvägar samt avlämnat ett principförslag för nästa år. Men i stället för att höja ambitionsnivån och ta fasta på viktiga behov som redovisats av länens ansvariga agerar transportrådets chef som vore han finansminister. Den kostnadsram på 618 milj. kr. för s.k. olönsam trafik för nästa budgetår som han åberopar är ett fantasifoster. Han låtsas inte känna till att det är riksdagen som fattar beslut om anslagen.

Östgötatrafikens ordförande, Nils-Åke Wikström, är en av dem som uppmärksammat transportrådets manöver. Wikström påtalar att transportrådet använt sin konstgjorda ram för att pressa länstrafikbolagen att skjuta till

pengar. Därför gläder det mig att hans partisyster på Östgötabanken finns på talarlistan efter mig. Jag litar på att Sonia Karlsson nästa gång ställer upp på vpk:s krav om höjda anslag till järnvägstrafiken. Vi borde kunna hjälpas åt för att rädda de hotade tureerna t.ex. mellan Mjölby och Hallsberg via Motala.

Lyssa här på ett alarmerande citat från transportrådets landsvägsfixerade chef, Claes-Eric Norrbom! I principförslaget till upphandling säger han bl.a.:

”Avtal” – med länen alltså – ”på i vissa fall upp till tio år skulle kunna skrivas. I detta sammanhang bör det också kunna komma i fråga att pröva alternativa trafikformer om förutsättningarna visar sig vara lämpliga för exempelvis långväga busstrafik. Ett alternativ med busstrafik får därvid prövas och vägas mot tågalternativen med hänsyn till sina samhällsekonomiska meriter. Även för busstrafik kan långsiktiga avtal komma att träffas.”

Detta kan bara tolkas på ett sätt: Transportrådet kommer att använda sina miljoner för att påskynda nedläggningen av allt fler banor här i landet. I riksdagens trafikutskott finns ledamöterna Rolf Clarkson, som också är närvarande i kammaren, Jarl Lander och Margit Sandéhn, som också representerar transportrådet. Har ni ställt upp på generaldirektörens budgettram och principförslag eller har ni det inte? Jag tror att vi så småningom får svar på de frågorna.

Fru talman! Med transportrådets hotfulla prognoser som grund är det nog säkrast att rita in en stormvarning på järnvägskartan inför kommande regeringsförslag på trafikfronten. Res er till uppror, alla miljö- och järnvägsvänner! När budgetpropositionen läggs fram i januari 1990 kan det vara för sent.

KJELL DAHLSTRÖM (mp):

Fru talman! Även om jag funnits i riksdagens hägn sedan det omöjliga inträffade – att miljöpartiet de gröna vann inträde i riksdagen – är detta mitt jungfrutal. Jag har under det år som gått hjälp till att bygga upp partiets riksdagskansli men är nu – som synes – tillbaka på min ordinarie plats i kammaren.

När riksmötet förra veckan öppnades talade Anita Björk och Jan-Olof Strandberg genom Gunnar Ekelöfs diktning om det omöjliga. Tillåt mig att vara litet personlig! Jag har ägnat ett par decennier åt omöjliga projekt – inte för att jag har någon pervers lust att agera fakir utan för att naturens lagar talar för att det som av många uppfattas som omöjligt faktiskt är såväl nödvändigt och önskvärt som möjligt. Det gäller bl.a. följande.

1. Det är möjligt att bygga ekologiskt. När jag som arkitekt 1973 ville skriva en miljöårdsuppsats om ekologiskt byggande stegrade sig de biologiskt skolade lärarna över användningen av ordet ekologi utanför biologin. Numera är ekologiskt byggande, exempelvis i ekobyar runt om i landet, ett helt accepterat begrepp. Ekologiskt byggande är alltså möjligt.

2. Underströmningar i demokratin av typen gatans parlament måste ständigt föras in i och vitalisera de valdas parlament. Jag tänker på miljörörelsen, freds- och frihetsrörelser och ungdomars och andra gruppers spontana protester. Jag tänker vidare på att miljöpartister runt om i landet då och då vidareförmedlar medborgarnas förslag som motioner direkt till fullmäktigeför-

samlingar. När vi började med detta i Lund 1983 fick jag ett upprört samtal från det moderata kommunalrådet kl. 7.00 på morgonen när hon läst morgontidningen. Detta vårt tillvägagångssätt var vitalt, liksom det var vitalt att vi lyckades med det omöjliga, att inta Sveriges riksdag. Vitalisering av demokratin är således möjlig.

3. Massbilismen däremot är faktiskt en omöjlighet. Jag vill här fördjupa mig i detta och de möjliga alternativen.

För 20 år sedan började jag ifrågasätta planeringen för en fortsatt expansion av bilsamhället. Varje bil kräver, som vem som helst kan räkna ut, ett utrymme på minst 60 kubikmeter, vare sig det är fråga om stad eller landsbygd. Att via planverkets normer bygga in denna elephantiasis i vår närmiljö har varit ett tungt jobb, som man tyvärr i viss mån har lyckats med. Så ser också vår nutida stadsmiljö ut som en planerad bombning med enorm arealkonsumtion för bilar, olja, asfalt och andra raffinerade lösningsmedel.

Jag fann det redan 1969 märkligt att vi skulle hyra våra bostäder men äga bilar. Jag tycker egentligen att det vore naturligare att äga sin bostad och hyra den bil man kan tänkas behöva vid varje förflyttning. Så kom bilpooler till, bl.a. i Lund, Umeå och Västerås. Människor lånade ut sina egna bilar när det inte själva behövde dem. Det här ledde till informell samverkan på en rad andra sätt.

I dag finns ett väl fungerande bilkooperativ i Örebro, Vivalla Bil. Det är en ekonomisk förening som kunde etableras tack vare ett experimentsuget och framtidsinriktat kommunalråd, socialdemokraten Axel Gisslén. Nu lever Vivalla Bil helt på medlemmarnas egen uppskattning av den kooperativa bilidén. I dag kan medlemmarna låna nya, avgäsnade bilar för 100 kr. dygnet! Det är billigt, men eftersom man fritt kan avgöra hur man skall färdas vid varje förflyttning är det naturligt att cykeln och bussen används oftare än om man låst ett kapital i en dyr privatbil som rostar bort även då den står still. Frågan är om inte bilpooler står inför sitt definitiva genombrott i samband med de nya skattereformerna och en allt bättre kollektivtrafik.

En avveckling av bilismens negativa sidor är möjlig men det kräver ett starkt samhällsengagemang.

Den fråga vi nu bör ställa oss är om vi inte står inför behovet av en helt ny transportinnovation. Hjulet, segel- och ångfartygen, tågen, bilen och flyget har efter hand, på gott och ont, omformat vårt samhälle. De dominerande transportslagen är alla beroende av förbränningstekniken, som till stora delar måste och kan avvecklas. Det är bara tågen som i dag klarar de långsiktiga miljökraven. Nu har ju bilen onekligen sina poänger. Framsynta visionärer ser en ny transportinnovation i sammansmältningen av bilens och tågets/spårvagnens fördelar.

Vi har i dag i Sverige en entusiastisk grupp uppfinnare och högkvalificerade tekniker som faktiskt, utan något som helst statligt forskningsstöd, i årtal, sakta men säkert, arbetat fram ett helt nytt transportkoncept. De kallar det SWEDETRACK, vilket är det enda jag har emot konceptet. Man kallar det också och bättre Spårbil.

Spårbil-konceptet förenar spårets och bilens fördelar. I kontrast mot aktuella utländska spårburna system är spårbilen en liten vagn som tar upp till sex vuxna passagerare eller lättgods upp till 500 kg. Banan av stål kan dimen-

sioneras efter detta; den blir lätt och anpasslig till trånga innerstadslägen samtidigt som den gör ett minimalt intrång i landskapet. Kompetens och teknik för produktion av dessa banelement finns inom den svenska stålindustrin.

Ett spårbilsnät skulle kräva många små vagnar, vilket inte är en nackdel, eftersom produktionen av dessa skulle likna strukturen i den svenska bilindustrin med långa tillverkningsserier. Vagnarna kommer att kunna dubbelutnyttjas på så sätt att lättgods distribueras nattetid medan persontrafiken tar all kapacitet i rusningstid.

Spårbil-konceptet är av den magnituden att en mycket snabb forskningsinsats är angelägen. Jag är övertygad om att världen inte har sett den sista stora transportinnovationen. Detta är kanske nästa. Skall Sverige fatta signalerna eller skall Japan hinna före? Skall Sverige släppa det möjligas konst till andra lika kompetenta industrinationer?

Varför får inte denna duktiga teknikergrupp ens ett stöd för en rejäl förstudie? Vad gör transportforskningsberedningen, transportrådet, styrelsen för teknisk utveckling, kommunikationsdepartementet och kommunikationsministern? Han är inte här – han visste inte hur spännande det skulle bli. Gör de ingenting? Kontakter har förekommit men hittills med magert resultat.

Spårbil är ett stort steg om det skall förverkligas. Det kräver en bestämd politisk styrning. I våra tre storstadsområden och i några andra stora städer förbereder man sig nu på många disparata och nygamla spårlosningar och trådbussnät.

Investeringsbehovet för detta och nya trafikleder lär var i storleksordningen 50 miljarder kronor. Kanske är det dags för en nationell samling kring en ekologisk transportlösning med verkningar ut i stora världen, inte minst i fattiga länders stadsgetton, som kommer att kollapsa under den framvältande bilismen – en bilism som inte hejdas av mer eller mindre traditionella kollektivtrafiklösningar.

Finns intresse bland kammarens ledamöter ställer jag gärna upp till informella samtal kring spårbil-konceptet.

Ekologiskt byggande är möjligt. En vitalisering av demokratin är möjlig. Helt nya ekologiska transportlösningar är också möjliga. Vi kan om vi vill och inte låter den svenska bil- och bussmaffian regera landet.

GUNHILD BOLANDER (c):

Fru talman! Färjetrafiken till och från Gotland debatteras varje år här i riksdagen, eftersom transportstöd utgår via statsbudgeten med i storleksordningen 37 miljoner i senaste budget, inkl. statsbidraget till lastbilstrafiken.

På Gotland har den senaste månaden på nytt uppstått en livlig debatt om färjetrafiken föranledd av tre s.k. inträffade händelser. För det första gäller det transportrådets beslut om taxehöjning, för det andra turistförhandlare Gert Karlssons utredning om förstärkning av den gotländska turismen. För det tredje meddelade trafikutskottets vice ordförande vid ett möte i Visby att transportrådets generaldirektör ensam slutförde förhandlingarna när koncessionen överfördes från Rederi AB Gotland till Nordström & Thulin.

Jag tänker kommentera dessa anmärkningsvärda händelser i tur och ord-

ning, därför att Gotlands geografiska läge medför att färjetrafiken är vår livsnerv, vår landsväg till fastlandet.

För det första: Vi har inga alternativ annat än flyget för personbefordran. Det är därför nödvändigt och helt avgörande för det gotländska näringslivet att färjetrafiken mellan Visby och Nynäshamn resp. Oskarshamn fungerar felfritt alla dagar året runt. Så är det inte i dag. På Oskarshamn har vi trafik sex av veckans sju dagar.

En viktig del är taxesättningen, och jag menar att det är självklart att taxorna, liksom eventuella taxehöjningar, för denna linjesjöfart skall anpassas till gällande kostnadsutveckling för motsvarande transporter på landsväg.

Färjetrafiken till och från Gotland har undergått en kraftig förändring under senare år. Den 1 januari 1988 överfördes koncessionen från Rederi AB Gotland till den av Nordström & Thulin ägda Gotlandslinjen – detta för att statens kostnader skulle sänkas, och Nordström & Thulin lade det lägre anbudet.

Förändringarna innebar att vi har en färja mindre, två nu mot tre tidigare. Den speciella gods färjan, som hade så stor betydelse för det farliga godset, lät man gå sig ur händerna, tyvärr. När man i dag transporterar farligt gods måste man begränsa antalet passagerare till 50.

Denna förändring i koncessionen är fastlagd i ett alltfört hemligt avtal, som för närvarande är under prövning hos riksdagens revisorer. Nu har transportrådet den 18 september behagat fastställa nya taxor att gälla från den 1 oktober innebärande en uppräknig av gällande taxor med ca 10 %. För vissa fordonsslag är förändringen ännu större på grund av differentiering av taxorna. Senaste höjningen skedde den 1 januari i år.

Under perioden 1 januari 1987 – 1 oktober 1989 har taxorna höjts med ungefär 25 %, medan konsumentprisindex under samma period ökat med ca 15 %. Transportrådets beslut har fattats dels under löpande verksamhetsår trots att man tidigare uttalat sig för en långsiktig bedömning, dels med mycket kort varsel, endast 12 dagar.

Detta är, som gotlänningarna ser det, en ytterligare försämring av vår linjesjöfart, vilken kommer att medföra ökade kostnader och därmed minskade möjligheter till marknadsandelar för det gotländska näringslivet. Jag förutsätter att regeringen undanröjer transportrådets i beslut i enlighet med den hemställan som Gotlands kommun har framfört till kommunikationsdepartementet.

Riksdagens uttalande om att varje del av landet skall garanteras en tillfredsställande trafikförsörjning är en omöjlighet att realisera med endast två färjor. När den ena färjan nyligen låg på varv och inte blev färdig i tid, så ställdes helt sonika turen till Oskarshamn in. Därför är det nödvändigt att regeringen i den kommande budgetpropositionen räknar upp transportstödet eller på annat sätt ser till att en tredje färja sätts in i Gotlandstrafiken. Jag förutsätter att så kommer att ske.

För det andra: Turistnäringen är av utomordentlig betydelse för Gotland och ger ca 2 500 årsarbetstillfällen. Inom ramen för SIND-projektet Avstamp Gotland har en speciell statlig turistförhandlare, Gert Karlsson, nylig

gen framlagt ett antal förslag för att stötta den gotländska turismen, och jag skulle gärna vilja citera vad han anför i sin utredning:

”Det faktum att Gotland är en ö utgör i sig en attraktion. Det gör emellertid Gotland samtidigt helt beroende av goda kommunikationer. Åtgärder som vidtas beträffande anläggningar på ön blir i det närmaste verkningslösa om inte de presumtiva besökarna kan erbjudas attraktiva transportmöjligheter. Jag har fått det bestämda intrycket att sådana transportmöjligheter för den svenska marknaden för närvarande inte står till förfogande i tillräcklig utsträckning. Enligt min uppfattning har det rederibyte som företagits inte förändrat tillgängligheten till ön i någon större omfattning vare sig kvalitativt eller kvantitativt. Antalet hamnar på fastlandet som angörs av Gotlandstrafiken har till och med minskat.”

Detta, vill jag påstå, är en ganska kraftig vidräkning från en person som haft statens uppdrag att göra Gotland mera intressant från turistisk synpunkt.

För det tredje: Trafikuskottets vice ordförande och tillika ledamot i transportrådet har vid ett besök i Visby den 26 september offentligt sagt att eftersom det på grund av utlandsresor och annat inte gick att samla hela transportrådets styrelse nära jultid 1986, så gav man generaldirektören fullmakt att träffa avtal med ett nytt rederi. Ingen omröstning hade skett i detta ärende i styrelsen.

Man kan med fog ifrågasätta med vilken rätt personer tar på sig ansvar och tar plats i en styrelse och sedan inte fullföljer detta ansvar utan skyller på bristande tid inför julferier. För Gotlands del skulle ett av de mest betydelsefulla besluten genom tiderna klubbas, och detta överlåter en styrelse till sin generaldirektör att slutföra. Tala om tjänstemannavälde! En enda person i Sverige kan alltså ge förutsättningarna för en hel landsdels möjligheter att existera.

Detta förhållande är mycket anmärkningsvärt, och jag förutsätter att riksdagens revisorer nu går till botten med denna härva av oklarheter, så att Gotlandstrafiken i fortsättningen i varje fall ges en schyst behandling.

Detta ansvar åligger ytterst regeringen. Vi gotlänningar eftersträvar ett direkt samråd med regeringen i trafikfrågorna utan omvägen över transportrådet, och vi förväntar oss initiativ i den riktningen från regeringens sida.

ROLF CLARKSON (m) replik:

Fru talman! Att Gotland skall ha en tillfredsställande trafikförsörjning, helst så tillfredsställande att man även på Gotland finner den så, är för mig som trafikpolitiker en självklarhet.

Jag vill erinra Gunhild Bolander om att riksdagen i nästan total enighet, inkluderande centerpartiet, för några år sedan uttalade att färjetransportstödet till Gotland skulle utgöra 30–40 milj. kr. per år och att stigande kostnader på grund av krav på ökad service eller annat kvalitetshöjande skulle tas ut i form av ökade taxor. Det är vad som händer för närvarande.

Det är mycket riktigt att jag var på Gotland, därtill inbjuden av Småföretagens riksorganisation, den 26 september och att jag då mer eller mindre ställdes till ansvar för den belägenhet som gotlänningarna tycker att färjetrafiken mellan Gotland och fastlandet utgör. Jag kom också in på hur det gick

till när Gotlandsbolaget gick miste om koncessionen för trafik mellan Gotland och fastlandet.

Det var inte så att transportrådets styrelse satt med vid förhandlingsbordet – så går det i själva verket inte till, utan naturligtvis var det företrädare för transportrådet i form av dess generaldirektör som skötte förhandlingarna med Gotlandsbolagets ledning. Dessa förhandlingar drog av olika skäl ut på tiden. Avtalet skulle gå ut den sista december. Vid transportrådets sammanträde i mitten av december var avtalet inte klart, och man ansåg sig då ha råkat i kris.

Under tiden som förhandlingarna pågick men inte flöt så tillfredsställande fram som generaldirektören som förhandlare hade förväntat sig, hade han, sin plikt likmätigt, kontaktat andra entreprenörer för trafiken. När han stod inför den tidpunkt då avtalet måste upphöra kunde han därför presentera ett annat företag som framtida innehavare av koncessionen.

Detta avtal blev tioårigt. Att det blev tioårigt kan bero på att det är en så pass allvarlig historia att byta entreprenör att uppdraget måste ges åt en entreprenör med ganska stor tidsutdräkt.

När jag var på Gotland försökte jag med den församling jag mötte där anvisa olika vägar för en bättre framtida lösning. Jag skall nu snabbt säga vilka de tre vägarna var, Gunhild Bolander.

För det första finns det bashamnsalternativet, som på sin tid avvisades av Gotlandsintressenterna men som skulle vara en förbättring... Fru talmannen knackar med klubban; därmed går kammaren miste om de båda andra vägarna, som också har sitt värde.

GUNHILD BOLANDER (c) replik:

Fru talman! Jag måste få ställa några frågor till Rolf Clarkson.

Ett talesätt vi har i trafiksammanhang är "tillfredsställande trafikförsörjning". Jag skulle gärna vilja veta exakt vad Rolf Clarkson menar med detta.

Att man accepterar kostnadsfördelningar på i storleksordningen 25 %, när kostnadsutvecklingen i all övrig samhällsutveckling har varit 15 %, måste det vara tillåtet att protestera emot. Det är inte rimligt att det får fortsätta på det sättet. Tidigare hade vi en jämförelse med kostnaden för andra klass järnväg då det gällde att fastställa våra taxor. För ett antal år sedan har man gått ifrån den metoden och höjer nu taxorna procentuellt. Det gör att gapet mellan kostnaderna för SJ-resor och kostnaderna för Gotlandsresor blir större och större för varje gång man höjer.

Jag hävdar bestämt att det inte går för transportrådets ledamöter att krypa ur sitt ansvar. Det kan man inte göra.

Sedan är jag naturligtvis mycket intresserad av vad Rolf Clarkson har att anföra för förslag till förbättringar. Från gotländskt håll har vi vid ett flertal tillfällen försökt påvisa hur vi tycker att en lämpligare trafikförsörjning skulle vara. Men man lyssnar inte. Det är fler än en som har sagt att man faktiskt måste vara bosatt på Gotland för att förstå vad det innebär att bo på en ö och ha de begränsningar i trafikföreläggning som det här handlar om. Naturligtvis kan inte alla här i riksdagen bosätta sig på Gotland bara för att göra den erfarenheten, men för den skull vore det angeläget att man lyssnar när vi framför vilka problem vi har med trafiken.

ROLF CLARKSON (m) replik:

Fru talman! Det första alternativet var således att staten skulle stå för en bastrafik mellan Gotland och en hamn på fastlandet – Oxelösund – och sedan skulle alla övriga relationer släppas fria för konkurrens. Detta avvisade Gotlandsintressenterna.

Den andra lösningen, som närmast framförts från moderat håll men som också har funnit stöd hos en stor majoritet i trafikutskottet, var att man skulle utreda möjligheterna till tax-free under vissa årstider och under vissa förhållanden på trafiken till Gotland. Det har regeringen sedermera avvisat, men det är alltså fortfarande en realistisk möjlighet, om vilken man kan diskutera omfattningen och enskildheterna.

Det tredje, som jag framförde spontant under mötet på Gotland, var att man kunde överväga att omdisponera de 14,5 milj.kr. som Linjeflyg har för rabatter till gotländska flygresenärer. Varför skulle inte Linjeflyg kunna ge lika goda prismöjligheter för trafiken på Gotland som man lämnar på alla andra ställen i landet? De är ju i högsta grad godtagbara och har gjort Linjeflyg till ett folkflyg.

Vad som är en tillfredsställande trafikförsörjning är naturligtvis mycket svårt att definiera – det förstår säkert Gunhild Bolander också. Mitt intryck är att det som vi trafikpolitiker menar med "tillfredsställande trafikförsörjning" tydligen inte är av sådan kvalitet att gotlänningarna tycker likadant. Det gäller alltså att finna vägar att minska missnöjet på Gotland för trafiken med fastlandet.

Jag kan nu försäkra Gunhild Bolander att jag efter hemkomsten har tagit skall vi säga underhandskontakter. Jag har talat med transportrådets generaldirektör – naturligtvis. Jag har talat med socialdemokratiska trafikpolitiker som har hand om dessa ärenden. Jag har också talat med kommunikationsministern. Så får vi se vad sådana samtal kan föra med sig i form av förbättring av kommunikationerna med Gotland. Vi är fullt på det klara med det missnöje som finns på Gotland, och vi är också helt på det klara med det ansvar som åvilar samhället när det gäller att se till att alla delar av landet har en tillfredsställande trafikförsörjning.

GUNHILD BOLANDER (c) replik:

Fru talman! Bastrafiken på Oxelösund avvisade vi vid det tillfället. Jag vill gärna ha sagt här att en trafikföring på en enda hamn kan inte komma på tal på annat sätt än att trafiken blir gratis. Då måste den jämföras med den färjetrafik som vägverket svarar för över mindre vattenvägar i Sveriges land och som är gratis. Det finns sådan trafik mellan Fårösund och Fårö också. Förutsättningen för att vi skall kunna acceptera bashamsalternativet med Oxelösund är alltså att trafiken skall vara gratis.

Även moderaterna verkar nu ha uppgett tanken på taxfreeförsäljning i takt med att vi närmar oss EG. Det är alltså en omöjlighet att gå fram den vägen, och det förstod också turistförhandlaren Gert Karlsson, som därför inte lade fram något förslag i den vägen.

14,5 miljoner till flyget talade Rolf Clarkson om. Jag tror inte att vi skall dra in de pengarna i det här sammanhanget. Det måste finnas andra pengar att tillgå för att vi skall få en utökad och bättre trafik.

Slutligen vill jag uttala att jag är tacksam för om den här debatten ändå har öppnat ögonen på Rolf Clarkson för de problem vi har på Gotland. Jag förutsätter att vi i fortsättningen får en mer positiv behandling av våra trafikproblem, både från transportrådets sida och från trafikutskottets.

Förste vice talmannen anmälde att Rolf Clarkson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

SONIA KARLSSON (s):

Fru talman! Östergötland är ett av Sveriges mest befolkningstäta län med ca 400 000 invånare. Befolkningen är koncentrerad i ett stråk längs stambanan och E4:an som går rakt igenom länet.

Utvecklingen går mot ett ökat resande och ett ökat transportbehov. Dessutom ökar miljömedvetandet, vilket innebär att man i större omfattning måste välja och utveckla transportmedel som är skonsamma mot miljön.

Befolkningsunderlaget i de kommuner i länet som berörs av järnvägen uppgår till drygt 300 000 invånare. Tågets fördel är att det är ett miljövänligt och säkert transportalternativ som klarar stora resandevolymer till låg kostnad. För resenärerna kan restiden utnyttjas för arbete, vila, förströelse etc.

För att möta ett ökande resandebehov och resenärernas krav på snabbhet, komfort och service planeras insättande av snabbtåg mellan Östergötland och Stockholm fr.o.m. halvårsskiftet 1992 samt att man fr.o.m. 1994 skall ha länkat Malmö till snabbtågssystemet. Snabbtågen kommer att ha resandeutbyte med Norrköping, Linköping och Mjölby.

Som komplettering till snabbtågen kommer ett antal lokdragna tåg med hög standard att trafikera sträckan Skåne – Stockholm.

Vad som därutöver behövs för framtiden är Götalandsbanan som knyter samman Norrköping/Linköping, Jönköping och Borås sinsemellan och med de båda storstadsregionerna Stockholm och Göteborg. Därmed skapas en betydelsefull utveckling av järnvägstrafiken, interregionalt, regionalt och lokalt.

En motion väcktes av Berndt Ekholm m.fl. socialdemokrater i januari 1989 i riksdagen angående utredning om utbyggnad av Götalandsbanan. I de län och kommuner som berörs av Götalandsbanan arbetas aktivt att få med banan i kommunernas översiktsplaner, och man hoppas att projektet skall finnas med i flerårsplanen för stamjärnvägar 1991–2000.

Fru talman! Välfungerande kommunikationer är en av de faktorer som starkt påverkar en regions utveckling. Och denna del av Östergötland, "stråket längs stambanan", har ett bra kommunikationsläge. Om utvecklingen blir såsom jag skisserat så kommer det att utvecklas ytterligare.

För resten av länet, bl.a. Motala kommun, är förutsättningarna betydligt sämre, ja rent av dåliga. Dessutom riskerar de att försämrats, ty SJ har offererat trafiken Mjölby – Örebro till transportrådet på grund av att den aktuella tågtrafiken är olönsam och ger driftunderskott enligt SJ.

Jag saknar att SJ i sin framställning inte har bedömt vad nedläggning på en bana betyder i minskat resandeunderlag på de stambanor som den aktuella banan utgör matarlinje till.

Transportrådet har aviserat att det inför Tågplan 90–91 bedömer att trafi-

ken Mjölby-Örebro inte har en sådan betydelse i det interregionala tågssystemet och inte heller sådan regionalpolitisk betydelse – och finner det därför tveksamt huruvida den av SJ offererade trafiken kan upphandlas i Tågplan 90. Detta trots att den väl följer de kriterier som transportrådet har att gå efter när det bedömer vilken tågtrafik som skall köpas.

Dessa kriterier är:

1. ha regionalpolitisk betydelse
2. främja samhällsekonomiskt riktiga avvägningar
3. vara kostnadseffektiva
4. bedömas med hänsyn till vilken alternativ trafikförsörjning som erbjuds
5. utgöra del i integrerat nät
6. vara sådan järnvägstrafik som för området har strategisk betydelse
7. vara järnvägstrafik som är utvecklingsbar.

Transportrådet hävdar bl.a. att trafiken Örebro– Mjölby inte är av sådan betydelse i det interregionala tågssystemet. Mot detta vill jag göra en jämförelse med vägnätet. Något förenklat avspeglar det långväga personbilsresandet i stort samma resbehov som persontågtrafiken.

Man kan först konstatera att ett betydande persontransportarbete utförs på Riksväg 50 mellan E4 och E6 vilken som länk motsvarar den aktuella banan. Vägverket i Linköping har i samband med diskussionerna om "transportvision för Östergötland" föreslagit att den aktuella väglänken skall tillhöra stomvägnätet, dvs. ges i stort sett samma betydelse som Europavägarna har i riket.

Regionalpolitiska kommittén har i sin utredning påpekat behovet av en utveckling av den s.k. "Bergslagsdiagonalen" från Norrlandskusten via Falun/Borlänge och Örebro över Motala till den södergående E4:an. Då riksväg 50 mellan Hallsberg och Ödeshög anses vara en viktig länk mellan Bergslagen och södra Sverige, hur kan man då påstå att järnvägen på motsvarande sträcka, som utgör förbindelse mellan västra och södra stambanan, har i hudsak lokalt intresse?

Om det är dålig resandefrekvens på en bana, då bör det undersökas om det t.ex. beror på dålig anpassning till resandebehoven (tidtabeller m.m.) i stället för att bara ge upp och konstatera "Folk åker inte med de tåg som finns, alltså måste vi dra in ytterligare turer".

I Mjölby missar Motalaresenärerna Stockholmståget med en minut. En ombyggnad av 8 km krokig bana strax norr om Motala skulle medföra just de minuters tidsvinst som krävs för att få anslutning till stambanans tåg både i Hallsberg och i Mjölby.

För att öka tågens andel av trafiken måste det arbetas betydligt mer offensivt och mindre uppgivet.

Fru talman! Avslutningsvis önskar jag citera ur trafikutskottets betänkande TU 1988/89:16:

"I den trafikpolitiska propositionen föreslog regeringen att riksdagen skulle anvisa 274 milj.kr. för trafikupphandling på stamnätet under första halvåret 1989. I årets budgetproposition föreslås att riksdagen anvisar 583,8 milj.kr. för upphandling under trafikåret 1989/90.

Inte i någon av propositionerna redovisas enligt utskottets mening ett tillräckligt beslutsunderlag. Utskottet anser att regeringen fortsättningsvis bör

ange vilken trafik som den föreslagna medelsanvisningen avser att trygga liksom den trafik och kostnaderna härför som SJ offererat men som transportrådet och regeringen inte anser bör köpas av staten. Det är vidare enligt utskottets mening angeläget att kostnaderna för den olönsamma järnvägstrafiken öppet redovisas för varje bandel. Därmed kan konsekvenserna av olika medelstillelninga bedömas.

Vad utskottet anfört om handläggningsordningen för trafikupphandlingen på stomnätet bör av riksdagen ges regeringen till känna.”

Fru talman! Jag bedömer att en handläggningsordning enligt trafikutskottets förslag i betänkande nr 16 skulle ha gett ett annat resultat än det förslag som transportrådet har redovisat för Östergötland och dess kommuner.

VIOLA CLAESSION (vpk) replik:

Fru talman! Jag vill tacka Sonia Karlsson för att hon tog upp det som jag inte hann med i mitt angrepp på transportrådet, nämligen att riksdagens trafikutskott, som jag tillhör, har riktat en så klar uppmaning till regeringen att försöka åstadkomma en ändring när det gäller reglerna för upphandling. Men det handlar också, Sonia Karlsson, om att transportrådet faktiskt som jag påpekade i mitt inlägg har låtsats att det finns en kostnadsram. Men riksdagen har ännu inte antagit någon sådan därför att det inte ens finns ett förslag från regeringen.

Vpk:s uppfattning har länge varit att transportrådet bör avskaffas. Transportrådet har på alla transportområden som vi har haft möjlighet att diskutera i regel uppträtt skandalöst. Det beror inte minst på generaldirektörens maktfullkomliga uppträdande.

Men när Sonia Karlssons partikamrater i regeringen låter detta agerande fortsätta och t.o.m. struntar i den uppmaning som riksdagens trafikutskott enhälligt har avgivit – precis så som Sonia Karlsson citerade – så vill jag fråga henne: Skulle Sonia Karlsson och hennes partikamrater vilja se till att regeringen faktiskt ändrar på detta, så att det blir ordentliga regler, och ännu hellre att Claes-Erik Norrbom snabbt försvinner från den position han har i dag?

SONIA KARLSSON (s) replik:

Fru talman! Jag är övertygad om att regeringen kommer att följa riksdagens beslut i enlighet med trafikutskottets betänkande. Jag tyckte det fanns skäl att omnämna det i dag. Det är bra att vi är överens i den delen.

Jag kan också säga att jag senast i går kl. 14.00 tillsammans med Viola Furubjelke och vår distriktsombudsman Lars Wallin hade möjlighet att tala med kommunikationsministern i just denna fråga. Även om han inte kunde utlova mer pengar visade han i alla fall ett tydligt intresse för våra synpunkter och jag har en god förhoppning om att det kommer att ske förändringar.

VIOLA CLAESSION (vpk) replik:

Fru talman! Eftersom Sonia Karlsson och jag tycks ha samma uppfattning i dessa frågor handlar det här inte om ett angrepp, det hoppas jag har framgått.

Det låter intressant när Sonia Karlsson säger att hon i går träffade kommu-

nikationsministern. Det är ju ganska många som undrar varför han inte behagade infinna sig här eller ville vara med och diskutera trafikpolitiken, därför att det bl.a. finns sådana oegentligheter som att regeringen inte har brytt sig om vad trafikutskottet sagt.

Då vill jag bara höra med Sonia Karlsson: Togs denna fråga upp med kommunikationsministern? Det hjälper inte att säga att han verkar välvilligt inställd. Här är det väldigt konkret. Vi har alltså riktat en enträgen uppmaning till regeringen att se till att transportrådet agerar annorlunda i dessa frågor, och att det finns ordentliga regler för upphandlingen.

Lovade Georg Karlsson, landets kommunikationsminister, att han skall bry sig om vad trafikutskottet och riksdagen har beslutat?

SONIA KARLSSON (s) replik:

Fru talman! Till Viola Claesson vill jag säga att Karlsson är ett trevligt namn, men att kommunikationsministern heter Georg Andersson. I övrigt håller jag med Viola Claesson. Jag tycker det är trevligt när vi är överens. Jag uppfattade att Viola Claesson tyckte jag var tydlig i mitt inlägg. Jag var på intet sätt mindre tydlig i går. Vi har diskuterat alla de frågor jag här har tagit upp, och kommunikationsministern visade ett tydligt intresse.

Däremot är han förhindrad att närvara här i dag.

BERNDT EKHOLM (s):

Fru talman! Socialdemokraterna i Västsverige har sedan en tid fört en gemensam diskussion om hur vi skall reda ut regionens trafikproblem. Som utgångspunkt har vi haft ett gemensamt miljöprogram för västra Sverige som jag har här i handen. Där finns ett omfattande avsnitt om trafikfrågorna. Mig veterligt är detta det enda politiskt framtagna regionala miljöprogram som griper över flera län i detta land. Det har vi anledning att vara stolta över. Det finns flera motiv till att särskilt ta sig an trafikfrågorna i västra Sverige. Det är ett mycket starkt industrialiserat område. Det säger sig självt att vi har behov av goda kommunikationer. Vi har en transittrafik mellan Danmark och Norge. Vi har också – och det är kanske det främsta skälet i dagens läge att ta sig an dessa frågor – en utomordentligt allvarlig miljösituation. Jag skulle vilja påstå att vi har bland de sämsta lägena i landet, kanske det allra sämsta.

Försurningen har nått en kritisk belastning för hela regionen. Värst är det allra längst i väst. I vissa exponerade lägen är det riktigt allvarligt. Vi har svåra luft- och vattenföroreningar, som naturligtvis medför skador på växter och vår hälsa. Denna svåra miljösituation motiverar en särbehandling av Västsverige också när det gäller trafikfrågor.

Vi har satt upp några mål i miljöprogrammet för att hantera dessa problem. Det är utifrån dessa mål, bl.a. med uppsatta procentsatser för utsläppsminskningar, som vi agerar.

Den transportstruktur vi har klarar inte dessa miljömål. Alltså måste vi göra något åt den. Transportstrukturen kan inte heller klara våra behov och lösa våra transportproblem. Vi behöver alltså utveckla alla transportslag. Det inkluderar sjöfart, flygtrafik, bättre vägar och nysatsningar på järnvägen.

Först något om järnvägen och hur vi vill förbättra den. Det är trots allt den viktigaste frågan i nuläget.

På persontrafiksidan behöver vi bygga upp ett nät med regionala tåg och pendeltåg på alla bandelar. Vi kan utgå från Göteborg–Alingsås, där vi har ett bra exempel på ett pendeltåg. Nätet behöver knytas ihop kring Göteborg som nav. Vi behöver också knyta ihop detta nät med fjärrtågssystemet, så att vi får terminaler i Göteborgsregionens yttre delar, exempelvis i Varberg, Herrljunga och Trestad. Vi behöver där få övergångsmöjligheter till pendeltåg mot Göteborg, men inte bara mot Göteborg utan också mot andra delar av vår region, exempelvis Borås, norra Bohuslän och delar av Skaraborg. Vi har också behov av att stärka förbindelserna från Skövde, som är en knutpunkt, mot Jönköping, med pendeltåg.

Vi behöver få ett förbättrat fjärrtågsnät med snabbtåg, inte bara mellan Göteborg och Stockholm, utan också från Göteborg mot Malmö, Oslo och Karlstad.

Vi behöver också på sikt bygga ut en bättre trafik med snabbtåg mot Jönköping och Östergötland, där vi har en av de befolkningsrikare regionerna i hela landet. Dessutom behöver vi självfallet slå vakt om vår kust till kustbana och se till att vi får järnvägen anknuten till Landvetter.

Dessa krav på en förbättrad trafik innebär också att vi måste få bättre banor. Vi måste förbättra våra järnvägslinjer mot Oslo, Malmö, och Kalmar/Karlskrona. Vi behöver dubbelspår på västkustbanan. För att lösa förbindelserna mot Östergötland behöver vi den tidigare här i dag omtalade Göta-landsbanan med en ny station vid Landvetter.

När det gäller godstrafiken behöver vi spinna vidare på SJ:s idéer om en utvecklad kombitrafik. Men då räcker det inte med terminaler i Göteborg och Halmstad, som SJ i dag erbjuder för tunga laster med påhängsvagnar, utan vi måste få sådana också i Borås, Skövde och i Trestad.

Vi måste se till att miljöfarligt gods i ökad utsträckning överflyttas till järnvägen. Vi har mycket miljöfarligt gods i västra Sverige.

Jag vill också säga att när SJ inte kan klara av uppgiften på korta sträckor, låt oss släppa in privata tågentreprenörer, som kan mata fram till de terminaler som SJ har förmåga att försörja. På det sättet kan vi få en bättre trafikförsörjning och kanske rädda en del av den svaga järnvägstrafiken.

Naturligtvis kostar detta pengar. Både SJ och banverket har dock redovisat att denna utbyggnad av trafiken går att klara av. När det gäller regional- och pendeltågstrafiken rör det sig om några hundra miljoner i driftskostnad per år, när det gäller investeringar några miljarder. Sett över en längre period kan det gott och väl löna sig.

Dessa frågor rörande järnvägen kan inte få en lösning om vi inte får till stånd ett samarbete mellan stat, länsstyrelser, länsbolag och kommuner. Det måste till ett samordnat ansvar för att lösa dessa problem. Kanske är ideén om en utredningsman – precis som man nu har en förhandlingsman i Mälardalen – riktig.

Självfallet behöver vi också utveckla vår kollektivtrafik. Vi behöver göra satsningar på vägområdet i fråga om att åtgärda problemen med flaskhalsar och förbifarter.

Vi måste också få ner hastigheterna, inte minst i Västsverige. Beslutet att

sänka hastigheten från 110 km/tim. till 90 var bra. Det var mycket starkt gjort av socialdemokrater och folkpartister i trafiksäkerhetsverkets styrelse att fatta detta beslut. Det är djupt beklagligt att motorjournalister och motororganisationer hetsar emot detta beslut – det är nämligen precis vad man nu gör.

Detta beslut kommer att ha stor betydelse för miljön. Men vi måste gå vidare och våga ta ett steg till, nämligen att i vissa områden sänka hastigheten från 90 till 80 km/tim. Detta gäller de områden som är svårt belastade av föroreningar och som har en omfattande trafik.

Vi måste ge länsstyrelserna större möjligheter att fatta beslut om hastighetsnedsättningar. Det räcker inte med att trafiksäkerhetsverket har denna möjlighet, utan vi måste också se till att länsstyrelserna får ett ökat ansvar på detta område. Länsstyrelserna har ett visst ansvar i dag, men det är alldeles för begränsat.

Dessa visioner om en utbyggd trafik kostar naturligtvis mycket pengar. Detta gör att man snabbt kommer in på tanken att det inte räcker med de bidrag som staten kan ge i det här sammanhanget, även om det är angeläget att vi verkar för att få till stånd omprioriteringar som ger ett större resursutrymme för tågtrafiken. Vi måste se till att hitta nya finansieringsformer. Ett exempel på en sådan är lån, vilket har nämnts tidigare i debatten. Det är en riktig linje att man också lånar till sådana infrastrukturinvesteringar som vägar och järnvägar, precis som man lånar till insatser inom byggnadsväsendet. Vi behöver söka oss fram med nya avgifter – kanske miljöavgifter av den typ som har föreslagits av storstadstrafikkommittén kan vara en form av finansiering.

Vi skall ta rejält betalt av flygbolagen. Om de får järnvägsanslutningar till Arlanda och Landvetter får de vara med och betala. Näringslivet kan också vara med och bidra, eftersom man tjänar ganska mycket på bättre kommunikationer.

Trafikutskottet hänvisade i ett betänkande i maj till ett utredningsuppdrag rörande nya finansieringsformer, vilket skulle redovisas till regeringen i somras. Jag hoppas att det ger möjligheter att hitta lösningar på dessa problem.

Samtidigt krävs naturligtvis attitydförändringar hos oss trafikanter. Vi måste vara beredda att ställa upp och välja kollektivtrafik och tågtrafik i mycket större utsträckning.

Trafikpropositionen som lades fram förra året var enligt min mening bra, men den räcker inte, utan vi måste gå vidare. Staten måste ta ett större ansvar, inte minst för att finna en lösning på trafikproblemen i Västsverige. Jag skulle vilja säga att det finns få regioner i landet som har det sämre ställt än Västsverige på trafikfronten med hänsyn till miljösituationen.

AGNE HANSSON (c):

Fru talman! I går tog riksdagen saken i egna händer; de nya taxeringsvärdena på småhus får inte slå igenom i några dramatiska höjningar av boendekostnaderna. Reglerna för bostadsbeskattningen måste justeras. Det är bra.

Detta är krav som vi från centern, tillsammans med flera andra partier, sedan länge har drivit här i riksdagen. Men regeringen har hittills vägrat att komma med några förslag. Det är glädjande att vi kunde fatta beslutet i

denna fråga i kammaren i går. Det kan kanske bidra till att lugna många villaägare som varit oroliga inför framtiden när de genomskådat de nya höga taxeringsvärdenas inverkan på beskattningen av den egna villan. Det enda vettiga är att låta de gamla taxeringsvärdena gälla som underlag för bostadsbeskattningen, tills den nu diskuterade skatteomläggningen har genomförts i sin helhet.

Det här är finansministerns bord och inte bostadsministerns, men jag hoppas att den senare kan medverka till en lösning i den riktningen.

Jag vill för övrigt ifrågasätta om det är vettigt att längre ha marknadspriser som grund för beskattning av boendet. Boendekostnadsutredningen har också pekat på otympligheterna i nuvarande system. Jag vill fråga: Är bostadsministern beredd vidtaga åtgärder i syfte att se över och ändra reglerna i detta fall?

Herr talman! Bostadspolitiken är hårt trängd i den politiska debatten. I inkomstskatteutredningens majoritetsförslag utgår man ifrån att bostadssektorn skall svara för drygt 20 miljarder av de knappa 70 miljarder som skatteomläggningen kostar att genomföra. Det innebär att de boende genom höjda skatter, begränsade avdragsmöjligheter och en minskning av bidragen skall svara för ungefär en tredjedel av reformens totala intäkter till statskassan. Det är inte möjligt om en rättvis fördelningspolitik skall kunna upprätthållas och de sociala målen i bostadspolitiken därmed ligga fast.

Vad som nu behövs är kraftfulla bostadspolitiker, som är beredda att stå upp och med tyngd försvara bostadspolitiken. Frågan är om bostadsministern är beredd att ta den matchen med andra krafter inom partiet och även utåt. Är han det har han centerns oreserverade stöd.

Centerns linje är nu som tidigare att slå vakt om en rättvis bostadspolitik, där de sociala målen ligger fast.

Vi har vid t.ex. de två tillfällen under förra riksmötet då det var aktuellt att nagga dessa mål i kanten genom att trappa upp de garanterade räntorna gått emot de förslagen. De slår hårt och orättvist mot de svaga på bostadsmarknaden.

När det gäller skatteomläggningen menar vi att det finns nödvändiga områden som måste hanteras varsamt vid beskattning. Ett sådant område är boendet. En bostad måste alla ha. Den skall kunna vara åtkomlig utan orimliga ekonomiska uppostringar. Ökar man beskattningen på dessa nödvändiga områden, finns risk att de får en orättvis fördelningsprofil.

Därför säger vi från centern nej till en fördubbling av byggmomsen och en breddning av momsens till att gälla kostnader för vatten, avlopp och förvaltning av bostäder. Det innebär att vi vill lyfta av hälften av den finansieringsbörda som inkomstskatteberedningens majoritet har lagt på bostadssektorn och de boende.

Det förslag som boendekostnadsutredningen nu har presenterat utgår ifrån det behov av finansiering av skattesänkningar inom bostadssektorn som redovisas i inkomstskatteutredningens beräkningar. Utredaren ökar nu den finansieringsbördan med ytterligare 1 miljard. De pengarna är tänkta att användas till ökade bostadsbidrag.

Vi skall naturligtvis inte diskutera innehållet i den utredningen nu. Men låt mig säga att även om utredaren har gjort ett mycket gediget arbete under

den korta tid som stått till hans förfogande, så har han inte lyckats att eliminera den gentemot de boende orättvisa fördelningsprofil som de aktuella skatteförslagen innebär.

En intressant fråga i det sammanhanget är byggmomsen. Byggmomsen driver upp byggkostnaderna ytterligare. Den nödvändiga produktionen av bostäder för att åtgärda bostadsbristen riskerar att avstanna. Fastighetspriserna på redan befintliga fastigheter stiger. Kapitalisering av subventioner och spekulation i människors boende kan fortgå.

Byggmomsen har mot denna bakgrund uppenbarligen vållat utredaren stora problem. Men han har inte tagit det enda rätta steget och rensat bort höjningen av byggmomsen ur förslagsarsenalen. Det betyder att man måste fatta det så att socialdemokraterna fortfarande är fast beslutna att införa byggmoms. Och jag vill gärna ta tillfället i akt att fråga bostadsministern om han kan tänka sig det. Om så är fallet måste jag fråga vidare:

Hur tänker socialdemokraterna då klara de våldsamma kostnadsstegringar som vi har och har haft en alldeles för lång tid redan?

Hur tänker socialdemokraterna klara en fortsatt nödvändig hög bostadsproduktion?

Och hur tänker socialdemokraterna få stopp på den fortsatta prisstegringen av redan befintliga egnahem och bostadsrätter?

Nu är det uppenbart så att momsförslagen har oroat remissinstanserna på bostadssektorn. Alla avstyrker höjningen av byggmomsen, och detsamma gäller förslaget om förvaltningsmoms med något enda undantag. Oroar inte momsförslagen också bostadsministern?

För att minska denna oro hos bostadsmarknadens samtliga parter och intressenter vore det bra om bostadsministern här och nu kunde deklarerat att en höjning av byggmomsen och en förvaltningsmoms inte längre är aktuell. I varje fall borde han som ansvarig för bostadspolitiken kunna deklarerat att han kommer att arbeta emot att momsförslagen blir verklighet.

Svensk bostadspolitik av i dag är inget under av trygghet för alla. Bostadsbristen ökar. Kostnadsutvecklingen i boendet och byggandet accelererar. I storstadsområdena, där bostadsbristen är värst, byggs mer kontor och andra lokaler än bostäder.

Den bostadspolitik som nu bedrivs har en starkt koncentrationsbefrämjande effekt. Att bygga arbetsplatser i stället för bostäder i t.ex. Stockholm leder oundvikligen till ökad bostadsbrist och fortsatt omflyttning av människor. Den trenden måste brytas. För det krävs en effektiv politik för regional balans.

För oss bostadspolitiker gäller det att anvisa åtgärder som begränsar arbetsplatsbyggandet och främjar bostadsbyggandet både i storstad och på landsbygden. Ett av problemen med att främja glesbygdens utveckling är att det råder brist på framför allt små hyreslägenheter som ungdomar efterfrågar för att de skall kunna stanna kvar i sin hembygd. Det är viktigt att vi kan få fram en politik som leder till bättre balans. Vi kan därmed främja ett bättre boende, både i storstad och i glesbygd.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

BERTIL DANIELSSON (m):

Herr talman! Moderata samlingspartiet har under en följd av år bedrivit en konsekvent och genomtänkt bostadspolitik. Våra förslag har en långsiktig karaktär. Tvåra kast och plötsliga förändringar har vi velat undvika. Ingångna avtal skall inte över en natt kunna brytas av staten, eftersom familjers och enskilda människors ekonomi då på ett dramatiskt sätt kan komma att försämrans.

Lika konsekvent har vi hävdad att besparingar måste göras på bostadsområdet. Samtidigt som dessa besparingar genomförs är det nödvändigt att förändra bostadspolitiken så att de kostnadsdrivande reglerna och styrinstrumenten avskaffas.

I januari i år föreslog vi moderater en besparing på bostadssektorn på 835 milj. kr. Vi förde också fram förslag om en ändrad politik, bl.a. med förändringar i lånesystemet, vilket på sikt skulle länka in utvecklingen mot ett billigare boende och en ökad frihet för alla.

Sparbeloppens storlek och förslagets försiktiga karaktär skulle göra att inga boende skulle drabbas av chockhöjningar av boendekostnaderna. Till detta skall läggas, och det är viktigt, att vi samtidigt förde fram förslag om kraftigt sänkta skatter – ett sänkt skattetryck för alla.

Även om den moderata politiken på detta område således är försiktig och måttfull, har vi år från år utsatts för kraftig kritik från socialdemokratiskt håll. Det har hetat att vi ville rasera välfärden och i stort göra det omöjligt för många att kunna betala sina hyror och bo kvar i sina hus. Denna kritik har varit överdriven och oriktig.

Nu blåser det dock andra vindar. Våra moderata besparingsförslag är en västanfläkt i jämförelse med det som från socialdemokratiskt håll nyligen presenterats. Här är det inte frågan om futtiga 800 milj. kr., utan om ca 19 miljarder kronor. Bengt-Owe Birgerssons utredningsförslag till ny bostadsfinansiering innebär ett avståndstagande från tidigare socialdemokratisk bostadspolitik, samtidigt som det utgör ett hårt slag mot de flesta boende. Värst drabbade blir småhusägarna.

Det finns en rad invändningar att resa mot utredningsförslaget. Låt mig peka på några av dem.

För det första innebär förslaget att grunden för människors långsiktiga ekonomiska planering rycks undan över en natt. Alla de människor som i dag har räntebidrag förlorar dessa i ett slag. Det är dålig moral att först införa ett system som människor inrättat sig efter för att därefter helt plötsligt och radikalt ändra spelreglerna.

För det andra innebär det att många människor varje år måste låna mer pengar för att betala räntan. Skulden kommer att öka i upp emot 20 år! Osäkerheten i ägandet ökar. Vid prisfall – som kommer att bli en av följderna av den föreslagna skatteomläggningen – blir situationen än mera prekär för många egnahemsägare. Det viktiga långsiktiga sparandet, som amorteringar på det egna hemmet innebär, undergrävs.

Som exempel kan nämnas att ett hus som kostar 1 milj. kr. i nyproduktion efter fem år belastas av en skuld på 1,2 milj. kr. Skulden bara ökar och ökar i ca 20 år. Hur många vågar med dessa utgångspunkter bygga sig ett eget hus?

För det tredje leder förslagen till att bostadsbyggandet – framför allt småhusbyggandet – riskerar att minska kraftigt eller kanske helt upphöra. En sådan politik kan inte anses särskilt välbetänkt när bristen på bostäder är så stor som för närvarande.

För det fjärde drabbar dessa förslag landsbygd och glesbygd särskilt hårt. I orter med begränsad arbetsmarknad är det ofta svårt för båda makarna i en familj att få arbete. Att båda arbetar utanför hemmet kommer att bli en bister nödvändighet med de kraftigt höjda ränteutgifter som förslaget leder till.

Inte så sällan händer det att arbetstillfällena försvinner i våra bruksorter, vilka ofta domineras av ett eller ett fåtal företag. Vem vill i en situation med sviktande arbetsmarknad köpa ett hus vars skuld oavbrutet stiger?

För det femte blir konsekvenserna av de föreslagna förändringarna på skatteområdet i övrigt att skatten för många ökar i stället för att minska. Det är inte bara höginkomsttagare som äger villor. Majoriteten av småhusägarna har säkert helt ordinära inkomster. Drabbas de dessutom av minskade reseavdrag blir situationen än värre. Om skatten sänks för alla – vilket vi föreslagit – skulle utgångspunkten ha blivit bättre, men inte ens med moderata skatter är den nya socialdemokratiska bostadspolitiken acceptabel.

Nu kan man ändå hysa en viss förhoppning om att de Birgerssonska förslagen inte genomförs. De kan ju vara en trevare, ett politiskt känselspröt för att utröna hur långt man kan gå. Som så många gånger förr kanske regeringen tar två steg framåt, som förslaget innebär, och sedan ett steg tillbaka och inhöstar därvid beröm för att den går opinionen till mötes. Ofta glömmar man då bort att färdriktningen är oförändrad. Det är bara hastigheten som tillfälligt har dragits ner.

Herr talman, jag vill därför mot bakgrund av vad jag har anfört fråga bostadsministern om regeringen avser att genomföra Birgerssons förslag? Tänker regeringen bry sig om alla de tusentals villaägarna och deras radikalt försämrade ekonomiska villkor, som blir följden?

JAN STRÖMDAHL (vpk):

Herr talman! Jag vill återföra debatten till dess utgångspunkt, nämligen regeringsförklaringen. Man måste väl ändå tolka det så att bostadsministern har att svara för de delar i regeringsförklaringen som rör bostadspolitiken. Nu slumpar det sig så att statsrådet Ulf Lönnqvist står efter mig på talarlistan. Det kan därför vara rimligt att begära några preciseringar och konkretiseringar av vad statsministern egentligen menade.

För det första säger statsministern att bostadsbyggandet måste öka, och då måste övrigt byggande stå tillbaka. Detta är vi överens om, och många partier i riksdagen har vid flera tillfällen föreslagit att en investeringsavgift skall införas så att övrigt byggande bromsas och resurser bevaras för bostadsbyggandet.

Regeringen har också infört denna investeringsavgift på 10 % för Stockholmsregionen. Är bostadsministern nöjd med resultatet av denna investeringsavgift? Är den tillräcklig? De signaler som jag har fått är att denna avgift inte har haft någon större verkan. Man borde ha gjort avgiften kraftigare. Innebär regeringsförklaringen att regeringen planerar en skärpning,

eller en utvidgning, till andra områden i landet? Det vore intressant att få höra, och detta är en bra möjlighet för statsrådet att lämna en förklaring.

När det gäller andra möjligheter har de förändringar som redan införts inneburit en begränsning av möjligheterna till ombyggnad av bostadshus. Där tror jag att man kan påstå att ombyggnadsverksamheten har gått ner. Det tror jag också är riktigt i den situation vi befinner oss i nu.

För det andra framgår det av regeringsförklaringen att den kraftiga kostnadsutvecklingen har angripits med begränsande och konkurrensstimulerande åtgärder. Där finns det ett uppdrag för Bengt Owe Birgersson att även se över detta. Nu lär han inte ha haft någon tid över för att göra något åt denna sak. Han har varit fullt upptagen med att konstruera ett nytt finansieringssystem. Planerar man något konkret från regeringens sida?

Här kommer frågan om byggmomsen in, som även Agne Hansson tog upp. Jag vill upprepa den fråga som Agne Hansson ställde. Är bostadsministern från sin utgångspunkt beredd att slåss för att man inte höjer byggmomsen generellt eller att man löser det hela med en form av återgång av pengar åtminstone till bostadsbyggandet – åtminstone till bostadsbyggande som är så icke-spekulativt som möjligt?

I regeringsförklaringen säger man vidare att särskilda åtgärder skall vidtas för att få fram bostäder till de unga. Det enda jag känner till som har tillsatts är ungdomsboendedelegationen. Jag tror att den gör en hel del nytta. Den viktigaste åtgärden för att ungdomar skall ha möjlighet att få bostäder, utan att behöva ha goda kontakter eller mycket pengar, är att man inför den obligatoriska bostadsförmedlingskyldigheten ute i kommunerna. Jag har noterat att bostadsministern i ett pressmeddelande har sagt att regeringen överväger att införa denna skyldighet. Det vore intressant att få höra om regeringen har övervägt färdigt nu, eller om regeringen tycker att bostadsbristen har minskat sedan övervägandet började.

En annan viktig åtgärd är att få stopp på spekulationen i bostadsrätter. Det är fullständigt omöjligt för vanliga ungdomar att köpa in sig på bostadsrättsmarknaden. Vi har många gånger föreslagit att man skall införa en ordentlig hembudsskyldighet och priskontroll och stoppa överföringen av hyresrätt till bostadsrätt. Är det inte dags att stötta det förslaget från regeringens sida?

Den stora frågan under året blir naturligtvis ett nytt bostadsfinansierings- och bostadsbidragssystem. Vi skall inte ta upp en stor diskussion om det nu. Men jag skulle vilja ställa några frågor. Här har uppenbarligen bostadspolitiken fått underordna sig skattepolitiken. Jag gör inte samma bedömning som Bertil Danielsson av vad förslagen från BKU har för effekt. Jag menar att det är mycket som tyder på att det är hyresrätten och hyresgästerna som drabbas alldeles särskilt av de föreslagna förändringarna.

Är det rimligt att förändringarna på bostadssektorn, de förändringar som skall finansiera en tredjedel av främst höginkomsttagarnas skattesänkningar, i första hand skall drabba hyresgästerna? Har bostadsministern medverkat till att hindra Birgersson att föreslå ett ändrat system när det gäller fastighetsskatt? Det är det system som han i utredningen uppenbarligen vill genomföra och som bättre stämmer med bostadssociala målsättningar, men som han inte har fått lägga fram förslag på?

Bostadsminister ULF LÖNNQVIST:

Herr talman! Bostadsbyggandet ligger på en hög nivå. I år igångsätts bygganden av mellan 55 000 och 60 000 nya bostäder. Det är den högsta siffran sedan miljonprogrammets år. Under de närmaste åren framöver har vi ett årligt behov av att igångsätta byggandet av ungefär 50 000 nya bostäder.

Vi måste ha ett omfattande bostadsbyggande för att möta den stora efterfrågan på bostäder. Bara tre av landets 284 kommuner redovisar i dag överskott på bostäder. För sex år sedan hade vi 40 000 tomma lägenheter. Inte därför att folk inte behövde bostäder utan därför att folk inte hade råd att efterfråga bostad. I dag är såväl landets som privatpersonernas ekonomi bättre. Då har de tomma lägenheterna ersatts med stor efterfrågan och brist.

De höga byggkostnaderna, som främst är en följd av överhettningen på byggområdet, kan hota en hög nyproduktion av bostäder. Åtgärder har därför vidtagits för att dämpa överhettningen. I syfte att prioritera nyproduktionen av bostäder har övriga delar av byggmarknaden fått stå tillbaka. Byggande för näringsliv och samhälle har begränsats över hela landet. Särskilt kraftig är begränsningen i Storstockholmsområdet. Där har näringslivsbyggande och samhällsbyggande för 30 miljarder skjutits på framtiden. I området har också en tillfällig investeringsavgift på annat byggande än bostäder beslutats av riksdagen och införts.

I syfte att öka tillgången på byggmaterial har beslut fattats om att byggmaterial godkänt i annat nordiskt land utan nytt godkännande skall kunna användas också i Sverige.

För att begränsa ombyggnadsverksamheten har särskilda länsramar lagts ut och den garanterade räntan höjts.

Utöver de reglerande åtgärderna har överenskommelser träffats med byggentreprenörerna och de stora byggherrarna om åtgärder i syfte att säkerställa kapacitet för bostadsbyggandet till kostnader som länsbostadsnämnderna kan acceptera. Överläggningar har förts över hela landet mellan länsbostadsnämnder, entreprenörer och byggherrar för att lägga fast dessa förutsättningar. De resultat av dessa diskussioner som redovisats är positiva. De bör på ett påtagligt sätt kunna medverka till att dämpa kostnadsutvecklingen i nyproduktionen.

År 1988 ökade kostnaderna för bostadsbyggandet med 15 % samtidigt som inflationen i övrigt ökade med 6 %. Byggkostnaderna steg alltså två och en halv gånger snabbare än inflationen i övrigt. Under de första åtta månaderna i år har kostnaderna för nyproduktionen av flerfamiljshus stigit lika mycket som inflationen i övrigt, dvs. med 5 %. Om denna utveckling håller i sig året ut har kostnadsutvecklingen för nyproduktionen av flerfamiljshus dämpats kraftig. För småhusen stiger byggkostnaderna fortfarande snabbare än inflationen i övrigt.

En särskild översyn av finansieringssystemet på bostadsområdet har genomförts. Resultatet av översynen är föremål för remissbehandling. Det är regeringens avsikt att i ett sammanhang bedöma kostnaderna i boendet som ett resultat av skatteutredningarnas arbete och förslaget till nytt finansieringssystem. Förslag till riksdagen kommer att läggas fram under våren.

Herr talman! Investerandet och byggandet är bland det mest långsiktiga

vi gör i samhället. Husens inre och yttre är av avgörande betydelse för socialt liv, för hälsa och för hur de boende utvecklas som människor. Det är därför naturligt att kvalitetskraven i boendet skall ställas högt. Om detta är också de allra flesta helt ense. Ändå kan vi nästan dagligen ta del av reportagen om brister i just kvaliteten i det som byggs. Det handlar om skador, om fukt och mögel. Det handlar om hälsovårdlighet i samband med användning av olika byggmaterial. Det handlar om brister i byggmetoder, om tekniska brister, om nya och oprövade material.

Ungefär 2 miljoner människor i vårt land har allergiska besvär eller annan form av överkänslighet. Brister i inomhusmiljön är enligt vad experter i allergiutredningen redovisar en förklaring till att allt fler drabbas av allergi och annan överkänslighet. Vi tillbringar 85–90 % av vårt liv inomhus, och 75 % av den tiden vistas vi i våra bostäder.

Det är naturligtvis helt oacceptabelt att nästan nya bostadsområden måste totalsaneras för att bli beboeliga. Jag tycker det är fullständigt orimligt att skattebetalare och hyresgäster kort efter det att ett hus finansierats med stora subventioner på nytt skall behöva gå in och ta kostnader för återställandet av missar i fråga om byggmaterial och byggmetoder. Samtidigt slipper de som bär ansvaret för produkten – byggaren, ibland byggherren och materialtillverkaren – undan sitt ansvar. Så kan vi inte ha det.

Den särskilda arbetsgruppen för sjukhus-frågor har fått i uppdrag att med förtur ta fram förslag som lägger ansvaret för produkten, bygget, på dem som producerar – ansvarsbestämmelser som gör att de som har ansvaret för material och bygge får ta konsekvenserna av misstag i produktionen och stå för kostnaderna för sanering av dåliga inomhusmiljöer. Jag väntar arbetsgruppens förslag under hösten.

Min utgångspunkt är att ett ökat ansvar skall följas av ett större intresse för kunskap om de metoder man använder. I dag provar man ut byggmaterial och byggmetoder direkt i produktionen. Man genomför alltså försök i full skala med de boende som ett slags försökskaniner. Så kan man naturligtvis göra så länge man inte behöver ta det fulla ansvaret för den produkt man lämnar ifrån sig. Går det bra har man vunnit erfarenhet. Då kan man fortsätta använda metoden. Går det dåligt och felen uppdagas sedan de två första garantiåren gått, är det någon annan som får ta ansvaret för felen. Denna försöksverksamhet leder alltför ofta till mänskligt lidande och dyrköpta erfarenheter. Men naturligtvis är det ett billigt sätt för näringen att prova ut material och byggmetoder. Skulle de som bedriver försöksverksamheten tvingas stå för kostnaderna är jag övertygad om att viljan att veta mer innan man påbörjar försöken skulle växa kraftigt.

Den totala byggverksamheten – investeringar och underhåll – omfattar årligen ca 150 miljarder kronor. Därav svarar bostadssektorn för ungefär 70 miljarder om året. Byggnader och anläggningar utgör vår största samlade tillgång. De värderas till mellan 1 000 och 1 500 miljarder kronor. Inom den väldiga sektor som byggindustrin representerar satsar man enligt senast tillgänglig statistik 0,06 % av omsättningen på forskning och utveckling. Detta sagt i medvetenheten om att det naturligtvis finns variationer mellan olika delar av byggsektorn. Om man ser till hela tillverkningsindustrin är forsk-

nings- och utvecklingsandelen över 2 %, för elektroindustrin är den nästan 7 % och för läkemedelsindustrin är den en bra bit över 12 %.

De här siffrorna talar sitt eget mycket tydliga språk. Byggindustrin satsar betydligt mindre än övrig industri på forskning och utveckling och ändå påverkas vi människor dagligen av dess produkter. Jag är övertygad om att ett skärpt ansvarstagande för de produkter man lämnar ifrån sig ökar också byggindustrins vilja att veta mer om det man använder, och därmed stiger också med nödvändighet satsningen på forskning och utveckling.

Man skall alltid vara försiktig med att dra paralleller men låt mig ändå göra ett tankeexperiment. Jag nämnde tidigare att läkemedelsindustrin satsar över 12 % av sin omsättning på forskning och utveckling. Den gör naturligtvis det därför att den vet att om den släpper ut produkter som är otillräckligt prövade kan den drabbas av väldiga skadeståndsbelopp. Därför satsar man kraftigt på tester och analyser för att förebygga skador och problem. Läkemedel använder vi förhoppningsvis vid enstaka tillfällen. Men bor gör vi varje dag året runt. Därför måste vi naturligtvis kunna ställa krav på att också byggmaterial och byggmetoder är tillräckligt utprovade innan de i stor utsträckning börjar användas i kommersiell drift.

Det är nödvändigt att vi skaffar oss mer av kunskap och vetande innan vi börjar använda material och byggprocesser. Vi behöver en ordentlig produktinformation om byggmaterialet, en produktinformation som skall bygga på noggrann prövning av materialet. Det handlar om en redovisning av befintliga beståndsdelar och egenskaper samt en redovisning av produktens innehåll. Men det är också fråga om en redovisning av de egenskaper produkten har och vilka åtgärder som krävs för att inte dessa egenskaper skall leda till problem i inomhusmiljön. Jag räknar med att vi senare i år skall kunna ta fram förslag också på detta område.

Herr talman! Målet för den svenska bostadspolitiken är att ge alla möjlighet till en bra bostad. Det är utmaningen i bostadspolitiken. Det är det som gör bostadsfrågan till en ständig aktualitet och som i dag gör det sociala målet för bostadspolitiken lika levande och viktigt som när det först formulerades.

AGNE HANSSON (c) replik:

Herr talman! Bostadsministern redovisade det antal bostäder som man börjat bygga – och det talet var glädjande högt. Det är bra att bostadsbyggandet nu har kommit i gång även om det har kommit i gång alldeles för sent.

Det var också glädjande att notera att bostadsministern är oroad över den starka kostnadsutveckling som finns när det gäller boendet. Det har vidtagits en rad åtgärder. Vi har från centerns sida ställt upp bakom dessa utom när det gäller att begränsa ombyggnader. Det är viktigt att det finns en stabilitet i bostadspolitiken och att man försöker att få i gång ombyggnadsverksamheten på nytt när man längre fram i tiden ser en avmattning av nyproduktionen.

Jag frågar mig om de åtgärder som vidtagits när det gäller kostnaderna är tillräckliga. Jag upprepar mina frågor: Om nu bostadsministern med all rätt är så oroad över kostnadsutvecklingen, hur går då detta ihop med förslaget om byggmoms? Hur skall vi klara kostnadsstegringar? Hur skall vi klara en

fortsatt hög bostadsproduktion? Hur skall vi få bukt med de stigande värdena på äldre hus?

Bostadsministern gjorde en intressant jämförelse mellan hur mycket byggkostnaderna har stigit i förhållande till inflationen. Det är alldeles riktigt att göra en sådan jämförelse. Han ville visa att kostnadsutvecklingen nu är betydligt mer balanserad i jämförelse med inflationsutvecklingen och att den tidigare låg mycket högre. Det är också bra. Det finns alltså förutsättningar för bostadsministern att få fler gräddtårter från HSB, men jag har noterat att han fortfarande inte fått mer än två. Han skall få en för varje månad som byggkostnaderna inte stiger mer än inflationen. Vi är nu i oktober, och han har hittills i år fått två.

Jag noterar vidare att bostadsministern ägnar en stor del av sitt anförande åt kvalitetsaspekterna i boende och boendemiljö. Jag kan nu räkna bostadsministern till anhängarna av denna fråga. Vi i centern har drivit den länge. Vi har både i bostadsutskottet och i riksdagen fått majoritet för att man skall ta fram en undersökning, som nu är gjord. Vi är på väg att få en bättring. Jag hoppas att utredningen ger positiva resultat i detta avseende.

Slutligen: Det är bra, bostadsministern, att ta de sociala målen som en utmaning, men det gäller att ta i för att klara målen.

BERTIL DANIELSSON (m) replik:

Herr talman! Bostadsministern höll ett väl artikulerat anförande om förträffligheten i den egna politiken. Något annat var väl inte att vänta. Jag kan instämma i att det är bra att bostadsbyggandet nu skjutit fart och att byggkostnaderna dämpas samt att intresset för sjuka hus-frågorna har resulterat i åtgärder. Utskottet har ju, som Agne Hansson påpekade, drivit fram det här genom sina förslag, som riksdagen sedan har antagit. Det var som sagt inte mer än väntat att det skulle följas upp i regeringens arbete.

Däremot måste jag tyvärr konstatera att bostadsministern sorgfälligt undvek att på något sätt debattera de frågor som jag tror för väldigt många är aktuella och brännande inför förändringarna. Det finns faktiskt ett väldigt bra tillfälle för bostadsministern att just i dag ge till känna hur bostadsministern ser på dessa frågor. Det blir verkligen omvälvande förändringar för många boende. Mycket kraftiga förändringar kommer att ske. Det finns åtskilliga som är oroad.

Jag har framför mig ett remissyttrande från HSB, där man uttalar en stor oro:

"Det föreslagna reformpaketet" – det gäller såväl Birgerssonska förslaget som skatteutredningarnas – "avses till ca en tredjedel finansieras genom skattehöjningar och besparingsåtgärder inom bostadssektorn. HSB bedömer att en mycket stor del av dessa åtgärder särskilt kommer att drabba pågående och planerad nyproduktion och ombyggnad."

Detta är just vad jag också befarar. Den höga ambitionen är ju att hålla bostadsbyggandet uppe, men det kommer att drabbas särskilt hårt om förslaget genomförs. Det går inte ihop.

Slutligen vill jag bara deklarerat att också vi avvisar byggmomsen. Det kan inte vara rimligt att en byggmoms införs som man sedan får bidrag till. Det kallas för rundgång, och det vill vi inte ha.

JAN STRÖMDAHL (vpk) replik:

Herr talman! Jag tycker också att bostadsministern höll ett mycket vackert tal. Jag kan hålla med om allt som sades. Däremot kan jag inte hålla med om det som inte sades. I varje fall jag upplevde det som tråkigt att vi inte fick några som helst besked, och jag skall skänka en eller annan minut åt bostadsministern så att det hinns med före middagspausen. Jag vill bara påminna om en av mina frågor: Avser bostadsministern nu att göra någonting för att införa en kommunal bostadsförmedlingsskyldighet?

Bostadsminister ULF LÖNNQVIST replik:

Herr talman! Jag delar Agne Hanssons uppfattning att när överhettningen på byggmarknaden totalt sett avtagit på ett sådant sätt att den prisdrivande effekt som denna överhettning har kan klaras på annat vis skall vi naturligtvis återgå till att bygga om bostäder och återställa marknaden för detta så att det blir likartade villkor med dem som gäller för nyproduktion. Det är också därför som riksdagens beslut innebar en tillfällig begränsning.

Agne Hansson, Bertil Danielsson och Jan Strömdahl har frågat om sådant hör till skatteutredningarnas arbete och Bengt Owe Birgerssons arbete och de förslag som följer av detta. När det gäller skatteutredningarnas förslag är remissbehandlingen nyligen avslutad. Bengt Owe Birgerssons utredning är fortfarande föremål för remissbehandling. Jag har den respekten för remissinstanserna att de skall få komma med sina synpunkter. Dessa synpunkter skall ingå som en väsentlig del när regeringen har att göra avvägningar innan den går till riksdagen med sina förslag. Denna avvägning innebär att vi nu får möjlighet att väga samman skatteutredningarnas synpunkter och de remissynpunkter som kommer in på dessa med Birgerssons förslag till ett nytt finansieringssystem och de synpunkter som kommer in på detta. Därmed kan man se hur det totalt sett kommer att påverka våra boendekostnader. Detta – det sade jag i min inledning – skall vi återkomma till riksdagen med under våren.

Sedan var Agne Hansson inne på byggkostnaderna. Det är riktigt att jag sedan Vår Bostad började dela ut tårtor i april/maj fått två sådana. Om Agne Hansson även i fortsättningen är beredd att stödja de socialdemokratiska initiativen och förslagen för att komma åt byggkostnadsutvecklingen, skall jag gärna bjuda in Agne Hansson att bli delaktig i tårtkalaset vid nästa tillfälle.

Sedan till Jan Strömdahl: Hela mitt anförande var egentligen svar på de frågor som Jan Strömdahl ställde om bostadsbyggandets ökning och om huruvida övrigt byggande därmed får stå tillbaka. Jag redovisade hur övrigt byggande får stå tillbaka för bostadsbyggandets framväxt. Jag redovisade de höga tal som vi har när det gäller igångsättningen av bostadsbyggande. Beslutet om investeringsavgiften, som ju riksdagen fattade i slutet av våren, har varit i kraft under några månader. Ingen kan väl i dag säga vilken effekt denna avgift har kommit att få. Den är en del av de totala åtgärderna för att åstadkomma en åtstramning. Jag sade när det gäller Stockholmsområdet att de åtstramningsåtgärder som sattes in inneburit att investeringar för ungefär 30 miljarder senarelagts eller skjutits på framtiden.

Sedan kom Jan Strömdahl tillbaka med sin fråga om bostadsförmedlande.

Jag har låtit göra en genomgång av hur bostadsförmedlandet ser ut i landets olika kommuner. Den genomgången har jag i dagarna fått redovisad, och den pekar mot att knappt hälften av landets kommuner har bostadsförmedling. Jag har därför vid regeringens sammanträde i dag föreslagit regeringen, och regeringen har fattat beslut om det, att ge ett uppdrag till boverket att nu fråga de kommuner som inte har bostadsförmedling varför man inte har det och hur man fördelar bostäderna i dessa kommuner i dag.

Sedan finns det enligt tidigare riksdagsbeslut en möjlighet för regeringen att, med stöd av lagen, om så krävs för bostadsförsörjningens främjande förelägga kommuner att inrätta bostadsförmedling. Men det måste göras så att säga kommun för kommun. Innan man gör några ställningstaganden måste man naturligtvis veta hur det fungerar i dag och vilka åtgärder kommunerna kommer att vidta för att förbättra dagens situation.

Jag kan alltså konstatera att vi inte har behövt särskilt lång tid för ytterligare överväganden. Resultatet när det gäller det som jag sade i mitt anförande i Kalmar är alltså det uppdrag som i dag har lämnats och som kommer att resultera i att vi får ett underlag för ställningstaganden beträffande en stor del av de aktuella kommunerna redan detta år. Resten kommer under den första månaden nästa år.

AGNE HANSSON (c) replik:

Herr talman! Jag tackar bostadsministern för det besked jag fick när det gäller stabiliteten i bostadspolitiken. Det var vad jag var ute efter när jag antydde ombyggnadsverksamheten. Det gäller ju att tänka långsiktigt här. Det är också en väldigt viktig faktor när det gäller att hålla priserna nere och att hålla kostnadsutvecklingen på en rimlig nivå.

Jag är tacksam för inbjudan till tårtkalaset. Om vi kan bli överens i byggmomsfrågan, är jag övertygad om att det finns en risk för att vi får äta mycket tårta tillsammans. Det är inte alltid så nyttigt. Men jag tar den risken ändå, eftersom jag tror att det här skulle vara väldigt bra för bostadsmarknaden framöver.

Sedan vill jag återknyta till de frågor som jag ställde och till det som diskuteras i förhållande till skatteomläggningen. Jag har i och för sig respekt för att bostadsministern inte kan ge besked om detaljer här. Men jag tycker ändå att det kan finnas anledning att uttala oro. Det gör jag i egenskap av bostadspolitiker, och jag har ju hävdat detta under lång tid. Finns det någon rimlig möjlighet att klara en rättvis fördelningsprofil om en så tung finansieringsbörda läggs på bostadssektorn i stort – det handlar ju om hur en tredjedel av hela skattereformen skall finansieras? Det är i det läget som jag är rädd för den utmaning när det gäller de sociala målen i bostadspolitiken som bostadsministern var inne på. Jag tror alltså att det då blir väldigt svårt att klara utmaningarna och de uppsatta målen.

Sedan två saker till. För det första gäller det taxeringsvärdena. För det andra gäller det behovet av att se över reglerna för hur bostadsbeskattningen skall byggas upp i framtiden. Jag fick inget svar på mina frågor. Men jag tror att det vore bra om vi kunde komma framåt här. Det är ju en viktig bit som nu är under omprövning. För det tredje vill jag återkomma till detta med de sjuka husen och till åtgärderna i det avseendet. Jag tycker att bostadsminis-

tern, trots att mycket av det han sade var bra, ändå hade en tendens att skjuta över väldigt mycket av skulden på byggindustrin och producenterna. Dessa har ett stort ansvar även när det gäller satsningen på forskning.

Vi i centern har krävt ökade resurser för satsningar på forskning. Men vi har inte fått med oss socialdemokraterna. Är bostadsministern också där beredd att svara för mer av forskningsresurser gentemot byggindustrin? Jag medger att satsningarna från den sidan är små.

BERTIL DANIELSSON (m) replik:

Herr talman! Man brukar säga att den som tiger den samtycker. Nu vet jag inte huruvida bostadsministern samtycker eller ej till Birgerssons förslag eller till det som jag framförde i mitt anförande. Det är fortfarande oklart vad bostadsministern egentligen avser och tycker i dessa frågor.

Det vore mig främmande att avkräva bostadsministern en fullständig deklARATION beträffande ett kommande förslag i en proposition. Men jag hade nog ändå förväntat mig några synpunkter från hans sida på förhållningssättet när det gäller den här typen av omvälvande förslag. Kan enskilda människor lita på att staten står för tidigare uttalanden? Skall ingångna avtal kunna upphävas så snabbt? Är det exempelvis rimligt att så mycket som en tredjedel av skattenotan, som är på 19 miljarder, skall bekostas av de boende? Det hade inte skadat med åtminstone en antydning om viljeinriktningen i det sammanhanget. Men jag får väl nöja mig med att besked här uteblir. Från vår sida är i varje fall härmed klart uttalat vad vi anser. Jag tror att det är bra, för då har bostadsministern i alla fall fått det beskedet inför de ytterligare övervägandena.

JAN STRÖMDAHL (vpk) replik:

Herr talman! Jag har också respekt för att bostadsministern inte vill gå in i en debatt om den Birgerssonska utredningen nu. Jag tog upp en sak som Birgersson inte har utrett, nämligen ett nytt system för att ta ut fastighets-skatt. Det framstod ju så tydligt att Birgersson egentligen skulle vilja lägga fram ett förslag, och alla remissinstanser verkade vara väldigt överens om ett förslag i samma riktning som det förslag som Birgersson ville lägga fram. Bostadsministern vill kanske säga någonting på den punkten.

När det gäller bostadsförmedlingen hälsar jag det givna beskedet. Det här verkar vara ett steg på rätt väg. Sedan får man väl försöka öka ut, så att bostadsförmedlingarna verkligen får möjlighet att förmedla alla lediga lägenheter. Det tror jag att vi är överens om.

Till sist. Jag fick inte något besked om hur det är med åtgärderna när det gäller att få stopp på den våldsamma prisutvecklingen och den spekulation i bostadsrätter som förekommer. Den frågan har faktiskt Birgersson inte heller ägnat sig åt.

Bostadsminister ULF LÖNNQVIST replik:

Herr talman! Vi återkommer till det som nu sagts i denna omgång om finansieringen av skatteutredningarnas förslag. Det har här talats om att en tredjedel av kostnaderna skall läggas på bostäderna, och man har ondgjort sig över detta. Ja, det är utredningarnas förslag. Dessa är nu remissbehand-

lade. Birgerssons förslag tillkommer och är nu föremål för remissbehandling. Sedan har såväl ni på oppositionssidan som regeringen möjlighet att göra en total sammanvägning. Då får man naturligtvis bedöma vad bostadsmarknaden tål beträffande det ökade konsumtionsutrymme som skattereffekten rimligen skall ge svenska folket. Sådana avvägningar låter jag för min del anstå tills jag har hela underlaget. Det är vad jag menade när jag sade att jag har respekt för remissinstanserna och deras synpunkter. Således vill jag att deras synpunkter skall ha kommit in innan jag sätter mig ned och medverkar till den här avvägningen. När det gäller taxeringsvärdena och genomslaget av dessa har regeringen vid flera tillfällen sagt att det är rimligt att åstadkomma begränsningar, och det har finansministern vid flera tillfällen meddelat å regeringens vägnar.

Sedan tyckte Agne Hansson att jag hade en tendens att lägga skulden på byggmarknadens intressenter i fråga om de fel och brister som uppkommer. Vad jag menar är att de som producerar någonting så viktigt som en bostad, de som producerar materialet för denna, också har att ta ett ansvar för den färdiga produkten. De har att ta ett ansvar för att det blir en bra inomhusmiljö. Det är för att lägga fast detta ansvar som jag har bett den grupp som arbetar med "sjuka" hus att undersöka hur detta kan ske och hur de som producerar skall kunna knytas till detta ansvar. Jag är övertygad om att det därur kommer att växa fram ett ökat intresse för en kraftigare satsning på forskning och utveckling.

Det måste vara en viktig uppgift för branschen som sådan, att man av det som kommer in i form av intäkter på det som produceras måste vara beredd att sätta av en väsentlig del för forskning och utveckling, så att människor kan leva och bo i trygghet i sina hus. Vi kommer från socialdemokratins sida att på allt sätt driva denna fråga, som vi menar är viktig. Människor har rätt att känna den tryggheten. Det måste bli en bra situation i inomhusmiljön, där alla vi människor i detta land vistas så lång tid.

Nej, Jan Strömdahl, jag har inte hindrat någon att lägga fram förslag när det gäller fastighetsskatten. Birgersson kunde ta upp de frågor som han ansåg möjliga att behandla inom ramen för sitt utredningsarbete. Jag vill dock understryka att han har haft utomordentligt kort tid på sig, som Agne Hansson också sade. Att säga att han också skulle ha hunnit klara av den stora uppgift som det är att ändra grundvalen för fastighetsbeskattningen vore kanske att begära för mycket.

Jag delar Jan Strömdahls uppfattning att en av de viktigaste uppgifterna för kommuner som har en fungerande bostadsförmedling är att se till att denna förmedling har bostäder att förmedla – annars kan den aldrig bli ett verksamt instrument i bostadspolitiken. Därför tycker jag att fler kommuner än i dag borde använda sig av bostadsanvisningslagen, för att också få möjlighet att via förmedlingen fördela bostäder inom de privata fastighetsägarnas bestånd.

Om jag minns rätt, är det 18 kommuner som hittills har använt bostadsförmedlingslagen, och det är ytterligare 40–50 som har överläggningar med de privata fastighetsägarna om att få del av deras bostäder till bostadsförmedlingen. Jag hoppas att fler kommuner nu börjar använda denna lag. Denna

lag som riksdagen har stiftat är just till för att bostadsförmedlingarna skall få fler lägenheter att förmedla.

Vi återkommer så snart lagrådsbehandlingen är avklarad till riksdagen med förslag som innebär att man skall kunna göra ingripanden på ett lättare och bättre sätt ute i kommunerna, främst mot den smygkontorisering som många, framför allt i storstadsområdena, har ägnat sig åt. Där finns det också en hel del lägenheter som kan överföras till bostadsförmedlingarna.

Talmannen anmälde att Agne Hansson och Jan Strömdahl anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

5 § Meddelande om kammarens sammanträde fredagen den 13 oktober

Talmannen meddelade att, om den allmänpolitiska debatten kunde avslutas på torsdagskvällen, ett bordläggningssammanträde skulle anordnas fredagen den 13 oktober kl. 12.00.

6 Ajournering för middagsuppehåll

Kammaren beslutade kl. 18.03 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

7 § Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00 under ledning av förste vice talmannen.

8 § Allmänpolitisk debatt (forts.)

ANN-CATHRINE HAGLUND (m):

Fru talman! Allvarligt oroade över flykten från läraryrket och över de tomma utbildningsplatserna i lärarutbildningen föreslog vi moderater i januari en parlamentarisk arbetsgrupp. Vi ansåg då som nu att det är nödvändigt att diskutera innehållet i skolans verksamhet. Inte minst de kraftiga reaktionerna på regeringens besparingsförslag när det gäller skolan var tecken på att det finns djupgående fel.

Skolministern sade att den moderata inriktningen på kunskaper och färdigheter är grund och snäv.

Flykten från läraryrket har fortsatt. Rapporterna om dåliga kunskaper, om slitna lokaler och om våld och oro i skolan är många. Det är fortfarande stora problem med obesatta platser i lärarutbildningen.

Vi föreslog en oberoende skolkommision.

Skolministern sade att vi moderater svartmålar. Själv ägnade sig skolministern åt skönmålning och talade om yttre ting.

Tidningsrubriker må ibland vara överdrivna och ge en bild som är lösryckt ur sitt sammanhang:

- Lärare i uppror
- Bomben i skolan. Det ligger en bomb och tickar i skolan
- Byråkratin kostar alltmer i skolan
- Elever kräver krafttag mot våldet
- Tomt i katedern
- Ministern in – lärarna ut

Även om detta är överdrivet måste man allvarligt och uppriktigt fråga sig: Är detta tecken på en skola i harmoni?

Visst är mycket fint i den svenska skolan. När jag besöker min egen skola, Vialundsskolan i Kumla, blir jag glad över mycket. Men även där möter jag lärare som tröttnat.

Alltför ofta möter jag problem. Alltför ofta möter jag lärare som förtvivlar över att ingen vill diskutera det verkligt viktiga för skolan, lärare och föräldrar som kräver handling från politikerna och inte bara vackra ord.

I dessa dagar är tidningarna fulla av lärares och elevers protester. Man kan ha olika synpunkter på demonstrationer, och jag vill inte göra något inhopps i avtalsförhandlingarna. Men jag vet att det finns hos många i skolan en upp-dämd irritation och vrede som nu strömmar ut. Detta måste tas på allvar.

Egentligen är det inte konstigt – när skolan skall ombesörja allt mer blir ingenting riktigt ordentligt. Skolans personal går omkring med känslor av otillräcklighet därför att kraven på skolan är så många, så skiftande och så oförenliga.

Skolans traditionella och viktigaste uppgift – att ge kunskaper och färdigheter – trängs undan och får allt mindre tid. Annat än undervisning får breda ut sig.

Skolan som kärnan i förmedling av kunskaper och färdigheter, det som ger hela grunden för vår kultur och vårt samhälle, är inte längre lika självklar som förr. Skolan håller på att abdikera från sin roll som kunskapsförmedlare. Det är då inte särskilt egendomligt att också lärarnas yrkesroll faller i respekt och status.

Det är dags att konstatera att skolan inte klarar allt – skolarbetet måste inriktas på det centrala!

Att lärarna i dag visar en så kraftig reaktion tyder på att droppen till sist har urholkat stenen. Att ungdomar inte söker sig till läraryrket hänger naturligtvis samman med att de hör att yrket har låg status men också med att de själva har erfarenhet av skolan som arbetsplats och arbetsmiljö.

I våras utlovade skolministern en analys av konsekvenserna av ett ändrat huvudmannaskap, den s.k. kommunaliseringen av lärartjänsterna. Den analysen har vi inte sett. Däremot har vi sett förslag om kommunalisering, dvs. inte på riksdagens bord utan i avtalsförhandlingarna. Vilka är motiven till detta? Skall inte vi i riksdagen besluta om sådant? Vilka är skolministerns motiv? Vilka är regeringens motiv? Är det att vältra över kostnader på kommunerna? Vad vill regeringen med skolan och lärarna? Det är viktigt att vi

alla får det klart för oss. Skolministern är inte närvarande i kammaren, men kanske statsrådet Göransson kommer att svara på den frågan.

Man måste över huvud taget fråga sig vilka visioner regeringen har för skolan? Har regeringen och vår skolminister några visioner alls?

Vår svenska skolas grundproblem beror på att skolpolitiken inte sätter kunskaper och färdigheter i centrum och inte tar tillräcklig hänsyn till att eleverna är olika och har olika anlag och förutsättningar. Enhetlighet och uniformitet sätts före den enskilde eleven. Detta drabbar alla elever men främst dem som behöver särskilt stöd och inte får det hemma.

En likvärdig skola betyder att skolan faktiskt inte kan se likadan ut för alla. Barn är olika och har lika rätt att få utbildning efter sina egna anlag och förutsättningar.

Vi har världens mest påkostade skolsystem men pengarna används inte rätt. Byråkrati, administration och kringaktiviteter får sluka resurser. Skolan har fått ta på sig massor av uppgifter som skjutit skolans huvuduppgift åt sidan. Krav på att skolan skall ta upp än det ena än det andra ställs ständigt. Detta vill inte regeringen göra någonting Därför fortsätter problemen, och därför har vi fått lärarkrisen.

I våra visioner för en bättre skola finns:

- Klara mål som sätter kunskaper och färdigheter i centrum, tydliga mål som gör att skolans huvuduppgift också blir tydlig och möjlig att genomföra.
- Betyg som redovisar kunskaper och färdigheter i relation till läroplanens krav. Våra visioner om betygen stämmer överens med betydande opinioner i Sverige, inte minst inom Hem och Skola. Det är inte en expertgrupp för att analysera betygens betydelse vi behöver utan beslut om ett bättre betygssystem.
- Ett avreglerat statsbidragssystem som följer elevens val av skola. Det ger frihet för elever och föräldrar att välja skola.
- Mindre krångel och färre regler. Varje skola måste få organisera och genomföra undervisningen på det sätt som bäst leder till att alla elever får goda kunskaper och färdigheter. Det är ute på skolorna man har kompetensen och de bästa förutsättningarna att bestämma detta. Med tydliga mål och ett bra betygssystem kan vi lämna större frihet och ansvar åt varje skola.
- Ökade möjligheter att välja inriktning och studiekurs. Detta är särskilt viktigt för eleverna på högstadiet. Deras möjligheter att lyckas väl ökar om de kan välja efter anlag och intresse.
- En fristående organisation för utvärdering av skolresultaten.
- En tidigare skolstart.
- En bättre lärarutbildning som har förutsättningar att göra lärarna kunliga, trygga och engagerade i sin lärarroll.

I vår vision spelar kunskaper och färdigheter huvudrollen i skolan. Skolan skall vara skola. Skolans problem handlar om att man inte tillräckligt tydligt slagit fast detta.

I ett samhälle där man anser att utbildning, kunskaper och färdigheter är något viktigt – en huvuduppgift för skolan – säkerställer man tillgången på

bra lärare, goda läroböcker, bra lokaler, bibliotek och en bra arbetsmiljö för elever och lärare.

Fru talman! Jag beklagar att skolministern inte är här för att redogöra för sin vision. Jag vill fråga statsrådet Göransson: Vilken vision har regeringen för vår skola?

LARZ JOHANSSON (c):

Fru talman! Jag skall börja med att säga några ord om radio- och TV-frågor, men eftersom det mest handlar om utbildningsradion tycker jag att det hör hemma i det här avsnittet av debatten.

Även socialdemokraterna har ju numera insett att det inte är vare sig praktiskt eller juridiskt möjligt att upprätthålla reklamförbudet i satellit-TV-sändningar som riktar sig mot svensk publik. Man är också på det klara med att om vi inte tillåter reklam i svensk TV, så hamnar dessa reklamintäkter någon annanstans.

Från centerns sida har vi mycket tidigt redovisat att vi anser att dessa reklamintäkter bör komma Sveriges Radio och TV-koncernen till godo. Om man tillåter reklam i en av de nuvarande svenska TV-kanalerna, får vi också resurser för att höja kvaliteten på radio- och TV-programmen men också för att fullfölja satsningarna på t.ex. lokalradion, där mycket återstår att göra, liksom för en regionalisering av utbildningsradion. Utbildningsradion kommer, i det utbildningssamhälle som vi redan befinner oss i, under 90-talet att spela en mycket stor roll som folkbildare, som distansundervisare, t.ex. i lärarfortbildningen, och i annan personalutbildning. Därför tycker vi i centerpartiet att det bästa vore att man ser till att dessa resurser hamnar i Sveriges Radio-koncernen och kommer dessa angelägna utbildningsändamål till godo.

Vi har, som det har sagts här, under den senaste tiden haft en ganska intensiv debatt om skolan. Det som den uppmärksamme lyssnaren har kunnat notera är att allt fler tydligen har kommit till samma uppfattning. Det har redovisats av Göran Persson, moderata samlingspartiet har uttryckt samma sak, och i folkpartiets program om skolan, som vi kunde läsa i somras, har det också redovisats. Och i dag har detta framförts från Kommunförbundets sida på den skolriksdag som avhålls ute i Älvsjö. Alla säger att problemen i skolan inte beror på att skolan har för litet pengar utan på att pengarna används på fel sätt. Pengar finns det nu tydligen gott om. Jag försäkrar att de närmare 900 kommunalpolitiker och skolmänniskor som var samlade i Älvsjö inte hade upplevt riktigt samma sak. De hade faktiskt inte intryck av att det finns gott om pengar ute i skolan. Det påstås att Sverige har världens dyraste skola, men att resultatet inte blir särskilt bra. Alltså används pengarna på fel sätt av dem som är verksamma i skolan. Då kan man undra varför de som anser att pengarna skall användas på ett annat sätt inte någon gång kan vara litet mer konkreta och tala om hur pengarna skall användas.

Visst går det att göra skolan billigare genom att lägga ned små skolor i glesbygden, genom att slå ihop små klasser till större, genom att låta barnen gå några kilometer extra till skolbussen, genom att sänka standarden på skolmåltiderna ytterligare och genom att låta barnen ha de slitna skolböckerna ytterligare några år. Det är ju på det sättet besparingarna har gått till under

Prot. 1989/90:8
12 oktober 1989

*Allmänpolitisk
debatt*

de senaste åren. Läger man därtill en undermålig arbetsmiljö, på grund av ett bristande lokalunderhåll, är bilden ganska fullständig. Detta är resultatet av regeringens besparingspolitik, som regeringen har lyckats genomföra i första hand med stöd av moderaterna och delvis med stöd av folkpartiet. I det läget kommer moderaterna av alla och ropar på en kriskommission för skolan.

Man kan då fråga om det skulle bli mer pengar om de i och för sig otillräckliga resurserna för allt annat än undervisning, dvs. lokaler, skolmåltider, skolskjutsar, m.m., lades ihop med de resurser som i dag anvisas för lärare och skolledning. Jag förutsätter nämligen att man räknar med att minst lika mycket som i dag finns för lärarlöner och skolledarlöner också skulle användas till det i fortsättningen. Alla talar ju dessutom om behovet av att höja lärarnas löner och av att satsa stora pengar på fortbildning. Då tycker jag att alla som nu för detta resonemang om att pengarna i skolan räcker till bara de används på rätt sätt måste vara litet mer konkreta när det gäller vad de menar. Det räcker inte att tala om administration och byråkrati. Jag är ganska övertygad om att t.ex. Ann-Cathrine Haglund inte har en aning om hur mycket denna administration och byråkrati i skolan kostar i förhållande till det totala anslaget till skolverksamheten.

I kompletteringspropositionen, som lades fram i våras, meddelade skolministern riksdagen att han tänkte göra en analys av vad som skulle hända om de nuvarande statligt reglerade tjänsterna i skolan överfördes till kommunalt reglerade tjänster. Vi från centern sade att vi inte motsätter oss en sådan analys. Vi sade att en sådan analys kunde göras för att man skulle se vad en sådan leder till. Men vi ställde vissa bestämda villkor. Nu när denna fråga dessutom har lyfts in i avtalsrörelsen tycker jag, om vi skall diskutera denna fråga seriöst, att det finns anledning att ytterligare markera att alla förutsättningar måste klargöras på ett tydligt sätt. Därför finns det nu anledning för oss i centern att säga, i förhållande till det vi redovisade i samband med kompletteringspropositionen i våras, att frågan om lärartjänsternas reglering skall lyftas ut ur avtalsförhandlingarna. Det är, vilket redan har sagts här tidigare, en politisk fråga som riksdagen skall fatta beslut om. Därför säger vi i centern: Redovisa resultatet av denna förutskickade analys för riksdagen! Genomför dessutom ett formellt samråd med personalorganisationerna! Detta är nämligen ingenting som man förhandlar om. Däremot samråder man med personalorganisationerna om man har för avsikt att föreslå riksdagen en förändring. Dessutom säger vi i centern: Redovisa öppet resultatet av de förhandlingar som rimligen måste ha förts med Svenska kommunförbundet om detta övertagande av lärartjänsterna för riksdagen, och naturligtvis även för allmänheten, för svenska folket. Om regeringen förhandlar om relativt frikostiga lönehöjningar för lärarna, även om de enligt lärarorganisationerna är otillräckliga, och i samma ögonblick säger att den har för avsikt att sedan föra över lärartjänsterna till kommunalt reglerade lärartjänster och därmed få ett kommunalt avtal, är det ju rimligt att Kommunförbundet har haft åsikter om hur denna överföring skall gå till och hur de ökade kostnaderna skall finansieras. Det tycker jag att riksdagen bör få en redovisning av. Vi i centerpartiet kräver också att regeringen lägger fram ett förslag om förenklade specialdestinerade statsbidrag till skolan. Under dessa förutsätt-

ningar är vi i centern för vår del beredda att förutsättningslöst pröva frågan om ett förändrat huvudmannaskap för skolans personal.

Prot. 1989/90:8
12 oktober 1989

*Allmänpolitisk
debatt*

ANN-CATHRINE HAGLUND (m) replik:

Fru talman! Jag tror inte att Larz Johansson heller kan ange en exakt siffra för hur mycket administrationen och byråkratin i den svenska skolan kostar. Men om Larz Johansson har följt skoldebatten står det helt klart att de allra flesta har insett att det kolossala regelverket, byråkratin och administrationen på alla nivåer kostar väldigt mycket pengar och att de allra flesta, t.o.m. vår skolminister, vill minska byråkratin och administrationskostnaderna. Problemet är bara att man från regeringens sida inte förmår att verkligen avreglera och införa ett förenklat statsbidragssystem. Jag kan nämna en kommun i mitt eget län. Karlskoga kommun, där man har gjort en undersökning i vilken det sägs att administrationskostnaderna i grundskolan har ökat med över 20 % per elev. Antalet elever har minskat med 26 %, men kostnaderna har minskat med bara 21 %. Och det är kostnaderna för byråkrati och administration som ökar.

Jag tror att de flesta som diskuterar skolan är överens om färdriktningen. Problemet är att de flesta inte vill genomföra en verklig avreglering och en verklig målstyrning. Om man får en målstyrning som innebär att skolans huvuduppgift klart anges, som innebär att skolan har ett bra betygssystem och som innebär att det sker en fristående utvärdering, kan en avreglering ske och den enskilda skolan, personalen och föräldrarna kan forma skolan i enlighet med skolans mål.

LARZ JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Det är kanske inte så konstigt om kostnadsreduktionen inte följer elevminskningen. Om den skulle göra det skulle det, Ann-Cathrine Haglund, innebära att små skolenheter måste läggas ned, att små klasser måste slås ihop till större klasser och att färre lärare måste användas. Om det är denna organisation man vill ha går det att minska kostnaderna i takt med elevminskningen.

Kostnadsökningarna för skolans administration kan uttryckas på det sätt som Ann-Cathrine Haglund nyss gjorde, och då verkar de dramatiska. Kommunförbundet redovisar att administrationskostnaderna, den lokala skoladministrationen, skolledningen osv., under senare år har ökat med 27 %. Det låter väldigt mycket. Men den totala kostnaden för denna administration och denna "fruktansvärda byråkrati" utgör 3 % av skolans kostnader enligt Kommunförbundets redovisning. Med tanke på detta blir dimensionerna på dessa kostnader litet annorlunda. Om Ann-Cathrine Haglund skulle lyckas halvera dem, vilket ju innebär en ganska kraftig reduktion, skulle det inte betyda särskilt mycket för det totala kostnadsläget. De utgör totalt 3 % av de faktiska kostnaderna. Dessutom hade moderaterna ett par gånger under det förra riksmötet möjlighet att rösta för ett mycket kraftigt förenklat statsbidragssystem som föreslogs av centern här i riksdagen. Men moderaterna röstade emot, och därför har vi det nuvarande statsbidragssystemet.

ANN-CATHIRINE HAGLUND (m) replik:

Fru talman! Den beskrivning av administrationskostnader och byråkrati som jag redogjorde för står inte jag själv för, utan den står t.ex. Karlskoga kommun för. Det är helt andra siffror än de som Larz Johansson här har redovisat.

Man kan använda vilka siffror som helst, men man måste ju räkna med de totala kostnaderna när man talar om byråkrati och administration.

Ett av problemen är också att skolan har så många kringaktiviteter; det är så många andra saker än själva undervisningen som lagts på skolan och som kostar väldigt mycket pengar. Det innebär också stress och svårigheter för alla lärare, som egentligen har valt läraryrket för att undervisa och som är utbildade för att undervisa. Att, som vi föreslår, minska kringaktiviteterna är en metod såväl att stärka skolans undervisande roll, att stärka lärarna och att stärka läraryrket som att minska kostnaderna och lägga pengarna på undervisning.

LARZ JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Om man räknar s.k. kringaktiviteter, t.ex. elevvårdsinsatser, som byråkrati och administration kan man naturligtvis redovisa helt andra kostnader. Men det som jag har återgivit för Ann-Cathrine Haglund är Kommunförbundets redovisning av de samlade kostnaderna ute i kommunerna för administration av skolan. De är 3 % av den totala skolkostnaden.

Hanteringen av det, som man säger, oerhört komplicerade och svåra statsbidragssystemet kostar kommunerna 3 % av den totala statsbidragsvolymen. Det är alltså inte så fruktansvärt höga tal vi talar om.

Jag tycker också att man skall försöka begränsa dem och göra de besparingar man kan. Men man skall inte hysa någon övertro på att man kan lösa alla skolans andra problem med att förändra kostnaderna med en eller annan promille.

Förste vice talmannen anmälde att Ann-Cathrine Haglund anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON:

Fru talman! Eftersom jag har fått veta av Larz Johansson att han inte har möjlighet att följa hela debatten i kväll vill jag gärna utnyttja ett par minuter av min taltid till att ta upp en speciell fråga som Larz Johansson berörde, nämligen TV-frågan.

Jag vill i det sammanhanget bara säga att det ju nu har framlagts en utredning av TV-verksamheten i den mediasituation som vi nu befinner oss i. Den är ute på remiss och kommer att behandlas.

Självfallet finns det skiftande uppfattningar kring den. På en punkt vill jag invända mot Larz Johanssons beskrivning. Han skildrade det så, att det inom socialdemokratin finns tvekan och osäkerhet, medan hans eget parti är oerhört enigt och bestämt när det gäller hur man skall hantera det här.

Denna eftermiddag har en tidigare industriminister med hemvist i Larz Johanssons parti för Lantbrukarnas Riksförbunds räkning presenterat en linje som är en helt annan än den som centerpartiet företräder, nämligen att

etablera en fristående tredje TV-kanal; man börjar med att i dag presentera en satellitsändare för etablering den 1 september nästa år. Det är en TV-politik som går helt på tvärs mot den som centerpartiet företräder. – Tillvaron är något komplicerad också i bondeleden.

Prof. 1989/90:8
12 oktober 1989

*Allmänpolitisk
debatt*

LARZ JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Det här kanske inte riktigt hör till debatten, men låt mig ändå göra en jämförelse.

Anta att ett f.d. statsråd i en socialdemokratisk regering efter det att han lämnat regeringen skulle bli lät oss säga direktör i KF. Kommer denna direktörs ageranden, om de inte överensstämmer med det socialdemokratiska partiets åsikter, då att tas till intäkt för påståenden om att det socialdemokratiska partiet är splittrat? Räcker det inte med att ni har ledamöter i verkställande utskottet – i och för sig verksamma i andra organisationer – som allt som oftast redovisar från partilinjens avvikande åsikter?

Vad som egentligen är intressant att diskutera, Bengt Göransson, är följande. Om det nu finns rätt betydande intäkter att hämta på radio- och TV-området, om vi har stora behov, både när det gäller radion och TV:n – jag har visat på utbyggnaden av lokalradion och inte minst utbildningsradion – och om man inte har för avsikt att tillgodogöra sig reklamintäkterna utan låter andra ta hand om de möjligheterna, på vilket sätt tänker Bengt Göransson då stärka t.ex. utbildningsradions möjligheter att i framtiden fullgöra sina uppgifter? Det krävs ganska betydande resurser och rätt betydande tillskott. Än så länge har det inte syntts till någon större vilja från regeringens sida att skjuta till de pengarna.

Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON replik:

Fru talman! På den senaste frågan skulle jag vilja svara att jag i varje fall inte har för avsikt att föreslå att utbildningsradion skall finansiera sig med reklamintäkter som den skall söka värva i tävlan med den satellitsändare som inom kort öppnas av Nils Åsling, Lantbrukarnas riksförbund och Föreningsbankernas bank.

LARZ JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Det är en mycket medveten vantolkning som Bengt Göransson nu gör.

Vad vi har föreslagit är att en av TV-kanalerna skall tillgodogöra sig reklamintäkterna, att de i sin tur skall tillföras hela Sveriges Radio-TV-koncernen och sedan användas för olika ändamål. Det innebär inte att utbildningsradion skall sända reklamprogram utan att utbildningsradion skall få del av de reklamintäkter som hela koncernen skulle kunna tillgodogöra sig.

Men Bengt Göransson föredrar tydligen att några andra tillgodogör sig reklamintäkterna och att utbildningsradion och andra delar av Radio-TV-koncernen får fortsätta att leva på svältkost.

KRISTINA SVENSSON (s):

Fru talman! Umeå universitet och högskolan i Luleå är förmodligen de regionalpolitiska åtgärder som varit mest effektiva när det gällt att utveckla

en region i vårt land. I våra grannländer – i både Norge och Finland – har man på samma sätt etablerat universitet och forskning i svaga landsändar för att nå en balanserad utveckling. Man vet att ett universitet med dess forskning verkar dynamiskt, som en motor för en region. Det här synsättet präglar också den regionalpolitiska kommitténs betänkande – utbildning är där av strategisk betydelse för att utjämna regionala skillnader.

I vårt land har vi successivt byggt upp högskolor för att göra högre utbildning tillgänglig för alla oberoende av bostadsort. Det är mycket bra.

Men en högskola utan forskare och forskning riskerar att stagnera och bli en postgymnasial utbildningsanordnare, där utbildningen kan bli av lägre kvalitet än vid universiteten. Det finns ett befruktande samband mellan grundutbildning och forskning, som höjer utbildningens kvalitet.

Egentligen är det en rättvisefråga. Våra studenter vid de regionala högskolorna skall självfallet garanteras samma höga kvalitet i utbildningen som studenterna i Stockholm, Göteborg, Lund, Uppsala, Umeå och Linköping. Jag talar alltså för att fasta forskningsresurser skall tillföras de regionala högskolorna.

Vid högskolan i Karlstad har den s.k. Värmlandsmodellen för forskning utvecklats. Den innebär att forskare adjungeras till högskolan för att ge forskarutbildning. Det finansieras med gemensamma insatser från kommun, landsting, länsstyrelse, näringsliv och fackliga organisationer.

Vi har visat att det finns en stark vilja i länet att utveckla vår högskola, och vi har visat på goda forskningsresultat genom de avhandlingar som lagts fram. Men Värmlandsmodellen har alltför mycket av ad hoc-karaktär och kortsiktigt perspektiv. Det är därför nödvändigt att högskolan får fasta forskningsresurser över den statliga budgeten. Vi värmlänningar – jag tror mig här tala för hela länet – väntar oss det i det förslag som kommer i forskningspropositionen i vår.

En stor del av vår högskola är lärarutbildning. Av 190 utbildningsplatser har vi den här höstterminen 60 tomma platser på tidig-lärlinjen. Det beror bl.a. på att vi här i riksdagen beslutat skärpa antagningskraven. I Karlstad följer vi det beslutet och antar enbart behöriga studenter. Därför står 30 % av platserna tomma. Att så många saknar behörighet tror jag beror bl.a. på att gymnasieskolan ännu inte kommit i takt med de nya kraven. Många elever har valt fel gymnasielinje från årskurs 9. Säkert har också den negativa debatten om läraryrket medverkat.

Budskapet att läraryrket inte är något framtidsyrke är en djupt missvisande mediabild, som medverkar till att vi under mitten av 90-talet kommer att sakna lärare. Redan nu är det svårt att rekrytera vikarier även i icke överhettade områden.

För att häva den trenden måste högskolorna och UHÄ bättre marknadsföra utbildningen. Det är riktigt att vi även fortsättningsvis skall ställa höga krav på blivande lärare, men man måste fråga sig om inte elever från humanistisk och ekonomisk linje skulle kunna vara behöriga att bli tidig-lärare i svenska och samhällsorientering. Jag menar att antagningsreglerna i vissa fall bör justeras. Jag frågar mig vilka initiativ utbildningsministern tänker ta för att öka rekryteringen till just tidig-lärlinjen. Kommer t.ex. antagningsreglerna att ses över?

För några år sedan hade vi i Värmland, som så många andra län, svårt att rekrytera elever till flera av de gymnasiala yrkeslinjerna. I år har vi 10 % fler förstahandssökande, och en negativ trend i yrkesutbildningen har brutits. Yrkeslinjerna har blivit attraktiva linjer och nu har vi bara 30 vakanta platser, något som måste anses marginellt.

Hos oss är inte längre yrkeslinjerna lågstatusutbildning. Vi har tusentals handledare från arbetslivet involverade i yrkesutbildningen, och sambandet skola-samhälle är äntligen en naturlig och självklar koppling. Varför?

Jo, vi deltar i försöksverksamheten om treåriga gymnasiala yrkeslinjer. Vi är med i en revolutionerande förändring av gymnasiet, där nu en gymnasieskola för alla förverkligas och alla gymnasieelever får likvärdig utbildning.

Finns det då inget smolk i glädjebägaren? Jo, kommunerna klagar över att det blir för dyrt, att investeringar i ny utrustning får stora ekonomiska konsekvenser. Och, det är klart, skall man köpa in allt blir det dyrt. Men det måste finnas icke använda möjligheter att samnyttja och, framför allt, att ute på arbetsplatserna använda den utrustning som finns i produktionen.

I Värmland skulle vi göra ett fullskaleförsök. Av förväntade 6 000 platser blir det nu något mer än hälften. För att försöket skall ge besked om alla effekter för arbetsliv, skola och kommuner måste fler försöksplatser ordnas. Vår slutsats hittills är att försöksverksamheten måste följas av en gymnasie-reform.

Avslutningsvis vill jag mycket kort beröra vuxenutbildningen. Behovet är mycket stort, och framför allt kvinnor söker till folkhögskolor och Komvux. Men – tyvärr – alltför många kan inte börja sina studier därför att de inte får något studiestöd. Vuxenstudiestöden räcker inte till. Reformen ger för litet pengar, och utbildningsklyftan kvarstår. Jag undrar vad utbildningsministern tänker göra för att förbättra de ekonomiska möjligheterna för vuxna att studera.

YLVA JOHANSSON (vpk):

Fru talman! Kvällens utbildningsdebatt förs i en tid då skolans villkor figurerar på tidningarnas nyhetssidor och har en central plats i den allmänna debatten. Till viss del beror det naturligtvis på lärarnas engagemang i den pågående avtalsrörelsen. Men till viss del beror det, tror jag, på att de problem som skolan har brottats med under 80-talet, t.ex. med stora nedskärningar, nu blivit tydliga också utanför skolans värld.

Skolan upplevs, tyvärr, av många elever som meningslös eller t.o.m. plågsam. Alltför många elever lämnar skolan varje år utan att ha grundläggande kunskaper och färdigheter. Förfärande många elever lämnar skolan med en motvilja till studier och med knäckt självförtroende.

Ann-Cathrine Haglund sade att skolan håller på att abdikera från sin roll som kunskapsförmedlare. Det är verkligen att ta i! Det är visserligen sant att kraven på skolan blivit större, men det gäller även kraven på mer kunskap och en högre kvalitet i undervisningen.

Anledningarna till dessa ökade krav är flera. Hemmens och traditionens roll i barns och ungdomars utveckling och kunskapsinhämtande har minskat. Det har resulterat i krav på att skolan skall lära eleverna t.ex. att kritiskt granska TV, film och video, att äta och laga näringsriktig mat, att skydda sig

mot sjukdomar, att ha förståelse för andra länders kulturer och att bearbeta den skrämmande informationen om miljöförstöring och krig.

Arbetslivets krav på skolan har ökat. Den tekniska utvecklingen, en mer flexibel arbetsmarknad, internationalisering, ett ständigt högre tempo och forskningens stora betydelse ställer krav på en hög kunskapsnivå i skolan.

En fungerande demokrati kräver att alla medborgare har en reell möjlighet att utnyttja sina demokratiska rättigheter och kunskaper om viktiga samhällsfrågor. Skolan måste därför ge alla elever kunskaper och självförtroende som gör att de kan kräva sin rätt och vara med och påverka samhällsutvecklingen.

I hela samhället finns en ökad medvetenhet om de brännande samhällsproblem som den uppväxande generationen förväntas lösa. Det gäller t.ex. miljöproblemen, energiförsörjningen, genteknikens utveckling, en fredlig utveckling i världen osv. Även i dessa frågor förväntas skolan ge grundläggande och användbara kunskaper.

Det finns alltså många och berättigade krav på skolan när det gäller kunskap och kvalitet som kanske har tillkommit sedan den tid då vissa skoldebattörer själva var elever. Samtidigt kvarstår kraven på grundläggande kunskaper inom de mer traditionellt uppdelade ämnena. Min erfarenhet är att det svenska skolsystemet är sprängfyllt av viktig kunskap som lärarna förväntas förmedla till eleverna. Många föräldrar blir nog förvånade och imponerade när de tittar i sina barns läroböcker och ser hur mycket kvalificerad kunskap eleverna matas med.

Även om vi vet att det finns problem, så är bristerna i vad skolan lär ut mycket måttliga i jämförelse med bristerna när det gäller vad eleverna verkligen lär in. Därför måste perspektivet i skoldebatten vändas.

Det perspektiv som nu dominerar skulle kunna kallas "utsikt från ett skrivbord". Det som i stället behövs, menar jag, är mer av "insikt från en skolbänk".

Skolan förmår i dag inte uppfylla alla de krav som ställs. Det beror inte, Ann-Cathrine Haglund, på att kunskapskraven är för lågt ställda eller på att lärarna skulle göra ett dåligt jobb, utan på skolans sätt att behandla eleverna.

Många elever upplever att de i skolan matas med färdigtuggade faktabitar som de förväntas svälja och rapa upp vid prov och förhör. De upplever inte att skolan är till för att stimulera den egna kunskapsutvecklingen eller stilla den naturliga kunskaphunger varje människa har. I stället för att ge mer smak och insikt om att kunskap ger möjligheter, skapar skolan alltför ofta olust och motvilja.

De som säger att pengar och personal inte är problemet i den svenska skolan gör sig skyldiga till just det skrivbordsperspektiv jag talade om. Hur många av de elever och lärare som har sin dagliga verksamhet i skolan känner igen sig i beskrivningen att skolan har tillräckliga resurser?

Även om skolans problem inte kan lösas enbart med hjälp av pengar, så måste man konstatera att de senaste årens nedskärningar skapat kännbara problem i skolorna. Jag tillhör inte dem som ropar om att den svenska skolan är en skola i kris. Den svenska skolan är i många avseenden mycket bra, och dagligen bedrivs en undervisning av hög kvalitet. Men trots detta måste man

konstatera att det nu krävs åtgärder för att förbättra lokaler, arbetsmiljö, läromedel och lösa problemet med bristande tillgång till utbildade lärare.

När det gäller just tillgången på utbildade lärare, som har berörts tidigare i dag, skulle jag vilja ställa en fråga till Bengt Göransson. Tror utbildningsministern att det kan finnas något samband mellan skolans många gånger dåliga arbetsmiljö och oviljan – eller kanske snarare den otillräckliga viljan – hos de ungdomar som lämnar dessa skolor att söka sig vidare till en lärarutbildning?

Fru talman! De som aningslöst tror att mer "plugg" i skolan skulle minska de konstaterade stora skillnaderna i studieresultat gör det alltför enkelt för sig. Då bortser man från de dubbla roller som skolan i dag plågas av. Det är en näst intill omöjlig uppgift för skolan att ge alla elever goda kunskaper samtidigt som varje ungdomskull skall sorteras för att tillfredsställa antagningsenheterna vid framtida utbildningsvägar och även framtida arbetsgivare.

Jag menar att det är ett rimligt krav att det urval som måste ske till vissa utbildningar skall ske vid ingången till den högre utbildningen. I dag sker urvalet i princip vid utgången från den lägre utbildningen, vilket gör att hela undervisningen präglas av konkurrensen om platserna i nästa utbildningssteg. På samma sätt är det rimligt att arbetsgivarna själva står för ett eventuellt urval bland flera sökande, utan assistans från skolan.

I motsats till Ann-Cathrine Haglund anser jag att betygen försvårar en bra undervisning i skolan. Det är självklart att varje form av utvärdering av skolans undervisning måste resultera i åtgärder för att rätta till det som inte är tillfredsställande. Betygen är ett mycket dåligt instrument för utvärdering. Vanligtvis resulterar konstaterade kunskapsbrister i ett manifesterande av dessa brister, dvs. i ett lågt betyg. Naturligtvis har de flesta lärare ambitionen att ingen elev skall lämna skolan med bristande kunskaper eller knäckt självförtroende, men trots det resulterar bl.a. otillräckliga resurser tillsammans med betygssystemet i att det ändå blir så.

Eleverna vänjs vid att bristande kunskaper inte är något att göra åt. Det bristande kunskaperna får man leva med, liksom man får leva med det betyg där dessa brister finns konstaterade svart på vitt.

Nej, befria skolan från dess dubbla roller och låt lärarna slippa vara domare! Skolan skall vara till för elevernas skull – antagningsenheter och arbetsgivare får klara sitt behov av sortering på egen hand.

ANN-CATHRINE HAGLUND (m) replik:

Fru talman! Jag ger Ylva Johansson rätt i att många elever tycker att skolan är meningslös och plågsam. De kanske går ur skolan med för dåliga kunskaper.

Orsaken till detta är att skolan är organiserad så att den inte förmår ta hänsyn till att barn är olika. Man har begreppet "likvärdig utbildning", och detta tolkas så att alla elever skall ha en precis likadan utbildning. Men eftersom barn är olika, behöver de olika valmöjligheter och alternativ, och barnen behöver olika mycket tid. Det viktiga är ju att varje elev känner att undervisningen är meningsfull för just honom eller henne, och då måste undervisningen ske på rätt sätt, vid rätt tid och på rätt nivå.

Men sedan håller jag inte med, när Ylva Johansson säger att det är för

mycket plugg och för mycket kunskaper i skolan. Nej, vi stoppar in så för-
tvivlat mycket andra saker i skolan. Jag har här en lång lista, som högstadie-
lärare i Linköping har sammanställt, över olika aktiviteter som kommer in
och tar hela klasser eller enstaka elever från lektioner. Det är sådana aktivi-
teter som splittrar och gör att både elever och lärare känner sig otillräckliga.

De saker som Ylva Johansson talar om – kritisk granskning, miljöförstö-
ring, krig och internationalisering – ställer ju krav på mer kunskap, t.ex. i
språk. Skall vi kunna arbeta för en fredligare värld måste vi kunna tala med
varandra. Vi måste också lära oss historia. Skall vi lära oss hur man får bukt
med miljöförstöringen, som är nog så viktigt, så måste vi kunna t.ex. kemi
och biologi.

Ylva Johansson ser betygen som någon sorts dom. Det gör inte jag. Jag
ser betygen som ett naturligt hjälpmedel. Betyg är det mest objektiva sättet
att tala om hur en elev har klarat kursen. Det är det mest rättvisande och det
mest lättförståeliga sättet. Tyvärr är inte heller betygen ett fullkomligt sys-
tem, men det är det bästa system vi har. Lärarna är inte domare när de sätter
betyg, utan de använder betygen som ett naturligt hjälpmedel för att ge en
så korrekt information som möjligt.

Debatten om betygens vara eller inte vara och misstänkliggörandet av be-
tygen tror jag är till skada. Betygen skall i stället utvidgas, bli flera och sättas
tidigare och oftare.

YLVA JOHANSSON (vpk) replik:

Fru talman! Ja, elever är olika och skall ha rätt till en utbildning som pas-
sar den enskilde eleven. När det gäller vackra ord kan vi vara överens, Ann-
Cathrine Haglund.

Men den modell som moderaterna förespråkar brukar handla om perma-
nenta nivågrupperingar, allmän och särskild kurs och betyg. Det har ännu
inte visats något exempel på att detta skulle gynna de elever som har det
svårast i skolan. Tvärtom kommer det ständigt nya rapporter som visar att
nivågrupperingen bara är uttryck för föräldrarnas ambitionsnivå och klass-
tillhörighet.

Om man tycker att betygen är ett sätt att föra vidare information om hur
det har gått i skolan och vad som har klarats av, för att föräldrarna och eleven
själv skall veta det, tycker jag det är märkligt att just skolan skall använda
sig av ett speciellt kodspråk med fem tecken för att kommunicera mellan
människor, när vi andra brukar tala om att vi lever i ett informationssam-
hälle.

ANN-CATHRINE HAGLUND (m) replik:

Fru talman! Grundskolan av i dag har inte lyckats göra någon social ut-
jämning – det visar åtskilliga rapporter och bedömningar. Snarare är det väl
så att de elever som i dag går i skolan och i nio år känner sig sämst inte mår
så särskilt bra av skolan.

Jag håller med Ylva Johansson om det första: vi är överens om att eleverna
skall ha en skola efter sina förutsättningar och anlag och att eleverna är
olika. Men låt oss då få en annan skolstart! Låt oss få en skolförberedande
förskola som bas i skolsystemet, låt oss få en tidigare skolstart och ett lågsta-

dium som bättre än i dag kan undervisa barnen individuellt och låta dem öva de första färdigheterna i egen takt! Låt oss få flera tillval på högstadiet, tillval som kan vara antingen fördjupning i ett ämne eller andra ämnen, men som då självfallet skall anges i läroplanen så att kvaliteten garanteras. Och låt oss få en möjlighet att komplettera innan man går vidare till gymnasieskolan om man har valt fel eller av annat skäl behöver komplettera sitt val. Låt oss skapa sådana valmöjligheter för eleverna att de verkligen får utbildning och undervisning efter sina egna anlag och har möjlighet att gå fram och fördjupa sig i sin egen takt!

Beträffande betygen som information i fem tecken – både Ylva Johansson och jag är lärare. Visst skall vi tala med föräldrarna, och visst skall vi ge muntlig information! Men det är så lätt att missförstå. Betygen är ett mycket mer entydigt sätt. Det är klart att vi skall ge både muntlig information och betyg, men jag tror det är riktigt att ha fler betygssteg, och betygen behövs tidigare i skolan än i årskurs 8.

YLVA JOHANSSON (vpk) replik:

Fru talman! Om skolförberedande undervisning och om att man skulle börja skolan tidigare har vi olika uppfattning. Jag anser inte att det som är skolförberedande också måste vara skollikt. Jag menar att den barnomsorg vi har i dag är skolförberedande, i den meningen att barnen utvecklas också inom barnomsorgen. Också andra modeller än sådana som är skolliknande är skolförberedande i ett vidare perspektiv.

Ann-Cathrine Haglund sade också att det inte är så kul att under hela skolgången få vara sämst i klassen. Nej, och det är ännu tråkigare att få ett papper på det, som man sedan skall leva med resten av livet!

Förste vice talmannen anmälde att Ann-Cathrine Haglund anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

LARS LEIJONBORG (fp):

Fru talman! Jag tycker att läget i avtalsrörelsen utgör en viss restriktion för den här debatten. Det är ju mycket känsligt. Det har förekommit vilda strejker, och debatten är mycket infekterad. Jag vill inte säga något som kan komplicera situationen. Jag skall också ha en interpellationsdebatt med skolminister Göran Persson nästa vecka, så jag får tillfälle att återkomma till en del frågor då.

Jag tänkte göra en del reflexioner om det ämne som också Ylva Johansson var inne på mot slutet, nämligen segregationen i det svenska skolsystemet och vad man från olika håll vill göra åt det. Det kommer då och då, som det har sagts här, utvärderingar som visar att den svenska skolan misslyckats med att skapa social utjämning i vårt samhälle. Studieresultat och studieval präglas av elevernas klassbakgrund.

Det låter sig ju sägas, och jag säger det själv ibland, att en del förhoppningar om vad skolan skall åstadkomma i fråga om social utjämning har varit överdrivna. Det är inte realistiskt att tro att skolan ensam kan utjämna klassklyftor som befästs av andra förhållanden i samhället, t.ex. segregation i boendet. Men utifrån mina värderingar tycker jag ändå att det är ett av de

allvarligaste misslyckandena i den svenska skolan att vi inte har kommit längre när det gäller social utjämning.

Ändå är det viktigt att man inte förlorar perspektivet. Jag tror fortfarande att det är sant att påstå att den allmänna skattefinansierade skolan är det viktigaste som samhället gör för att skapa integration och jämlikhet i samhället. Vad utredningarna inte visar är hur situationen skulle vara om skolan inte fanns. De rikare grupperna i samhället skulle kunna tillgodose sina barns utbildningsbehov ändå, men grupper med mindre ekonomiska resurser och med mindre studietradition skulle i den situationen få mycket större svårigheter.

Det är med andra ord de grupper som inte kan kompensera brister i skolan eller har råd att byta skola, t.ex. genom att flytta, som har mest att vinna på om skolan blir bättre och mest att förlora på om skolan är dålig. Av det drar jag slutsatsen att diskussionen om utjämning aldrig får ta över diskussionen om hur skolan kan bli bättre.

I socialdemokraternas 90-talsprogram, som det har kallats, spelar detta med att motverka segregation en avgörande roll i skolavsnittet. Gruppen som har skrivit rapporten argumenterar på en rad områden för mer av valfrihet och brukarinflytande, men just på skolområdet säger man sig att målet att skolan skall skapa integration gör att vi på det området inte kan arbeta med de här metoderna.

Jag håller med om att det kan vara en målkonflikt mellan valfrihet och strävan mot integration. Om man säger att t.ex. en etnisk minoritet kan få ha rätt att starta en egen skola, innebär ju det att i den skolan kommer man inte att träffa barn från andra grupper. Men jag menar ändå att det är ett för mekaniskt synsätt att tro att motsättningen är absolut. Jag vill utveckla det och illustrera det på två punkter.

För det första tror jag att valfrihet är ett sätt att göra skolan bättre för en individ, på det sättet att man utnyttjar möjligheter att välja till att göra skolan mer anpassad till den egna individens förutsättningar. Det kan uttryckas så att man egentligen inte kan säga att en skola är bra eller dålig, för en och samma skola kan vara bra för en individ och dålig för en annan. Finns det möjlighet att välja skola eller inriktning inom en skola, ökar möjligheten att skolan blir bra för en viss individ.

För det andra är valfriheten – och detta utvecklar 90-talsgruppen mycket vackert på andra samhällsområden än just skolan – ett förändringsinstrument. Genom att utnyttja rätten att välja visar man hur man vill att en viss offentlig verksamhet skall utvecklas. Jag menar att det är mycket olyckligt att just på detta område avsvärja sig möjligheten att använda valfriheten som ett förändringsinstrument, ett utvecklingsinstrument.

Jag skall be att få citera ett avsnitt ur rapporten från den socialdemokratiske 90-talsgruppen. Det är ett problem här. I det jag skall citera finns ett återkommande språkfel. Man syftar på skolstyrelsen men använder pluralformen de – plural form men singular betydelse som det brukar heta – men man syftar väl på ledamöterna i skolstyrelsen. På s. 212 i rapporten står det så här:

"Detta är viktigt. Det är skolstyrelsen som ska vara barnens och föräldrarnas företrädare. Det är de som ska ställa upp krav på hur föräldrar och elever

ska medverka i skolan. Det är de som avgör från vilka skolor de ska införskaffa vilka undervisningstjänster. De ska se till att information om goda resultat och goda exempel sprids på andra skolor, så att fler kan lära av lyckad förnyelse. Om de vid utvärderingen finner att en del skolor inte förmår leva upp till målet – att ge alla barn en god standard – så får man vidta korrigerande åtgärder. Det kan, i extrema fall, gå så långt som att man tvingas byta skolledning, eller kanske till och med stänga en skola. Vi tar till detta drastiska exempel för att klart visa vilket ansvar vi menar att skolstyrelserna bör ha.

Skolstyrelsens uppgift är kort och gott att bli experter på att avgöra vad som är en bra och en dålig skola.”

Jag menar att detta är ett exempel på en felsyn. Jag tror icke att skolstyrelsens ledamöter är de bästa experterna i det sammanhanget, utan jag tror att man kan lita mycket mer än vad socialdemokraterna tycks tro på föräldrars och elevers förmåga att spela en roll i utvärderingen.

Jag besökte USA för ett par veckor sedan, och det intressanta är att där ser man valfriheten som ett instrument för underprivilegierade grupper att förändra skolan så att den blir bra för dem. Samma människor som förr talade för bussning talar nu om att man skall få välja skola, därför att de som behöver skolan mest, de fattigaste grupperna, därigenom skall få makt att göra skolan bättre för dem.

Det synsättet tycker jag har mycket att lära oss i Sverige, och jag har svårt att förstå varför socialdemokraterna inte litar på föräldrars och elevers förmåga att medverka i utvärderingen av skolan.

CATARINA RÖNNUNG (s):

Fru talman! 1970-talets högskolereform innebar att eftergymnasial eller högre utbildning knöts samman i en enda organisation, högskolan. I samband med denna reform uttalades att avgränsningen av högskolan inte kan göras en gång för alla utan måste omprövas i takt med att olika utbildningar utvecklas.

Avgörande för på vilken nivå utbildningen skall förläggas bör vara om den kräver nära anknytning till forskning och bygger på vetenskaplig grund, betonar utredaren Lars Sköld, som gjort en översyn av den s.k. lilla ramen på utbildningsdepartementets uppdrag.

Alltsedan mitten av 70-talet har optikerutbildningens uppläggning och förläggning till enbart gymnasieskolan kritiserats i riksdagen, men ingen förändring har ägt rum. UHÄ utarbetade redan 1979 ett förslag att en allmän utbildningslinje, optikerlinjen, skulle inrättas. Men detta förslag kom aldrig att förverkligas.

I bl.a. England, USA och Norge finns sedan decennier optikerutbildning på högskolenivå. I Sverige sker utbildningen till legitimerad optiker inom gymnasieskolan. Den består av en högre specialkurs om 18 veckor, som i sin tur bygger på en tvåårig optikerutbildning, också den i gymnasieskolan. Men för att få behörighet av socialstyrelsen att prova ut något så elementärt som kontaktlinser måste man dessutom i Optikerförbundets regi genomgå en s.k. fördjupningskurs. Optikerförbundet och socialstyrelsen har bedömt den gymnasieförlagda utbildningen som otillräcklig i vissa avseenden. Optikerut-

bildningen behöver göras allsidigare, samordnas och förläggas till högskolan där möjlighet att forska finns. Universitetet i Linköping, som utvecklat många tvärvetenskapliga linjer, har visat intresse att permanent ta sig an denna utbildning. Den tekniska fakulteten kan svara för utbildning av naturvetenskaplig natur, optik och optometri, den medicinska i fysiologi och den filosofiska för forskningsmetodisk träning bl.a. SÖ överväger att äntligen överföra optikerutbildningen till högskolan, och utbildningsdepartementets utredare förutsätter att SÖ tillsammans med UHÄ utarbetar förslag i denna riktning.

Jag vill med detta inlägg i kammaren framhålla nödvändigheten av att så sker och att det sker utan dröjsmål.

Herr talman! Det här betyder ingalunda att jag anser att flertalet gymnasiala påbyggnadsutbildningar bör överföras till högskolan. Det är viktigt att många gymnasiala påbyggnadsutbildningar, i tekniska och ekonomiska ämnen på i regel en eller två terminer, finns kvar på regionalpolitiskt betydelsefulla icke-högskoleorter, där de utgör en resurs för ortens näringsliv. En rikt differentierad gymnasieskola med en kompetent lärarkår är en ovärderlig tillgång och fungerar som motor för utvecklingen i sitt närområde.

KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp):

Fru talman! "Detta är en ödesfråga för mänsklighetens överlevnad". "Det här är den helt avgörande framtidsfrågan som vi måste lösa". Ja, så ungefär har olika talare från den här talarstolen formulerat sig – även nu under den allmänpolitiska debatten. Och som exempel på dessa för mänskligheten avgörande områden som väntar på sin lösning har nämnts fred och nedrustning, miljöfrågorna, fattigdom och svält och den stora barnadödligheten i världen, m.fl.

Jag vill här lyfta fram ännu ett område där det återstår mycket att uträtta för att ge mänskligheten chans och möjligheter till en bättre utveckling. Det är rätten och möjligheten att få lära sig läsa.

Analfabetismen i världen är ett stort och växande problem som vi måste komma till rätta med för att få en rimlig chans att klara de stora uppgifter som ligger framför oss. Läskunnigheten är här ett nödvändigt redskap som måste ges till alla människor, för deras egen personliga utveckling och för mänskligheten.

Utvecklingen går tyvärr i motsatt riktning. Analfabetismen i världen ökar totalt sett. 1985 beräknades antalet vuxna analfabeter – då har man räknat de över 15 år – till ca 900 miljoner. På grund av befolkningsökningen och otillräcklig skolgång för barn i skolåldern kommer denna siffra att stiga till över en miljard år 2000 om inte radikala åtgärder vidtas.

Mer än 120 miljoner barn mellan sex och elva år börjar inte ens skolan och en stor del av de barn, som börjar skolan, slutar innan de lärt sig att läsa, skriva och räkna på ett funktionellt sätt. Det innebär att stora skaror bland dagens barn kommer att sälla sig till morgondagens analfabeter, om inte kraftiga satsningar görs för att förbättra undervisningssituationen. Och det gäller såväl globalt som här hemma i Sverige.

För att försöka vända trenden och komma till rätta med problemet har FN tagit initiativet till en världskampanj för att försöka utrota analfabetismen

till år 2000 – en gigantisk och, kanske någon tycker, omöjlig uppgift. Nästa år, 1990 har av FN proklamerats som internationella läskunnighetsåret. Tanken är att 1990 skall utgöra starten för ett intensivt arbete under det kommande decenniet för att, när vi går in i nästa sekel inte bara ha vänt trenden utan också utrotat analfabetismen i världen.

Jag vill inte gå så långt att jag påstår att alfabetiseringen löser alla problem; det gör den naturligtvis inte. Men den är onekligen ofta en förutsättning för bättre levnadsvillkor, inte bara ekonomiskt utan också socialt, kulturellt och politiskt. Ofta är det förenat med skam och förnedring att inte kunna skriva sitt namn eller läsa ett meddelande. Att kunna läsa och skriva ökar möjligheten att delta i föreningsliv och politiskt arbete och därmed kunna vara med och påverka samhällsutvecklingen. Läs- och skrivkunnighet är en mänsklig och demokratisk rättighet.

Som vi väl känner till är otillräcklig läskunnighet inte ett problem som bara berör u-länder. Även i utvecklade länder – t.ex. Sverige – finns det hundratusentals människor med otillräckliga läs- och skrivfärdigheter för att på ett tillfredsställande sätt fungera i det svenska samhället. Enligt läroplanen för grundskolan skall eleverna, när de går ur grundskolan "ha sådan säkerhet att de kan uttrycka sig tydligt i tal och skrift i de språksituationer de ställs inför i familj, kamratliv, föreningsliv, arbetsliv och fortsatt utbildning. De skall ha fått möta och använda det offentliga språket, både det talade och det skrivna. De skall kunna läsa så bra, att de kan skaffa sig kunskaper, information och upplevelser genom tidningar och tidskrifter, uppslagsböcker, fackböcker och skönlitteratur."

Nu vet vi av olika undersökningar att denna målsättning inte uppfylls. Det finns de som hävdar att uppemot 20 % av högstadiets elever lämnar grundskolan med läs- och skrivfärdigheter som understiger årskurs 6, vilket skulle betyda att ett av skolans viktigaste syften – att ge individen tillräckliga läs- och skrivfärdigheter – inte uppfylls för alla elever.

Nu finns det inga undersökningar, mig veterligt, som säkert anger hur många vuxna i Sverige, som saknar elementära kunskaper i läsning, skrivning och räkning. Siffran 500 000 har nämnts. De finns bland äldre personer med kort skolutbildning, bland vissa invandrare och som jag tidigare framhållit bland elever som lämnar grundskolan eller gymnasieskolan med otillräckliga kunskaper.

I Sverige har vi sedan länge uppmärksammat problemen och inom bl.a. grundvux, folkhögskolor, studiecirklar pågår febril verksamhet. Förbundet mot läs- och skrivsvårigheter och Skrivknuten försöker på olika sätt nå människor med läs- och skrivsvårigheter, hjälpa dem ut ur deras isolering för att våga ta steget att åter knyta kontakt med skola och utbildning för att få hjälp. Här kommer också internationella läskunnighetsåret 1990 in i bilden.

FN har utsett UNESCO till ledande FN-organ för läskunnighetsåret. UNESCO betonar att året skall mana till handling och inte vara ett år för högtidliga uttalanden och ceremonier.

Meningen är att den uppmärksamhet, som aktiviteter kring året skapar rörande problemen med analfabetismen, läs- och skrivsvårigheter, bristande skolgång etc. skall ge impulser och mobilisera både medlemsstaterna och enskilda organisationer att ta nya initiativ och förstärka sådant arbete som re-

dan pågår, allt inriktat på att kraftigt minska analfabetismen till år 2000. Ett av huvudmålen är att öka medvetenheten om problemen hos den allmänna opinionen samt att uppnå ett ökat folkligt deltagande i ansträngningarna att bekämpa analfabetismen genom samarbete på alla nivåer, t.ex. mellan regeringar, frivilliga organisationer och lokalsamhället.

UNESCO har uppmanat alla medlemsstater att bilda nationella läskunnighetskommittéer och så har också skett i ett 40-tal länder, bl.a. i våra nordiska grannländer. Sverige har tyvärr inte kommit till skott ännu. Men utbildningsministern lät meddela i tisdags, som svar på en fråga från mig, att det nu är på gång. Sent – men ändå.

Min förhoppning är att arbetet nu snabbt kommer i gång även här hemma i Sverige, så att internationella läskunnighetsåret får genomslag både vad gäller problemen här hemma i Sverige och i det större globala perspektivet.

Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON:

Fru talman! Den utbildnings- och skoldebatt som förs i kväll följer naturligtvis i vissa stycken de traditionella vägarna. Det är ganska naturligt att så sker. Vi har anledning att emellanåt resonera om skolan, dess verksamhet, dess tillkortakommanden, *men förhoppningsvis också dess framgångar.*

För egen del kan jag naturligtvis med en viss tillfredsställelse notera den plädering som Karl-Göran Biörsmark gör om vikten av skrivning, läsning och räkning. Det första jag gjorde som tillträdande skolminister för sju år sedan var att se till att man tog itu med det som har kallats utslagningen på grundskolans högstadium. Vi har sett till att öka svensklektionernas antal i skolan och gjort särskilda insatser för att stärka matematikundervisningen. På just de här centrala punkterna har således en socialdemokratisk regering kunnat förstärka skolans kvalitet.

I ett avseende tvingas jag korrigera felaktigt lämnade uppgifter. Både Ann-Cathrine Haglund och Ylva Johansson talade om flykten från läraryrket och hänvisade till de tomma platserna på lärarhögskolorna. Sanningen är att det inte finns någon sådan flykt. Vi har faktiskt höjt inträdes- och förkunskapskraven. Det finns ett stort antal individer som förklarar sig mycket intresserade av att bli lärare och till och med söker lärarutbildningen i första hand, men som på olika punkter inte uppfyller kompetenskraven och därför inte bereds plats. Eftersom riksdagen har ökat antalet platser, har det blivit fler platser lediga än det hade behövt bli om regeringen hade gjort en annan bedömning av förutsättningarna att rekrytera i år. I år är ungefär 20 % av platserna obesatta, mot 33 % förra året. Det förtjänar dock att påpekas att till de 640 obesatta platserna finns det ungefär 850 sökande som har velat besätta platserna, men som inte har haft tillräcklig kompetens.

Från ett och annat håll har jag fått förebråelser för att jag inte omedelbart har sagt att vi skall ta in dem som vill ha en plats även om de inte har tillräckliga förkunskaper. Jag och den övriga regeringen har varit mycket bestämda på den punkten. Vi skall inte sänka inträdeskraven. Under den period vi har framför oss har vi möjlighet att genom en tydlig signal om läraryrkets krav på kvalitet på förkunskaperna lyfta upp lärarutbildningen och ge den ökad status så att fler skaffar sig tillräcklig kompetens. Vi hade en överläggning

med högskolornas rektorer för några dagar sedan och kunde därvid precisera detta.

Låt mig ta upp ett resonemang om utbildnings-, forsknings- och kulturpolitik generellt, eftersom de hänger samman. Som flera talare har pekat på, bl.a. Kristina Svensson, har de betydelse för utvecklingen i hela vårt land. När vi talar om värdet av ett Sverige som lever över allt är det viktigt att betrakta den roll som utbildnings-, forsknings-, och kulturpolitiken spelar.

Detta har bl.a. uppmärksammats i en Europarådsrapport om den svenska kulturpolitiken, som är utomordentligt positiv till svensk kulturpolitik. På vissa punkter anses den dock vara litet för generös. Rapporten anser t.ex. att vi har ett alltför generöst konstnärsstöd. Förhoppningsvis är det många som inte tycker att det är en korrekt beskrivning. Däremot sägs – vilket kan vara värt att notera – att vi har en liten och effektiv kulturadministration. Man är förvånad över att vi kan göra så mycket på kulturpolitikens område med så liten administration och styrning. Företrädarna för granskningsgruppen tycker att kulturministern borde styra mera och t.ex. bestämma vilka pjäser som skall spelas och vilka tavlor som skall målas. Detta vill dock varken kulturministern eller den regering och det parti han tillhör. På den punkten skall vi vara stolta över den självständighet och det oberoende som vi upprätthåller i vårt kulturpolitiska system.

Rapporten pekar således på att vi i många avseenden har lyckats med regionaliseringen. När vi en gång skall värdera hur det kan komma sig att vi under perioden från 1982 och fram till nu har lyckats återupprätta samhälls-ekonomi och samtidigt sänka arbetslösheten till en rekordlåg nivå, vore det mycket frestande att säga att det beror på att vi har en så genial finansminister och på att alla ministrar är så begåvade. Det är naturligtvis inte förklaringen. Jag tror för min del att en mycket central förklaring till att vi har lyckats i detta avseende är att vi har haft en annan struktur i vårt land än man har i andra länder. Jag tror att de mindre högskolorna och kanske någon länsteater här och var spelar en roll för att vi skall kunna hävda oss, utveckla vårt land, sänka arbetslösheten och skapa ett Sverige som lever helt och fullt. Vårt land har en annorlunda inre struktur för medborgarnas utbildningsliv och deras kulturliv. När vi en gång skall göra värderingen tror jag att man med kraft kommer att slå fast att just detta har spelat roll.

Vi skall fullfölja den politiken. Den kräver i och för sig att vi inte har ett mekaniskt skatteåterbäringsperspektiv i de regionala insatserna. Vi kan inte ha ett perspektiv där vi säger att vi skall dela ut exakt lika mycket av statliga pengar till varje ort. Vi måste fundera över vad varje enskild region kan göra som är bra.

För högskolornas del blir det utomordentligt viktigt att se till att vi när det gäller forskningsinsatser utvecklar forskningsresurser så att de enskilda mindre högskolorna verkligen förmår bli synliga i ett större sammanhang än det egna länet, den egna regionen. Det kräver mycket omsorgsfulla och prövande diskussioner framöver.

Det är också viktigt att vi inte tunnar ut systemet alltför mycket. Det krävs både kraftsamling och koncentration. Det är nu nödvändigt att upprepa vad riksdagen konstaterade i våras. Efter etableringen av en högskola i Trollhättan – en högskola för Trollhättan, Vänersborg, Uddevalla och Lysekil, det

s.k. fyrstadsområdet – har vi anledning att säga att vi nu har etablerat en högskolestruktur som vi skall arbeta med framöver.

Vi talar ofta om behovet av internationalisering, och vi för in det europeiska perspektivet. Med det europeiska perspektivet menar många bara EG och ingenting annat. När vi talar om internationalisering är det viktigt att vi beaktar att det finns en värld även utanför Bryssel, att vi inför det som sker i Östeuropa prövar vilken roll vårt land och våra skolor kan spela och att vi inte fixerar oss vid, vilket ofta sker, att diskutera priset på inträdesbiljetten för ett utbildningssamarbete inom EG. Vår möjlighet att hävda oss i det sammanhanget är genom att vara intressanta, genom att ha en sådan kvalitet i allt det vi gör alltifrån grundskola via gymnasium och till universitet, att de som har gått igenom det utbildningssystemet blir intressanta för omvärlden. Då får vi möjlighet att delta i ett samarbete. Det blir i så fall inte en fråga om att diskutera ett pris på inträdesbiljetten. I den delen tror jag att vi har en annan syn än t.ex. min danske kollega, som gärna konstaterar att man kan lägga ner vissa institutioner i Danmark, eftersom det finns tillgång till sådana institutioner inom EG.

De som för resonemang om vårt EG-samarbete uteslutande i perspektivet att Sverige annars hamnar i utkanten, skall betänka att Sverige av geografiska skäl faktiskt befinner sig i utkanten, såväl inne i EG som utanför EG. De som tror att lokaliseringen av huvudkontoret i en stor koncern som ABB skulle ha blivit till Ludvika därest Sverige hade tillhört EG, tror sannolikt fel. Det är andra förklaringar bakom att huvudkontoret inte ligger där.

I det perspektivet blir det viktigt att Sverige har en sådan utbildningsstandard också i Ludvika, att Ludvikaingenjören är attraktiv och Sverige blir synligt i Europa när vi presenterar våra utbildade personer inom skilda discipliner.

ANN-CATHRINE HAGLUND (m) replik:

Fru talman! När det gäller flykten från läraryrket är det inte bara fråga om problemen med att besätta platserna i lärarutbildningen. Det är även fråga om att många lärare lämnar yrket eller umgås med tanken på att göra det.

Från lärarhögskolehåll hävdar man att de obesatta platserna beror på de ändrade behörighetskraven. Men det hör också samman med läraryrkets status och att ungdomarna nyss har lämnat skolan och har erfarenhet från arbetsmiljön i skolan och skolan som arbetsplats.

Vad tänker utbildningsministern göra åt det otillfredsställande i att så många elever kompletterar ämnen samtidigt som de bedriver heltidsstudier för att bli grundskolelärare? Vad tänker regeringen göra för att höja läraryrkets status? Lärarna har en central roll i skolan. Om vi inte har lärare som känner en stark yrkesroll och ett stöd från hela samhället och politikerna, faller kunskaperna och färdigheterna i skolan. Det viktigaste kravet från föräldrarna och hemmet är att deras barn måtte få en bra lärare i skolan. Det är det som föräldrar sätter främst.

Vad tänker regeringen göra för att åtgärda det som framkom i SÖ-rapporten i höstas angående lärarnas syn på arbetsmiljön, stressen och mångsyssleriet? Det vi har bevittnat under det senaste året utgör ett missnöje och

en otillfredsställelse som har byggts upp under en längre tid. De har inte varit så vana vid att protestera, men nu har droppen urholkat stenen.

Vad är regeringens vision med skolan? Vad är det regeringen vill? Vad har regeringen för intentioner?

Jag beklagar återigen att skolministern inte är här för att svara på dessa frågor, men jag hoppas att utbildningsministern vill ge mig ett svar.

YLVA JOHANSSON (vpk) replik:

Fru talman! "Flykten från läraryrket". Nej, Bengt Göransson, de orden har inte kommit från min mun. Men jag tror att vi alla är oroliga över de obesatta platserna på grundskollärlinjen.

Jag pekar på att det i dag inte finns tillräckligt många behöriga sökande. Jag kan i viss mån dela utbildningsministerns optimism när det gäller antalet sökande i framtiden. Förhoppningsvis kommer vi att om några år ha flera behöriga sökande när behörighetskraven väl är kända. Men man kan ändå inte bara sätta sig och vänta och hoppas. Själv tror jag att skolornas arbetsmiljö spelar en viss roll. Om det är något yrkes arbetsvillkor som de ungdomar som lämnar skolan känner till är det läraryrkets – på gott och ont naturligtvis. Om det då på skolorna finns en arbetsmiljö som på många håll döms ut av yrkesinspektionen, drabbar det inte bara dem som i dag finns i skolan. Kanske kan det påverka viljan hos eleverna att senare i livet söka sig tillbaka till skolan som arbetsplats.

CATRINA RÖNNUNG (s) replik:

Fru talman! Jag skulle vilja efterhöra utbildningsministerns syn på gymnasieskolornas roll för en god regional utveckling och, som jag anser det vara, som en motor för regionens näringsliv. Om ministern tycker, liksom jag, att gymnasieskolorna är viktiga, anser han då liksom departementsutredaren att det är riktigt att flytta många gymnasiala påbyggnadslinjer till högskolan och därmed avlöva bra fungerande gymnasieskolor?

KRISTINA SVENSSON (s) replik:

Fru talman! Vi har successivt byggt upp de regionala högskolorna. Av det följer nu att vi successivt bör bygga ut forskningen vid de regionala högskolorna. Jag delar helt Bengt Göranssons tanke och åsikt att det är nödvändigt att de regionala högskolorna där vi får fasta forskningsresurser blir synliga utanför den egna regionen. Det är alldeles självklart att det är detta vi måste sträva efter. Kvalitetsaspekten måste vara bärande. Jag ser med intresse och förväntan fram emot forskningspropositionen som kommer i vår.

KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik:

Fru talman! Skall jag tolka utbildningsminister Göranssons tidigare inlägg när det gäller de satsningar som utbildningsministern säger har ägt rum sedan han tillträdde, som att han är nöjd med sakernas tillstånd i dag när det gäller analfabetism och läs- och skrivsvårigheter bland människor i Sverige i dag? Planerar utbildningsministern ytterligare satsningar för att komma till rätta med det problemet?

Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON replik:

Fru talman! Svaret på frågan om gymnasiernas roll för en god utveckling är att de spelar en mycket stor roll. Men därav kan man naturligtvis inte generellt säga att varje påbyggnadsutbildning skall finnas på vissa bestämda orter. På den punkten måste jag be om tillgift för att jag inte är beredd att gå in på en detaljerad diskussion.

Om man säger att man har uppmärksammat viktiga ting i skolan, tagit initiativ för att förändra inriktning och verksamhet, t.ex. med ett ökat antal svensktimmar, innebär det naturligtvis inte att man därmed, Karl-Göran Biörsmark, har tagit ställning för att ingenting ytterligare behöver göras.

Jag är övertygad om att det alltid kommer att behöva göras saker. Det är detta som så ofta förstör den politiska debatten. Vi kräver alltid att vi skall skapa den slutliga lösningen. Vi borde vara försiktiga med slutliga lösningar. Vi kommer i morgon att upptäcka nya problem som vi inte visste fanns i dag. Politiken måste alltid vara en fortgående process och inte utgöra någon form av avprickning efter checklistor. Jag tror att alltför mycket i vår politiska debatt i dag handlar om att springa omkring med checklistor. Sedan blir vi förvånade över att vi inte får en fortlöpande utveckling och process. Jag är alltså inte beredd att för att kunna lägga fram ett förslag i morgon i dag gå omkring och säga att allt vi har gjort är dumt. Det tycker jag är dåligt.

Så till frågan om flykten från läraryrket. Debattörerna lade stor vikt vid de tomma platserna på utbildningarna. Men de tomma platserna tyder inte på någon flykt från läraryrket. Så länge det är väsentligt fler som söker till läraryrket än vad det finns möjlighet att utbilda, utgör det inte någon flykt från ungdomarnas sida. Sedan kan det finnas synpunkter angående de som slutar. Men det skall vi inte strida och diskutera om i detta sammanhang.

Jag tycker att vi kan slå fast att från regeringens sida har man sagt att vi måste upprätthålla kvalitetskraven och förkunskapskraven. Vi skall inte sänka dem. På vissa punkter har man tagit in folk och motiverat vissa dispenser. En del av de dispensererna tycker jag är rimliga. För en människa som har varit obehörig lärare och vikarierat på heltid i åtta år anser jag att man skall kunna försvara en plats på dispens på lärarhögskolan. Vi vet att annars går den personen fortfarande som obehörig och undervisar. Det är faktiskt en praktisk dispens. Men jag har mycket bestämt sagt ifrån när jag har mött rektorer på lärarhögskolorna att från regeringens sida är detta inget skäl till att godta generella dispenser. Å andra sidan har jag inte känt något behov av att uppträda såsom någon riksdagens, regeringens eller rikets revisor visavi de skolor som antagit elever. Jag har i detta stycke inte känt mig som en högskoleinspektör. Jag har föredragit att redovisa hur jag anser att högskolorna skall hantera dessa frågor framöver, så att vi nästa höst skall kunna fylla de utbildningsplatser vi har. På den punkten är jag vid mycket gott mod.

Man kan höja skolornas status på många sätt. Ett sätt är att tala om för föräldrar att skolan är viktig. Jag blir upprörd när jag läser att rektorerna på skolorna i Danderyd och Täby har bekymmer med att gymnasieeleverna fester de sista två veckorna av terminen och att de därvidlag har stöd av sina föräldrar, som tycker att det är en av skolans viktiga uppgifter att lära deras barn att gå på cocktailparty och som därför köper ut vin och sprit till dem. Har man den attityden till skolan och ser detta som en väsentlig uppgift, då

skall man inte klaga över att skolan har en dålig status. Det finns många sätt på vilket vi kan hjälpa till att höja skolans status. Vi kan bl.a. tala om för föräldrar att skolan är viktig. Låt oss hjälpas åt med det.

Ann-Cathrine Haglund frågar på nytt vilken vision regeringen har. Jag har som många andra brukat tala om visioner, men jag känner mig i dag litet pressad att göra det eftersom jag alldeles nyligen råkade läsa Erland Josephsons nya bok *Roller*. Han skriver så här: "Låt oss slippa ordet vision! Visioner har politiker och utflippade stollar. Så fort någon därtill pressad chef skall dra sig tillbaka på idéavträdet och krysta visioner vet jag att teatern kommer att slå knut på sig själv. — — Visioner är något som idélösa medelmåttor avkräver andra." Efter att ha läst detta blev jag så tagen att jag tänkte: Jag vågar aldrig mer gå upp och ta ordet vision i min mun och säga att vi nu måste ha visioner. Jag tänker däremot fortsätta att i tal och skrift, i inlägg på offentliga möten, på konferenser och i riksdagen tala om att jag tycker vi skall satsa vad vi kan för att utveckla skolan till en god skola. Vi skall visa respekt för lärarna och skolan, och vi skall dessliques visa djup respekt för skolans elever.

CATARINA RÖNNUNG (s) replik:

Fru talman! Jag tänkte mig självfallet inte ett system med en stelbent uppdelning mellan högskola och gymnasium, där varje förändring är felaktig. Jag har själv pläderat för att optikerutbildningen skall överföras från gymnasieskolan till högskolan. Men vi skall vara mycket rädda om den goda gymnasieskolans roll som motor för en regions näringsliv. Jag tillåter mig att ha den visionen att vi inte skall avlöva de gymnasieskolorna utan behålla dem.

KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik:

Fru talman! Det är bra att utbildningsminister Göransson har sett till att antalet svensktimmar ökar. Många av de satsningar som utbildningsministern har tagit initiativ till är bra. När det gäller strävan att nå fram till en slutlig lösning är vi helt överens om att detta är en process som fortgår hela tiden.

Utbildningsministern säger att allt vad man hittills har gjort väl ändå inte är dumt. Nej, förvisso inte. Men detta betyder ju inte att oppositionen skulle hemfalla till någon sorts allmän hyllningskör och att regeringen och ministern därigenom skulle få slumra till. Tvärtom. Oppositionens uppgift är bl.a. att kritisera, att driva på och föra utvecklingen vidare. Det är bl.a. detta som är den dynamiska effekten i en demokrati.

Så länge det i Sverige finns elever som går ut grundskolan utan tillräckliga färdigheter i att läsa, skriva och räkna – så länge det tillståndet består – kommer vi naturligtvis att arbeta för att förändra den situationen. Jag hoppades på att även utbildningsministern var intresserad av att driva på så att vi kommer ur detta – även om det är en vision. Jag hoppas ändå att vi skall kunna behålla kvar den visionen och förbättra vårt utbildningssystem så att vi får elever som kan läsa, skriva och räkna, så att de klarar sig i det svenska samhället. Personligen tänker i alla fall jag hålla kvar vid den visionen.

ANN-CATHRINE HAGLUND (m) replik:

Fru talman! Det allvarliga med de obesatta platserna och kompletteringsutbildningen är att många av dem som vill komplettera är unga människor som inte har varit ute i läraryrket. Men det allvarligaste är ändå att så många lärare funderar på att lämna sitt yrke eller redan har gjort det.

Jag håller med statsrådet Göransson om att det är viktigt att tala om för föräldrar att skolan är viktig. Men det är också viktigt att tala om för ungdomarna att skolan är viktig. Vi får inte acceptera att ungdomar av olika skäl håller sig från skolan.

Nog måste väl ändå en politiker ha visioner om vad han eller hon vill med skolan och med samhället. Om nu statsrådet som politiker inte vill ha visioner, kom då med konkreta synpunkter! Vad tänker man göra åt det faktum att lärarna lämnar yrket förutom att säga att skolan är viktig? Vad tänker man göra med anledning av den SÖ-rapport där det finns så mycket oerhört viktigt att utläsa? Vad tänker man göra åt grundorsaken till problemen? Det vi ser i debatten i massmedia är egentligen symptom på det som är den grundläggande orsaken till problemen, nämligen att skolan inte prioriterar kunskaper och färdighet, dvs. kvalitetsfrågan.

Vi lägger så många uppgifter på skolan att skolans huvuduppgift blir otidlig. Vi lägger ut så många ämnen att man nästan inte ser skogen för bara träd. Ämnena är för omfattande och innehåller för mycket. Man skall koncentrera sig på det som är det centrala i de olika ämnena och i skolans uppgift.

Det är detta som är grundorsaken till problemen, och det är detta vi måste debattera. Vi vill ha ett svar från regeringen och utbildningsministern. Vilka är de grundläggande orsakerna till att vi har alla dessa symptom som vi ser så många tecken på i massmedia i dag?

Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON replik:

Fru talman! Det vore mig självfallet fjärran att begära någon form av hyllningsanförande från oppositionen, Karl-Göran Biörnsmark. Om vi nu har ett system där vi kan tala mycket uppriktigt med varandra skall vi givetvis fortsätta att göra det. Jag är naturligtvis angelägen både att ta till mig synpunkter på sådant som är otillfredsställande och att på egen hand redovisa sådant som jag finner otillfredsställande. Med det var angeläget för mig att här påpeka att eftersom det politiska systemet är som det är, finns det en risk att vi alldeles i onödan söker finna konflikter i stället för att i ökad utsträckning försöka bygga på samsyn.

Jag tillhör dem som är så gamla och etablerade i sin socialdemokratiska övertygelse att jag utan betänkande säger goddag till folkpartister, moderater och vpk-are utan att därmed äventyra min egen övertygelse. Jag är alltså beredd till mycket långtgående diskussioner och samverkan med andra. Jag hoppas att vi i det stycket kan utveckla en gemensam syn.

När jag läste Erland Josephsons rader om visioner, Ann-Cathrine Haglund, var det dels för att jag tyckte att det var en ganska rolig formulering, dels tyckte jag att han hade en poäng på en punkt. Vi väljer ofta att kräva visioner som skall vara de färdiga tankebyggena, modellerna för hur verkligheten skall vara. Jag har för egen del valt följande precisering av begreppet

visioner. När jag tillfrågas om vad jag menar med visioner, brukar säga på följande sätt: Den enda hållbara visionen är en beskrivning av nuet som det borde vara i belysning av vad vi vet om det förflutna – då kan man formulera visioner som låter sig bearbetas och genomföras. Jag är ängslig för den typ av visioner som ofta dyker upp som luftslottsbyggen, där man bortser från all verklighetsanknytning och all bakgrund. Man befriar sig från alla tekniska och andra hinder för att kunna bygga det perfekta modellbygget. För mig är alltid visionen en beskrivning av nuet som det borde vara.

Sådana beskrivningar försöker jag efter måttet av min ringa förmåga att ägna mig åt. Jag sätter värde på att också många andra i denna kammare gör det. Även om man emellanåt får skällning både inom och utanför detta hus för att man inte har åstadkommit de riktigt stora lyften, befriade från de praktiska och konkreta hinder som faktiskt finns så snart man skall beställa en taxi eller gå in i en skola för att kontrollera om eleverna verkligen har lärt sig räkna så mycket som vi hade hoppats.

Förste vice talmannen anmälde att Ann-Cathrine Haglund anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

INGER HESTVIK (s):

Fru talman! Inom en snar framtid kommer både en regionalpolitisk proposition och en forskningspolitisk proposition att läggas på riksdagens bord. För ett län som Kopparbergs län kommer båda dessa att få en avgörande betydelse när det gäller bygdens framtid.

Jag tänker här i dag begränsa mig till att beröra utbildningens och forskningens betydelse för vårt län.

Kopparbergs län tillhör de län som har den sämsta utbildningsprofilen i vårt land. Orsakerna till detta förhållande kan man fundera över. Förmodligen är de flera. Det är ett "glest" län, med långa avstånd till gymnasieutbildning och framför allt till högskole- och universitetsutbildning. Vi är ett skogens, jordens och brukens folk. Vi är vana vid små inkomster och har en rädsla för att skuldsätta oss.

Förbättringen av studiemedelssystemet har betytt mycket för ungdomens möjligheter att skaffa sig en bra utbildning, men kvar finns de något äldre som utan en adekvat utbildning har svårt att hävda sig på dagens arbetsmarknad. Här finner vi många – kanske mest kvinnor – som gärna skulle skaffa sig en gymnasieutbildning och en högskoleutbildning för att kunna gå ut i arbetslivet. För samhället utgör de en ovärderlig resurs, som vi inte har råd att gå miste om. De är den arbetskraftsresurs som vårt näringsliv och vår offentliga sektor ropar efter och som vi måste ta till vara, om Sverige skall kunna öka sin produktivitet och behålla välfärdén. Frågan är hur vi kan ta till vara den resursen. Jo, vi måste, som redan sagts här i dag, ge större utrymme åt den kommunala vuxenutbildningen. Vi måste förbättra vuxenstudiestödet och få en rättvisare fördelning av det inom landet – låta utbildningsbehovet styra fördelningen, inte antalet invånare i olika kommuner.

Lika viktigt är det att de regionala högskolorna förstärks. Skall den svenska högskolan klara rekryteringsproblemen under 90-talet, måste den komma närmare människorna i regioner med låg utbildningsnivå. Det är

också i dessa regioner som högskolan måste tillåtas att bli den motor i samhällsutvecklingen som den har förutsättningar att bli. De regionala högskolorna måste kunna ge en breddad utbildning. De måste få fasta forskningsresurser. För en kreativ högskola är aktiv forskning ett måste. Målet måste vara att på sikt skapa en i stora delar självständig forskningsverksamhet och forskarutbildning.

Det var glädjande att höra utbildningsministerns positiva syn på de regionala högskolorna, där han betonade vikten av att man ger t.ex. en ort som Ludvika möjligheter att utbilda ingenjörer som kan få ett erkännande även internationellt för sin gedigna utbildning.

Samtidigt som självständigheten för de små och medelstora högskolorna betonas är det lika viktigt att inse betydelsen av samarbete med universitet och andra högskolor, både på nära håll och ute i världen. När det gäller högskolan i Falun/Borlänge kommer samarbetet på nära håll med högskolan i Gävle/Sandviken och skogshögskolan i Garpenberg att få stor betydelse. Lantbruksuniversitetets enhet i Garpenberg har i dag ett hundratal forskare och nio professorer och är därmed landets största universitetsinstitution med forskningsresurser utanför de stora universitets- och högskoleenheterna.

I Gävle finns statens institut för byggforskning med hundratalet forskare och rätt att inrätta åtta professorer. Näringsliv och statliga verk bedriver ett omfattande forsknings- och utvecklingsarbete i regionen. I likhet med regionalpolitiska kommittén är vi övertygade om att den utbildnings- och forskningsverksamhet som kan bedrivas i samarbete mellan högskolorna och lantbruksuniversitetet och andra FoU-verksamma i regionen skulle göra Bergslagshögskolan Norr till en organisation som är likvärdig med ett bra fungerande eget universitet. Vi har en vision om detta som vi presenterat för högskolan Falun/Borlänge.

Vi socialdemokratiska riksdagsledamöter från Kopparbergs län förväntar oss att den forskningspolitiska propositionen, liksom den regionalpolitiska, kommer att ta upp dessa tankegångar om Bergslagshögskolan Norr som ett led i att utveckla de områden som ligger utanför storstadsregionerna och "Låta hela Sverige leva".

MARGARETA FOGELBERG (fp):

Fru talman! För några år sedan gästades Sverige av en italiensk vandringsutställning som hette "Ett barn har hundra språk men vi förmenar det de nittionio".

Tyvärr är det fortfarande sant. För vad är det som grundskolan och gymnasiet ger eleverna? Jo, ett antal mycket goda verktyg för att klara sig vidare i livet. Men alla verktygen får de inte med sig. De lär sig läsa, skriva och tala modersmålet. Främmande länders språk lär skolan också ut. Men varför får inte alla elever som vill under hela skoltiden träna sin färdighet i de språk som ger nyckeln till bild och form och musik, urgamla uttryck för mänsklig kultur, ja, internationella språk?

Alla som lär sig skriva blir för den skull inte författare. Lika självklart vore det att skolan lärde ut grunderna för bild- och tonspråken utan ambitionen att göra alla till konstnärer eller musiker. Nutidens människor sätts under regelrätta bombardemang av bilder och ljud. När vi därtill kan förflytta oss

mycket snabbt ändrar sig rum och form hela tiden inför våra ögon. När man inte kan tolka och värdera budskapet i bilder som snabbt dansar förbi och inte förstår varför rum och proportioner är föränderliga, då är man nära kaos.

Fru talman! "Särskild uppmärksamhet ägnas barn- och ungdomskulturen", sade statsministern i regeringsförklaringen. Det låter hoppfullt, men vad innebär det?

Från utbildningsdepartementet får vi veta att skolöverstyrelsen skall arbeta fram ett servicematerial för att hävda kulturens ställning i gymnasieskolan. Det har nämligen visat sig svårt att genomföra kulturprojekt som omfattar flera ämnen. Det förvånar inte alls! Ingen har ju öppnat dörren till kulturens speciella språk. Skolöverstyrelsens bot heter information om lyckade kultursatsningar – precis lika svårbegriplig som regeringsdeklarationen.

Fru talman! Det är ingen hemlighet att den mänskliga hjärnans båda halvor fungerar olika men i skön samverkan när den är som bäst. Den ena halvan är rationell och logisk, medan den andra hanterar känslor och sätter fart på fantasin och kreativiteten. Fantasi är lika viktig som logik, för det är med fantasin vi utforskar verkligheten. Slutsatserna drar vi med logikens hjälp. Den kreativa hjärnhalvan bär på värdefulla resurser, ömtåliga små plantor som jag inte tycker att den svenska skolan ännu förstått att vårda rätt.

Sverige har länge haft en plats bland världens högproducerande industriländer. Det är faktiskt hög kvalitet och god form snarare än mängden som avgör om vi kan behålla vår position. Att höja kvalitet kräver kunskap, men kunskaper behöver utvecklas, och för det krävs kreativitet. Vi har helt enkelt inte råd att avstå från hälften av landets hjärntillgångar.

Jag är inte övertygad om att riksdagen, som skall avgöra gymnasieskolans framtid, känner till att blivande stadsplanerare, arkitekter och formgivare i dag kan lämna gymnasieskolan utan att ens några veckotimmar under det första året ha fått del av ämnet bild.

Många saknar de mest elementära färdigheter. Några kan säkert räkna fram en bild i tre dimensioner, om inte annat med hjälp av datorprogram. Men göra en idé synlig, att t.ex. rita ett centralperspektiv med hygglig noggrannhet, kan faktiskt väldigt få.

Senast i somras fick jag påhälsning av två gymnasieelever som bad att få bli invigda i den konsten. De hade nämligen blivit antagna på arkitekturlinjen vid en av våra tekniska högskolor.

Fru talman! Förutsättningarna är kärva. Men de mest frågvisa och målmedvetna eleverna ger givetvis inte upp. Och tack och lov, det finns ännu lärare som delar med sig av mycket mer än vad kursplaner och tillmätta timmar medger.

Men kulturen i skolan den går mot avgrunden om inte de som har makt att förhindra detta inser att det behövs mindre av servicematerial och information om lyckade kultursatsningar och mycket mer av träning och egna upptäckter i de språk som har form, färg och toner som byggstenar.

Jag vill därför vädja till utbildningsministern om att han värnar om ämnen bild och musik i både grundskolan och gymnasiet.

Fru talman! Nyss råkade jag av en händelse se ett TV-inslag från en utbildningskongress i USA – densamma som Lars Leijonborg refererade till för en

stund sedan. Den debatten liknar mycket den debatt som förs i Sverige just nu om hur skolan är och hur skolan skulle vara. Men det som var fantastiskt att se och höra var när president Bush höll ett avslutningsanförande. Han slutade med orden: "Gud välsigne våra lärare och gud välsigne USA."

När får vi höra Ingvar Carlsson be om välsignelse för våra lärare och för vårt fädernesland? Det skulle lärarna kanske må väl av.

INGER RENÉ (m):

Fru talman! Får jag börja med att uttala en förhoppning om att sociala frågor vid nästa allmänpolitiska debatt inte kommer sist på listan utan kanske i stället först, så att de får den uppmärksamhet som ämnet egentligen förtjänar.

Planekonomi, planmonopol och planstyrning är begrepp som i dag känns gamla och förlegade. Nya vindar sveper över världen och tar sig över och genom de tjockaste av murar. Variation och förnyelse skapar förväntningar och vitalitet i gamla förstelnade system. Det är en spännande, löftesrik utveckling på många håll. Läser man det socialdemokratiska 90-talsprogrammet, finner man att det andas en välgörande självkritik och en analys av samhällsutvecklingen som jag till stora delar inte har svårt att instämma i. För säkerhets skull är det bäst att jag genast gör klart att de slutsatser som programmakarna drar av sin analys inte stämmer överens med annat än socialistiska värderingar.

I analysen skriver man t.ex.: "Tvivlet groar. Har välfärdssamhället tagit över så många sociala uppgifter från familj, vänner, oss själva, att livet blivit opersonligt och ansvarslöst och vi själva blivit hjälplösa?"

Just så är det ju. För att låna en term från sjukvården – svenska folket har blivit "hospitaliserat".

I 90-talsprogrammet behandlas miljö, arbetsliv, den offentliga sektorn och ekonomi. Under dessa rubriker återfinns skola, vård, teknikutveckling, avfallshantering, löner, arbetstidsförkortning och mycket annat. Det framgår om man bläddrar litet grand i programmet.

Men något som nästan helt lyser med sin frånvaro är diskussionen om barns uppväxtvillkor och om barnomsorg.

Vad beror det på? Tycker man inte att det är viktiga frågor? Jo, det är jag säker på att man gör. Tycker man att det området är problemfritt, att alla barn växer upp under optimala förhållanden? Nej, det tror jag inte – så enögd är inte ens socialdemokratin i sin annars ganska magnifika självgodhet.

Jag tror att socialdemokratin när det gäller barnomsorgen har "målrat in sig i ett hörn". Den ideologiska låsningen har blivit en belastning som gör det svårt att se lösningar på barnomsorgens kris. Men då är det litet lustigt, eller sorgligt kanske man kan säga, att läsa dagens tidningar. Där framgår att åtminstone Stockholms socialdemokrater är beredda att sälja sin själ, sin ideologi, för pengar. Den s.k. Uppsalamodellen för barnomsorg kommer med all sannolikhet att genomföras, och småbarnsföräldrar i Stockholm får arbeta som dagbarnvårdare med lön och får också ta hand om sina egna barn. Bengt Lindqvists envetna motstånd mot modellen kommer inte att hindra genomförandet.

Frågan är om glasnost har nått socialisterna också i Sverige eller om det "bara" är ett sätt att klara löftet om barnomsorgsplats för alla som så önskar före utgången av 1991. Är det ändamålen som helgar medlen? Eller förebådar detta och 90-talsprogrammets skrivning en socialistisk islossning? Kommer vi att få uppleva att Kjell-Olof Feldts tankar om "att konkurrens inte skulle skada den vård och omsorg som bedrivs i offentlig regi" att få genomslag? Kan man tänka sig att socialdemokraterna kan anse det vara lika bra att några dagbarnvårdare tar hand om barn i sina hem som att de går samman och driver verksamheten gemensamt i en större grupp?

I dag utgår statsbidrag för den förstnämnda verksamheten men inte för den andra. Kan man tänka sig att riva upp det omfattande regelsystemet när det gäller statsbidrag som gör t.ex. att en förskola som "bara" har öppet sex timmar går miste om bidrag – det är ju sju timmar som gäller, oavsett vad barn och föräldrar önskar? Kan man tänka sig att fråga vilka önskemål som finns i stället för att styra, ställa och reglera? Dagens system är orättvist av *ekonomiska* skäl såväl för kommunerna som för den enskilda familjen. Min kommun får genom statsbidrag 9 milj.kr. Öckerö kommun, som nästan ligger granne med min kommun, betalar så att säga 4 miljoner till min kommun och 2 miljoner till någon annan kommun. Det är orättvist av ekonomiska skäl för kommunen.

Dagens system är orättvist av *mänskliga* skäl: Det skapar behov av något som egentligen inte önskas av den enskilda familjen. Det är orättvist för dem som *arbetar inom barnomsorgen*. Varför skall just de bara ha en arbetsgivare att "välja mellan"? Det skapar bekymmer och elände inom arbetsmarknaden när föräldrar kryssar mellan ledigheter och graviditeter för att behålla rätten till arbete, semesterersättning osv. Det är grymt orättvist, absurt för den som inte lyckas planera in en graviditet efter den socialdemokratiska modellen. En månad snett kan innebära ett minus på tiotusentals kronor!

Vem kan älska, eller försvara, den socialdemokratiska familjepolitiken? Där härskar fortfarande planmonopolet och planstyrningar.

Det är verklig valfrihet och flexibilitet som såväl kvinnor och män som barn och arbetsmarknad behöver.

Det är också syftet med det borgerliga förslaget till vårdnadsbidrag:

Vårdnadsbidraget är rättvist, för det är lika stort för alla barn.

Det räcker tills barnet börjar skolan.

Det betalas ut vilken barnomsorg man än väljer.

Det missgynnar ingen omsorgsform.

Det bryter de offentliga monopolen.

Det skapar rättvisa mellan kommuner och regioner.

Och framför allt: Det flyttar besluten om vilken barnomsorg som passar det enskilda barnet, den enskilda familjen, bäst till *familjen*.

Det är familjen och inte politikerna som bestämmer.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammararens förhandlingar.

ROLAND LARSSON (c):

Herr talman! Senast vid utgången av 1991 skall enligt riksdagens beslut barnomsorgen vara utbyggd till full behovstäckning. Med det avses, om man utgår från kommunernas barnomsorgsplaner, att behovet skall vara täckt när ungefär 59 % av alla barn i förskoleåldern och 51 % av alla barn i åldern 7–9 år har en plats i daghem eller i familjedaghem. Det är alltså när ca 460 000 barn, eller hälften av de styvt 1 000 000 barnen i dessa åldrar, fortfarande inte får någon del av de stora resurser som samhället satsar på daghems- och familjedagensverksamheten. 1988 var statens och kommunernas nettokostnader för barnomsorgen ca 21 miljarder kronor. 21 miljarder kronor fördelades alltså på ungefär hälften av alla barn i de åldrar som har rätt till barnomsorg.

Trots planerad utbyggnad kommer bilden att vara i det närmaste densamma i slutet av 1991.

Herr talman! Det jag vill kalla myten om den fulla behovstäckningen bygger således på att det för ungefär hälften av alla barn inte kommer att efterfrågas någon kommunal barnomsorg. Men så kommer det inte att bli. Så länge jag har varit med i kommunalpolitiska sammanhang – och det är ganska många år nu – har efterfrågan bara ökat i takt med utbyggnaden. Och så kommer det säkert även att bli fram till 1991.

Hur vågar jag då påstå detta? Jo, så länge samhället inte erbjuder barnfamiljerna något annat alternativ än de former av barnomsorg vi har i dag, och så länge den ekonomiska situationen för barnfamiljerna är som den är, kommer bristen på valmöjligheter på sikt att leda till att alla barnfamiljer behöver kommunal barnomsorg för sina barn – inte därför att de nödvändigtvis önskar det, utan därför att ekonomiska realiteter inte ger något val.

Det är mot den här bakgrunden ytterligt beklagligt och, herr talman, med förlov sagt, dumt av regeringen att gång på gång på alla sätt försöka förhindra de innovationer som kommunalpolitiker, ibland från alla partier, ställer sig bakom vad gäller nya barnomsorgsformer och driftsformer.

Ett utmärkt exempel på det är regeringens hårdnackade motstånd mot att bevilja statsbidrag till den barnomsorgsform som man i Linköping tillämpat sedan 1985 och som innebär att dagbarnvårdarna också kan få räkna in sina egna barn som dagbarn i sin barngrupp. Det är ett system som nu även Uppsala kommun har beslutat om och som vid prövning i kammarrätten befunnits stå i överensstämmelse med lagstiftningen. Detta, som med orätt kommit att kallas Uppsalamodellen, infördes som sagt redan 1985 i Linköping och – observera! – under en socialdemokratisk majoritet och genom ett enigt fullmäktigebeslut, som dessutom aldrig överklagades.

Systemet har på senare tid också fått stöd från framstående socialdemokratiska kommunpolitiker runt om i landet, bl.a. här i Stockholm.

När frågan om statsbidrag till denna barnomsorgsform behandlades vid Kommunförbundets kongress på försommaren gav också den öronbedövande tystnaden från socialdemokratisk sida en tydlig anvisning på hur socialdemokratiska kommunpolitiker upplever regeringens inställning i denna fråga. Regeringens agerande är nämligen inte sakligt motiverat. Det kan bara vara grundat på dogmatism och möjligen i bästa fall på brist på kunskap om hur den kommunala barnomsorgen i praktiken fungerar.

Jag frågar: Vad finns det för sakliga motiv för att inte betrakta dagbarnvårdaryrket som likvärdigt med alla andra förvärsarbeten och förmena denna grupp rätten till barnomsorg? Och vad finns det för skäl att inte låta denna personalkategori inom den kommunala barnomsorgen, på samma sätt som de som arbetar på daghem, få ha sina barn inskrivna i det daghem där man själv arbetar? Vad är detta för diskriminering av en yrkesgrupp? Det är en yrkesgrupp som dessutom mestadels än så länge består av kvinnor.

Är det inte dags för regeringen att vara litet pragmatisk i den här frågan och låta statsbidrag utgå till denna barnomsorgsform på samma villkor som gäller för den övriga familjedaghemsverksamheten? Börja med att räkna in dagbarnvårdarnas 27 000 egna förskolebarn i underlaget för utbyggnadsbehov och kostnadsberäkningar!

Fortsätter man att behandla dagbarnvårdarna som hittills kommer ändå deras barn förr eller senare att behöva kommunal barnomsorg, då allt fler dagbarnvårdare söker sig till andra arbeten – med vad det i sin tur innebär i ökade svårigheter att uppnå målet full behovstäckning.

MONA SAHLIN (s):

Herr talman! Jag begärde ordet för att säga några förhoppningsvis väl valda ord om våra barn och deras uppväxtvillkor – även om jag i denna sena timme hellre skulle vilja vara hemma med barnen. Det är ändå barnen som är orsaken till att de flesta av oss är politiskt aktiva. Det är barnens villkor både i dag och i framtiden som är skälet till att många av oss vill försöka förändra verkligheten och skapa ett bättre samhälle.

Det jag skulle vilja tala om är hur vi skall kunna ge barnen en tryggare uppväxt än vad många kanske har i dag. Tiden när barnen växer upp är mycket viktig och mycket kort. Den tiden kommer aldrig igen; det vi missar när barnen är små kan vi aldrig göra om och göra bättre.

Jag vill ta upp några punkter – inte alls en fullständig lista – där vi både som föräldrar och som politiker kan förändra litet av de förutsättningar som i dag råder.

Vi måste ge mer tid åt barnen. Det låter sig lätt sägas, men det måste ske på många områden. Vi kan inte överlåta åt samhället att uppfostra våra barn – det har aldrig varit meningen. Samhället kan inte heller ta över något ansvar i detta fall. Det samhället däremot skall göra är att stötta, hjälpa och ge förutsättningar för familjerna att kunna ta hand om sina barn. Det handlar om att både ge praktiska förutsättningar och att förmedla värderingar och kunskaper som är till hjälp och stöd. Hjälpen kan se ut på olika sätt, och olika människor behöver olika mycket stöd. När barnen är små kan det bl.a. handla om att få ekonomisk hjälp att vara hemma med barnen.

Det jag är mest stolt över att vi har beslutat under de år som jag har suttit i riksdagen är utbyggnaden av föräldraförsäkringen. Den är nämligen ett alldeles utmärkt sätt att ge denna ekonomiska hjälp. Det finns brister i den, och jag brukar t.ex. motionera om att garantinivån måste höjas ordentligt för alla dem som inte har hunnit ut på arbetsmarknaden innan de har skaffat sitt första barn. Principerna för föräldraförsäkringen är jag däremot stolt över. Jag ser gärna en fortsättning, så att man när de 18 månaderna är ut-

byggda kan få mer utrymme för att ta ut timmar per dag, för att förkorta sin arbetstid när barnen är små och behovet är som störst.

Jag skulle vilja se att fler pappor tog ut ledigheten. I dag är 78 % av papporna inte hemma en enda dag av föräldraförsäkringen utom de tio dagarna som är deras. Ingen är så outhärlig på sitt jobb att han därför kan missa hela vardagen med sina barn. Jag hoppas att denna förlängning nu kommer att leda till att fler pappor kan ta ut mer tid, att kampanjen Pappa kom hem kommer att hjälpa till och att kvinnorna släpper in männen till barnen.

Det behövs också förändringar på fler arbetsplatser, främst på manliga sådana. Det måste bli lättare också för männen att få deltid. Attityderna hos många chefer och arbetskamrater måste förändras. Den dag som man vill återgå till arbetslivet måste man dels ha rätt att jobba kortare tid, dels ha rätt till barnomsorg. Den rätten är förvisso hotad i dag. I många kommuner, framför allt i mitt hemlän, som jag bäst känner till, är i dag tre år inte någon ovanlig kötid. Att vi kan uppfylla löftet om att barnomsorgen skall vara utbyggd 1991 ser jag som en väldigt viktig trovärdighetsfråga för oss.

Trots att det inte låter så från talarstolen, finns det i dag en mycket lovande utveckling av nya alternativa former med decentralisering, utökat beslutsansvar för de anställda, nya former, kooperativ och mycket annat. Familjedaghemmen har fått en höjd status, och framför allt börjar dagbarnvårdarna att få en yrkesroll. De får mer fortbildning, mer hjälp av öppna förskolor och dessutom hjälp till att skaffa sig en yrkesutbildning.

Vi måste ha en ordning där det inte blir en nackdel på arbetsmarknaden att föda barn och att vara hemma med dem. Näringslivet ropar i dag efter ungdomar, men det finns ingen kvinna som med bästa vilja i världen kan föda 18-åringar till livet, utan de börjar med att vara små och behöver då någon som kan vara hemma med dem. Vill man ha fler ungdomar i arbetslivet måste det betraktas som en merit och något värdefullt att ha små barn. Så är inte förhållandet i dag. Otaliga är de kvinnor som får svårt på arbetsmarknaden just för att de har varit hemma en period av sina liv. Den man som är hemma får inte alls samma problem. Möjligen ses han med milt överseende av sina arbetskamrater eller också som en riktig hjälte. Men för kvinnan är detta alltid ett problem.

Om samhället värderar barnen högre och ger förutsättningar för mer tid tillsammans med dem både i hemmet och inom barnomsorgen har vi kommit en liten bit på vägen. Trygga uppväxtvillkor kräver också att vi alla vuxna tar större ansvar för alla barn, inte bara våra egna. Vi måste reagera när vi ser något barn som far illa, och göra det tydligare och tidigare än vad vi i dag ofta gör. Vi måste även reagera om vi ser barn som klottrar eller slår sönder. Alltför ofta kräver vi att myndigheterna skall agera medan vi själva tittar åt sidan. Det skall inte vara så att det är "mina barn och andras ungar".

Vi måste också ge barnen chans till fler varaktiga vuxenkontakter. Alltför många, inte minst i vår region, växer upp med bara en förälder, ofta mamma, medan pappa finns som en suddig avlägsen figur någonstans i bakgrunden. Barnomsorgspersonal slutar ofta och byts ut, liksom lärarvikarier i skolan. Alla dessa personer är för det mesta också kvinnor. Även om detta inte är en fråga som vi här i riksdagen har att avgöra, måste barnen för att kunna få en trygg uppväxt ha en varaktig kontakt med båda sina föräldrar.

Jag tycker att det är glädjande att det tas andra initiativ även på det här området. Ett glädjande exempel på hur vi som enskilda människor kan hjälpa till är Fryshusets kampanj som nyligen har startats, där man försöker få fram "reservpappor" åt alla de barn som växer upp utan en pappa. Vi behöver mera av sådant. Samhället skall stötta, hjälpa och ge förutsättningar, men vi behöver mer av enskilda människor som med solidaritet och mer omsorg fyller livet just med mänskliga kontakter och glädje. Barnen förtjänar att sättas i centrum mer än vad de i dag gör både av oss som politiker och som föräldrar.

Jag vill avsluta med att ge en liten bild som min dotter förmedlade från sin skolvslutning förra året. Då sjöng hon en sång som låter så här: "Det är krig och politik som har fördärvat vår jord ---". Efter det att min dotter hade sjungit tittade hon på mig och sade: Är det så? Är det politik som har fördärvat vår jord?

Visst är det krigspolitik som har fördärvat vår jord många gånger om, men politik är ändå det som vi arbetar med för att som politiker och som föräldrar kunna förändra vår jord och inte fördärva den.

INGER RENÉ (m) replik:

Herr talman! Jag kan verkligen instämma i mycket av det som Mona Sahlin tog upp. En sak som var väldigt positiv var när hon talade om att det borde vara en värdefull merit att ha småbarn. De erfarenheter som man gör som förälder är nog också oerhört värdefulla i arbetslivet. Där tror jag att vi kvinnor kanske har en mission att fylla, att föra ut den informationen särskilt starkt.

Men jag fastnade för en annan sak som jag inte blev så glad över. Mona Sahlin sade att vi inte kan överlåta åt samhället att uppfostra barnen. Det är naturligtvis riktigt. Men verkligheten är ju att många barn tillbringar en mycket stor del av sin tid på dagis. Eftersom en stor del av barnets fostran ändå äger rum där undrar jag varför socialdemokraterna är så njugga med att ge statsbidrag till alternativ som både barn och föräldrar vill ha, där föräldrar kan välja en uppfostransmodell, ett dagis som passar just dem och deras barn bäst. Barn och föräldrar är olika, och det går inte att så att säga stöpa dem i en gemensam fyrkantig form. Därför borde socialdemokraterna kunna vara generösa med statsbidrag och tillåta valfrihet på det här området. Hur kommer det sig att man inte gör det?

MONA SAHLIN (s) replik:

Herr talman! Det är glädjande att Inger René liksom många andra talare har läst vårt 90-talsprogram så noggrant. Det förefaller som om detta spelar en viktig roll i den politiska debatten.

Jag noterar också att Inger René, precis som många andra företrädare för moderaterna, ägnar alla sina tal åt att tala om varför hon är emot socialdemokratisk politik hellre än att tala om det hon är för och som hon står bakom. Vad vet jag, det kanske är lättare att vara mot oss socialdemokrater än det är att vara för moderat politik.

Inger René frågade mig hur det kommer sig att så många barn i dag finns inom barnomsorgen, på daghem. Svaret på den frågan är ju att det är för att

daghem är en mycket efterfrågad form av barn tillsyn. Det är inte för att det är en fyrkantigt stöpt form, som Inger René uttryckte saken. Jag tror att hon har mycket dålig kännedom om vad som faktiskt händer ute i kommunerna.

De fyra daghem som jag har erfarenhet av genom mina barn är inte några unika daghem, men de har förändrats otroligt under de senaste åren. Inflytande och ansvar för de anställda har ökat, och vi föräldrar kan verkligen påverka innehållet i barnomsorgen. Varken jag eller någon annan förälder lämnar över vårt ansvar för uppfostran till dagis bara för att barnen vistas där medan vi föräldrar gör det som vi också vill kunna göra fast vi har barn. nämligen att arbeta. Jag tror att det är väldigt viktigt.

Jag anser fortfarande att det är en glädjande utveckling som är på gång. Visserligen har det varit för mycket fyrkantigheter, men i dag kan jag se mycket som är glädjande inom den omsorg som så många efterfrågar.

INGER RENÉ (m) replik:

Herr talman! Hur kommer det sig att det inte ges statsbidrag till det som föräldrar och barn efterfrågar? Varför skall vi som politiker bestämma vilken form av barnomsorg som skall ges statsbidrag? Varför kan inte den barnomsorg som föräldrar och barn vill ha få statsbidrag?

MONA SAHLIN (s) replik:

Herr talman! Den barnomsorg som föräldrar efterfrågar får i dag statsbidrag. Jag tror att vi kan vara överens om att de kommunala daghemmen, familjedaghemmen och det växande antalet kooperativa daghem är något som växer fram och som får statsbidrag just för att det är en form som föräldrarna efterfrågar. Vad vi inte vill ge statsbidrag till är privata lösningar där man har intressen utanför det som föräldrarna själva kan påverka.

Eftersom jag själv har erfarenhet av att ha barn på ett av Pysslingens daghem vet jag att det är det ställe där jag haft minst förutsättningar att som förälder påverka. Därför vill jag som både förälder och skattebetalare att den omsorg som vi ger statsbidrag till är den form som föräldrarna också kan påverka. Jag vet att Inger René kommer att anse att inte heller detta utgör något svar. Det beror på att vi har olika värderingar i fråga om vad barnomsorgen och statsbidragen skall ha för syfte.

Andre vice talmannen anmälde att Inger René anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Det finns en stark social oro i vårt land. Man kan knappast öppna en tidning utan att möta sociala problem: föräldrar som inte får dagisplats åt sina barn, sjuka som inte får behandling i tid, gamla som inte får vård på rätt sätt – det är mängder av problem av den typen.

Jag anmälde mig till den här allmänpolitiska debatten för att få tillfälle att diskutera den här typen av frågor med företrädaren för det parti som styr Sverige. Nu konstaterar jag att här finns inte något statsråd, och här finns inte någon företrädare för socialutskottets socialdemokrater och inte någon företrädare för socialförsäkringsutskottets socialdemokrater.

Herr talman! Under sådana omständigheter är debatten meningslös.

STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Sverige har västvärldens i särklass högsta skattetryck. Nu motsvarar det 57 % av BNP. Trots detta befinner sig sjukvården och omsorgen om de äldre i kris. Vi får med andra ord förhållandevis litet för skattepengarna.

Många patienter tvingas stå i långa vårdköer i onödan. De lider och får ofta sina sjukdomar förvärrade. Det är tyvärr inte ovanligt att människor t.o.m. dör i väntan på operationer eller annan behandling. På flera håll står vårdplatser outnyttjade i brist på personal.

De som jobbar med vården är innerligt trötta på detta. De vet att vårdresurserna finns, bara de används på rätt sätt. Landstingen satsar stora pengar på annat än sjukvård: fastigheter, kontorshus m.m. Flera miljarder går till långa sjukskrivningar och förtidspensioneringar som ofta kunnat undvikas om resurserna i stället används för att ge snabb vård.

Dagmarsystemet hindrar vårdanställda från att starta eget. Exempelen är många på politiker som vill stoppa enskild vård. Risken är uppenbar att många i stället lämnar vårdrkena.

Vårdpersonalen har jämförelsevis låg lön när skatten är dragen. Varken patienterna, personalen eller skattebetalarna kan känna sig nöjda.

Varför, herr talman, är det så här?

Det offentliga klarar inte av problemen. Samtidigt har hushållens ekonomi undergrävt så att de saknar möjligheter att lösa problemen på annat sätt. Endast det lilla fåtal som har höga inkomster efter skatt eller betydande tillgångar har någon reell valfrihet.

Personalen inom vård och omsorg känner ofta stor vanmakt. Nya idéer har svårt att tränga igenom. Beslutsvägen är lång från den enskilda arbetsplatsen upp till de politiska beslutande församlingarna. Det finns ofta bara en monopolarbetsgivare inom vården. Det gör att den som vill byta arbetsgivare också måste byta yrke. Möjligheten att starta eget är mycket begränsad. Nyföretagandet, som inom de flesta samhällsområden är en av de viktigaste källorna till förnyelse och förbättrad verksamhet, saknas nästan helt. Vårdlönerna efter skatt är bland de lägre i Europa.

Trots bristfällig vård och service och låga löner kostar verksamheten betydande belopp. Sverige är sannolikt det land som satsar mest på vård och omsorg i Västeuropa. Förklaringen är enkel. Det offentliga monopolet innebär att vi får ut väsentligt mycket mindre av de satsningarna än som vore rimligt. Kollektivismens banérförare är oförmögna att tänka i nya banor och se nya möjligheter och kombinationer.

Socialdemokraterna talar endast om välfärdsstaten, dvs. de ser endast de offentliga monopolen som välfärdsfrämjare.

Vi moderater slår vakt om välfärdssamhället. Samhället är mycket större än staten. I denna syn ligger den stora ideologiska skillnaden mellan oss. Den politiska striden gäller således *hur* – inte *om* – välfärden skall byggas upp.

Vården och omsorgen skall utformas på den gamles eller den sjukes villkor. Rätten att välja är fundamental. Ofta är det personliga valet det viktigaste, t.ex. när det gäller att ha sin egen läkare eller distriktssköterska eller kunna påverka valet av hemsamarit. Det är viktigt att kunna välja någon

man känner förtroende för. Även valet av boende- och serviceform som sjukhem, sjukhus, ålderdomshem eller gruppboende är viktigt. En valfrihet på lika villkor är den bästa kvalitetssägarantin.

Sjukvården skall finansieras genom en allmän, obligatorisk sjukvårdsförsäkring, som ersätter landstingsskatten som den främsta finansieringskällan. Sjukvårdsförsäkringen skall omfatta alla och ge ett solidariskt betalningsansvar över hela landet. Det behövs inga administrativa gränser mellan landstingen och kommunerna.

Vård och omsorg kan bedrivas av många olika vårdgivare genom att enskild och offentlig verksamhet då får ske på samma ekonomiska villkor. Alla goda krafter tas till vara.

Patienternas behov och önskemål avgör. Mångfalden stimulerar kvaliteten och valfriheten. Nyföretagande och nyetablering ger dynamik och utvecklingskraft också åt vård och omsorg. Dessa viktiga samhällsområden får då en förbättrad kvalitet och ett förbättrat anseende.

Det behövs ett offentligt ansvar för att garantera att alla får tillgång till nödvändig vård och omsorg. Det är detta som vi avser med begreppet huvudmannaskap. Huvudmannaskapet för äldreomsorg bör sammanföras till primärkommunerna. Vi anser att staten måste ta ett vidgat ansvar för den kvalificerade sjukvården, bl.a. genom att inrätta en kompetent medicinalstyrelse och att återinföra länsläkarorganisationen.

Den nödvändiga förändringen av vården och omsorgen om de äldre måste i allt väsentligt ske efter andra linjer än de som äldredelegationen föreslagit. Monopolsituationen måste brytas. Finansieringsansvaret måste bli sammanhållet och skilt från verksamhetsansvaret. Huvudmannaskapet såsom vi definierar det, dvs. skyldigheten att se till att erforderliga resurser finns för de äldres service och omvårdnad, skall vara sammanhållet. Verksamheten däremot skall kunna bedrivas av många olika vårdgivare.

Riktlinjerna för hälso- och sjukvårdens utveckling har beslutats av riksdagen. Senast skedde det år 1985. Med en politiskt styrd sjukvård är det naturligt att ansvaret för vårdkrisen är politiskt. Just nu åvilar detta ansvar den socialdemokratiska regeringen och dess riksdagsgrupp. När riksdagen lade fast riktlinjerna var vi moderater mycket kritiska. Vi varnade för regeringens tanke att man snabbt kunde dra ner den kvalificerade sjukvården och akutsjukvården. Vi varnade i våra reservationer för de konsekvenser av den monopolistiska politiken som nu har uppenbarats.

Herr talman! Med detta har jag redovisat den moderata synen på den aktuella krisen inom sjukvården och äldreomsorgen.

Jag vill till sist göra samma konstaterande som Daniel Tarschys nyss gjorde, nämligen att det saknas förutsättningar för en fortsatt debatt i dag, eftersom vederbörande statsråd liksom de socialdemokratiska ledamöterna i socialutskottet och socialförsäkringsutskottet inte behagat närvara i kammaren.

BARBRO WESTERHOLM (fp):

Herr talman! Jag har i en tidigare debatt här i kammaren nämnt professor Anders Jeffners undersökning av vad allmänheten tycker är viktigast. Nu finns resultaten i tryck under rubriken: "Det viktigaste är att vara frisk".

Men att detta är det viktigaste återspeglas ju inte i talarordningen här i dag. Som vanligt kommer hälso- och sjukvårdsfrågor samt socialfrågor sist på dagordningen, då sju ledamöter är närvarande i kammaren och en åhörare sitter på läktaren. Här finns inget statsråd. Alla statsråd borde nu sitta här, eftersom det inte bara är hälso- och sjukvårdens ansvar att sörja för en god hälsa hos befolkningen utan samtliga sektorer ansvarar. För att kunna åstadkomma en god hälsa hos befolkningen behövs insatser från skola och utbildning, det behövs bra och säkra kommunikationer, ett bra kulturliv som ger livskvalitet, osv. Därför borde det nu ha varit fullsatt i statsrådsbänkarna.

De frågor som jag tänker ta upp här i kammaren är barnomsorgen och äldreomsorgen. Jag vill hävda att Sveriges kvinnor utan en fungerande barnomsorg och en fungerande äldreomsorg hamnar i den värsta av kvinnofällor. Vi brukar tala om kvinnofällor i samband med vårdnadsbidrag och föräldraförsäkring, men den största kvinnofällan hamnar kvinnorna i när äldreomsorgen och barnomsorgen inte längre fungerar.

Sverige behöver sina kvinnor. Ungefär 85 % av Sveriges kvinnor i yrkesverksam ålder är ute i förvärvslivet och arbetar utanför hemmet. Om dessa kvinnor inte får denna möjlighet på grund av att omsorgerna inte fungerar kommer det att halta både här och där. Det är därför som det är så viktigt att barnomsorgen får inrymma olika alternativ. Som tidigare talare har sagt är människor olika och efterfrågar olika barnomsorgsformer. Det är glädjande att det, trots motstånd från regeringskansliet, kommer att bli möjligt för kommunala dagbarnvårdare att få ersättning för vård av egna barn när de tar sig an även andras barn. Men vi behöver även dagis i enskild regi. Vi behöver t.ex. företagssdagis. Det har sagts att det är nödvändigt att barn vistas på dagis i närheten av hemmet och i närheten av lekkamraterna. Men det finns länder där man hävdar motsatsen, dvs. att dagis skall finnas nära föräldrarnas arbetsplats, så att barnen lätt kan komma till föräldrarna och så att föräldrarna lätt kan komma till barnen om något händer. Föräldrar och barn kan äta lunch tillsammans och träffas i pauser.

Äldreomsorgen präglas av proppar hela vägen. Jag vill hävda att alltför många äldre människor i vårt samhälle i dag far illa. Vi har närt en vision att vi skall kunna bo hemma tills vi blir mycket gamla och att vi skall dö friska. Men det är oss inte förunnat, åtminstone inte alla. Det finns alltför många äldre skröpliga människor som i dag bor hemma och som har en mycket bräcklig äldreomsorg därför att hemtjänsten inte räcker till. Det finns också alltför många äldre människor som är för dåliga för att bo i servicehus, men som ändå gör det. Häromdagen fick jag en uppgift om att 10 % av de människor som bor i servicehus här i stan är senildementa och för vårdkrävande för att bo i servicehus. På samma sätt förhåller det sig på ålderdomshemmen. På våra universitetssjukhus, inom akutsjukvården, är upp till 75 % av patienterna på medicinklinik s.k. klinikfärdiga patienter, som vårdas där till en kostnad av drygt 1 500 kr. per dygn. Dessa patienter mår inte bra av att ligga i sjukhussalar som har uppemot sex bäddar. Nu har man emellertid fått stänga en del avdelningar på grund av personalbrist, och därför är denna siffra något mindre. Personalen mår inte bra av att inte kunna ge en optimal och god vård och service. De medicinstuderande, som skall studera olika medicinska tillstånd, får ingen bra undervisning därför att det i alltför många

av sängarna finns patienter som behöver god omvårdnad. Dessa patienter erbjuder inte bra utbildningsmaterial, om jag så får uttrycka mig, även om det låter litet vanvördigt.

Vad behöver då ske? En snabb utbyggnad behöver ske, bl.a. av gruppboendet för senildementa. Detta förslag har folkpartiet fört fram med envishet och också i sin alternativbudget anvisat pengar till det. Det behövs också lokala sjukhem i långa rader. Regeringen borde i detta sammanhang visa betydligt större handlingskraft. Jag saknar verkligen regeringen här i dag. Jag hade velat höra vad regeringen har tänkt sig. Det borde tillsättas en krisgrupp med företrädare t.ex. från stat, kommun och landsting med befogenhet att undanröja hinder som i dag blockerar utbyggnaden. Denna krisgrupp skulle också kunna bestå av kvinnor från olika partier. När jag lyssnar på debatten låter det i mina öron som om det kanske skiljer mer mellan män från olika partier än mellan kvinnor. Detta problem måste emellertid lösas.

Man måste eliminera sådana fånigheter som jag har stött på vid mina resor i landet. Jag skall nämna följande exempel.

Sex kvinnliga patienter ligger på en sexbäddssal. De borde bo i en gruppbostad. Det finns emellertid en villa där detta skulle vara möjligt. Det finns pengar, och det finns personal, men det behövs även statsbidrag för detta. Statsbidrag utgår emellertid inte på grund av att två av rummen är en halv meter för smala. Därför får dessa sex damer stanna kvar i sin sexbäddssal på akutsjukhuset.

På ett annat ställe skulle man klyva en avdelning i två hälfter med en vägg emellan. På det sättet skulle man få två gruppbostad. Men detta har dragit ut mer än trekvarts år på tiden på grund av att det skulle kunna skapas bara ett personalutrymme på ena sidan väggen, och man har inte kunnat enas om vilken sida av väggen detta personalutrymme skulle placeras.

Detta är ju inte klokt. Människor far illa på grund av denna beslutsinkompetens och brist på flexibelt tänkande. Jag vill att man skall få fram beslutskapabla och kreativa grupper med befogenhet att undanröja sådana här fåniga hinder.

Jag hoppas, herr talman, att vi med ansvariga regeringsmedlemmar närvarande vid ett senare och bättre tillfälle får diskutera dessa frågor. Då tänker jag alltså inte enbart på socialministern utan även på finansministern och övriga regeringsmedlemmar som har ett ansvar för folkhälsan och omsorgerna och om människorna ute i samhället.

ULLA TILLANDER (c):

Herr talman! Det har tidigare sagts av Daniel Tarschys och Sten Svensson att det är svagt att socialdemokraterna inte är närvarande här i kammaren och deltar i debatten om de sociala frågorna, särskilt med tanke på att det inte går en dag utan att vårdfrågorna tas upp i massmedia. Det gäller barnomsorgen, äldreomsorgen och sjukvården i stort.

Människor i allmänhet är bekymrade, och deras oro är inte obefogad utan är underbyggd av ett otal rapporter av ansvariga tjänstemäns redovisningar och inte minst av människors erfarenhet. Det som också oroar är att regeringen inte tycks vara oroad i tillräckligt hög grad. Regeringen väljer att avfärda kristecknen med allmänt lugnande formuleringar och försäkringar,

t.ex. om att bristerna inom barnomsorgen skall vara borta år 1991. Men enligt vår uppfattning borde det ske en kraftfull information om de alternativ som finns. Riksdagen har dock fattat beslut om att föräldrakooperativ och ideella föreningar har rätt att starta barnomsorg. Att behovet finns visar den ökning som har skett på senare tid. Men trots det som Mona Sahlin sade tidigare i sitt inlägg vet jag inte om socialdemokraterna i allmänhet välkomnar eller beklagar den utveckling som har skett då antalet alternativ har ökat. Men att döma av det motstånd som socialdemokraterna länge hade mot alla barnomsorgsformer som inkräktade på det kommunala monopolet, kan man ju ana att inställningen inte är helhjärtat positiv utan att socialdemokraterna snarare accepterar dem med jämnmot.

Varför är informationen om dessa nya möjligheter så klen? Varför har regeringen inte tagit initiativ till en kraftig informationskampanj som innebär att socialstyrelsen får i uppgift att på ett tillräckligt genomträngande sätt tala om för föräldrar, ideella föreningar och kyrkliga församlingar att dessa kan göra en insats för att lösa ett problem som kommunerna uppenbarligen inte själva klarar av.

Om människor får klart för sig att de själva har möjlighet att lösa de problem som de drabbas av, skulle många goda initiativ tas. Det skulle också bidra till mångfald och valfrihet när det gäller barnomsorgen, men det kanske är där skon klämmer när det gäller socialdemokraterna.

Behandlingen av förslaget om vårdnadsbidraget och motståndet från socialdemokratiskt håll mot det stärker den misstanken.

Här finns alltså potentiella resurser som väntar på att bli aktualiserade. Man skulle på frivillighetens väg kunna lösa problem som man nu talar om att tvinga fram genom en lagstiftning. Det är sämre ur ekonomisk synpunkt, och det är framför allt fantasilöst.

En kritik som liknar den som kan riktas mot barnomsorgen kan också riktas mot hantneringen av en annalkande kris inom äldreomsorgen. Kristecknen är uppenbara. Medan antalet åldringar ökar, samtidigt som man vet att vårdbehovet ökar med åldern, gör man inte tillräckligt mycket från regeringens sida för att skapa tillräcklig insikt om problemen.

När det gäller äldreomsorgen har man alltför ensidigt drivit teorin att de äldre skall bo kvar i hemmet samtidigt som man reducerat alternativen. Jag tänker då naturligtvis på nedläggningen av ålderdomshemmen.

Nu har socialdemokraterna tvingats ändra inställning till ålderdomshemmen, men dessförinnan har man varit framgångsrik när det gällt att stänga dem – till mycken sorg, saknad och oro för dem så då förlorat sina platser där.

Däremot har man inte varit så framgångsrik när det gällt att bygga upp en fungerande hemtjänst. Det visar sig nu. Enligt vår uppfattning är det viktigt att hemtjänsten kompletteras med gruppboende och ålderdomshem.

Vi har alla i TV och tidningar sett upprörande fall där gamla människor, alltför sjuka att bo ensamma hemma, ändå skrivits ut och skickats hem därför att det inte funnits något alternativ. Många har upprörts över den behandling som dessa gamla utsatts för.

Sällan har ett sjukvårdspolitiskt program kapsejsat så uppenbart. Läkare, sjuksköterskor och ambulanspersonal lider av att tvingas medverka i en be-

handling som är orättfärdig mot de gamla och förnedrande för ett samhälle som vill kalla sig ett välfärdssamhälle.

Vi efterlyser en noggrann kartläggning. Vi vet i dag inte hur många äldre som hänvisas till en vård i hemmet som inte fungerar på ett tillfredsställande sätt. Det är ingen grupp med stora röstresurser. Erfarenheten visar att den därför lätt glöms bort. Här saknas tyvärr en motsvarighet till Amnesty eller Röda korset, som inte tigger när de grupper de slår vakt om på något sätt behandlas orättvist.

Om ingenting görs kommer problemet förmodligen att förvärras. Välutbildad och lämplig personal till hemtjänsten är akilleshälen. Vården står och faller med den.

Prognoser som Världshälsoorganisationen har gjort och som också är tillämpliga på Sverige pekar på en katastrofal brist på personal till vården inför år 2000. Om vi skall nå våra uppsatta mål skulle 100 % av de åldersklasser som går ut i arbetslivet behöva gå till vårdområdet.

Inför sådana framtidsperspektiv framstår den sangviniska attityd som regeringens intar som oroande. Vad man i den här situationen föreslår är en administrativ förändring av huvudmannskapet. Det tillför i och för sig inte några nya resurser. Men inom äldreomsorgen, precis som inom barnomsorgen, skulle det innebära en väsentlig förstärkning av vården, om den potential som finns av god vilja, engagemang och villighet att ställa upp kunde aktualiseras, utnyttjas och kanaliseras i former som är ändamålsenliga. Därigenom skulle de resurserna alltså kunna nå fram till de många äldre som har stora behov som för närvarande inte blir tillgodosedda.

Det är t.ex. angeläget att ta till vara de aktiva pensionärer som gärna vill göra insatser för t.ex. gamla eller handikappade personer. Äldreinsatser av det slaget kan kräva sin organisatoriska ram och ett nära samarbete med hemtjänsten. Enligt vår uppfattning skall åtminstone en skattefri kostnadsersättning kunna utgå.

Gruppen pensionärer är inte en homogen grupp, som man ofta hör. Det är dock 25 års spännvidd mellan 65 år och 90 år, och ingen behandlar ju dem i åldersgruppen 1–25 år eller 20-åringar och 45-åringar på samma sätt! Därför är gruppen unga pensionärer en resurs och en tillgång, som skulle kunna aktiveras med hjälp av de rätta stimulansåtgärderna. Regeringen borde över huvud taget på ett aktivt sätt medverka till att ta vara på de goda krafter som kan hjälpa oss att komma till rätta med problemen inom vården.

BERTIL PERSSON (m):

Herr talman! Det är en märklig allmänpolitisk debatt vi för, när såväl ministrarna som socialdemokraterna i både social- och socialförsäkringsutskottet visar ett så totalt ointresse för vårdfrågorna. Och det är förvisso inte så att hälsan tigger still. I själva verket är det problem på hela vårdområdet i vårt land. Jag tänker ta upp äldrevårdfrågorna.

Äldrevården i Sverige är på väg mot en kris. Problemen hopar sig – en del av dem är oundvikliga.

För det första ökar antalet äldre över 80 år med 40 % fram till år 2000. Vi vet att vårdbehoven fördubblas för varje femårsperiod från 60 års ålder. En 80-åring behöver 16 gånger mer vård än en 60-åring.

För det andra minskar antalet ungdomar mellan 15 och 20 år, som skulle ha gått ut och hjälpt till i vården, med 20 % till år 2000. Under samma period ökar behovet av barnomsorg ganska rejält.

För det tredje vet vi att av 80-åringarna är en tredjedel intagna på institution. Av dem finns en tredjedel på sjukhem.

För det fjärde ökar medellivslängden. Det är någonting fullständigt nytt. Så länge vi har haft folkbokföring här i landet har en 50-åring haft precis lika lång förväntad livstid fram till för tio år sedan. De senaste tio åren har 50-åringens förväntade livslängd ökat med tre år, och detta är någonting som tenderar att fortsätta.

För det femte är äldre människor olika. De behöver olika lösningar, och vi går alltid ut med en standardmodell.

Det för mig över till raden av självförvållade problem på äldrevårdsområdet.

Sverige är ett litet land. I vårt land finns bara plats för en åsikt i taget. Förr var lösningen fattighuset. Sedan skulle alla vara på "hemmet", underförstått ålderdomshemmet. Sedan insåg man att detta inte var lösningen för alla. Då skulle alla i stället vårdas i den egna bostaden. Det är inte länge sedan en tidigare socialminister sade att avinstitutionaliseringen icke får hejdas. Man kan inte hitta variationer på lösningarna, om man är socialdemokrat. Man kan inte se behovet av flexibilitet.

Det sjunde problemet är LEON-principen, som man har byggt upp hela den svenska äldrevården efter: lägsta effektiva omhändertagandenivå. Smaka på alla orden! De låter alla lika illa, och de är lika olyckliga. Det innebär att de äldre så fort de blir en aning bättre eller sämre skall flyttas för att passa in i en annan lägsta effektiv omhändertagandenivå.

Det är fullständigt förödande för äldre människor att flyttas runt i ett system. Om man inte har en fast tillvaro blir man förvirrad, och det blir allt fler människor i vårt samhälle som åker runt i detta system utan någonting annat än tandborsten och resväskan i det som skulle ha varit en meningsfull tillvaro.

Det åttonde problemet är att vi har två huvudmän. Det innebär att man alltid kan flytta över problemen till någon annan. De äldre blir gärna "the dirty end of the stick", som man gärna lämnar till någon annan att ta hand om.

Det är inte så konstigt – vårdpersonalen utbildas till att segra över lidande och död. Och patienten som inte blir bra, som kanske luktar illa eller kissar på sig – vad vet jag? – är en utmaning mot självkänslan, mot förmågan att leva upp till den roll man förväntas spela. Det förstärker ytterligare "the dirty end of the stick"-problematiken.

Nästa problem är att vi alltid vill styra och reglera. Åtskilliga gruppboenden som kunde ha kommit till i detta land har man stoppat genom att ändra bostadslånefinansieringsförordningen och genom att ändra reglerna för hur bostäderna skulle se ut, hur många som skulle få bo där, var de skulle få vara. Så fick man lägga ned en rad angelägna gruppboenden som var på väg.

Ett annat exempel på vårdregleringen: tystnadsplikten gäller inte enligt lag på privata sjukhem. Den gäller bara för offentliga sjukhem. Det är en liten enkel sak som på ett utomordentligt allvarligt sätt skapar svårigheter

för dem som vill få fram alternativ. Det finns nästan ingen valfrihet. I det här landet, där äldreomsorgen omsätter mellan 40 och 60 miljarder kronor, finns tre enskilda sjukhem, om man inte räknar konvalescenthemmen som inte är någon större resurs i det här sammanhanget. Detta är den valfrihet som erbjuds de äldre.

Ytterligare ett problem tycker jag är begreppet "klinikfärdiga". Det är att betrakta äldre människor som utskottsvara. Lösningar måste fram, och de skall erbjuda trygghet, valfrihet, integritet och medbestämmande. Äldre människor skall ha rätt till en meningsfull tillvaro, och de skall inte flyttas runt. Vården skall komma till dem, och den skall vara flexibel.

Jag tror att man skall ha små enheter nära den miljö där de äldre har levt under sin aktiva tid, så att de har nära till vänner och bekanta. Jag tror att man måste ha en huvudansvarig och många alternativ. Vårdcheckar är en möjlighet att ge de äldre valfrihet när det gäller den vård de vill efterfråga.

Vi behöver också avreglera och ta bort alla dessa fåniga regler som skapar svårigheter för en flexibel äldrevård.

Man behöver ett nytt motto för äldrevården, något som kan ersätta LEON-principen som har varit så förödande. I Danmark säger man "Et gammelt menneske skal ha et hjem", en äldre människa skall ha ett hem. Den tesen ger egentligen svaret på alla frågor om hur man skall vårda äldre, även om det bara blir i ett eget rum med egna möbler i långvården. Men i varje situation ger tesen "En äldre människa skall ha ett hem" ett ordentligt svar på hur en bra och human äldrevård skall utformas.

MARGÓ INGWARDSSON (vpk):

Herr talman! När man anmäler sig till en allmänpolitisk debatt gör man givetvis detta därför att man skall få ett tillfälle att debattera frågor som i vanliga fall inte ryms på dagordningen och debattera dem på ett annat sätt än vad interpellationsdebatter och frågestunder ger utrymme för.

Min avsikt var att här i kväll få diskutera äldreomsorgen, de oerhörda problemen som finns på det området i dag med personalförsörjningen, bristande resurser till hemtjänsten och bristen på alternativt boende. Jag ville diskutera om de förslag till lösningar som nu föreligger verkligen för problemen närmare sin lösning.

Men för att det skall vara meningsfullt att debattera måste man ju ha någon att debattera med, och det finns det inte här i kväll, eftersom det inte finns en enda representant för regeringspartiet här.

Därför, herr talman, avstår jag från mitt inlägg i denna debatt.

Sverige? Har vi verkligen ett socialt nätverk som fungerar? Vad vill vi i Sverige göra åt besvärliga människor?

Redan när det gäller den ofödde har vi i Sverige diskussion om barnet skall födas eller ej. Om det väntade barnet inte är önskat, så har kvinnan rätt att göra abort, och det görs ofta. När det gäller generell abort har man ingen speciell anledning till aborten mer än att man inte vill ha barnet. Man går inte in och undersöker om barnet som väntas är skadat och av den anledningen skall tas bort.

1987 aborterades 34 707 foster, samma år föddes 104 699 barn. Vi håller också på att få en ny lag om kvinnan och fostret. Vi håller på att skaffa oss en ny inställning till livet. Tidigare sågs fostret som en del av kvinnan, numera anses fostret vara en egen individ.

Vad gör man då med fostren? Jo, det finns många möjligheter att ta reda på hur fostret kommer att utvecklas, och det får man veta under de första 20 veckorna. De selekterade aborterna får göras under de första 22 veckorna. Vem som skall få födas bestämmer kvinnan ensam. Men det verkar som om samhället ändå ville ha ett finger med i spelet, som om samhället ville tala om att den här människan inte kommer att få ett värdigt liv. Tanken skrämmer mig. Vi kommer att behandla den frågan i riksdagen, och jag tycker att det skulle vara förfärligt om vi skulle börja se på fostren med frågan "Kommer du att bli lönsam, lille vän?" i vår blick.

När man väl är född, hur blir det då? Vi har bekymmer i dag med barnomsorgen, det vet alla. Vi har svårt att få någon som vill ta hand om barnet. Det är olönsamt för en mamma att vara hemma och ta hand om sitt barn. Vi vet att skatterna är sådana att det är svårt att klara en familj på en inkomst. Det måste ju gå i vissa fall, och det gör det väl, men ofta måste både pappa och mamma arbeta. Det borde inte behöva vara så. Det borde finnas möjlighet för dem som vill vara hemma hos sina barn att klara detta ekonomiskt.

Hur gör vi med barn som är besvärliga? Ta t.ex. skrikbarn. Egentligen borde föräldrar som har barn som är arbetsamma kunna få hjälp hemma, så att föräldrarna kunde få ta igen sig och få sova ut. I stället förekommer det att man behandlar barnen med lugnande medel när det egentligen är föräldrarna som skulle behöva det, eller rättare sagt skulle behöva få ledigt och sova ut. I dag finns ingen farmor, mormor, svärmor eller tant i slakten som kan rycka in, för alla arbetar ju.

Det nya skattesystemet, som skall komma, verkar vara utformat så att det skall vara lönsamt att arbeta mer än sin ordinarie arbetstid. Man vill uppmuntra sådant arbete. Vi kommer då att få ännu mindre tid för våra barn. Jag tycker att det är fel att barn inte skall få ha tillgång till sina föräldrar, inte så mycket som de behöver eller att mamma och pappa inte skall ha tid med sina barn. Man kan inte ersätta tid med pengar. Det är något fundamentalt fel. Barn har krav på samvaro, gemenskap och samtal. Vad gör vi åt det?

Barnkulturen värderas inte särskilt högt i Sverige. TV har börjat fungera som någon form av barnpassning. Det finns många barn som ser alldeles för mycket på våldsfilmerna på TV. Det skall de verkligen inte behöva göra och absolut inte ensamma. Nej, det saknas tid för barnen.

Sedan har vi skolbarnen. Hur mycket av vår tid och våra pengar ägnar vi verkligen åt skolbarnen? Titta på skollokalerna, på möjliga skolor, på gamla

böcker, på trasiga böcker! Vad ger vi åt lärarna för att de skall ge en god miljö i skolan? Det förekommer att skollokaler är så dåliga att man tycker att de behöver rivras.

Ett exempel är Norra latin här i Stockholm, som i sista stund räddades av politikerna. Nu skall skolan bevaras. Och vad händer? Den gamla eländiga skolan blev en konferenslokal, en flott konferenslokal. Plötsligt fanns det pengar. Verkligt förnämliga konferenslokaler byggs överallt i hela Sverige. När man ser hur mycket pengar som läggs ner på den formen av undervisning, tjänstledigheter, upphälle, resor till konferenslokalerna och materialet till dem och alla broschyrer man får och jämför med hur vi undervisar våra barn, då blir jag betänksam!

Och vad gör man för resten med skolbarn som har för mycket spring i benen? Det är ju fullständigt normalt att barn har spring i benen. De borde ha någonstans att kunna rusa runt och springa och leka på ett normalt sätt. De borde kunna klättra i träd. De borde kunna springa i kring på grusplaner och gräsmattor. Finns det? Jag var en gång på barnmiljörådet och hörde hur man diskuterade att ovanpå ett garage för bilar göra en lekplats. Men cementen var ju så hård, så vad skulle man göra? Jo, man kunde lägga någon sorts grönfärgad plastgummimassa ovanpå cementen för att ersätta gräset. Och så hade man konstgjorda klätterställningar. Detta är ju en alldeles onaturlig miljö! Barn skall ha plats, ljus och sol, gräsmattor och träd. Det är vad barnen behöver, inte konstgjorda saker!

Och de här barnen då, som inte får göra av med sitt spring i benen, som inte klarar av att sitta stilla, vad gör man med dem? Det lär förekomma att man medicinerar besvärliga barn, som inte kan sitta stilla, med Ritalina. Jag tycker det förfärligt. Jag frågar: Är det verkligen sant?

Vad gör man t.ex. med dem som är handikappade – dem som har medfödda handikapp, dem som råkat ut för trafikolyckor och dem som har de osynliga handikappen, som inte märks? Det talas inte så mycket om det. Tekniken som kunde komma de handikappade till godo finns inte alltid, för då fattas det pengar!

Vi måste ge de handikappade ett värdigt liv, och jag hoppas verkligen att handikapputredningen, som jag själv sitter i, kommer fram till vettiga resultat. Jag tycker det är fruktansvärt att handikapputredningen har fått ett noll-direktiv. Jag kan inte begripa hur någon kan tro att man skall kunna förbättra de handikappades liv genom att ta från några handikappade och ge till andra handikappade. Nej, nolldirektiv är alldeles fel!

Låt oss sedan tala om dem som inte klarar av stressen i arbetet, dem som klappar ihop och behöver psykiatrisk vård. Det finns inte tillräckligt med sådan vård. Vi måste kräva rätten till drogfri vård. Ingen skall behöva ta neuroleptika; som kan ge skador på hjärnan som inte går tillbaka, om man inte vill.

När vi till slut blir gamla och skall njuta av de pengar som vi har slitit ihop, då är de kanske slut. Då får vi bekymmer med att få omsorg eller vård! Nej, vart är vår välfärd på väg?

MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! "Att åldras är att växa" är det träffande namnet på en riksförening som bildats av bl.a. arbetsmarknadens organisationer, pensionärs-

organisationerna, Röda korset och kommun- och landstingsförbunden. Syftet är främst att få alla oss som ännu inte räknas till de äldre att inse att äldre duger till en hel del, men även att få äldre att inse att de har ett värde och att man över huvud taget skall räkna med de äldre som en resurs i vårt samhälle.

Det är viktigt, både för de äldre och för hela vårt samhälle, att den nya riksföreningen, som för övrigt har Bror Rexed som ordförande, lyckas i sitt arbete.

Arbetsmarknadssituationen och åldersstrukturen är sådan att det är av största betydelse för vårt lands ekonomiska utveckling att pigga pensionärer fortsätter att göra insatser i arbetslivet ett eller några år. Men utöver direkt fortsatta insatser i arbetslivet kan pensionärer verka för att på olika sätt vara till hjälp och stöd för andra äldre och därigenom bidra till att motverka ensamhet och trivselproblem hos många ensamma äldre.

Genom att på olika sätt vara aktiv och verksam uppskjuts i många fall en människas åldrande och därigenom den tidpunkt då vederbörande blir i behov av olika former av vårdinsatser från samhället.

Både för hela vårt samhälle och för de äldre själva är det alltså av stor betydelse att de äldre ses som en viktig resurs och att deras förutsättningar för olika typer av insatser tas till vara. I mycket är det en fråga om att ändra attityder för att öka de äldres möjligheter att delta i arbets- och samhällslivet.

Men dessutom finns flera praktiska och formella hinder för de äldres deltagande i arbetslivet. Avtal och arbetsrättslig lagstiftning utgör härvid betydande hinder för en person att kvarstå helt eller delvis i sitt arbete eller att få andra uppgifter, där vederbörandes erfarenheter och kunnande kan tas till vara.

Ett annat och i många fall avgörande hinder för en pensionär att åta sig arbetsuppgifter är pensions-, skatte- och bidragsregler.

Både då det gäller avkastning på besparingar och då det gäller arbetsinkomster har pensionärerna – främst de med låga pensioner – drabbats av mycket hög beskattning i kombination med minskat kommunalt bostadstillägg. Detta har självfallet effektivt begränsat pensionärernas intresse för att skaffa sig inkomster utöver pensionen, liksom det minskat intresset för att genom besparingar försöka öka sin ekonomiska trygghet på äldre dagar.

Dess bättre har dessa problem nu börjat uppmärksammas. Men innan jag för två år sedan i en interpellation till finansministern visade att en lågpensionärs marginaleffekt på ränta på besparingar kunde uppgå till över 200 % hade det varit förvånansvärt tyst här i riksdagen om pensionärernas orimliga marginaleffekter, trots att just marginalskatter för yrkesverksamma – främst dem med goda inkomster – nästan alltid varit ett ämne i den aktuella politiska debatten. Inte heller gav mig finansministern då vidare stort hopp om förbättringar i sitt svar på min interpellation.

Vi kan nu konstatera att opinionen och insikten om dessa frågor ökat och att vissa förbättringar genomförts inom ramen för nuvarande skattesystem. Men de lägre pensionärernas marginaleffekter är alltjämt betydligt högre än övriga inkomsttagares. Marginalskatten på inkomst av anställning är nämligen över 60 % för pensionärer med lägre pension, och har de inkomst av

egen rörelse minskas även eventuellt kommunalt bostadstillägg, varför den sammanlagda marginaleffekten kan uppgå till i närheten av 100 %.

Anledningarna till de höga marginaleffekterna för pensionärer är att deras grundtrygghet är uppbyggd genom fem olika inslag, nämligen folkpension, pensionstillskott, ATP, kommunalt bostadstillägg och särskilda skatteregler för pensionärer genom det extra avdraget.

Inom centerns riksdagsgrupp var vi några som i början av detta år satte oss ner och undersökte vad som skulle kunna göras för att pensionärernas marginaleffekter skulle bli som övriga inkomsttagares samtidigt som pensionärerna skulle garanteras en fullgod grundtrygghet.

I vår rapport om möjligheter i pensionssystemets utveckling, benämnd *Förstärkt grundtrygghet*, lade vi i april fram ett förslag om att ge alla – oberoende av inkomst under sitt yrkesverksamma liv – en ordentlig grundpension, som vid beskattning enligt de vanliga skattereglerna skulle ge en nettoinkomst på något över nuvarande inkomst för dem med de lägsta pensionerna. Denna grundpension skulle alltså ersätta nuvarande folkpension, pensionstillskott, särskilda skatteregler och i huvudsak det kommunala bostadstillägget.

Fördelarna med vårt förslag är flera och betydande.

För det första skulle marginalskatterna för pensionärer bli desamma som för övriga inkomsttagare och de nuvarande orimliga marginaleffekterna för främst dem med lägre pensioner upphöra.

För det andra skulle den speciella straffbeskattningen av avkastningen av folkpensionärers besparingar upphöra.

För det tredje skulle byråkrati, krångel och kontroll av pensionärernas ekonomiska förhållanden begränsas till ett minimum genom att de fem olika system som nu tillsammans skall ge en grundtrygghet ersätts av en enda grundpension.

För det fjärde skulle man om man lägger grundpensionen tillräckligt högt kunna förbättra de lägsta pensionärernas ekonomiska standard.

Utöver denna grundpension skall enligt vårt förslag utgå inkomstrelaterad pension från ATP enligt nuvarande regler över grundpensionens nivå. Vi satte grundpensionen förslagsvis till drygt 85 000 kr. för att med nuvarande skatteregler ge de lägsta pensionärerna några tusen mer i årsinkomst än vad som nu utgår för en ensamstående pensionär som har folkpension, pensions- tillskott och fullt KBT och som genom det extra avdraget inte behöver betala skatt. Till skillnad från dagens system skulle vårt förslag innebära att dessa pensionärer kan öka sina inkomster genom eget arbete eller genom besparingar utan att drabbas av högre marginalskatt än övriga på denna inkomstnivå.

Min kollega Karin Israelsson och jag, vilka tillsammans stod för rapporten, tog upp våra förslag i en motion i våras i anledning av kompletteringspropositionen. Tyvärr var det inget av de andra partierna som då stödde vårt förslag om att pensionsutredningen skulle uppmanas att analysera vårt förslag.

Därefter synes dock stödet för våra idéer dess bättre ha ökat. Pensionsutredningens ordförande Sture Korpi har i tidningsintervju betecknat vårt för-

slag som mycket intressant, och representanter för pensionärerna har uttalat sig i motsvarande riktning.

I remissyttrande över skatteutredningens förslag har t.ex. Kommunförbundet, riksförsäkringsverket och SPV tagit upp frågan om att enda sättet att undvika speciellt höga marginaleffekter för pensionärerna är att ge en högre grundpension i någon form.

I Inkomstskatteutredningens förslag finner vi tyvärr flera anmärkningsvärda specialregler för pensionärernas beskattning. Jag skall inte gå in på dessa nu, utan endast konstatera att det vore olyckligt om vi, när en stor och långsiktig skattereform genomförs, låser oss för att även i fortsättningen ha speciella skatteregler för människor därför att de uppnått 65 års ålder, så att de äldre därigenom drabbas av högre marginalskatter än dem som vi anser att alla andra bör ha. Skatteutredningarnas utgångspunkt var att stimulera till arbete och sparande och måste enligt centerpartiets uppfattning gälla alla – även pensionärerna.

BO NILSSON (s):

Herr talman! Trots att jag denna gång har fått äran att överta professor Björcks roll att avsluta den allmänpolitiska debatten, skall jag inte använda min tid till att recensera debatten. Jag tänker heller inte ta upp kritiken om bristen på debattörer från mitt parti. Jag tänkte i stället använda de sista skälvande minuterna av den allmänpolitiska debatten 1989 för att ta upp min motion nr 236 av i år i socialförsäkringsutskottet. Den handlar om de neurosedynskadades ersättning och inkomstberäkning. Jag vill dels tala om hur en neurosedynskada påverkar en hel familjs livssituation, dels ta upp det motionen behandlar, nämligen att jag anser, att när man beräknar bostadsbidrag för de neurosedynskadade, skall man inte ta med skadeståndet från Astra som inkomst. Några ord tänkte jag också nämna om kampen och motgångarna för att få rimliga ekonomiska villkor för de neurosedynskadade.

Låt mig börja med att beskriva bakgrunden till min motion. Till grund för beräkning av bostadsbidrag för de neurosedynskadade har bl.a. lagts ersättningen enligt förlikningsavtalet mellan AB Astra och representanter för de neurosedynskadade om viss årlig ersättning till de drabbade. Ersättning utgår för sveda och värk, som ett ideellt skadestånd. Genom lag om skattefrihet för ersättning till neurosedynskadade, skall ersättningen från Astra till neurosedynskadade vid taxering till statlig och kommunal inkomstskatt icke utgöra skattepliktig ersättning för mottagaren. Uttryckliga bestämmelser om hur ersättningen skall bedömas finns inte angivna, vare sig i lagen om hustrutillägg, lagen om kommunalt bostadstillägg till folkpension eller i kungörelsen med föreskrifter om tillämpningen av lagen. Inte heller har närmare anvisningar meddelats i frågan.

Jag menar, att genom lagstiftarens, dvs. riksdagens, förbiseende, har rättsläget blivit oklart. Det förefaller mig principiellt felaktigt att, vid beräkning av bostadstillägg, jämställa ett ideellt skadestånd för sveda och värk, med pension eller annan inkomst. Ett exempel på oklarheten som jag vet, är att det finns åtminstone en försäkringsrätt i landet som bedömt att skadeståndet inte skall räknas som inkomst vid beräkning av bostadstillägget.

När lagen om skattefrihet för ersättning till neurosedynskadade tillkom var, enligt min mening, naturligtvis avsikten att så mycket som möjligt underlätta för de drabbade. Ersättningen bör, enligt min mening, inte heller tas med i inkomstberäkningen, där den negativt kan påverka beräkningen av kommunalt bostadsbidrag.

Herr talman! Låt mig kort berätta om ett konkret exempel på vad jag sagt. Mona Landgren föddes 1961, gravt neurosedynskadad, och är alltså i dag snart 28 år gammal. Handikappet består i att hon saknar höftleder och höftkular, hon har inga ben och heller inga riktiga tummar.

Redan 1962 började diskussionen om ersättning till de skadade och/eller deras familjer. Riksdagen beslöt att man skulle utge ett vårdbidrag om 2 400 kr. per år. I Monas fall fick föräldrarna föra en längre match med ett flertal kommuner innan de till slut fick sina pengar i enlighet med riksdagsbeslutet.

Efter många års kamp nåddes 1969 en förlikning, som innebar att Astra skulle betala en årlig ersättning till de skadade. Vid den tidpunkten berördes ca 100 barn.

Mona växte upp i sin familj och har alltså fått en uppfostran i mycket god anda. Annars var det vanligt att flertalet av dessa barn fick växa upp på institution eller i fosterhem. Mona sade själv till mig häromdagen, att hon fått lära sig att man skall klara sig själv, utan hjälp, precis som alla andra.

Bara ett litet exempel på vardagsproblem under uppväxttiden. När alla andra barn fick simundervisning betald av skolan/samhället, fick Monas föräldrar själva betala för hennes. En annan stor svårighet under hennes skoltid var att man försökte tvinga henne till att använda benproteser. Det är, som ni kanske förstår, mycket svårt när man saknar såväl höftleder som höftkular. Efter ett flertal resor till protesspecialister i Stockholm fick man till slut acceptera att Mona måste sitta i rullstol för att klara sig.

I början på 80-talet började så Mona studera på folkhögskola. Under studietiden fick hon besked om att försäkringskassan ifrågasatte om hon var så handikappad att hon behövde ersättning från samhället. Man drog in handikappersättningen, sjukbidraget, skattebefrielsen för bilskatten och bensinpengarna till hennes handikappbil.

Mona fick alltså plötsligt ingen ersättning från försäkringskassan, utan blev hänvisad till socialförvaltningen i kommunen. Efter överklagande fick hon slutligen, efter beslut i försäkringsöverdomstolen, rätt och fick tillbaka sin ersättning. Men hon fick genast betala tillbaka den hjälp hon fått från socialförvaltningen.

I dag är Mona tyvärr pensionär. Eftersom hon sitter direkt på sin höft, har hon skadat sin rygg så allvarligt att läkarna ansett att det bara återstår pension. Doktorerna har dessutom sagt att hon har ytterligare handikapp. Nu är det bl.a. hennes handleder som är skadade. Det innebär kanske att hon får svårare att köra sin rullstol som – det har jag tidigare sagt – är hennes sätt att ta sig fram.

Den ersättning som utgår till henne i dag är folkpension, pensionstillskott och en handikappersättning, som dock inte är den högsta ersättningsnivån. Därtill har hon alltså Astras ersättning och bostadstillägg. Det beslut som försäkringskassan nu har fattat, att hennes ideella skadestånd skall räknas som inkomst, betyder att Mona förlorar ca 450 kr. per månad.

Jag hoppas nu verkligen att socialförsäkringsutskottet behandlar min motion positivt, så att skadeståndet inte räknas som inkomst vid beräkning av bostadstillägget. Det skulle kunna betyda att man, i lagen om kommunalt bostadstillägg, för in att Astras ersättning till de neurosedynskadade inte skall betraktas som inkomst vid beräkning av bostadstillägg. Som en upplysning kan jag tillägga att det troligen berör ett tiotal neurosedynskadade i landet. Det bör alltså inte finnas ekonomiska skäl för att avslå motionen.

Herr talman! Till allra sist: Mona och andra neurosedynskadade ställer nu sitt hopp till att min motion skall bifallas, så att ersättningen från Astra blir undantagen som inkomst då man beräknar bostadsbidraget. De skadade behöver dessa pengar för att kunna leva så gott som det nu går. Jag tror dessutom att samhället har råd med en sådan generositet.

STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Jag har med intresse lyssnat till Bo Nilssons anförande och vill bara till protokollet få noterat att han med det exempel som han anförde bekräftar det påstående som flera av oss på den borgerliga sidan har hävdad i debatten, att det finns stora brister i den socialdemokratiska välfärdsstaten.

Jag förstår mycket väl varför Bo Nilsson inledningsvis konstaterade att han inte kunde kommentera närvarosituationen här i kammaren beträffande statsråden och de socialdemokratiska ledamöterna i såväl social- som socialförsäkringsutskotten.

Den allmänpolitiska debatten var härmed avslutad.

9 § Bordläggning

Anmäldes och bordlades

Prepositionerna

1989/90:7 Försöksverksamhet med samhällstjänst

1989/90:16 Nyemission i AB Aerotransport

1989/90:17 Ändring i lagen (1972:435) om överlastavgift

1989/90:22 Lag om tillstånd till överlåtelse av skepp, m.m.

10 § Medelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 11 oktober

1989/90:76 av Anita Jönsson (s) till kommunikationsministern om kontrollcentralerna för flygtrafikledning:

Enligt uppgift planerar luftfartsverket att minska antalet kontrollcentraler för flygtrafikledning.

Ett preliminärt beslut som fattats i luftfartsverkets styrelse, och som väntas bli definitivt i höst, innebär att de tre kontrollcentraler som i dag finns för flygtrafikledning efter år 2001 bara skall vara två stycken. Dessa två kontrollcentraler skall bli placerade i Sundsvall och Stockholm. Det innebär att den kontrollcentral som i dag finns på Malmö-Sturup skall flyttas till Stockholm. Flygledare och flygledarassistenter, ca 150 stycken, på Sturup blir då tvingade att flytta till en redan i dag överhettad Stockholmsregion.

Min fråga är:

Anser statsrådet att en sådan utveckling överensstämmer med de gällande regionalpolitiska målen?

1989/90:77 av *Berith Eriksson* (vpk) till statsrådet Maj-Lis Lööv om kommunarrest:

I dag har tre kurder s.k. kommunarrest, som nu omvandlats till en egenhet som kan kallas länsarrest. Detta är i mitt tycke en skandalös handling där man utan rättgång begränsar människors rörelsefrihet.

Jag vill fråga Maj-Lis Lööv om regeringen tänker ta något initiativ för att rycka upp denna av rättsröta tärda skampåle.

1989/90:78 av *Elisabeth Persson* (vpk) till försvarsministern om sambandscentralen i Gryt:

Våren 1987 stängdes sambandscentralen i Gryt, men efter beslut i riksdagen öppnades den igen i augusti samma år. Självklart innebar stängningen ett svårt avbräck och problem för verksamheten.

Nu löper dock centralens arbete återigen mycket bra. Samarbetet med både den bofasta befolkningen och tillfälliga besökare i området fungerar utmärkt.

Trots detta är sambandscentralen ånyo nedläggningshotad. Kustbevakningskommittén föreslår i sitt betänkande att ledningscentralen i Stockholm övertar uppgifterna.

Är försvarsministern beredd att medverka till att sambandscentralen i Gryt bevaras?

1989/90:79 av *Gudrun Schyman* (vpk) till utrikesministern om användningen i Indien av Boforstillverkade vapen:

I *The Economist* från den 9 september lovprisade de Boforstillverkade vapens kapacitet. Bl.a. återger man vad en indisk officer har att berätta om den svenska haubitsen. Denne säger att tidigare i sommar träffade dessa vapen pakistanska mål. De hade en enorm räckvidd, över bergstopparna, med exakt precision.

Mot bakgrund av ovanstående vill jag ställa följande fråga:

Anser utrikesministern att det faktum att Indien beskjuiter Pakistan med svenska kanoner är förenligt med Sveriges anseende som freds- och nedrustningssträvande nation?

1989/90:80 av *Margó Ingvardsson* (vpk) till finansministern om beskattningen av måltidssubvention för lärare:

Prot. 1989/90:8
12 oktober 1989

Lärare med tillsynsskyldighet, eller motsvarande ansvar för barn har rätt till skattefrihet för fria- eller subventionerade s.k. pedagogiska måltider.

Inom landstingens omsorgsverksamhet finns också ett stort behov av att vårdpersonal i tränings syfte äter tillsammans med omsorgstagare som är under vård. Men detta genomförs inte. Argumentet från landstingen är att "fria" personalmåltider skapar skatteproblem för personalen.

Jag frågar därför finansministern om det finns förutsättningar för att även vårdpersonal som deltar i pedagogiska måltider med omsorgstagare kan omfattas av det undantag från beskattning för förmån av fri eller subventionerad måltid som gäller för lärare?

den 12 oktober

1989/90:81 av *Sten-Ove Sundström* (s) till industriministern om SSAB:s produktion i Luleå:

Utvecklingen vid Svenskt Stål och Ovako Steels anläggningar i Luleå har varit positiv. I den fortsatta strukturutvecklingen inom SSAB är det viktigt att ökad förädling av produkterna sker. Bl.a. inom Ovako Steel planeras en utbyggnad.

Inom SSAB finns goda möjligheter till utbyggnad t.ex. för kallformningen inom dotterföretaget Plannja samt vanadinutvinningen från slaggproduktionen.

En viktig förutsättning för att utveckla produktionen är en kapacitetshöjning inom Tunplåts metallurgi. Den metallurgiska kapaciteten bör höjas från nuvarande 1,7 miljoner ton till 2,0 miljoner ton. Därmed skulle också Luleås ställning som metallurgiskt centrum stärkas.

Vilka åtgärder är industriministern beredd att vidta för att få till stånd en ökad förädling och kapacitetsutbyggnad vid SSAB:s produktion i Luleå?

1989/90:82 av *Viola Claesson* (vpk) till kommunikationsministern om utveckling av biltågssystemet:

SJ har drivit ett blygsamt försök med biltåg i Sverige. Detta transport-system är välutvecklat i många länder, bl.a. Finland och Schweiz.

I Sverige bör det finnas en marknad för denna typ av transport, av både inhemska och utländska kunder. Försöken hittills är blygsamma. En kund i Stockholm måste t.ex. ta sig till Västerås för att kunna utnyttja systemet.

Vad tänker regeringen göra för att snabbt utveckla biltågssystemet i landet?

1989/90:83 av *Annika Åhnberg* (vpk) till kommunikationsministern om nöjestrafiken med motorbåtar.

Det privata nöjesåkandet med motorbåtar ökar kraftigt, särskilt i våra

skärgårdar och på större sjöar. Speciellt ökar användningen av starkare och snabbare modeller.

Detta medför en rad problem – buller, störning av växt- och djurliv, skador på bottenarna i grunda områden m.m. Problemen ökar för varje år som går.

Jag vill därför fråga statsrådet:

Kommer regeringen att vidta åtgärder för att minska skadeeffekterna och olägenheterna av det ökande nöjesåkandet med allt starkare och snabbare motorbåtar?

1989/90:84 av *Annika Åhnberg* (vpk) till jordbruksministern om exploateringen av Antarktis:

CRAMRA-konventionen lämnar dörrarna öppna för en framtida exploatering av Antarktis. Regeringen i Australien har tidigare i år sagt nej till att underteckna konventionen. Övriga medlemsländer i fråga om Antarktisdraget kommer nu att ta ställning till konventionen. Sverige har på detta området ett gott anseende och ett internationellt ansvar.

Kommer den svenska regeringen att göra som den australienska och säga nej till CRAMRA-konventionen och i stället arbeta för att göra Antarktis till en världspark?

1989/90:85 av *Ingbritt Irhammar* (c) till justitieministern om åtgärder för att förhindra rymningar inom kriminalvården:

Enligt uppgift från kriminalvårdsstyrelsen är för närvarande 228 personer som är dömda till fängelse på fri fot efter rymning. Flera av rymningarna anses vara grova brottslingar dömda för bl.a. mord och narkotikabrott. Därtill är ett flertal psykdömda också på fri fot.

Mot bakgrund av dessa fakta vill jag fråga justitieministern:

Ämnar regeringen vidta några åtgärder för att i framtiden effektivare söka förhindra rymningar av brottslingar för att förbättra allmänhetens skydd?

1989/90:86 av *Sten Andersson* i Malmö (m) till kommunikationsministern om körkortsutbildningen:

Ur trafiksäkerhetssynpunkt borde körkortselever under utbildningen erhålla möjlighet att öva i alla de förhållanden som kan uppstå i vår trafik.

Efter trafiksäkerhetsverkets massmedialt konjunkturbetonade beslut att inte framöver tillåta 110 km/tim på vägar där detta tidigare varit tillåtet vill jag ur körkortsutbildningssynpunkt ställa följande fråga till kommunikationsministern:

Vilka åtgärder är ministern beredd vidta för att körkortselever från Skåne tillfredsställande skall kunna framföra bil/mc efter godkänd utbildning på 110-vägar, då sådan körning fr.o.m. nu ej ingår i utbildningen?

1989/90:87 av *Inger René* (m) till socialministern om reglerna för bilstöd till förälder med handikappat barn:

Enligt förordning 1988:890 utgår numera bilstöd/bidrag till förälder med handikappat barn "under förutsättning att föräldern sammanbor med barnet och har behov av ett fordon för förflyttning tillsammans med barnet".

Om barnet är fosterhemsplacerat utgår däremot inget bilstöd. Även om fosterhemsplaceringen förutses vara långvarig.

Eftersom det är det handikappade barnet som är skälet till att bilstödet utgår, synes ovanstående begränsning orimlig.

Vilka åtgärder avser statsrådet vidta för att råda bot på detta missförhållande?

1989/90:88 av *Rune Backlund* (c) till civilministern om handläggningen av asylärenden:

Sedan den 1 juli i år gäller en ny organisation för mottagning av asylsökande och handläggning av asylärenden. Enligt den nya organisationen skall polisen genomföra sin utredning i ett asylärende inom två veckor från ankomsten. Väntetiden är i dag vid ett par av utredningsslussarna hela 4-6 veckor.

Vilka åtgärder avser regeringen vidta för att den fastlagda tiden om två veckor för polisutredning skall kunna upprätthållas?

1989/90:89 av *Gösta Lyngå* (mp) till miljö- och energiministern om omhändertagandet av uttjänta lysrör:

Det är glädjande att en procedur nu håller på att utarbetas för att ta hand om uttjänta lysrör från såväl hushåll som industri. Både ur resurssynpunkt och miljösynpunkt har vi mycket att vinna på detta. En droppe i glädjebägaren är dock att man måste betala för tjänsten. 4:50 kr. hos SYSAV är en tariff. Många hushåll är säkert beredda att göra denna miljöinsats, men säkert inte alla och troligen inte ens de flesta. Det är å andra sidan självklart att destruktion och återvinning inte kan vara helt gratis. Det borde dock finnas någon metod att inte direkt belasta hushållen.

Har miljö- och energiministern några planer på hur detta skall lösas?

1989/90:90 av *Barbro Westerholm* (fp) till socialministern om etiska riktlinjer för marknadsföring av alkohol och tobak:

Under föregående riksmöte gav riksdagen som sin mening regeringen till känna att Sverige i WHO skall verka för internationella regler, innehållande etiska riktlinjer för marknadsföring av alkohol och tobak.

Jag vill nu fråga vad regeringen gjort för att vi skall få till stånd sådana etiska riktlinjer.

Prot. 1989/90:8
12 oktober 1989

11 § Kammaren åtskildes kl. 22.19.

In fidem

OLOF MARCUSSON

/Gunborg Apelgren

Innehållsförteckning

Torsdagen den 12 oktober

1 § Justering av protokoll	1
2 § Anmälan om kompletteringsval till skatteutskottet och utbildningsutskottet	1
3 § Ledigheter	1
4 § Allmänpolitisk debatt (forts från prot. 7)	2
Ivar Franzén (c)	
Ivar Virgin (m)	
Gudrun Norberg (fp)	
Annika Åhnberg (vpk)	
Krister Skånberg (mp)	
Birgitta Hambraeus (c)	
Gunnar Hökmark (m)	
Andre vice talmannen	
Eva Björne (m)	
Karin Starrin (c)	
Miljö- och energiminister Birgitta Dahl	
Lennart Brunander (c)	
Roy Ottosson (mp)	
Jens Eriksson (m)	
Kjell-Arne Welin (fp)	
Anders G Hökmark (m)	
Gunilla André (c)	
Rosa-Lill Wåhlstedt (s)	
Ingvar Eriksson (m)	
Ulla Orring (fp)	
Kjell Ericsson (c)	
Bengt Hurtig (vpk)	
Anna Horn af Rantzien (mp)	
Arbetsmarknadsminister Ingela Thalén	
Förste vice talmannen	
Sinnika Bohlin (s)	
Sven-Olof Petersson (c)	
Eivor Husing (s)	
Pär Granstedt (c)	
Ylva Annerstedt (fp)	
Sylvia Pettersson (s)	
Iréne Vestlund (s)	
Sten-Ove Sundström (m)	
Bo Holmberg (s)	
Margareta Hemmingsson (s)	
Stig Bertilsson (m)	
Bengt-Ola Rytting (s)	

	Viola Claesson (vpk)	
	Kjell Dahlström (mp)	
	Gunhild Bolander (s)	
	Rolf Clarkson (m)	
	Sonia Karlsson (s)	
	Bengt Ekholm (s)	
	Agne Hansson (c)	
	Bertil Danielsson (m)	
	Jan Strömdahl (vpk)	
	Bostadsminister Ulf Lönnqvist	
5 §	Meddelande om kammarens sammanträde fredagen den 13 oktober	130
6 §	Ajournering för middagsuppehåll	130
7 §	Återupptagna förhandlingar	130
8 §	Allmänpolitisk debatt (forts.)	130
	Ann-Cathrine Haglund (m)	
	Larz Johansson (c)	
	Utbildningsminister Bengt Göransson	
	Kristina Svensson (s)	
	Ylva Johansson (vpk)	
	Lars Leijonborg (fp)	
	Catarina Rönnung (s)	
	Karl-Göran Biörsmark (fp)	
	Inger Hestvik (s)	
	Margareta Fogelberg (fp)	
	Inger René (m)	
	Roland Larsson (c)	
	Mona Sahlin (s)	
	Daniel Tarschys (fp)	
	Sten Svensson (m)	
	Barbro Westerholm (fp)	
	Ulla Tillander (c)	
	Bertil Persson (m)	
	Margó Ingvardsson (vpk)	
	Anita Stenberg (mp)	
	Martin Olsson (c)	
	Bo Nilsson (s)	
9 §	Bordläggning	179
10 §	Meddelande om frågor	
	1989/90:76 av Anita Jönsson (s) om kontrollcentralerna för flygtrafikledning	179
	1989/90:77 av Berith Eriksson (vpk) om kommunarrest	180
	1989/90:78 av Elisabeth Persson (vpk) om sambandscentralen i Gryt	180
	1989/90:79 av Gudrun Schyman (vpk) om användningen i Indien av Boforstillverkade vapen.	180
	1989/90:80 av Margó Ingvardsson (vpk) om beskattningen av måltidssubvention för lärare	181

1989/90:81 av Sten-Ove Sundström (s) om SSAB:s produktion i Luleå	181
1989/90:82 av Viola Claesson (vpk) om utveckling av biltågs-systemet	181
1989/90:83 av Annika Åhnberg (vpk) om nöjestrafiken med motorbåtar	181
1989/90:84 av Annika Åhnberg (vpk) om exploateringen av Antarktis	182
1989/90:85 av Ingbritt Irhammar (c) om åtgärder för att förhindra rymningar inom kriminalvården	182
1989/90:86 av Sten Andersson i Malmö (m) om körkortsutbildningen	182
1989/90:87 av Inger René (m) om reglerna för bilstöd till föräldrar med handikappat barn	183
1989/90:88 av Rune Backlund (c) om handläggningen av asylärenden	183
1989/90:89 av Gösta Lyngå (mp) om omhändertagandet av uttjänsta lysrör	183
1989&90 av Barbro Westerholm (fp) om etiska riktlinjer för marknadsföring av alkohol och tobak	183

